

Janez Höfler

Gradivo za historično topografijo
predjožefinskih župnij
na Slovenskem:
Primorska

Janez Höfler
Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem:
Primorska
(Oglejski patriarhat, Tržaška škofija)

Ljubljana 2016

Janez Höfler

**Gradivo za historično topografijo
predjožefinskih župnij na Slovenskem:
Primorska
(Oglejski patriarhat, Tržaška škofija)**

Druga, predelana izdaja

Janez Höfler

**Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem:
Primorska (Oglejski patriarhat, Tržaška škofija)**

Oblikovanje ovitka: Barbara Bogataj Kokalj

Založnik: Viharnik d.o.o., Ljubljana

Za založbo: Urška Pipan

© Janez Höfler

© Viharnik d.o.o., Ljubljana

Ljubljana, 2016

2., predelana izdaja

Elektronska knjiga

URL: http://www.viharnik.com/downloads/HistTop_Primorska.pdf

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-774(497.4)(091)(0.034.2)

HÖFLER, Janez

Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij
na Slovenskem. Primorska (Oglejski patriarhat, Tržaška škofija)
[Elektronski vir] / Janez Höfler. - 2., predelana izd. - El. knjiga. -
Ljubljana : Viharnik, 2016

Način dostopa (URL): http://www.viharnik.com/downloads/Hist-Top_Primorska.pdf

ISBN 978-961-7004-01-4 (pdf)

286622464

VSEBINA

Pojasnilo

Uvod

Okrajšave

1. Okrajšave nahajališč virov
2. Okrajšave virov
3. Okrajšave objav virov, periodike in citirane literature
4. Kronološki popis večkrat citiranih virov sistematičnega značaja

Shema podatkov po posameznih točkah v gradivu

Gradivo

POJASNILO

Od leta 2001, ko je pri Goriškem muzeju na Kromberku v okviru dejavnosti ob praznovanju tisočletnice prve listinske omembe Gorice in Solkana izšla prva izdaja publikacije s tem naslovom, se je naše védenje o razvoju župnijske mreže na Primorskem nesorazmerno poglobilo. Nova spoznanja o tem – kot tudi na splošno o razvoju župnij na slovenskih tleh v srednjem veku – so zajeta v avtorjevi knjigi *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem: K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku* (Ljubljana 2013), po kateri so v predloženi publikaciji povzeta tudi temeljna dejstva. Z upoštevanjem dotlej neznanega ali spregledanega arhivskega gradiva se je marsikaj razbistrilo in postavilo na pravo mesto, poleg tega pa je bila to tudi priložnost, da se popravijo marsikatero napake in spodrsaljaji v prvi izdaji tega *Gradiva* iz leta 2001.

Predložena elektronska publikacija sledi obliki, ki jo je avtor uveljavil v prav tako elektronski publikaciji *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem: Kranjska* (Viharnik; Ljubljana 2015). Zaradi ekonomičnosti je literatura citirana v skrajšani obliki, a le toliko, da jo je mogoče identificirati. Ne da bi to bilo posebej omenjeno, izvirajo podatki tudi iz Registra nepremične kulturne dediščine pri Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije, kar velja tudi za evidentirana arheološka najdišča. Popisa *Cerkev na Slovenskem* (1971) in *Letopis Cerkve na Slovenskem 2000* (2000) sta kot vir citirana le v primeru drugod navedenih ali spornih podatkov. Omeniti je treba tudi to, da so letnice, ki jih popisi goriške nadškofije (SPG) in tržaške škofije (PBT) navajajo kot leto ustanovitve duhovnij (kuratnih kapelanij), tam včasih zmotno interpretirajo kot leto ustanovitve župnij ali pa zidave cerkve.

Že ob nastajanju prve izdaje se je avtor mogel opreti na dragoceno gradivo, ki sta mu ga ljubeznivo dala na voljo prelat prof. Franc Kralj (Slap pri Vipavi) in pokojni kobariški dekan mons. Franc Rupnik. Zdaj velja velika zahvala tudi kolegu Božidarju Premrlu (Ministrstvo za kulturo), katerega rokopisna zbirka mu je dala poleg bogatih podatkov s terena in izpiskov iz urbarjev tudi koristna bibliografska napotila. Dragocene podatke in namige so avtorju med drugim dali še dr. Silvo Torkar (ZRC SAZU, Ljubljana), ki mu dolguje tudi jezikovni in vsebinski pregled gradiva, prof. dr. Timotej Knific (Narodni muzej, Ljubljana) in gospod Fedja Klavora (Bovec).

UVOD

Prva arhivska vest o župnijski organiziranosti na oglejskem delu Primorske izvira iz leta 1015, ko je oglejski patriarh Janez kolegiatnemu kapitlju v Čedadu podelil desetino župnije Volče (de plebe quae vocatur Walzana). Iz poznejših dokumentov je razvidno, da je volčanska župnija takrat obsegala prostrano ozemlje Bovškega in Tolminskega vse do meje s Kranjsko na vzhodu, četudi je patriarh samo tolminsko župnijo še zadržal zase. Govorimo o pražupnji.

Po dosedanjih ugotovitvah so prve župnije, pražupnije, na tistem delu slovenskega ozemlja južno od Drave, ki je po razdelitvi cerkvene oblasti pod Karlom Velikim leta 811 pripadlo oglejskemu patriarhu, nastajale v drugi polovici 10. stoletja.¹ Ustanavljal jih je vladar v sodelovanju s patriarhom kot krajevnim škofom za obsežne kronske posesti in njihove pravice prepustil patriarhu. Tudi v primeru Volč lahko domnevamo obstoj takšne posesti, katere večji del (brez Bovškega) je vladar neznano kdaj, a gotovo še pred letom 1015, patriarhu podelil tudi v last. Kar za Volče ni neposredno dokumentirano, je dokumentirano za kronske posesti v Spodnji Vipavski dolini s Solkanom in Gorico, katere eno polovico je cesar Oton III. leta 1001 podelil patriarhu Janezu, drugo pa furlanskemu grofu Verihenu. Pokrivala jo je pražupnija v Solkanu, ki je v tem času že morala obstajati. Čeravno tega listinsko ni mogoče dokazati, velja podobno za ozemlje pražupnije v Vipavi, ki je bilo v 11. stoletju v lasti rodu Weimar-Orlamünde. Glede na podelitev Solkana in Gorice leta 1001 ni dvoma, da je vipavska pražupnija v tem času prav tako obstajala. Izoblikovanje tretje pražupnije na obravnavanem ozemlju, v Komnu, ki je bilo sprva v lasti oglejskega patriarha, ostaja nejasno. Povsem mogoče je, da se je na ta del Goriškega Krasa prvotno širila oblast pražupnije pri sv. Janezu v Štivanu (Devin), a dejstvo, da se Komen poleg Gorice (Solkana) in Vipave pojavlja v taksaciji oglejskega patriarhata leta 1247 pod patriarhom Bertoldom, kaže na njegov enakovreden položaj. Goriška Brda (brez Kojškega in Cerovega) so skupaj z območjem Kanala prvotno pripadala pražupnji v kraju Buttrio v Furlaniji, od okoli leta 1090 pa iz nje izločeni župniji v Bračanu (Brazzano) pod Brdi.

Poleg pražupnij so v tem zgodnjem času, v 10. in 11. stoletju, nastajale tudi tako imenovane lastniške cerkve.² Te je ustanavljal posestnik na svoji zemlji za svoje prebivalstvo in so bile v njegovi popolni lasti. Med patriarhatsko reformo v drugi polovici 11. in v 12. stoletju so bile preoblikovane v patronatne župnije in vključene v škofijsko župnijsko mrežo ali pa so izgubile duhovnika, s tem tudi pravico krsta in pokopa in tako v pravnem pogledu propadle. Na takšne propadle lastniške cerkve je mogoče sklepati zlasti po arheološko ugotovljenih grobiščih z najdbami staroslovanske karantansko-köttlaške kulture, saj se po njihovem propadu pri njih ni več smelo pokopavati. Precej prvotnih lastniških cerkva je bilo mogoče ugotoviti na Goriškem in v Vipavski dolini. Danes na italijanski strani sta to bili cerkvi v Mošu (Mossa) in Ločniku (Lucinico), preoblikovani v patronatno župnijo. Vzhodno od Soče se pojavljajo lastniške cerkve v Ozeljanu, na Vogrskem, v Črničah, Batujah, Braniku, Potočah, Skriljah in Šturjah. Od teh so tiste na Vogrskem, v Batujah, Potočah in Šturjah propadle. Najpomembnejša pa je bila nekdanja lastniška cerkev v Mirnu. Ker se Miren kot župnija (poleg Moša in Ločnika) omenja že v taksaciji iz leta 1247, sklepamo, da njen teritorij ni bil vključen solkansko-goriško posest, dokumentirano s podelitvijo cesarja Otona III. leta 1001. Njen nastanek lahko povežemo s strateškim položajem na antični prometni povezavi med Oglejem in Emono na prehodu prek Soče.

Pogled na zemljepisno karto nam z upoštevanjem zgodovinskih okoliščin na tem delu oglejskega patriarhata razkrije tri območja cerkvene teritorialne razdelitve: Tolminsko z Bovškim, Goriška Brda s Kanalom ter ožje Goriško z Vipavsko dolino in Goriškim Krasom.

Kot je bilo rečeno, je Zgornje Posočje pokrivala leta 1015 izpričana pražupnija v Volčah. Volče srečamo v listinah spet leta 1192, ko je papež Celestin III. čedadskemu kapitlju potrdil

¹ Höfler, Cerkev, str. 23 in dalje; Janez Höfler, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem: Kranjska (elektronski vir), Ljubljana 2015, Uvod.

² Höfler, Cerkev, str. 24 in dalje, zemljepisna skica str. 160 oz. 162; Janez Höfler, Lastniške cerkve zgodnjega srednjega veka na Gorenjskem in njihovo zgodovinsko ozadje, v: Varstvo spomenikov (pripravljeno za objavo).

darovnico iz leta 1015. V tem dokumentu pa se poleg župnije v Volčah navajata še župniji v Bovcu in na Šentviški Gori, ki ju leta 1015 še ni bilo. Ker je v besedilu listine zapisano, da je kapitelj izvajal cerkvene pravice pri teh župnijah že 40 let, pomeni, da sta bili župniji v Bovcu in na Šentviški Gori ustanovljeni okoli leta 1150. Takrat je bil za vse tri oblikovan tudi poseben arhidiakonot, v virih imenovan arhidiakonot »v gorah« (in montibus) za razliko od tistega »na ravnem« (in plano), ki je moral nastati okoli leta 1120 in je obsegal kapitlju podvržene župnije na današnji italijanski strani. V listini iz leta 1192 pa ni govora o Tolminu. Glede na središčno lego kraja in njegov zgodovinski pomen ni dvoma, da je župnija v Tolminu leta 1192 že obstajala, a je bila iz volčanske pražupnije izvzeta. Ko je patriarh Janez leta 1015 čedadskemu kapitlju podelil desetine župnije v Volčah, je namreč te v Tolminu, najgosteje poseljenem in najrodovitnejšem delu Zgornjega Posočja, očitno še zadržal zase. Viri v resnici razkrivajo, da je bila tolminska župnija – prvotno je obsegala tudi Kobarid – v patriarhovi lasti vse do leta 1297, ko jo je patriarh Rajmund della Torre odstopil čedadskemu kapitlju. S tem je kapitelj zaokrožil meje arhidiakonata »v gorah«, za katerega se je postopoma uveljavilo poimenovanje tolminski.

V nadaljnjem procesu cepljenja župnij v manjše enote sta ti v Bovcu in Volčah ostali vse do jožefinskih reform ob koncu 18. stoletja neokrnjeni. V mejah tolminske župnije je okoli leta 1200 nastal vikariat – pozneje župnija – v Kobaridu, izpričan z duhovnikom leta 1213. Leta 1278 ga je podeljeval patriarh in ne kapitelj, kar govori o njegovi prvotni pripadnosti Tolminu. Temeljiteje je proces delitve župnij pretresel obsežno župnijo na Šentviški Gori. Najprej je bila iz nje izločena župnija v Cerknem, ki se v virih z duhovnikom pojavi leta 1255. Srečamo jo poleg Bovca, Tolmina in Šentviške Gore tudi v tako imenovanem desetinskem seznamu oglejskega patriarhata iz leta 1296, v katerem pa Kobarida zaradi podrejenosti Tolminu še ni. V 14. stoletju Cerknemu sledi Rut (nekdanj Nemški Rut), izpričan leta 1356, in po vsej verjetnosti tudi Idrija (Spodnja Idrija), četudi se v znanih virih prvič omenja šele leta 1418. Na prelomu 15. stoletja, po letu 1480 in pred letom 1515, se je iz Ruta izločila župnija v Podmelcu, po letu 1500 pa je v mejah Spodnje Idrije nastala duhovnija v Zgornji (nekdanj Nemški) Idriji, povzdignjena v župnijo leta 1752. Zadnja in najmlajša predjožefinska župnija na tem območju je tista v Šebreljah. Ustanovitev duhovnije datira v leto 1649, župnije pa v leto 1754. Nekaj zadrege se pojavlja pri opredeljevanju teh župnij, saj se v njihovi povezavi praviloma navajajo vikarji, včasih celo samo kaplani. Iz raznih omemb je razvidno, da so to bile prave župnije (plebs), le da jih je zaradi podrejenosti čedadskemu kapitlju upravljal vikar, njihove dohodke pa so uživali čedadski kanoniki.

Kot se domneva, je Goriška Brda in Srednje ali Kanalsko Posočje prvotno pokrivala pražupnija v Buttriu. Okoli leta 1090 pa je oglejski patriarh Ulrik I. iz rodu koroških Eppensteinskih (1086–1121) iz nje izločil župnijo v Bračanu (Bracciano) s prvotnim sedežem pri domnevni eppensteinski lastniški cerkvi v kraju S. Andrat (S. Andrat del Iudrio) pod Brdi, ki mu jo je v ta namen prepustil njegov brat Henrik, in jo podelil novo reformiranemu benediktinskemu samostanu v Rožacu (Rosazzo). V listini, ki nam je znana le iz poznejše omembe, je govor le o tej župniji. Kaj vse je obsegala, je razvidno iz rabsodbe patriarha Bertolda v sporu med rožaškim opatom in oglejskim arhidiakonom okrog jurisdikcije nad samostanu podrejenimi župnijami leta 1233, ki ga je patriarh rešil v korist opata. V listini se navajajo župnije v Bračanu, Biljani in Ibani (Albana). Med letoma 1090 in 1233 sta v mejah bračanske župnije torej nastali župniji Biljana in Prapotno (Prepotto) pod Brdi, kamor je treba postaviti omenjeno župnijo v Ibani. Kanala listina iz leta 1233 nima, se pa s cerkvijo v znanem listinskem gradivu pojavi kmalu zatem, in sicer v privilegiju papeža Inocenca IV. za Rožac iz leta 1245.

Biljana ni pokrivala celotnih Brd, saj je njihovo južno obrobje pripadalo dvema župnijama pod njimi, v Mošu in Ločniku. Moš je segal na Brda s Cerovim, Ločnik s Kojškim in Števerjanom. Presenetljiva okoliščina je to, da se pri Marijini cerkvi v Kojškem leta 1245 navaja župnija (plebs), verjetno naslednica lastniške cerkve. To je edina njena znana navedba, zato je morala biti kmalu ukinjena, a se je spomin nanjo še ohranil.

Prvotni obseg solkanske pražupnije je dokumentiran z opisom podeljene posesti leta 1001. Njene meje so določene z rekama Soča na zahodu in Vipava na jugu, z Vrtovinom (kraj tega imena ali potok Vrtovinšček?) na vzhodu ter s Trnovskim gozdom na severu. Iz mej župnij, ki

so se razvile iz solkanske pražupnije, pa se vidi, da je ta posest na nekaterih mestih odstopala od mej, zapisanih v listini. Tako je s pasom med Podsabotinom in Pevmo, ki je pripadal solkanski župniji, segala prek Soče, pri Renčah in Prvačini tudi prek Vipave, medtem ko se je na vzhodu ustavila precej pred Vrtovinščkom, saj sta kraja Gojače in Selo že sodila pod župnijo v Kamnjah, ki se je izločila iz vipavske pražupnije. Do konca 15. stoletja so se v mejah solkanske pražupnije izoblikovale župnije v Šempetru pri Gorici, Šempasu, Črničah in Prvačini, mlajši sta v Renčah in na Vogrskem.

V Šempetru je vikariat morda obstajal že leta 1296, saj se v desetinskem seznamu iz leta 1296 poleg župnika v Solkanu in vikarja v Gorici navajata še dva brez označbe, od katerih bi bil lahko eden za Šempeter in drugi za Šempas. Določno pa je z vikarjem dokumentiran leta 1324 in v naslednjih desetletjih povzdignjen v župnijo. V njenih mejah je v poznem 15. stoletju izpričana kapelanija v Renčah, ki je bila kljub občasni oznaki, da gre za župnijo, kot samostojna župnija pripoznana šele po sredini 18. stoletja. – Položaj v Šempasu je nekoliko bolj zamotan. V bližnjem Ozeljanu je namreč že sredi 12. stoletja dokumentiran vikariat oglejskega kapitlja, nedvomno naslednik nam neznane lastniške cerkve iz 11. stol., ki je z darovnico ali kako drugače prešel v kapiteljsko posest. Takšen se navaja v desetinskem seznamu iz leta 1296. Njegov obstoj je dokazan še v zgodnjem 15. stoletju, zatem pa je moral propasti. Glede na to se prva omemba župnika v Ozeljanu leta 1334 ne more nanašati na ta vikariat, marveč na sam Šempas, katerega cerkev je prek toponima (de Sancto Passo) izpričana že okoli leta 1200. Sicer pa je v pisnem gradivu do začetka 16. stoletja še več dokazov, da so župnijo poimenovali po Ozeljanu. V njenih mejah je po vsej verjetnosti obstajala stara lastniška cerkev na Vogrskem, ki pa je propadla. Najbrž so šele v poznem 15. stoletju tu posestniki vogrskega gradu ustanovili kapelanijo z dušno oskrbo. Čeravno se leta 1651 navaja kot župnija, se je bržkone osamosvojila šele ob koncu 17. stoletja. – Župnija v Črničah je nasledila lastniško cerkev furlanskih grofov, ki je prek zamenjav prišla v posest Spanheimskih, ti pa so jo okoli leta 1220 podelili benediktinskemu samostanu v Rožacu. Prav tako stara je arheološko dokazana lastniška cerkev v Batujah, a je propadla in postala podružnica Črnič, kjer so menihi po analogiji z oglejskim kapitljem v Ozeljanu in Skriljah ustanovili vikariat, čeravno ga v pisnih virih ni najti. Kot samostojna župnija pa so se Črniče izločile iz solkanske pražupnije po vsej verjetnosti razmeroma pozno, šele v 15. stoletju, ko je Rožac že izgubil patronat nad cerkvijo, a je nad njo ohranil cerkveno jurisdikcijo. – Župnija v Prvačini se v arhivskem gradivu prvič pojavi leta 1319. Glede na njen majhni obseg je mogoče domnevati, da je nastala na osnovi lastniške cerkve, a dejstvo, da je desetinski seznam iz leta 1296 ne navaja, kaže na prekinitev kontinuitete.

Za raziskovalce ima vipavska pražupnija, tako kot solkanska nastala že pred letom 1000, to prednost, da se je z izjemo iz nje izločene župnije v Kamnjah ohranila v prvotnih mejah vse do jožefinskih reform. Srednjeveški vikariati v Vipavskem Križu, Štjaku in Podnanosu ter kapelanija v Šturjah pri Ajdovščini, vsi iz poznega 15. stoletja, so vse to obdobje ostali v odvisnosti od župnika v Vipavi. Položaj v Kamnjah je podoben tistemu v Šempasu. Tudi tu je na osnovi lastniške cerkve furlanskih grofov ali koroških Eppensteinskih v Skriljah, ki jo je leta 1063 ali 1064 Hadviga iz Moša skupaj z obsežno posestjo podelila stolnemu kapitlju v Ogleju, nastal vikariat, izpričan v desetinskem seznamu iz leta 1296. Vendar je bil že pred koncem 14. stoletja ukinjen, njegove pravice pa je prevzela župnija v Kamnjah, prvič dokumentirana z župnikom leta 1399. Tudi cerkev v Kamnjah bi lahko bila glede na patrocinijsko sv. Mihaela prvotno lastniška, a pisnih virov o tem ni. Treba je dodati še to, da je pod oglejski vikariat v Skriljah prvotno sodil tudi Vipavski Križ. Še leta 1523, ko je tam že deloval vikar vipavskega župnika, so v Vipavskem Križu četrtino žitne in vinske desetine oddajali župniku v Kamnjah kot njegovemu pravnemu nasledniku. To je tudi eden od dokazov, da se je ta župnija izločila iz vipavske.

O pražupniji v Komnu je iz srednjega veka le malo podatkov. Omemba župnije v taksaciji iz leta 1247 ob Solkanu, Vipavi in Mirnu priča o njeni starosti, a zgodovinske okoliščine njenega izoblikovanja niso znane. Fizičnogeografske razmejitve njenega teritorija od teritorija pražupnije v Štivanu ni mogoče zaznati, zato obstaja možnost, da je prvotno sodila pod to pražupnijo. Pražupnija v Štivanu, danes v Italiji (S. Giovanni di Duino), običajno poimenovana po Devinu, se navezuje na starosvetni benediktinski samostan s cerkvijo sv. Janeza Krstnika ob izlivu Ti-

mave v Jadransko morje. Cerkev in njeno posest je patriarh Henrik (1077–1084) podelil benediktincem v Belinju (Beligna). Župnije v taksaciji iz leta 1247 zaradi podrejenosti Belinju ni, se pa med župnijami belinjskega samostana z vikarjem navaja v desetinskem seznamu iz leta 1296. V mejah komenske pražupnije sta nastali dve samostojni srednjeveški župniji. V Braniku domnevamo lastniško cerkev neznanih posestnikov, po patrociniju sv. Ulrika sodeč iz druge polovice 11. ali 12. stoletja, ki je še pred postavitvijo rihenberškega gradu prišla v last benediktinskega samostana v Možnici (Moggio, Možac). Prvič se omenja okoli leta 1200, kot samostanska lastnina okoli leta 1240, zatem v desetinskem seznamu iz leta 1296 kot župnija z vikarjem med župnijami, podrejenimi možniškim benediktincem. Pozneje, najkasneje do prvih desetletij 15. stoletja, je samostan izgubil nad njo patronat, a obdržal arhidiakonatsko jurisdikcijo. Druga srednjeveška župnija je bila v Dornberku, izpričana leta 1296. Ker je papeška taksacija iz leta 1247 še nima, gre bržkone za mlajšo patronatno župnijo posestnikov dornberškega gradu. Morda zaradi tega njen status ni bil tako trden, saj je v 16. stoletju padla v odvisnost komenskega župnika in se šele proti koncu 17. stoletja dokončno osamosvojila. Poleg teh dveh župnij se v srednjem veku pojavi še vikariat v cerkvi sv. Danijela v Štanjelu, prvič izpričan leta 1443.

Posebno poglavje v zgodovini župnij obsega zgodovino njihovega patronata.³ Pražupnije so po ustanovitvi ostale v polnih pravicah⁴ njihovega ustanovnika, v našem primeru oglejskega patriarha. To velja tudi za tiste stare župnije, ki jih je na osnovi lastniške cerkve ustanovil in jim oddelil teritorij patriarh. Tako je bila patriarhova do leta 1015 pražupnija v Volčah, do leta 1297 župnija v Tolminu. Dalje je to dokumentirano za solkansko župnijo in s tem posredno za solkansko pražupnijo, medtem ko za župniji v Vipavi in Komnu podatki manjkajo. Patriarhova je bila do patriarha Henrika v drugi polovici 11. stoletja tudi pražupnija v Štivanu. Drugotno, v 11. ali 12. stoletju, pa so v patriarhove roke prišle stare lastniške cerkve v Mošu, Ločniku in Mirnu, še pozneje pa tista morebitna v Prvačini. Pri lastniških cerkvah, preoblikovanih v patronatne župnije, je patronat ostal pri lastniku, potrditev duhovnika pa je pripadla krajevemu škofu. Vendar se je na območju oglejskega patriarhata pogosto dogajalo, da jih je patriarh prevzel z vsemi pravicami, kot je to bilo v omenjenih treh oziroma štirih župnijah. Pri drugih lastniških cerkvah, ki so jih njihovi lastniki podelili kapitljem ali samostanom, pa je patronat ostal pri novih lastnikih. Nemalokrat so ti od patriarha prejeli tudi arhidiakonatsko oblast, in v takšnih primerih so postale njihove z vsemi pravicami, se pravi, da jih izbranih duhovnikov ni bilo treba dajati v potrditev patriarhu. To velja za vse župnije nekdanje volčanske pražupnije in po letu 1297 tudi za Tolmin, ki so bile v lasti kolegiatnega kapitlja v Čedadu. Benediktinski samostan v Rožacu je imel vse pravice nad svojimi župnijami v Goriških Brdih (Prapotno, Biljana) in v Kanalu ter domnevno tudi v Črničah, njegov sestrski samostan v Možnici nad tisto v Braniku. Oglejski kapitelj je imel z vsemi pravicami vikariata v Ozeljanu in v Skriljah, vendar sta ta v 14. oziroma v 15. stoletju propadla. Kako je bilo s tamkajšnjima župnijama, Šempasom in Kamnjami, dokler ju niso prevzeli goriški grofje, ni dokumentirano.

Kar zadeva patronat, so se razmere temeljito pretresle v 15. stoletju. Na splošno se že od 13. stoletja opaža prizadevanje velikih fevdalcev, da si pri župnijah na območju svoje svetne oblasti (ex iure territoriali) pridobijo tudi njihove patronate, nemalokrat s papeževo pomočjo in na škodo krajevnega škofa. Na območju oglejskega patriarhata, ki ga obravnavamo, so to bili goriški grofje.⁵ Že leta 1429 in ponovno leta 1431 jim je papež Martin V. podelil patronate nad vsemi župnijami na njihovih ozemljih Tirolske, Zgornje Koroške in Goriške, tudi nad tistimi, ki so bile v samostanski lasti. Ker je to storil mimo patriarhove volje, je prihajalo do sporov, saj ta ni hotel potrjevati župnikov, ki so jih prezentiral goriški grofje, in to kljub temu, da je več papežev zapored razsodilo v njihovo korist, nazadnje Sikst IV. leta 1480 in Inocenc VIII. leta 1488. Kaj vse so obsegali goriški patronati, je razvidno iz gradiva, nastalega v procesu pred pičenskim škofom

³ Höfler, *Cerkve*, str. 28 in dalje.

⁴ Te so obsegale patronat s pravico do izbire duhovnika (prezentacijo) in njegove potrditve (konfirmacijo). Patronat sam je vključeval izbiro duhovnika, ki pa so ga drugi posestniki patronata morali dati v potrditev krajevemu škofu, v našem primeru patriarhu, ali nosilcih arhidiakonatske oblasti, če so imeli nad župnijo cerkveno jurisdikcijo, kot je to bilo s samostani ali kapitlji.

⁵ Höfler, *Cerkve*, str. 169 oz. 170 in dalje.

Petrom kot odposlancem papeža Evgena IV. v Čedadu leta 1445. Na obravnavanem območju so našete župnije Solkan, Šempeter, Prvačina, Črniče, Miren, Ločnik, Biljana, Kanal in Branik.⁶ Listinsko pa so dokumentirane goriške prezentacije na rožaške župnije Prapotno (1440), Biljana (1444 in še večkrat zatem) in Kanal (1465) – potrjeval jih je rožaški opat, ki je tam ohranil arhidiakonatsko oblast –, dalje za Ločnik (1453), Šempeter (izjemoma 1429, zatem 1445 in 1448) in Miren (1456, 1472), Prvačino (1435 in še večkrat zatem), Kamnje (1466) in Komen (1470, 1481) ter Branik (1440), kjer je potrditveno pravico izvajal možniški opat. Po izumrtju goriških grofov z grofom Lenartom leta 1500 so vsi ti patronati pripadli Habsburžanom. Župnija v Dornberku je ostala v patronatu lokalne graščine. Kako je bilo v Vipavi, ni znano, a so župnijo neznanu kdaj, pač po letu 1344, ko so se tam utrdili, na osnovi svetne jurisdikcije prevzeli Habsburžani. Njihova je bila do leta 1469, ko jo je cesar Friderik III. podelil kolegiatnemu kapitlju v Strassburgu pri Krki na Koroškem.

Poleg župnij in vikariatov oziroma kapelanij z dušno oskrbo za določeno območje so v srednjem veku nastajale tudi zaobljubne kapelanije, zlasti pri romarskih cerkvah, ki so jih ustanavljali bodisi krajevni plemiči ali vaške soseske. Na obravnavanem ozemlju je bila daleč najpomembnejša in najbogateje dotirana tista v Logu pri Vipavi iz začetka 14. stoletja, ustanova treh plemičev na Zgornjem Vipavskem gradu. Iz 15. stoletja datirajo Marijina kapela v Vipavi, na Taboru, ustanova Baumkircherjev, cerkev Marije Device Snežne v Nadavču v kanalski župniji, ustanova Friderika Attemsa (1495), Marijina cerkev (kapela device Marije in sv. Valentina) na Sabotinu, omenjena leta 1502, ter cerkev (kapela) Matere božje na polju pri Bovcu, ki jo je malo pred letom 1501 zgradila in v njej kapelanijo ustanovila skupina bovških krajanov.

Po prevzemu goriške grofije leta 1500 so Habsburžani izvajali patronatske pravice pri vseh župnijah, ki so nastale do tega leta, razen v Vipavi, ki je ostala pri kolegiatnemu kapitlju v Strassgangu, in Dornberku, ki je bila ustanova lokalne graščine. Tej sta se v 16. ali 17. stoletju pridružili novi župniji v Renčah in na Vogrskem, prav tako pod patronatom lokalnih graščin.

Sicer pa so dogajanje na cerkvenem področju v 16. stoletju na tistem delu oglejskega patriarhata, ki je ležalo tostran meje cesarstva, s tem tudi na obravnavanem območju, zaznamovala trenja med Habsburžani in patriarhi. Ta so bila posledica beneške zasedbe Furlanije leta 1420 in dejstva, da se je s tem patriarhov sedež znašel v sovražni deželi. Razmere so se v zadnjih desetletjih 15. stoletja nekoliko umirile, a so se z vojno med Benečani in Avstrijci (1508–1516) spet poslabšale. Prizadevanja Habsburžanov po ustanovitvi škofije za cesarski del patriarhata so sprva rodile le ustanovitev arhidiakonata za v cesarstvu ležeči del spodnjeoglejskega arhidiakonata v Gorici leta 1574 – takrat je bila tam tudi formalno ustanovljena župnija, medtem ko je dotlej njej nadrejena župnija v Solkanu zdrsnila na raven njenega vikariata. Posledica državne prepovedi, da bi se duhovniki v cerkvenih zadevah podrejali hierarhom, ki niso cesarski državljani, je pripeljala tudi do tega, da je novo izbrane duhovnike potrjevala rimska kurija – takšna je vsaj navedba v graških popisih cerkva iz leta 1651 in 1666. Ko je cesar Maksimilijan I. med beneško vojno za Habsburžane pridobil Tolminsko, se je zamajala še dotlej neskaljena cerkvena oblast čedadskega kapitlja nad tamkajšnjimi župnijami, ki je vključevala pobiranje desetine, nameščanje duhovnikov in sodstvo.⁷ Glede tega prinašajo viri različne podatke, od tega, da so te župnije inkorporirane kapitlju, do tega, da je duhovnike postavljali tolminski glavar. Pač pa je bila kapitlju priznana arhidiakonatska jurisdikcija. Po obdobju, ko je arhidiakonatske naloge izvajal eden od čedadskih kanonikov, je po posegu cesarice Marije Terezije to območje leta 1737 dobilo rezidenčnega arhidiakona v Tolminu.

Kar zadeva patronate, je v 17. stoletju prišlo do nekaterih sprememb. Največ župnij je od vladarja prejel novo ustanovljeni jezuitski kolegij v Gorici: leta 1618 Šempeter, leta 1633 Komen, ki jim je bil leta 1663 še inkorporiran, leta 1640 Gorico s Solkanom. Leta 1649 je cesar grofom Rabatta podelil patronat nad župnijo v Kanalu s kapelanijama oziroma vikariatoma v

⁶ Ernst Klebel, *Zur Geschichte der Pfarren und Kirchen in Kärnten*, v: *Carinthia I*, 1926, str. 24 in dalje.

⁷ Rutar, *Tolminsko*, str. 168–178. Kot sporoča Morelli (Morelli I, 272; Morelli II, 259ss), bi po zavzetju Tolmina morale biti tamkajšnje župnije v patronatu deželnega kneza – znano je, da je leta 1510 cesar Maksimilijan I. prezentiral na župnijo na Šentviški Gori, leta 1513 pa na tisto v Kobaridu –, a ker vlada v Gorici ni skrbela za to, je še nekaj časa ostalo po starem.

Avčah in Ročinju. Na lokalne posestnike Kobenclje in zatem Codellije je prešel patronat nad župnijo Moš, medtem ko so Habsburžani prevzeli patronat nad župnijo v Devinu, ki pa je pristal pri posestnikih gospostva, Thurn-Valsassina.

Sicer pa se z nastopom novega veka župnijska mreža praktično ni spremenila vse do jožefinskih reform. Šele po razdelitvi patriarhata in ustanovitvi nadškofije v Gorici leta 1752 sta bili ustanovljeni novi župniji v Idriji (1752) in Šebreljah (1754). Pač pa so v mejah obstoječih župnij nastajale nove duhovnije z dušno oskrbo, kuratne kapelanije, ki se v virih včasih navajajo kot vikariati. Najzgodnejši sta tisti v Čepovanu v solkanski župniji (1550) in v Ročinju v kanalski, tudi ta iz 16. stoletja. Iz 17. stoletja datirajo kapelanije v Breginju in Livku v župniji Kobarid in Libušnje v tolminski župniji. Župnija Kanal je poleg kapelanije v Ročinju pridobila kapelanijo v Avčah, kamor je bila prenesena dotacija beneficiata v Nadavču. Šebrelje v župniji Šentviška Gora so dobile kaplana leta 1649, Otalez v župniji Cerkno leta 1695. V 17. stoletju je dokumentirana tudi kapelanija v Kojškem. Deli obsežne vipavske župnije so bili že od srednjega veka v oskrbi vikarjev v Vipavskem Križu, Štjaku in Podnanosu ter kaplana v Šturjah. Morda že v 16. stoletju se jim je pridružil kaplan v Vrabčah, v 17. stoletju kaplani v Gočah, Slapu, Črnem Vrhu nad Idrijo, Ajdovščini, Gaberjah in Šmarjah. V prvi polovici 18. stoletja pa so nastale kuratne kapelanije v Podbrdu (župnija Rut; 1739), na Bukovem (župnija Cerkno; 1747) in na Vojskem (župnija Spodnja Idrija; 1750), dalje na Planini v vipavski župniji (1738), v komenski pa v Kostanjevici na Krasu (1725) in Temnici (1747).

Z ustanovitvijo goriške nadškofije leta 1752 je župnija v Gorici, ki je bila dotlej v patronatu goriških jezuitov, postala metropolitanska, jezuiti pa so bili odškodovani z župnijo v Ločniku. Takrat se je iz nje izločila po dolgih stoletjih ponovno samostojna župnija v Solkanu, ki je tako kot goriška spet postala cesarska. Pod prvim nadškofom, Karlom Mihaelom Attemsom, prizadevnim prenoviteljem cerkvenega življenja, je nastopilo tudi obdobje intenzivnega ustanavljanja novih duhovnij. V solkanski župniji so to Grgar, Gorenja Trebuša (1754) ter Ravnica in Bate (oboje 1756). Celo vrsto jih je dobila župnija v Biljani: Kozana (1754), Fojana, Medana, Šmartno v Brdih (1754), Vrhovlje pri Kojškem, Gradno (1754), Šlovrenc (1760); nova kapelanija v Zapotoku je sodila pod župnijo Prapotno (Prepotto). Na Bovškem so nove duhovnije nastale v Trenti, ta z dotacijo Attemsov, v Logu pod Mangartom in v Trnovem ob Soči (1774), na Tolminskem Sedlo (1754), Most na Soči, Dreka (Drenchia), Grahovo ob Bači, Stržišče (1772 oz. 1773), Novaki (1762 oz. 1766), Nova Oselica, na zemlji freisinškega gospostva, a v mejah župnije Cerkno, Ponikve (1762), Gore nad Idrijo (ok. 1765), novi pa sta bili župniji v Šebreljah (1754) in Idriji (1752). V župniji Šempeter pri Gorici so v tem obdobju dobili kaplana v Gornji Vrtojbi in v Biljah (1756), v župniji Šempas v Trnovem (1768). Kapelanija v Gradišču nad Prvačino je iz leta 1755. Nove kapelanije v vipavski župniji so Vrhpolje (1764), Podkraj (že 1751), Podraga (1758), Ustje, Budanje (1758), Orešje na Colu (1751), Lokavec. V komenski župniji je že od srednjega veka dalje deloval vikar oziroma kaplan z dušno oskrbo v Štanjelu, novi so kaplani v Pliskovici (1752), Velikem Dolu (1758) in Gorjanskem (1757). Tem sta se pridružila še tista v Brestovici in v Opatjem selu v župniji sv. Janeza Krstnika v Devinu. – Omeniti je treba tudi to, da je čedadski kapitelj po ustanovitvi nadškofije izgubil patronatske pravice nad župnijami na Bovškem in Tolminskem v korist »grofije«, ⁸ kar pomeni – četudi to ni arhivsko izpričano –, da je župnike določalo glavarstvo v Gorici, potrjeval pa jih je nadškof. Po jožefinskih reformah se kot patron teh župnij navaja cesar.

Kako je potekalo organiziranje župnij na teritoriju tržaške škofije, ne vemo, saj prvi podatki o tamkajšnjih župnijah izvirajo šele iz 13. stoletja; njihova struktura je razvidna iz popisa dajatev iz leta 1272. Za prvo pražupnijo lahko velja tista v Predloki, nastala za slovansko prebivalstvo tržaškega zaledja, saj se kraj omenja že leta 1067 in je glede na formulacijo v zadevni listini cerkev tam že stala. Zato govori tudi patrocinijski sv. Janeza Krstnika, ki se povezuje s poantičnimi krstnimi cerkvami oziroma cerkvami, prednicami župnij na podeželju (*ecclesia baptismalis*). Njen nastanek lahko postavimo v 10. stoletje, prvotno pa je poleg srednjeveške župnije obsegala

⁸ Tako navedbe v ohranjenih fasijah župnij Cerkno, Podmelec, Šebrelje in Tolmin iz leta 1770 (Fasije 1770).

še kasnejše župnije v Ospu, Dolini pri Trstu (San Dorligo della Valle) in Brezovici. Kot pražupnije iz tega zgodnjega časa (10. ali 11. stoletje) lahko označimo še tiste v Tomaju, Trnovem in Košani. Peta pražupnija je pokrivala območje župnij v Hrenovicah in Slavini, saj gre za enoten fevdalni teritorij, ki je bil v 11. stoletju v posesti rodu Weimar-Orlamünde in je pozneje prek posredništva prišel v last oglejskega patriarha. Ker se tako Hrenovice kot Slavina pojavijo leta 1272 kot enakovredni, je težko presoditi, kam moramo postaviti njen sedež. Po razmisleku pa se bo treba odločiti za Hrenovice, in sicer zaradi tega, ker tam ni bilo kakšnega fevdalnega sedeža za razliko od Slavine, kjer je imel svoj dvor oglejski patriarh.⁹ Prva arhivska vest o kakšni župniji na območju tržaške škofije zadeva Košano, in sicer iz leta 1247, ko jo je škof podelil stolnemu kapitulju. V prvem celovitejšem dokumentu iz leta 1272 se poleg župnikov v Tomaju, Trnovem, Predloki, Slavini in Hrenovicah – tisti v Košani manjka, ker je bil podrejen kapitulju – navajata še župnika v Hrušici in Dolini. Za ti dve župniji lahko upravičeno domnevamo, da gre za naslednici lastniške cerkve, katerih prva se je izločila iz pražupnije v Trnovem, druga iz Predloke. Slednja je pripadala gradu Mokovo, ki je bil sprva v posesti oglejskega patriarha, zatem tržaškega škofa, prva najbrž posestnikom gradu Švarcenek (Podgrad pri Vremah) – tudi ta sprva oglejski, zatem goriški fevd –, obe pa sta bili leta 1272 že v polnih pravicah tržaškega škofa.

Cepljenje pražupnij je na območju tržaške škofije potekalo z ustanavljanjem vikariatov oziroma – kot se to bere v listinskem gradivu – klerikatov, saj plemiških patronatnih župnij tu ni bilo. Na območju obsežne košanske pražupnije so nastali vikariati v Povirju (omenjen leta 1295 kot župnija), Vremah (omenjen 1309) in v Senožečah (omenjen leta 1334 kot kapelanija). Za slednjega lahko domnevamo, da so ga ustanovili posestniki senožeškega gradu (oglejski fevd, od 1275 v rokah Devinskih), a so ga prevzeli tržaški kanoniki, ki so prek matične župnije imeli tudi Povir in Vreme. Južni del pražupnije v Trnovem je bil oddeljen vikariatu v Jelšanah (omenjen leta 1334). Pod Trnovo je sodil tudi vikariat na Premu, ustanova premske gosposčine oziroma Devinskih iz 14. stoletja. Na območju župnije v Dolini je njen patron, tržaški škof, leta 1299 postavil vikarja v Brezovici, a že od leta 1297 je deloval vikariat – pravilneje kapelanija – v Markovščini, ustanova goriškega grofa za potrebe podanikov Novega gradu (Castelnuovo, Neuhaus), ki pa je pred letom 1445 propadel. Leta 1337 je dokumentiran tudi vikariat v Gročani, a drugih podatkov o njem ni. Duhovnika z dušno oskrbo so v srednjem veku morali imeti še v Lokvi. Vikariat pražupnije Predloka v Ospu je izpričan pozno, šele leta 1431, a takrat že kot župnija. V srednjem veku je moral obstajati tudi vikariat slavinske župnije v Postojni, na sedežu pomembnega oglejskega in zatem habsburškega gospostva, o katerem priča omemba župnika leta 1473, a se v novi vek ni obdržal. Kako je bilo s tem v Tomaju, govori listina iz leta 1316, s katero je tržaški škof kot patron tamkajšnjemu župniku dodal vikarja, a je ta bržkone imel svoj sedež kar pri župniku, saj je župnija v nasprotju do drugih takšnih primerov ostala celovita. Pač pa je leta 1445 dokumentiran vikariat goriških grofov v Dutovljah, tako kot tisti v Markovščini za tamkajšnjo goriško ozemeljsko enklavo, a je tudi ta kmalu zatem moral propasti. Vsi omenjeni škofijski ali kapiteljski vikariati so se v 15. stoletju – če že ne prej, pa vsaj takoj po letu 1463 – preoblikovali v župnije.

Kot je pričakovati, so bile vse pražupnije in župniji v Dolini in Hrušici prvotno v polnih pravicah tržaškega škofa. Prva sprememba na tem področju se je zgodila s škofovo podelitvijo košanske župnije leta 1247 stolnemu kapitulju. Ta je imel patronat tudi nad tamkajšnjimi vikariati in pozneje župnijami v Vremah, Povirju in Senožečah. Naslednja sprememba te vrste zadeva župnijo v Slavini, ki jo je okoli leta 1360 papeški legat in leta 1406 še sam škof podelil tržaškemu arhidiakonu. Tako je škofu vse do sprememb v 19. stoletju oziroma do sprememb škofijskih meja ostali patronati v Hrenovicah, Hrušici in Dolini z Brezovico, do sprememb v 15. stoletju

⁹ Pri interpretiranju pražupnij doslej še ni bilo upoštevano dejstvo, da so morala biti stara župnijska središča, kjer ni bilo pomembnega fevdalnega sedeža, škofijske ustanove in v tem primeru pražupnije. V tržaški škofiji je bilo tako z vsemi pražupnijami in tistimi župnijami oziroma vikariati, ki sta jih ustanovila bodisi škof ali kapitelj. V drugih primerih pa je treba domnevati, da gre vsaj prvotno za ustanove fevdalcev, četudi jih je pozneje prevzel škof.

pa v Tomaju, Trnovem z Jelšanami in Predloki, katere patronat je po prizadevanju cesarja Fridrika III. leta 1475 prešel na ženski benediktinski samostan sv. Ciprijana v Trstu.

Tako, kot je to bilo na oglejskem delu Primorske, se je v 15. stoletju tudi na teritoriju tržaške škofije odvijal prevzem patronatov s strani velikih fevdalcev na osnovi svetne jurisdikcije. To so bili Walsejski, ki so leta 1395 postali skrbniki zadnjega, mladoletnega Huga (IX.) Devinskega in po njegovi smrti leta 1399 podedovali vsa tri prvotno oglejska in zatem devinska gospostva v Devinu, Senožečah in na Premu. Jurisdikcija teh treh gospostev je segala na teritorije župnij v Tomaju, Košani in Trnovem. Spori med Walsejskimi na eni ter tržaškim škofom in kapitljem na drugi strani, ki so prihajali pred papeža v Rim in celo na koncil v Basel, so trajali od leta 1426 do leta 1463, a so se za razliko od tistih med oglejskim patriarhom in goriškimi grofi kljub realni premoči Walsejskih vselej reševali na njihovo škodo in v korist cerkvenih oblasti.¹⁰ H končni rešitvi tudi ni pripomoglo to, da je škof leta 1446 trnovsko župnijo skupaj z vikariatom v Jelšanah in tisto v Tomaju inkorporiral kapitlju, papež Pij II. pa je leta 1462 prvo celo zatrl in v župnijo povzdignil kapelanijo v Knežaku. Kapitelj, ki je medtem imel v posesti vse tri župnije, se Walsejskim ni več mogel dolgo upirati in jim je leta 1463 sporne patronate prepustil v zameno letnih plačil. V zadevni listini se omenjata župniji Tomaj in Košana, cerkev v Senožečah ter vikariat v Jelšanah, medtem ko se spor drugih dveh košanskih vikariatov, v Povirju in Vremah, ni resno dotaknil. Ko so Walsejski leta 1472 svoje kraške posesti prodali cesarju Frideriku III., so s tem Habsburžani prejeli tudi patronate nad tamkajšnjimi župnijami.

Potreba po učinkovitejši dušni oskrbi je na območju tržaške škofije tako kot drugje v novem veku pripeljala do ustanavljanja kuratnih kapelanij, ki se tu in tam označujejo tudi kot vikariati. V 16. stoletju sta še iz srednjega veka delovala vikariat na Premu in kapelanija v Lokvi, leta 1524 pa naj bi se jima pridružila kapelanija brezoviške župnije v Slivju. Iz 17. stoletja so kapelanije v Postojni (župnija Slavina; 1645), v trnovski župniji Knežak (1645) in Podgraje, Pregarje v hrušiški župniji in Škocjan pri Divači v vremski. Vikariat oziroma kapelanijo košanske župnije na Šilen-Taboru so konec 17. ali v zgodnjem 18. stoletju prenesli v Zagorje. V mejah župnije Dolina sta bili v 17. stoletju ustanovljeni kapelaniji v Klancu (1627) in Gročani (1654), oskrbo južnega dela župnije v Jelšanah, zdaj na Hrvaškem, pa je prevzela kapelanija v Munah. Nove duhovnije v 18. stoletju, do jožefinskih reform, pa so Studeno (1702) v hrenoviški ter Pivka (1721), Štivan (1731) in Rakitnik (1766/1767) v slavinski župniji.

¹⁰ Attilio Hortis, Documenti risguardanti la storia di Trieste e dei Walsee, v: AT 1876/1877 in 1877/1878 (v nadaljevanjih).

OKRAJŠAVE

1. Okrajšave nahajališč virov

AAG

– Archivio arcivescovile, Gorizia/Gorica, Italija.

AAU

– Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija.

AAU, Acta

– Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija; protokoli patriarhatske kurije (A.P.C.) 1472– (citirano po zaporedni številki volumna).

AAU, Chiese

– Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija; zbirka listin v oddelku *Chiese a parte imperii* (citirano po datumih).

AAU, Collationes

– Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija; Collationis beneficiorum liber I (1472–1475).

AAU/ACU

– Archivio capitulare Udine, v Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija,

ACC

– Archivio capitulare, Čedad/Cividale del Friuli.

ARS

– Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana; navedbe brez posebne označbe se nanašajo na fond listin AS 1063 pod zadevnim datumom, v katerem so tudi listine, ki so po arhivskem dogovoru prišle iz Avstrije.

ASPG

– Biblioteca civica Gorizia, Archivio storico provinciale, Gorizia/Gorica, Italija.

AST

– Archivio di Stato di Trieste, Trieste/Trst, Italija.

ASU/AN

– Archivio statale Udine, Archivio notarile, Udine/Videm, Italija; navedbe s številko fascikla in imenom notarja.

BAU

– Biblioteca arcivescovile, Udine/Videm, Italija; notarski zvezki z navedbo imena notarjev.

BCU

– Biblioteca comunale »Vicenzo Joppi«, Udine/Videm, Italija; notarski zvezki z navedbo imena notarjev.¹¹

HHStAW

– Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien/Dunaj, Avstrija.

ŠAK

– Škofijski arhiv Koper, Koper.

ŽA

– Župnijski arhiv.

¹¹ Posamezni viri v videmskih arhivih so tu citirani po signaturah, ki so jih imeli v času avtorjevega raziskovanja 1978–1982, zato se te v posameznih primerih razlikujejo od današnjih in tudi od tistih, ki jih navaja Božo Otorepec za obdobje svojega raziskovanja 1971–1975 (Otorepec). Kadar je vir objavljen pri Otorepcu, izvornika ne navajam.

2. Okrajšave neobjavljenih virov

Coll. Bianchi

- BCU, Collezione Bianchi; zbirka prepisov listin G. Bianchija (1789–1868), 61 zvezkov (cit. po M. Kosu, GHTP).

Coll. Bini

- AAU/ACU, Collezione Bini; zbirka prepisov listin G. Binija (1689–1773) (cit. Po M. Kosu, GHTP).

Fasije 1770

- Fasije (popis pravic in premoženja) župnij Podmelec, Cerkno, Šebrelje in Tolmin iz leta 1770 (ali 1771) (nepopolno); ASPG, po mikrofilmih v ARS, AS 1087, št. 471–473.

GHTP

- Milko Kos, *Gradivo za historično topografijo Primorske do leta 1500* (v pripravi za natis, rokopis na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani).

Kemperl

- Metoda Kemperl, gradivo, zbrano za *Leksikon cerkva na Slovenskem*, a še ne uporabljeno.

Kralj

- Franc Kralj, rokopisno gradivo za zgodovino župnij goriške nadškofije, zbrano po izvirnih dokumentih v Nadškofijskem arhivu v Gorici in sekundarni literaturi, shranjeno pri avtorju (Slap pri Vipavi).

Liber memorabilium

- *Liber memorabilium parochiae Canalis (1389–1876)*, zbirka prepisov arhivskih dokumentov ž. Kanal in njenih podružnic v arhivu župnije Kanal.

MFP

- *Monumenta Patriae Fori Julii saec. XVI–XVII*, rokopis nekdanj na Dunaju, HHStAW, Ms. R 80, zdaj Trst, AST, Ser. I, Buste e volumi Num. 3 (cit. po GHTP).

Marciana

- Notarska knjiga Johannesesa de Lupico, Benetke/Venezia, Biblioteca Nazionale Marciana (cit. po GHTP).

Österr. Akten

- HHStAW, Länderabteilungen, Österreichische Akten, ur. po deželah (cit. po GHTP).

Premrl

- Božidar Premrl, tipkopisni podatki za stavbno zgodovino cerkva, z navajanjem objavljenih ali neobjavljenih virov, pri avtorju.

Primc

- Fran Primc (Zagorje), *Zgodovina Šiler Tabra, vasi Zagorja, cerkev Sv. Primoža, cerkev Sv. Trojice, cerkev Sv. Urha*, 1934, rokopis, cit. po B. Premrlu.

Registraturbuch Görz

- HHStAW, Registraturbuch der Grafen von Görz, Ms. W 594 (cit. po GHTP).

Rupnik

- Franc Rupnik, rokopisno gradivo za zgodovino župnij in cerkva na Tolminskem, s fotokopijami, prepisi in regesti izvirkov iz nadškofijskega arhiva v Vidmu in kapiteljskega arhiva v Čedadu, shranjeno pri avtorju, zdaj ŽA Kobarid, in deloma objavljeno v beneškoslovenski in lokalni periodiki (Dom; Glasilo tolminske župnije).

Čed. zemljevidi

- Zemljepisne skice posameznih župnij čedadskega kapitlja v tolminskem arhidiakonatu, ACC.

3. Okrajšave objav virov, periodike in citirane literature

AHAS

- *Acta Historiae Artium Slovenica*, Ljubljana.

AND

– *Arheološka najdišča Slovenije* (ur. Lojze Bolta), Ljubljana 1975.

AOeG

– *Archiv für Österreichische Geschichtsforschung*, Wien.

Annales

– *Annales: anali za istrske in mediteranske študije = annali di Studi istriani e mediterranei = annals for Istrian and Mediterranean studies. Series historia et sociologia*, Koper.

Arhivi

– *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije*, Ljubljana.

AT

– *L'Archeografo Triestino*, Trieste.

Baum, Gründung

– Wilhelm Baum, Die Gründung des Klosters Rosazzo und die Anfänge der Grafen von Görz, v: *Der Schlern* 61 (1987), 623–637.

Bernhard

– Günther Bernhard, *Documenta patriarchalia res gestas Slovenicas illustrantia. Listine oglejskih patriarhov za slovensko ozemlje in listine samostanov v Stični in Gornjem Gradu (1120–1251) / Patriarchenurkunden von Aquileia für Slowenien und die Urkunden der Klöster Sittich und Oberburg (1120–1251)*, Wien/Dunaj & Ljubljana 2006.

Bianchi, Doc. I, II

– Giuseppe Bianchi, *Documenti per la storia del Friuli: I. dal 1317 al 1325*, Udine 1844, *II. dal 1326 al 1332*, Udine 1845 (citirano po številkah).

Bianchi, Indice

– Giuseppe Bianchi, *Indice dei documenti per la storia del Friuli dal 1200 al 1400*, Udine 1877 (citirano po številkah).

Bianchi, Reg. I

– Giuseppe Bianchi, *Documenta forojulienensis saeculi XIII. ab anno 1200 ad 1299. Summatim regesta*, Wien 1861 (poseben odtis iz AOeG XXI/1, XXII, XXIV/2, XXVI, citirano po številkah).

Bianchi, Reg. II

– Giuseppe Bianchi, *Documenta historiae forojulienensis saeculi XIII. et XIV. ab anno 1300 ad 1333. Summatim regesta ...*, v: AOeG XXX/1 in XXX/2, XXXVI (citirano po številkah).

Bianchi, Thes.

– Giuseppe Bianchi, *Thesaurus Ecclesiae Aquilejensis Opus Saeculi XIV*, Udine 1847.

Birk

– Ernst Birk, *Urkunden-Auszüge zur Geschichte Kaiser Friedrich des III. in den Jahren 1452–1467 aus bisher unbenützten Quellen* (posebni odtis iz: *Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen* X), Wien 1853.

Budinich, Bauwerke

– Cornelio Budinich, Spitzbogige Bauwerke in Istrien und in den angrenzenden Gebieten, v: *Jahrbuch der K. K. Zentralkommission für Denkmalpflege* X (1916), Beiblatt, 6–67.

Budinich, Jakobskirche

– Cornelio Budinich, Die St. Jakobskirche in Illyrisch-Castelnuovo (Castelnuovo di Carso) und verwandte Bauten, v: *Kunstgeschichtliches Jahrbuch der K. K. Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale* IV (1910), Beiblatt, 130–138.

CDI I–V

– Pietro Kandler, *Codice diplomatico istriano*, izhajalo kot priloga časopisa *L'Istria* v letih 1851–1852, druga, izpopolnjena izdaja v petih zvezkih Trieste 1862–1865, ponatis Trieste 1986; oštevilčenje po tej izdaji.

CS 1971

– *Cerkev na Slovenskem*, Ljubljana 1971.

Capitano/Pillon

- Enrica Capitanio, Lucia Pillon, *Archivio Coronini Cronberg: Gorizia comitale: Inventario*, Mariano del Friuli 2001.

Coronini

- Rudolfus Coronini, *Tentamen genealogico-chronologicum promovendae seriei Comitum & Rerum Goritiae*, 2. izd., Viennae Austriae 1759.

FPAG

- *Folium periodicum Archidioeceseos Goritiensis*, Gorica/Gorizia.

Fidler IV

- P. Marian (Andreas Fidler), *Austria Sacra: Oesterreichische Hierarchie und Monasteriologie. Geschichte der ganzen österreichischen weltlichen und klösterlichen Klerissey beyderley Geschlechtes, Zweiter Theil, vierter Band*, Wien 1782.

GHTS

- Milko Kos, *Gradivo za historično topografijo Slovenije (za Kranjsko do leta 1500)*, dva kontinuirano paginirana zvezka, Ljubljana 1975.

GZL I–XII

- Božo Otorepec, *Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku I– XII*, Ljubljana 1956–1968.

GZS I–V

- Franc Kos (in Milko Kos), *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I–V*, Ljubljana 1902–1928.

GZS VI,1; VI,2

- France Baraga, *Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku: 6/1 (listine 1246–1255)* (na podlagi gradiva Boža Otorepca), Ljubljana 2002; MIHA PREINFALK, *Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku: 6/2 (imensko kazalo)*, Ljubljana 2007.

Gradovi 17–19

- Igor Sapač, *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji, III: Notranjska; I. (=17): Med Planino, Postojno in Senožečami*, Ljubljana 2005; II. (=18): *Med Idrijo in Snežnikom*, Ljubljana 2006; III. (=19): *Porečje Reke z Brkini*, Ljubljana 2007.

Gradovi 20–24

- Igor Sapač, *Grajske stavbe v zahodni Sloveniji, I (=20): Zgornja Vipavska dolina*, Ljubljana 2008; II (=21): *Srednja in spodnja Vipavska dolina*, Ljubljana 2009; III (=22): *Območje Nove Gorice in Gorice*, Ljubljana 2010; IV (=23): *Brda in Zgornje Posočje*, Ljubljana 2011; V (=24): *Kras in Primorje*, Ljubljana 2011.

Härtel, Documenti

- Reinhard Härtel, *Documenti rosacensi del Duecento a Lubiana*, v: *Studi di onore di Cesare Scalton*, Udine 2009, 311–333.

Härtel, Urkunden

- Reinhard Härtel, *Die älteren Urkunden des Klosters S. Maria zu Aquileia (1036–1250)*, Wien 2005.

Höfler, Cerkev

- Janez Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem. K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*, Ljubljana 2013; druga, revidirana in dopolnjena izdaja (elektronski vir), Ljubljana 2016.

Höfler, Ozeljan

- Janez Höfler, *Pražupnija v Ozeljanu? Nekaj popravkov in dopolnil k zgodovini župnij na Goriškem v srednjem veku*, v: *Goriški letnik* 35 (2011), 55–74.

IMK

- *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, Ljubljana.

Joppi, Aggiunte

- Vincenzo Joppi, *Aggiunte inedite al codice diplomatico Istro-Tergestino*, Udine 1878.

KLS I

– *Krajevni leksikon Slovenije I*, Ljubljana 1962.

Kjuder

– Albin Kjuder, *Zgodovinski mozaik Primorske: s posebnim poudarkom Gornjega Krasa* (razmnoženo kot tipkopis), Nova Gorica & Sežana 1971 (1972).

Komelj

– Ivan Komelj, *Gotska arhitektura na Slovenskem*, Ljubljana 1973, pregled spomenikov str. 275ss.

Kos, Brda

– Franc Kos, Goriška Brda v srednjem veku, v: *Jadranski almanah za leto 1923*, 10–50.

Kos, Iz arhiva

– Franc Kos, Iz arhiva grofa Sig. Attemsa v Podgori, v: *IMK XX* (1902), 57–84, 97–131, 137–176 (cit. po številkah).

Kos, Solkan

– Franc Kos, Solkan v srednjem veku, v: *Jadranski almanah za leto 1924*, 135–142.

Kos, O imenih

– Milko Kos, O imenih nekaterih krajev v Slovenskem Primorju, v: *Zbornik Primorske založbe Lipa*, Koper 1956, 7–26.

LC VI, VIII, IX, XI

– *Leksikon cerkva na Slovenskem. Škofija Koper* (ur. L. Vidmar), VI: *Dekanija Kraška* (3 zvezki s kontinuirano paginacijo), Celje 2008; VIII: *Dekanija Postojna* (2 zvezka s kontinuirano paginacijo), Celje 2006; IX: *Dekanija Šempeter*, Celje 2005; XI: *Dekanija Vipavska* (2 zvezka s kontinuirano paginacijo), Celje 2004.

Lavrič, Hren

– Ana Lavrič, *Vloga Tomaža Hrena v slovenski likovni umetnosti*, 2 kontinuirano paginirana zvezka, Ljubljana 1988.

Letopis

– *Letopis Cerkve na Slovenskem 2000. Stanje 1. januar 2000*, Ljubljana 2000.

MHVK

– *Mittheilungen des Historischen Vereins für Krain*, Ljubljana.

MMVK

– *Mitteilungen des Musealvereins für Krain*, Ljubljana.

Manzini

– Guido Manzini, Documenti medioevali su Gorizia ed il Friuli trascritti in una miscellanea inedita di G. D. Della Bona, *Gorizia nel Medioevo, 2° supplemento agli Studi goriziani*, Gorica 1956, 151–159.

Marcuzzi

– Giacomo Marcuzzi, *Sinodi aquileiesi, Ricerche e ricordi*, Udine 1910.

Miklavčič

– Maks Miklavčič, *Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave*, inaug. dis., Ljubljana 1945, separadni natis iz GMD.

Morelli I–IV

– Carlo Morelli von Schönfeld, *Istoria della Contea di Gorizia*, 4 zvezki, Gorica 1855–1856 (IV. zv. dodatki G. D. Dellabona).

Moschetti

– Andrea Moschetti, *I danni ai monumenti e alle opere d'arte delle Venezia nella guerra mondiale MCMXV-MCMXVIII*, zv. 6, Venezia 1932.

Nazzi 2008

– Faustino Nazzi, *Storia religiosa della Slavia Friulana: Dalle origini al 1920*, Cividale 2008 (elektronska izdaja Edizioni Proposta Cividale: <http://fauna31.wordpress.com/storia-religiosa-della-slavia-friulana-dalle-origini-al-1920/>; zaključeno 20. marca 2008).

Opis

– gl. Zemljevid.

Otorepec

– Božo Otorepec, *Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma (Udine) 1270–1405 (= Viri za zgodovino Slovencev, 14. knjiga)*, Ljubljana 1995 (citirano po številkah).

PBT 1871.

– *Prospectus beneficiorum ecclesiasticorum et status personalis cleri unitarum dioeceseon Tergestinae et Justinopolitanae ineunte anno MDCCCXXI*, Tergeste 1871.

Pahor, L'ordinamento

– Samo Pahor, *L'ordinamento territoriale del vescovato di Trieste* (diplomska naloga, razmnoženo kot tipkopis), Università degli Studi di Trieste, Trieste 1962–1963 (po izvodu v knjižnici Teološke fakultete Univerze v Ljubljani).

Pahor, Taxatio

– Samo Pahor, *Taxatio beneficiorum: Le decime papali nel vescovato di Trieste negli anni 1371–1374*, v: *Archeografo triestino* Ser. IV, XXVII–XXVIII (1965–1966), 117–146.

Paschini, Pieve

– Pio Paschini, *La pieve di Solcano-Gorizia nei secoli XIV–XV: Note e appunti*, v: *Gorizia nel Medioevo. 2° supplemento agli Studi goriziani*, Gorizia 1956, 71–74.

Pavlin

– Vojko Pavlin, *Goriško gospostvo ob prehodu pod Habsburžane na osnovi urbarja iz leta 1507*, Nova Gorica 2006.

Peskar

– Robert Peskar, *Gotska arhitektura na Goriškem. Stavbarske delavnice (1460–1530) / Architettura gotica nel Goriziano. I "cantieri" (1460–1530)*, Nova Gorica 1999.

Prampero

– Antonio di Prampero, *Saggio di un Glossario Geografico Friulano dal VI al XIII secolo*, Venezia 1882, ponatis objav v *Atti del R. Istituto eneto delle scienze, lettere e arti*, s komentarjem in indeksom (ur. G. Frau) Udine 2001.

Quinzi

– Alessandro Quinzi, *Architettura gotica dei vicariati dell'abbazia di Rosazzo*, v: *Studi Goriziani* LXXXIII (1996/I), 7–34.

RG II, IV, V–IX

– *Repertorium Germanicum: Verzeichnis der in den Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien*; posamezni zvezki: II: *Urban VI., Bonifaz IX., Innocenz VII., Gregor XII. (1378–1415)* (Gerd Tellenbach), 3 zvezki, Berlin 1961; IV: *Martin V. (1417–1431)* (Karl August Fink), 3 zvezki, Berlin 1957; V: *Eugen IV. 1431–1447* (Christoph Schöner), Tübingen 2004; VI: *Nikolaus V. 1447–1455, Textband* (Josef Friedrich Abert (†), Walter Deeters), Tübingen 1985; VII/1: *Calixtus III, 1455–1458* (Ernst Pitz), Tübingen 1989; VIII: *Pius II. 1458–1464* (Dieter Brosius, Ulrich Scheschkewitz), dva zvezka, Tübingen 1993; IX: *Paul II. 1464–1471* (Hubert Höing, Heiko Leerhoff, Michael Reimann), Tübingen 2000 (vpisi, ki so citirani le z zaporedno številko, so vzeti iz internetne baze *RG Online*, URL: <http://rg-online.dhi-roma.it/RG/4/>).

Rutar, Goriška

– Simon Rutar, *Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska*, Ljubljana 1893.

Rutar, Tolminsko

– Simon Rutar, *Zgodovina Tolminskega*, Gorica 1882 (faksimilirani ponatis B. Marušič, 2. izd. Nova Gorica 1994).

Rutar, Trst

– Simon Rutar, *Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra*, Ljubljana 1896.

Rubeis

– Bernardo Maria de Rubeis, *Monumenta Ecclesiae Aquileiensis*, Benetke-Straßburg 1740.

SPG 1829, 1859, 1870, 1942

– *Status personalis et localis Archi-Dioeceseos Goritiensis ineunte anno 1829; ... anno administrativo 1859, Goritiae 1858; ... ineunte anno 1870, Goritiae 1869; Indicatore personale e locale di Archidiocesi di Gorizia al 1° febbraio 1942, Gorizia 1942.*

SPU 1977

– *Stato personale e locale dell' Arcidiocesi di Udine, Udine 1977.*

SSP

– *Sakralni spomeniki Primorske*, knjižna serija, tu cit. z imenom avtorja, zaporedno številko in letom izida.

Santonino

– gl. Vale.

Scussa

– D. Vincenzo Scussa, *Storia cronografica di Trieste dalla sua origine sino all'anno 1695* (objava P. Kandler), Trieste 1863.

Seražin, Tokovi

– Helena Seražin, *Razvojni tokovi v arhitekturi na Goriškem, Vipavskem in v Posočju od 1650 do 1780* (magistra naloga, tipkopis), Ljubljana 2000.

Seražin, Vile

– Helena Seražin, *Kultura vile na Vipavskem in Goriškem od 15. do 18. stoletja*, Trst 2008.

Smole I–VI.

– Majda Smole, *Vicedomski urad za Kranjsko 13. stol. –1747: Cerkevne zadeve I–VI*, Ljubljana 1985–1997.

Spessot

– Francesco Spessot, *Primordi, ingremento e sviluppo delle istituzioni gesuitiche di Gorizia (1615–1773)*, Gorizia 1925.

Šilc

– Jurij Šilc, *Župnije in njihov krajevni obseg v ljubljanski škofiji sredi 19. stoletja*, v: *Arhivi* 29 (2006) št. 2, 305–336.

Štih, Ministeriali

– Peter Štih, *Goriški grofje ter njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem*, Ljubljana 1994.

Štih, Vila

– Peter Štih, *»Villa quae Slavorum lingua vocatur Goriza«: Študija o dveh listinah cesarja Otona III. iz leta 1001 za oglejskega patriarha Johannesa in furlanskega grofa Werihena (DD.O.III.402 in 412)*, Nova Gorica 1999.

Top. Ajdovščina

– *Umetnostna topografija Slovenije. Upravna enota Ajdovščina: občini Ajdovščina in Vipava* (ur. Helena Seražin), dve knjigi s kontinuirano paginacijo, Ljubljana 2012.

Tr.Stor.

– Izpiski iz fondov Diplomatskega arhiva / Archivio Diplomatico v Mestni knjižnici / Biblioteca civica »Attilio Hortis v Trstu/Trieste (It.), dosegljivi na spletnih portalih <http://triestestoria.altervista.org/chiese/a-l.html> in <http://triestestoria.altervista.org/paesi/home.html>, obiskano med 9. in 12. 3. 2016.

Urb. 2

– Milko Kos, *Urbarji slovenskega Primorja, prvi del (= Viri za zgodovino Slovencev knj. II, Srednjeveški urbarji za Slovenijo, zvezek drugi)*, Ljubljana 1948.

Urb. 3

– Milko Kos, *Urbarji slovenskega Primorja, drugi del (= Viri za zgodovino Slovencev knj. III, Srednjeveški urbarji za Slovenijo, zvezek tretji)*, Ljubljana 1954.

Valdemarin

- Iginio Valdemarin, *La chiesa e la parrocchia dei Santi Ilario e Taziano di Gorizia*, v: *Studi Goriziani XXIV*, 1958.

Vale

- Giuseppe Vale, *Itinerario di Paolo Santonino in Carinzia, Stiria e Carniola negli anni 1485–1487*, Vatikan 1943 (Studi e Testi 103).

Vale, Statistica

- Giuseppe Vale, *Una statistica goriziana del 1566*, v: *Che Fastù XIX* (1943), 238–241.

Valv. 1689, I–XV

- Johann Weickhard Valvasor, *Die Ehre des Herzogthums Krain*, 4 zvezki, knjige I–XV, Ljubljana & Nürnberg 1689 (če ni drugače navedeno, izvirajo podatki iz drugega zvezka, osma knjiga [VIII]).

Valv. Top.

- Johann Weickhard Valvasor, *Topographia Ducatus Carniolae Moderna*, Wagensperg in Crain 1679 (faksimile München 1970), in *Topografija Kranjske 1678–1679: skicna knjiga* (faksimile izvirnika v Zagrebu, Metropolitanska knjižnica, Ljubljana 2001); če ni drugače navedeno, se št. folija nanaša na skicno knjigo.

Zadnikar

- Marijan Zadnikar, *Romanika v Sloveniji*, Ljubljana 1982.

ZČ

- *Zgodovinski časopis*, Ljubljana.

Zemljevid

- *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787 (1804) / Josephinische Landesaufnahme 1763–1787 (1804) für das Gebiet der Republik Slowenien* (ur. Vincenc Rajšp), 3. zvezek, Ljubljana 1997; okrajšava za tekstovni del: Opis.

ZD

- *Zgodnja Danica*, Ljubljana.

ZUZ

- *Zbornik za umetnostno zgodovino*, Ljubljana.

4. Kronološki popis večkrat citiranih virov sistematičnega značaja

1247

- Popis papeških kolekt za oglejski patriarhat pod patriarhom Bertoldom, objavljen v: Janez Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem: K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*, Ljubljana 2013, 431–468 (transkripcija France Baraga).

1296

- Popis papeških kolekt za oglejski patriarhat, objavljen v: Karl Kovač, *Ein Zehentverzeichnis aus der Diözese Aquileia vom Jahre 1296*, v: *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung XXX* (1909), 607–673; Pietro Sella, Giuseppe Vale, *Rationes decimarum Italiae nei secoli XIII e XIV*, Vatikan 1941 (Studi e testi 96), 3–30; in v: Janez Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem: K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*, Ljubljana 2013, 431–468 (transkripcija France Baraga).

1523

- Gospostvo, pravica in tlaka v goriškem uradu, popis služnosti in pravic z omembami župnijske pripadnosti in prošenj; ARS. Parafrazirana objava M. Kos, *Urb.* 3, 152–195.

1526

- Popis cerkvenih dragocenosti na Kranjskem, s komentarjem objavil A. Koblar, *Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526*, *IMK V* (1895) (v nadaljevanjih).

1570

- Vizitacijsko poročilo Bartolomea de Portia, opata v Možnici (Možac) in apostolskega vizitatorja oglejske dieceze za avstrijski del; BCU, f. Principale, ms. 1039 (po mikrofilmu v

ARS). Posebej je z oznako Nomina 1570 označen popis župnij, kapel in kuratnih beneficijev (*Nomina plebium, cappellarum, seu beneficiorum curatorum in Illustrissimo comitatu Goriciae*), fol. 201v–202r. Prim. I. Pillon, v: *Segno del Sacro: Scultura lignea nel Goriziano tra Spätgotik e Rinascimento*, katalog razstave Gorica 1997/98, z bibliografijo).

1579

– Vizitacijsko poročilo Agostina Valiera, veronskega škofa in apostolskega vizitatorja škofij v Istri in Dalmaciji po nalogu papeža Gregorija XIII. (Archivio Segreto Vaticano, Arch. Congr. Concilii, Visit. Ap. 58). Vizitator je potovanje po koprski in tržaški škofiji sicer opravil leta 1580. Objava vizitacije koprške škofije: A. Lavrič, *Vizitacijsko poročilo Agostina Valiera o koprski škofiji iz leta 1579*, Ljubljana (SAZU), 1986. Od župnij tržaške škofije v Sloveniji sta bili vizitirani samo tisti v Predloki in Ospu.

1585/1595

– Tolminski arhidiakonatski vizitaciji iz let 1585 in 1595 v AAC; seznam cerkva, samo za župnijo Bovec, dosegljiv v objavi v Nazzi, 136, in Vlasta T. Komac, *Zakladnica bovške preteklosti*, 2003, 24.

1627

– Poročilo kanonika in arhidiakona Micheleja Bassija z vizitacije župnijskih cerkva tolminskega arhidiakonata (»in montibus«); AAU, Chiese a parte imperii, Visite.

1651¹², 1666¹³, 1668

– Popis škofij, proštij, opatij itd. na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem, Goriškem, v Trstu, na Reki, v Bovcu in Čedadu (*Beschreibung oder Matricula der geistlichen Lehenschaften als Bistumben, Propsteyen, Abtey, Prelaturen, Commenden, Privraten, Collegien, Guardianaten, Pfarren, Vicariaten, Filialen und allen Beneficien simplicien oder Curaten in Steyr, Khärndten, Crain, Görz, Triest, St. Veith am Pflaumb, Flitsch, Cividall*); Gradec, Štajerski deželni arhiv, Handschriften Buergergasse, Kirchliche Angelegenheiten III.a.4. Po fotografijah po mikrofilmu. Popis je nastal po naročilu cesarja Ferdinanda III. iz leta 1649, začel leta 1650 in končan leta 1657, v njem pa so tudi poznejši vložki; na vložku iz leta 1668 je ponoven popis tolminskega in goriškega arhidiakonata, vložek za tržaško škofijo je nastal po letu 1660, verjetno leta 1666, kot je datiran njegov izvleček v ŽA Slivje (Premrl). Za oglejski del (1651) po potrebi I: nemška verzija in II: italijanska verzija (popolnejša in izčrpnejša).

1684

– Popis premoženja, dohodkov in izdatkov župnij, podružnic in bratovščin goriškega arhidiakonata (*Reddita et capitalia ecclesiarum parochialium, filialium et fraternitatum infra limites comitatus Goritiae et finitimarum Carnioliae partium, in districtu archidiaconatus Goritiae consistentium*), KAL, fasc. 106/13.

– Poročila o premoženju, dohodkih in izdatkih cerkvenih beneficijev in bratovščin tržaške škofije; KAL, fasc. 105/9.¹⁴

1689

– J. W. Valvasor, *Die Ehre des Herzogthums Krain*, Nürnberg-Ljubljana 1689; če ni drugače navedeno, izvirajo podatki iz popisa župnij v osmi knjigi.

1690

– Poročila o premoženju, dohodkih in izdatkih cerkvenih beneficijev tržaške škofije; KAL, fasc. 105/3.¹⁵

¹² V prvi izdaji tega gradiva (2001) kot »1650«.

¹³ V prvi izdaji tega gradiva (2001) kot »1665«.

¹⁴ Goriški popis in poročila tržaških beneficijev (škofa, kapitlja, samostanov, župnikov, kaplanov itd.) so nastali po nalogu papeške nunciature na Dunaju z dne 1684 6/5 in naj bi služili za odmero papeških taks za vojno proti Turkom. Tu, kot tudi v poročilih iz leta 1690, se cerkve brez premoženja ponekod ne navajajo.

¹⁵ Poročila so nastala na podlagi breva papeža Aleksandra VIII. z dne 1690 20/2 in naloga dunajske nunciature z dne 1690 20/6 in naj bi kot tista iz leta 1684 služila za odmero papeškega davka za vojno proti Turkom.

1694

- Vizitacijski protokol tržaškega škofa Giovannija Francesca Müllerja, redigiral Don Pietro Rossetti, obj. z naslovom Corografia di Trieste, suo territorio e diocesi, scritta nell'anno 1694, v: *L'Archeografo Triestino n.s. III (1872–1875)*, 1–52. Škof je vizitacijo opravil že leta 1693 takoj po svojem nastopu; gl. D. de Rossetti, *Elementi per la statistica di Trieste e dell' Istria, AT II (1830)*, 3–12. Izdaja integralnega besedila z uvodom in objavo risb D. Durissini, *Diario di un viaggiatore del 1600 in Istria e Carniola*, Monfalcone 1998.

1698

- Vizitacijski zapisnik dela goriškega arhidiakonata arhidiakona Janeza Krstnika Križaja (Crisai); AAG, Sign. 1 (16).

1699

- Vizitacijski dekret tržaškega škofa Giovannija Francesca Millerja za župnijo Tomaj; ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko; gl. Smole VI, 69–70.

1747, 1747ss

- Vizitacijski zapisniki tolminskega arhidiakonata, ŽA Tolmin; oznaka 1747ss pomeni, da gre za navedbo, ki jo ponavljajo nadaljnji vizitacijski zapisniki in popisi tolminskega arhidiakonata (1755, 1761, 1777) v ŽA Tolmin.

1750, 1751

- Vizitacijski protokol goriškega arhidiakonata apostolskega vikarja Karla Mihaela Attemsa, škofa pergamonskega; AAG, Sign. 5(20); objava F. Kralj, L. Tavano, *Carlo M. d'Attems: Atti delle visite pastorali negli arcidiaconati di Gorizia, Tolmino e Duino dell' arcidiocesi di Gorizia = Vizitacijski zapisniki goriškega, tolminskega in devinskega arhidiakonata goriške nadškofije = Die Berichte der Pastoralvisitationen in den Archidiakonaten Görz, Tolmin und Duino der Erzdiözese Görz: 1750-1759*, Gorizia 1994.

1751

- Vizitacijski protokol dela tolminskega arhidiakonata apostolskega vikarja Karla Mihaela Attemsa, škofa pergamonskega in decidiranega nadškofa goriškega; AAG, Sign. 6(21); objava: F. Kralj, L. Tavano, *kot zgoraj*, 1994.

1752

- Vizitacijski protokol dela tolminskega arhidiakonata apostolskega vikarja Karla Mihaela Attemsa, škofa pergamonskega in decidiranega nadškofa goriškega; AAG, Sign. 7(22); objava: F. Kralj, L. Tavano, *kot zgoraj*, 1994.

1753

- Vizitacijski protokol goriškega arhidiakonata goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa; AAG, Sign. 8(21); objava: F. Kralj, L. Tavano, *kot zgoraj*, 1994.

1755

- Vizitacijski zapisnik tolminskega arhidiakonata, ŽA Tolmin.
- Vizitacijski protokol tolminskega arhidiakonata goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa; AAG, Sign. 8(23); objava: F. Kralj, L. Tavano, *kot zgoraj*, 1994.

1758, 1759

- Vizitacijska protokola goriškega in devinskega arhidiakonata goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa; AAG, Sign. 12(27) in 13(28); objava: F. Kralj, L. Tavano, *kot zgoraj*, 1994.

1761

- Vizitacijski zapisnik tolminskega arhidiakonata, ŽA Tolmin.

1762, 1764, 1765, 1770, 1772, 1773

- Vizitacijski protokoli goriškega, tolminskega in devinskega arhidiakonata goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa; AAG, Sign. 13(28), 16(31), 17(32), 20(35), 26(41), 27(42) in 28(43); objava: F. Kralj, L. Tavano, *Carlo M. d'Attems, Atti delle visite pastorali negli arcidiaconati di Gorizia, Tolmino e Duino dell' arcidiocesi di Gorizia = Vizitacijski zapisniki goriškega, tolminskega in devinskega arhidiakonata goriške nadškofije = Die Berichte der Pastoralvisitationen in den Archidiakonaten Görz, Tolmin und Duino der Erzdiözese Görz: 1762-1773*, Gorizia 2000.

1777

– Shematizem tolminskega arhidiaconata, ŽA Tolmin.

1782

– Tabelarični prikaz štirih neposredno nadškofijski kuriji v Gorici podvrženih župnij (Devin, Vipava, Spodnja in Zgornja Idrija); AS, Gr.AI (Dol) VII, fasc. 179.

– Tabelarični prikaz župnij, lokalij, vikariatov in filial goriške nadškofije na teritoriju goriške grofije; AS, Gr.AI (Dol) VIII, fasc. 180.

– Tabelarični prikaz župnij, lokalij, vikariatov in filial tržaške škofije; AS, Gr.AI (Dol) VIII, fasc. 180.¹⁶

1783

– *Consignation deren bis 25 August 1783 rückständigen Fassionen aller Kirchen und Kapellen in dem Herzogthume Krain*; ARS, AS 7, Dež. glavarstvo, Eccl., zap. št. 222, Lit. F No. 8. Popisu so dodani še popisi škofij, proštij, kanonikatov in beneficijev simplex (cit. kot 1783/I), zatem župnij in lokalij (1783/II) in bratovščin (cit. kot 1783/III). Popis je urejen po abecednem redu krajev in župnij, z izjemo tistih, ki imajo podružnice navedene samo s patrocinjami.

5. Druge okrajšave

blagosl. – blagoslovljen

cit. – citirano

čed. – čedadski

dat. – datirano

des. (seznam) – desetinski

dok. – dokumentiran

lit. – literatura

ljubl. – ljubljanski

lok. – lokalija

obj. – objava, objavljen

ogl. – oglejski

ok. – okoli, okrog

olt. – oltar

om. – omenjen, omemba

pol. – polovica

posv. – posvečen, posvetiti, posvetitev

prez. – prezidan

sed. – sedanji

trž. – tržaški

upod. – upodobitev, upodobljen

ust. – ustanovljen, ustanovitev

vik. – vikariat

viz. – vizitacija, vizitacijski zapisnik

z. – zidan, sezidan

zač. – začetek

ž. – župnija

žpk. – župnik

¹⁶ Gradivo ni neposredno datirano, vendar se vidi, da je nastalo kot podlaga za jožefinsko preoblikovanje župnijskih meja; gradivu za tržaško škofijo so dodani kumulativni zapiski o posameznih župnijah, ki so vsi datirani v leto 1782. Pri vipavski župniji v prvem viru ni krajev, ki so ležali v goriški grofiji; ti se najdejo v drugem viru. Kadar so navedeni v obeh virih, je drugi vir zaznamovan kot 1782/II. Tabelarični prikaz župnij v tržaški škofiji ni popoln, saj manjkajo kraji ali cele župnije na takratnem Kranjskem, ki pa jih je mogoče izpopolniti s pomočjo priloženih zapisnikov. Prav tako ni župnij Osp in Predloka.

SINOPSIS TOČK

1. Obseg župnije po krajih v abecednem redu; kraji so povzeti po tabelaričnih prikazih iz leta 1782 in zaradi metodološke doslednosti brez morebitnih dodatkov iz drugih virov. Posebej z letnico 1515 so zaznamovani tisti kraji tolminskega arhidiaconata (brez Bovca in Kobarida), katerih pripadnost določeni župniji je razvidna iz popisa kmetij, določenih za plačilo kazni zaradi udeležbe v puntarskem gibanju v letih 1513–1515 (M. Verbič, *Gospodarski in socialni položaj tolminskega kmeta v začetku 16. stol. in upori tolminskih kmetov v letih 1513 do 1515*, v: *ZČ XXVIII*, 1974, 3–44; v primeru, da kraja v popisu iz leta 1782 ni, je ta dan v okrogli oklepaj), z letnico 1523 pa tisti kraji, za katere je izpričana njihova pripadnost določeni župniji v urbarialnem popisu goriškega urada iz leta 1523 (152ss). Na območju tržaške škofije pa so posebej z letnicama 1498 ali 1499 zaznamovani tisti kraji, za katere je izpričana njihova pripadnost določeni župniji v urbarjih za Prem (1498; Urb. 3, 240ss), Postojno (1498; Urb. 3, 223ss) ali Vipavo (1499; Urb. 3, 251ss). Pri tistih župnijah ali delih župnije, ki so ob jožefinski reformi bili v mejah Kranjske, je upoštevan tudi seznam krajev v delu M. Miklavčiča *Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave*, inaug. dis., Ljubljana 1945, separaten natis iz GMD.
2. Prva omemba kraja s sedežem župnije v arhivskem gradivu, z morebitnimi relevantnimi variantami in po potrebi s komentarjem.
3. Prva omemba župnijske cerkve z arhivskimi podatki, ki se posredno ali neposredno nanašajo na njihovo stavbno zgodovino, z oltarji oz. bratovščinami in morebitnimi beneficiji, omenjenimi že v srednjem veku.
4. Kratek oris zgodovine župnije.
5. Kanonične pravice (patronat z »ius praesentandi«, potrditev oz. »ius confirmandi« ter odvetništvo oz. advokatura, kadar za to obstajajo podatki) in njihova zgodovina.
6. Oštevilčen popis podružnic z njihovo prvo omembo v arhivskem gradivu in razpoložljivimi zgodovinskimi podatki, nanašajočimi se na njihovo stavbno zgodovino. V zadnji vrstici vsake podružnice so v oklepaju kronološko naštetih viri (za njihov ključ gl. zgoraj), ki jo navajajo.
7. Oštevilčen popis kapel z isto sistematiko kot v zgornji točki.
8. Morebitni samostani v mejah župnije.

Razpored župnij

Oglejski patriarhat

Tolminski arhidiakonot

- I. Župnija sv. Urha v Bovcu
- II. Župnija Matere božje v Kobaridu
- III. Župnija Marijinega vnebovzetja v Tolminu
- IV. Župnija sv. Lenarta v Volčah
- V. Župnija Marijinega vnebovzetja v Podmelcu
- VI. Župnija sv. Lamberta v (Nemškem) Rutu
- VII. Župnija sv. Ane v Cerknem
- VIII. Župnija sv. Vida na Šentviški Gori
- IX. Župnija sv. Jurija v Šebreljah
- X. Župnija Marijinega vnebovzetja v Spodnji Idriji
- XI. Župnija sv. Barbare v Idriji

Goriška Brda s Kanalsko dolino

- XII. Župnija Marijinega vnebovzetja v Kanalu
- XIII. Župnija sv. Janeza Krstnika v Prapotnem (Prepotto, It.)
- XIV. Župnija sv. Mihaela v Biljani
- XV. Župnija sv. Andreja v Mošu (Mossa, It.)
- XVI. Župnija sv. Jurija v Ločniku (Lucinico, It.)

Spodnjeoglejski (goriški) arhidiakonot z Vipavo in Devinom

- XVII. Župnija sv. Štefana v Solkanu
- XVIII. Župnija sv. Hilarija in Tacijana v Gorici (Gorizia, It.)
- XIX. Župnija sv. Petra v Šempetru pri Gorici
- XX. Župnija sv. Silvestra v Šempasu
- XXI. Župnija sv. Vida v Črničah
- XXII. Župnija sv. Andreja v Prvačini
- XXIII. Župnija sv. Justa na Vogrskem
- XXIV. Župnija sv. Jurija v Mirnu
- XXV. Župnija sv. Mohorja in Fortunata v Renčah
- XXVI. Župnija sv. Mihaela v Kamnjah
- XXVII. Župnija sv. Štefana v Vipavi
- XXVIII. Župnija sv. Danijela v Dornberku
- XXIX. Župnija sv. Jurija v Komnu
- XXX. Župnija sv. Ulrika v Braniku (Rihemberk)
- XXXI. Župnija sv. Janeza Krstnika v Devinu (Duino, It.)

Tržaška škofija

- XXXII. Župnija sv. Martina v Hrenovicah
- XXXIII. Župnija Marijinega vnebovzetja v Slavini
- XXXIV. Župnija sv. Petra in Pavla v Trnovem
- XXXV. Župnija Marijinega vnebovzetja v Jelšanah
- XXXVI. Župnija sv. Krizogona v Hrušici
- XXXVII. Župnija Marijinega vnebovzetja v Vremah
- XXXVIII. Župnija sv. Štefana muč. v Košani
- XXXIX. Župnija sv. Jerneja v Senožečah
- XL. Župnija sv. Štefana muč. v Brezovici
- XLI. Župnija sv. Janeza Krstnika v Predloki
- XLII. Župnija sv. Petra ap. v Povirju
- XLIII. Župnija sv. Petra ap. v Ospu
- XLIV. Župnija sv. Ulrika v Dolini pri Trstu (Italija)
- XLV. Župnija sv. Petra in Pavla v Tomaju

I. ŽUPNIJA SV. URHA V BOVCU

1. Bavšica, Čezsoča, Dvor, Log Čezsoški, Log pod Strmcem (= Log pod Mangartom) Gorenji in Spodnji, Plužna, Soča, Srpenica, Strmec na Predelu, Trenta, »Zaduša« (= Zapoden?), Žaga.

2. Pokrajinsko: Fliz, 1174, pred 9/3 (GZS IV/546, 547), Plecio (Plecium), 1174 27/4 (GZS IV/548); kot vas s cerkvijo: in villa majori de Plez, 1282 (Prampero, 139).

3. C. prvič om. v buli papeža Celestina III. 1192 24/11, s katero je le-ta potrdil njeno posest čed. kapitlju (GZS IV/815: ecclesia de Plez cum capellis suis). Patrocinij izpričan 1455 17/5 ob namestitvi novega vikarja (collatio plebis Sancti Odorici de Plecio; Nazzi, 111). Bratovščina sv. Urha om. leta 1474 (Fraternitas S. Odorici [...] in Plezio; AAU, Acta 5, 11v–12r) in spet 1479 11/12 (Fraternitas S. Odorici de villa maiori dicti loci; ib., Acta 9, 164v). Pri cerkvi sedež dekana (1473 23/VI; AAU, Acta 4, 269r). Od ok. 1734 z. nova z gotskimi ostanki prednice, inkorporiranimi v ladjo, posv. 1751 26/9 po škofu Karlu Mihaelu Attems (viz. 1751). 1860 (letnica na portalu) neoromansko predelana.

4. Ž. 12. stoletja, izpričana z izrazom »ecclesia« v listini 1192 24/11 (kot zgoraj), izločena iz pražupnije Volče. Ne gre zanemariti možnosti, da je bila prva c. na Bovškem glede na patrocinij c. sv. Lovrenca na Dvoru (gl. tam). Ž. ust. najkasneje ok. 1150, ko je po dikciji listine 1192 24/11 (kot zgoraj) pripadla čed. kapitlju. Izraz »ecclesia [...] cum capellis suis« kaže na obstoj cerkve z župnijskimi pravicami, so pa te pravice zaradi njene podrejenosti pripadle čed. kapitlju oz. tamkajšnjim kanonikom. Tako je po des. seznamu 1296 tu rezidiral samo kaplan (cappellanus de Plezo). V poznem srednjem veku se tu om. žpk. (Mihael, plebanus in Plezio, 1474 1/1; AAU, Acta 4, 376v), sicer pa je ž. upravljal vikar.

5. V polnih pravicah kolegiatnega kapitlja v Čedadu. Od 1752 pod patronatom grofije, potrditev goriški nadškof.

Lit.: Rutar, Tolminsko; F. Klavora, Ampletium, 2003; Bovški zbornik, 2004; Nazzi, pogl. 3, 108ss.

6. Podružnice:¹⁷

(1) sv. *Silvestra* pri Bovcu, izginula. Zemljevid, Opis, str. 16, navaja c. sv. Sebastijana pri Koritnici; Rutar, Tolminsko, 66, še omenja njene razvaline na vzhodni strani Bovca nad cesto v Kluže; v resnici naj bi stala pod prevalom med gričema Rabeljk (Ravelnik) in Stržišče nad sotočjem Soče in Koritnice, kjer naj bi še bili vidni temelji z ostanki gotskega ometa (informacija Fedja Klavora).

(1585/1595, 1651, 1747ss, 1751, 1755, 1782)

(2) sv. *Lovrenca* v Bovcu, na Dvoru (1651: Vndter dorff Corte; 1747: apresso il Dor; nekdanj samostojna vas), ne stoji več. Zemljevid, Karte, sekcija 133, jo ima zabeleženo zunaj vasi proti vzhodu onstran potoka. Glede na patrocinij v okviru morebitnega zgodnjersrednjeveškega dvora, izpričanega leta 1256 med darovnicami rožaškemu samostanu prek vasi kot »curia« (in villa que dicitur Curia in Plecz; Baum, Gründung, 632; Urb. 2, 13, op. 15; M. Kos, Geografski zbornik 1965, 248; Gradovi 23, 18s; Klavora, 67ss). Ureditev dvora se pripisuje benediktincem v Rožacu, ki pa niso bili prvi posestniki na Bovškem,¹⁸ marveč je to bila po vsej verjetnosti bamberška

¹⁷ Od popisov 1651 in 1668 ima to ž. samo popis 1651/I.

¹⁸ Popis rožaških posesti, ki naj bi jih po potrditvi goriškega grofa Leonarda leta 1496 komendatorju Pietru Dandolu samostan dobil že od goriških grofov (pravilno Eppensteinskih) ob ustanovitvi samostana ok. 1090 in med katerimi je bil tudi Bovec (GZS III/385), ima le omejeno zgodovinsko vrednost in v primeru Bovca celo zavaja; prim. k temu Baum, Gründung, 627. V literaturi ponavljajoča se trditve, da so bili Eppensteinski lastniki Bovškega v 11. stol., je potemtakem napačna. Popis namreč navaja vse rožaške posesti ob koncu 15. stol., med katerimi pa so tudi te, ki so postale samostanske pozneje in s strani drugih darovalcev, predvsem Spanheimskih in goriških grofov. Posest

škofija, ki je na Bovško lahko prišla vzporedno s podelitvijo spodnje Ziljske in Kanalske doline bamberškemu škofu leta 1007 s strani ustanovitelja škofije, cesarja Henrika II. († 1024), ali kmalu zatem (k temu Höfler, Cerkve, 117–118 in na drugih mestih). Glede na to je povsem mogoče, da sega c. še v prvo pol. 11. stol.

(1585/1595, 1651, 1747ss, 1751, 1755, 1782)

(3) *sv. Lenarta* v Bovcu (1651: in Waldt gegen Schloss), gotska (prva četrtina 16. stol.; Peskar), v ruševinah, 1994 na novo pozidana. V viz. 1627 om. z bratovščino.

(1585/1595, 1627, 1651, 1747ss, 1755, 1782)

(4) *Matere božje (Vnebovzete)* v Bovcu, v Polju, porušena, obnovljena. Na mestu starejše manjše prednice na antični (rimski) lokaliteti, ugotovljene s sondiranjem arheologinje Nade Osmuk (neobjavljeno; informacija Fedja Klavora), postavljena po bovški soseski pred 1501/18/2, ko se ji je dotedanji beneficiat odpovedal, in ponovno om. 1508/15/3, ko sta Gregor iz Bovca in (poimensko naveden) mitničar v imenu soseske, ki je dotirala kapelanijo in imela v njej prezentacijsko pravico, za kaplana predlagala novega kandidata (Nazzi, 121–122). Gotska (Peskar), porušena, obnovljena, poslikava Jerneja iz Loke iz ok. 1529 v prezbiteriju in na slavo-loku dandanes le v okrnjenem stanju. V viz. 1627 om. zaradi premoženja in bratovščine.

(1585/1595, 1627, 1651, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(5) *sv. Janeza Krstnika* na Kalu-Koritnici. Poznogotska, prez.

(1585/1595, 1651, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(6) *sv. Nikolaja* (viz. 1751: *sv. Filipa in Jakoba*) v Plužni.

(1651, 1747ss, 1751, 1762, 1782)

(7) *sv. Jožefa* v Soči. Ker se v viz. 1762 še ne navaja, prav tako ne v domnevnem gradivu za terezijanski kataster, ž. Bovec (ok. 1762–1765; gl. Nazzi, 156–157¹⁹), z. po 1765, om. samo v popisu 1782 brez patrocinijskega, z duhovnikom. Baročna, 1893 povečana, 1944 preurejena (Tone Kralj). – Jožefinska lok., ust. 1788 (po SPG od 1829 dalje; od SPG 1921 dalje leta 1718 [!], tako tudi CS 1971, tu kot ž.), ž. ust. 1898/22/11 (FPAG 1898, 174s).

(1782)

(8) *sv. Antona opata* v Čezsoči, med I. svetovno vojno porušena, 1927 obnovljena. Kapelanija načrtovana 1758, ust. 1768/19/12 (AAG, viz. zapisnik nadškofa Attemsa; Nazzi, 162; Kralj; po CS 1971 ž. ust. 1770; FPAG 1886, 209).

(1585/1595, 1651, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1770, 1782)

(9) *sv. Florijana* (viz. 1755 pač napačno sv. Silvestra) na Srpenici. C. verjetno z. malo pred 1474. 1474/1/1 gen. vikar ogl. patriarha naroči pod grožnjo kazni Mihaelu, župniku v Bovcu, da v dnevih, za katere je c. (ecclesia S. Floriani de Srpaniza) dobila odpustke, sam ali kak drug duhovnik tam mašuje (AAU, Acta 4, 376v). Om. v viz. 1627 kot edina v ž. z zakramenti. Kapelanija om. v viz. 1755 in 1762, v popisu 1782 kot lok. Sedanja z. 1755 (?), CS 1971; nad glavnim vhodom letnica 1776). – Ž. ust. 1930/19/4 (Kralj).

(1585/1595, 1627, 1651, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(10) *Matere božje (Loretske)* v Trenti (tolminske viz.: dotata dalla casa d'Attems; viz. 1751: [...] a quondam illustrissimo domino comite Hermano ab Atthembs Carintho). Po CS 1971 z. 1690, blagosl. 1695/15/11 (ACC; Rupnik). Notranjščina baročna. 1755 in 1762 om. kapelanija, v viz. 1762 om. dragocena relikvija trna iz svete krone. – Kuracija ust. 1908/20/5 (AAG; Kralj; matični zapisniki od 1858 dalje).

(1747ss, 1751, 1755, 1762, 1770, 1782)

(11) *sv. Štefana* v Logu pod Mangartom, v popisu 1651 ni om. Blagoslovitev in postavitve temeljnega kamna za novo c. 1755/15/9 (goriška viz. 1755; tolminska viz. 1755: aedificanda),

na Bovškem je samostan zgradil postopoma, večinoma z zamenjavami s samostanoma Millstatt in Osoje ter škofijo v Krki za svoje posesti na Koroškem. O posestniških razmerah na Bovškem v srednjem veku gl. Urb. 2, 13–14.

¹⁹ Popis krajev po posameznih župnijah tolminskega arhidiakonata v ACC, z njihovo oddaljenostjo od ž. c. in posameznimi cerkvami, ki ga je Nazzi objavil proti koncu vsakega poglavja in ga interpretiral kot gradivo za terezijanski kataster ali kot gradivo za ustanovitev goriške nadškofije ter datiral v čas ok. 1750. Glede na nekatere podatke je moral nastati po letu 1762 (tu se mdr. omenjata demolirana c. sv. Jurija na Kneži in nova, z. 1762) in pred letom 1765, ko naj bi bila ust. kapelanija na Gorah nad Idrijo, a je v popisu še ni.

končana 1756, a ob viz. 1762 še ne posv. Prez. 1786 (napisna plošča nad glavnim portalom), nova posv. 1836 16/7 (ŽA Log pod Mangartom). Kapelanija ust. 1754 25/11 (AAG, Attemsovi vizitacijski zapiski; Kralj), om. tudi v viz. 1755, 1762 in 1770 (in Log seu Stermiz), 1782 kot lok. – Ž. ust. 1935 21/11 (ŽA, ib.; Kralj).
(1747ss, 1755, 1762, 1770, 1782)

(12) *sv. Mihaela* v Strmcu na Predelu. V bovškem župnišču se hrani zapis iz leta 1701, iz katerega je razvidno, da je soseska c. zgradila leta 1520 in katere so bile obveznosti za njeno vzdrževanje (Klavora, 72s). 1754 9/12 je bilo vaščanom dovoljeno, da povečajo c., naredijo ob njej pokopališče in zgrade hišo za kaplana kurata, vendar je bil ta načrt zaradi nasprotovanja prebivalcev Loga opuščen oziroma prestavljen v Log (viz. 1755; gl. zgoraj). 1762: zakramentalna, a brez kaplana. Požgana 1943, nova z. 1983 (Letopis).
(1585/1595, 1651, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

7. Kapele:

(1) *Sv. Trojice* v Bovcu (viz. 1751: filialis Sanctissimae trinitatis in pagho Amplezi), ust. ok. leta 1725 po bovškem mitničarju Janezu Janku (goriška viz. 1755: capella seu oratorium publicum [...] fundatum, ac dotatum a quondam domino Joanne Jauch [!] tellonario Ampletiensi ante 300 [!] circiter annos una cum capellania missae quotidianae), s kaplanom, ki ga umešča čed. kapitelj. (Glede 300 let je v objavi Attemsove viz. 1755 tiskarska napaka, saj tolminska viz. 1755, ki ima na tem mestu »capella seu Oratorium fundatum ac dotatum a q. Dno. Jo. Janch telonario«, tu navaja le ok. 30 let, razen tega pa se v Attemsovi viz. kot upravnik kapele pojavlja Bernard Jank, ustanovnikov sin). 1726 25/5 tu om. kaplan (Nazzi, 153; po tem viru naj bi kapelo ustanovil Dominik, sin Mateja Janka, v oporoki z dne 4. aprila tega leta), beneficiat tudi v viz. 1762, ki je bil hkrati kaplan v Trenti. Stala je na glavnem trgu, pod fašizmom 1928 profanirana in prezidana v kulturni dom, med potresom 1976 poškodovana in 1979 odstranjena (informacija Fedja Klavora).
(1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(2) *sv. Jakoba* (1585/1595), *sv. Mihaela* (1627) oz. *sv. Marjete* (1651) v bovškem gradu (Kluže). S kaplanom v cesarskem patronatu. Viz. 1627 navaja samo eno kapelo v gradu s patrocinijem sv. Mihaela. Po formulaciji v popisu 1651 posebna zgradba. Zato so jo morali pozneje (ob prezidavi gradu leta 1686?; Gradovi 23, 150) opustiti ali podreti in oltar prenesti v kapelo sv. Jurija (gl. spodaj).
(1585/1595, 1627, 1651)

(3) *sv. Jurija* v bovškem gradu (Kluže). Po formulaciji v popisu 1651 sodeč ena od dveh kapel (Capeln im Schloß Flitsch St. Georgij & S. Margaritta) v gradu s patrocinijema sv. Jurija in sv. Marjete. Po viz. 1747 prva maša na praznik sv. Jurija, naslednja na dan sv. Marjete, s cesarskim beneficijem (viz. 1751; 1705 in 1717 om. kaplan; Nazzi, 151–152). Kapelo naj bi po nekem napisnem kamnu leta 1635, vzporedno z dogradnjo trdnjave, dal postaviti bovški glavar Jurij Filip Gera (Mittheilungen der K. K. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale NF XXIII, 1897, 43–44; glavar 1609–1647; k temu Klavora, 81ss). Po prenosu glavarjeve rezidence v novi grad v samem Bovcu pri ž. c. ob koncu 17. stol. je kapela ostala v funkciji in bila profanirana verjetno šele leta 1797, ko so grad požgali Francozi (Gradovi 23, ib.), a stala še do leta 1881, ko so jo demolirali in v njenih tleh našli om. napisno ploščo (Mittheilungen, ib.).
(1651, 1747, 1751, 1762)

II. ŽUPNIJA MATERE BOŽJE V KOBARIDU

1. Borjana Spodnja in Zgornja, Homec, Idrsko, Kred, Mlinsko, Podbela, Potoki, Robič, Sedlo, Stanovišče, Staro selo, Sužid, Svino, Trnovo; (v popisu 1782 ni krajev na Beneškem).

2. Kauoret, 1181 5/11 (listina v overovljenem notarskem prepisu iz 16. stol. v ACC, neobjavljena; Rupnik; prepis in prevod tudi v kobariškem muzeju); Cavoreto, 1213 5/6 (kot spodaj).

3. C. om. posredno po duhovniku in kraju 1213 5/6 (sacerdos de Cavoretto, insert v 1261 26/6, Coll. Bianchi 289; prim. tudi Bianchi, Reg. I, št. 266), s patrocinijem 1278 30/1 (ecclesia sancte Marie de Cauoretto, kot spodaj). Med gradiščansko avstrijsko-beneško vojno (»uskoška vojna«) 1615–1617 pogorela, nato obnovljena. Sedanja z. 1832.

4. Vik. in ž., sprva v mejah tolminske župnije, om. 1278 30/1 ob podelitvi (vicariam ecclesie sancte marie de cauoreto vacantem; Johannes de Lupico, BCU ms. 1471/I, 54r) s strani ogl. patriarha. V des. seznamu 1296 se tu navaja kaplan (cappellanus de Cavoleto[1]). Po podelitvi tolminske ž. čed. kanonikom s strani patriarha Rajmunda della Torre 1297 27/7 v lasti čed. kapitlja. Kot plebs (plebium [...] Chiavoreti) om. 1306 27/7 ob dodelitvi dohodkov posameznim vikarjem tolminskega arhidiakonata (Rutar, Tolminsko, 219–220; Nazzi, 164), zatem 1321 11/5 skupaj z Volčami, Tolminom, Bovcem in Šentviško Goro, ko sta čed. dekan in kapitelj za eno leto prodala njihove dohodke (plebium Wolzane, Tulmini, Plez, S. Viti et Cavoreti; Bianchi, Doc. I, št. 265).

5. Do 1297 pleno iure ogl. patriarha (gl. Tolmin), zatem pleno iure kolegiatnega kapitlja v Čedadu. 1513 16/9 prezentira cesar (Nazzi, 178), zatem v njegovem imenu tolminsko gospostvo. 1651 potrditev ordinarij (patriarh), 1668 kapitelj sam po predhodni patriarhovi aprobaciji. Od 1752 pod patronatom grofije, potrditev goriški nadškof.

Lit.: Rutar, Tolminsko; Nazzi, pogl. 4, 164ss.

6. Podružnice:

(1) *Sv. Križa* na pokopališču v Kobaridu, om. v tolminski viz. 1747. Je ni več. (1747)

(2) *sv. Antona Pad.* v Kobaridu na Griču (viz. 1751: in monticulo prope Caporetum). Z. konec 17. stol., posv. 1696 16/9 (Rupnik), prez. 1721 (letnica na kamnitem portalu). (1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(3) *sv. Tomaža* na Idrskem. Om. 1473 15/6 kot c. sv. Ubalda »in Idrisca« (Nazzi, 335). Prvotna c. naj bi stala nad vasjo Mlinsko (ruševine naj bi še bile vidne) ali ob »slapu« in naj bi jo zaradi slabega terena podrli ter iz njenih ostankov z. novo v vasi Idrsko (1757; po gradivu v ACC Rupnik; na portalu letnica 1765; na čedadskih zemljevidih, ž. Kobarid, je c. še zaznamovana zahodno od Mlinskega). Zvonik 1861. (1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(4) *sv. Andreja* na Svinem (ali: na Svinih), še srednjeveška z gotskim rombasto-zvezdasto obokanim prezbiterijem. C. je bila zgrajena kmalu po letu 1477. 1477 30/8 čed. kapitelj dovoli prebivalcem vasi »Sfine, Suziti, Hidrische, Mlische, et Cavoreti« zgraditi kapelo »ad titulum S. Andree Ap. in medio ville Sfine« (ACC, Erezione di Chiese, 8s; Santonino, 176, op. 1; Nazzi, 172–174). Mojster ni identičen z Andrejem iz Loke (Peskar). V cerkvi kip sv. Andreja iz časa zidave cerkve (Cevc, Poznogotska plastika na Slovenskem, 1970, 225). V prezbiteriju in na slavaloku freske Gianpaola Thannerja iz ok. 1520. Zvonik z letnico 1712. (1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(5) *sv. Treh kraljev* v Sužidu, z gotskim mrežasto obokanim prezbiterijem, z. kmalu po letu 1495, ko so (1495 25/2) prebivalci Kobarida, Idrskega in Sužida zaprosili čed. kapitelj za dovoljenje, da v vasi Sužid zgrade c. sv. Doroteje in sv. Treh kraljev, z obljubo, da bodo poskrbeli za svečavo in dvanajst maš v letu (ACC, Erezione di Chiese, 13; Vale, Santonino, 176, op. 1; Nazzi, 175–176; Peskar). V cerkvi kip sedeče Marije z detetom iz časa zidave cerkve (Cevc, ib., 227). Poslikava ladje poznejša (proti sredini 16. stol.). Baročna lopa pred pročeljem (1710). (1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(6) *sv. Martina* v Trnovem ob Soči. Ne stoji več, odstranjena v prvi pol. 19. stol. Om. s patrocinijem še v viz. 1762, v viz. 1770 brez patrocinija, v popisu tolminskega arhidiakonata 1777 poleg Sv. Trojice, v popisu 1782 tu samo c. Sv. Trojice. Še označena v franciscejskem katastru v ARS (G226AB, list AB) kot c. sv. Simona na polju severno od vasi, a profanirana (brez križa).

Ob goriški viz. 1755 tu kapelanija (iz leta 1750; SPG 1829; FPAG 1886, 209), om. tudi v viz. 1762 in 1770. Po 1509 v bovškem glavarstvu.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1755, 1762, 1770, 1777)

(7) *Sv. Trojice* v Trnovem ob Soči. Nova c. v zaledju vasi, z. 1774/1775 (nad vhodom napis dat. 1774; po gradivu v ACC Rupnik), zvonik 1881. – V i k a r i a t naj bi bil tu ust. 1774 (CS 1971), v popisu 1782 samo lok. Zdaj tu ž.

(1777, 1782)

(8) *sv. Nikolaja* v Kredu, om. 1503 6/2 z drugimi podružnicami ž. Kobarid, ki bi morale prispevati h gradnji kolegiatne cerkve v Čedadu (S. Nicolai [...] in Creda; AAU, Acta 25, 243v). – Sedanja z. 1782. Duhovnja (vik., zdaj ž.) tu od 1809.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(9) *sv. Hilarija in Tacijana* v Kredu, na gričku ob Nadiži (popis 1782: v Robiču), zdaj v razvalinah, posv. 1486 27/8 (Santonino, 175: ultra dictam villam Crete ecclesiam in monticulo saxoso ad cuius radices labitur fluvius Natisse, in honorem S. Helari M.); ležala je v fevdu samostana Rožac. Om. 1503 6/2 z drugimi podružnicami ž. Kobarid, ki bi morale prispevati h gradnji kolegiatne cerkve v Čedadu (AAU, Acta 25, 243v). V osnovi srednjeveška, propadla, 1888 obnovljena, zatem spet v ruševinah in nazadnje obnovljena 1987.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(10) *sv. Lenarta* v Starem selu. V 18. stol. predelana. V tolminski viz. 1747 om. vikariat, v popisu 1782 le kapelanija.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(11) *Sv. Križa* v Sedlu, stara c. na pokopališču, gotska z rombasto-zvezdasto obokanim prezbiterijem Andreja iz Loke (mojstrski znak) iz ok. 1470–1480 (Peskar). V prezbiteriju in na slavaloku freske Gianpaola Thannerja iz ok. 1520. 1751 ust. kapelanija na prošnjo vaščanov Borjane (viz. 1751), om. tudi v viz. 1770 (s podružnico v Podbeli) in popisu 1782. – Nova sredi vasi z. od 1874 (1874 4/10 blagosl. temeljni kamen; ZD 1874, 336), posv. 1885 28/6 (ZD 1885, 193). – Ž. ust. 1936.

(1570, 1650, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1770, 1782)

(12) *sv. Helene* v Podbeli. Po viz. 1751 posv. po »škofu Rubeisu« (Daniel de Rubeis, verjetno enkrat v letih 1517–1520; J. Höfler, Potovanja oglejskih vizitatorjev na Slovensko v poznem srednjem veku, Kronika 1982, 198ss). Gotska (Komelj: ok. 1500), v zvezdasto obokanem prezbiteriju freske Jerneja iz Loke. V potresu 1976 porušena, 1997 ponovno pozidana.

(1570, 1651, 1668, 1751, 1755, 1762, 1770)

(13) *sv. Justa* v Podbeli (?; in subella, Sobella), om. samo v viz. 1570 pred zgornjo za c sv. Katarine v Borjani. Neznana.

(1570)

(14) *sv. Katarine* (danes *Device Marije Snežne*) na pokopališču v Borjani, z gotskim rombasto-zvezdasto obokanim prezbiterijem s konca 15. stol. (Peskar). Om. 1503 6/2 z drugimi podružnicami ž. Kobarid, ki bi morale prispevati h gradnji kolegiatne cerkve v Čedadu (s. Catherine in Boreana; AAU, Acta 25, 243v). V prezbiteriju freske Gianpaola Thannerja iz ok. 1520. 1755 in dalje tu kaplan-kurat. – Nova c. sv. Katarine c. v kraju z. od 1873 (ZD 1874, 336; arh. Knauus), posv. 1875 25/11 (Letopis), pri njej ž. ust. 1944.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762)

(15) *sv. Marjete* Pod Stolom (Breginj). Om. 1503 6/2 z drugimi podružnicami župnije Kobarid, ki bi morale prispevati h gradnji kolegiatne cerkve v Čedadu (navedena s patrociniem; AAU, Acta 25, 243v). Ob popisu 1651 pod Benetkami, ob viz. 1755 pod beneško oblastjo in v videmski diecezi, 1762: sub Veneto. V popisu 1668 je tako kot vseh nadaljnjih ni.

(1570, 1651, 1747ss, 1755, 1762)

(16) *sv. Nikolaja* v Breginju. Om. 1503 6/2 z drugimi podružnicami ž. Kobarid, ki bi morale prispevati h gradnji kolegiatne cerkve v Čedadu (navedena s patrociniem; AAU, Acta 25, 243v). S kaplanom že od leta 1445, 1632 c. navedena kot zakramentalna (Nazzi, 209). Vik. om. v viz. 1747, 1755 in 1762 le kapelanija-kuracija. Ob popisu 1651 pod Benetkami, po vizitacijah pod beneško vlado. Sedanja neoromanska (z. od 1858 dalje po načrtih arh. Martinuzzija iz Tri-

cesima), ki je nasledila baročno predhodnico, posv. 1865 10/6. – 1783 3/1 c. dobila župnijske pravice (Nazzi, 218), a ostala na ravni lokalije. – Ž. ust. 1863.

(1570, 1651, 1747ss, 1755, 1762)

(17) *sv. Jakoba* v Breginju. Je ni več. Njen obstoj potrjujejo čedadski zemljevidi, ž. Kobarid, ki jo imajo naznačeno južno od sv. Nikolaja. V viz. čed. arhidiakona Giovannija Puppija iz leta 1580 navedena kot zakramentalna (Rupnik, Visite, 43).

(1570, 1762)

(18) *Device Marije Snežne* na Kladju (Breginj). Prezbitarij gotski z zvezdastim obokom 16. stol. (Komelj). Ob popisu 1651 pod Benetkami, po vizitacijah pod beneško vlado.

(1570, 1651, 1747ss, 1755, 1762)

(19) *sv. Primoža in Felicijana* v Logjeh. Viz. 1570 te in naslednjih dveh zaradi njihove lege onstran meje cesarstva ne navaja. Od 17. stol. v oskrbi kaplana v Breginju. Kuratna kapelanija (vik.) ust. 1770 4/5 (ŽA Breginj; Nazzi, 217–218; Kralj). Sedanja z. na mestu stare 1894–1896. Ob popisu 1651 pod Benetkami, po viz. 1755 pod beneško vlado in v videmski diecezi, viz. 1762: sub Veneto.

(1651, 1747ss, 1755, 1762)

(20) *sv. Jakoba* na Livku. Om. 1503 6/2 med podružnicami ž. Kobarid, ki bi morale prispevati h gradnji kolegiatne cerkve v Čedadu (navedena samo s patrocinijem; AAU, Acta 25, 243v, če ne gre za tisto izginulo v Breginju). Vik. tu om. v tolminski viz. 1747, 1755 tu kooperator kurat. Sedanja z. 1697, vendar 1932 temeljito predelana. Ob popisu 1651 pod Benetkami, po vizitacijah pod beneško vlado. – 1783 3/1 c. dobila župnijske pravice (Nazzi, 218), a ostala na ravni lokalije. Ž. ust. 1936.

(1651, 1747ss, 1755, 1762)

(21) *sv. Petra* (*sv. Petra in Pavla*) na pokopališču na Livku (na Peratih). 1499 6/6 kapitelj izda vaščanom Livka (de villa Lovith) »nad Čedadom v landarski gastaldiji« dovoljenje za gradnjo c. sv. Barbare ter sv. Petra in Pavla (Nazzi, 176–177; Rupnik). Sedanja verjetno z. 1550 (letnica na južni strani zvonika), predelana 1737 (plošča na zahodni strani zvonika). Ob popisu 1651 pod Benetkami. Ob viz. 1762 zakramentalna in s kaplanom (namesto sv. Jakoba).

(1651, 1747ss, 1755, 1762)

6. Kapele:

(1) *sv. Mihaela in sv. Marije Magdalene* na nekdanjem pokopališču pri ž. c. v Kobaridu (na lokaciji sedanjega Glavnega trga), romanska kostnica. Om. samo v viz. 1570 (In eodem cimiterio est capella formae rotundae sine tecto in qua unicum est altare sub titulo Sanctorum Michaelis et Mariae Magdalena. Sub solo eiusdem capellae est carnarium in quo ossa reposiuntur mortuorum; fol. 510v) ter v viz. apostolskega protonotarja Niccolòja Riccija leta 1579 (kot sv. Mihaela; Rupnik, Visite, 43).

(1570)

(2) *Sv. Križa* na pokopališču v Kobaridu, om. v tolminski viz. 1747. Prejkone naslednica prejšnje. Je ni več.

(1747)

III. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V TOLMINU

1. Čadrg (1515), Dolje (1515), Drežnica, Gabrje (1515), Jezerca, Kamno (1515), Koseč, Krn, Ladra (1515), Libušnje, (Ljubinj 1515), Magozd, Poljubinj (1515), Prapetno, Ravne (= Drežniške Ravne), Ravne (= Poljubinske Ravne), Selce (1515), (Selišče 1515), Smast (1515), »Tolminsko« (= Polog), Volarje (1515), Vrsno (1515), Zadlaz, Zatulmin (1515), Žabče (1515). (Pri M. Verbič, ZČ, 1974, v okviru tolminske ž. naštetih kraji Idrsko, Mlinsko in Svino so pripadali ž. v Kobaridu.)

2. Tuimine, med 1063 in 1068, 6/6 (GZS III/227), Tulmin, 1139 (GZS IV/152), Tulminum, 1139 (GZS IV/153).

3. O sedanji ž. c. Marijinega vnebovzetja v srednjem veku ni podatkov. Najstarejša znana listinska omemba kakšnega cerkvenega objekta v Tolminu je kapela ogl. patriarha Gotfrida, v kateri je le-ta leta 1194 izstavil neko listino (apud Tulminum in capella ipsius domini patriarche, 1194, pred 9/10; GZS IV/861) in za katero ni verjetno, da bi bila identična s takratno ž. c. niti ne s poznejšo kapelo na starem tolminskem gradu. Gre po vsej verjetnosti za izginulo c. sv. Janeza Krstnika, pripadajočo patriarhovemu dvoru v samem kraju. Prvotni sedež župnije je bil pri pokopališki c. sv. Urha (gl. spodaj), ki je nekdanj morala imeti patrocinijske sv. Martina, izpričan v podelitvi tolminskega vikariata duhovniku Janezu iz Lavariana leta 1278 (vicariam ecclesie sancti Martini de Tulmini[!]; Johannes de Lupico, BCU ms. 1471/I, 53v–54r). – Sedanja ž. c. Marijinega vnebovzetja, »na Ilovici« severno od trga, še srednjeveška, prvič om. v arhidiakonski vizitaciji 1562, ko je glede na omembo krstnega kamna že izvajala naloge ž. c. (Nazzi, 41), tako tudi ob viz. 1627, ko je bila »sacramentata«. Pod župnikom Simonom Vicentinijem (od 1677; Fasije 1770: 1676) razširjena in predelana, posv. 1687, ko je bil k njej tudi prenesen sedež župnije (Rutar, Tolminsko, 165s). 1789 razširjena v triladijsko in obokana.

4. Patriarhatska ž. 10./11. stol. v mejah pražupnije v Volčah, nastala iz lastniške cerkve tolminskega dvora pred letom 1015, ko je prvič izpričana volčanska pražupnija. Njeni začetki verjetno segajo v drugo pol. 10. stol. in v čas, preden je vladar Tolminsko podelil ogl. patriarhu. Medtem ko je patriarh Janez IV. iz Ravene leta 1015 podelil čed. kapitlju župnijsko c. v Volčah z vsem pripadajočim ozemljem, ki je pokrivalo teritorij poznejšega tolminskega arhidiakonata, je sam Tolmin še zadržal za sebe. V des. seznamu 1296 edina od cerkva čed. kapitlja, takrat še v posesti patriarha kot prošta kapitlja, pri kateri je rezidirал župnik (plebanus de Tulmino). Zatem je ž. zaradi podrejenosti kapitlju upravljal le vikar ali kaplan.

5. Po (kasnejših) zgodovinskih virih sodeč ustanova ogl. patriarha, ki je tu imel svoj dvor (o dvoru in gradu v Tolminu gl. M. Kos; Urb. 2, 21–22, in Urb. 3, 281). Prvotno patriarhova pleno iure do leta 1188 1/2, ko jo je njen dotedanji najemnik, tolminski gradiščan Guntram, vrnil patriarhu, vendar s pogojem, da jo prepusti Peregrinu, proštu čed. kapitlja (GZS IV/744). Ko je bil ta izvoljen za patriarha kot Peregrin II., je proštijo in s tem župnijo obdržal. 1233 1/6 je patriarh Bertold, hkrati tudi čed. prošt, v spomin na umrlega brata Henrika desetine župnije od prediva (quod colligitur in Tulmino) podelil dekanu in kanonikom tega kapitlja (Bianchi, Reg. I, št. 113; GZS V/594). Po Bertoldovi smrti pa je zaradi posegov rimske kurije, ki je proštijo podelila tujemu kandidatu, njegov naslednik, patriarh Gregor de Montelongo, v soglasju s kapitljem 1253 14/8 proštijo ukinil in mdr. župnijo z vsemi njenimi posestmi in pravicami (plebem de Tulmino cum mansis, decimis & juribus pertinentibus ad eandem, praeter illa quae de praedictis decimis & juribus eidem capitulo reservantur) vzel nazaj zase in za svoje naslednike (Rubeis, 740ss; Bianchi, Reg. I, No. 191; GZS VI,1/212), dokler je ni patriarh Rajmund 1297 27/7 z vsemi posestmi in pravicami spet podelil čed. dekanu in kapitlju. (Nadrobnosti P. Paschini, Memorie storiche forogiuliesi XI, 1915, 155–163). Leta 1278 (kot zgoraj), je vikariat tolminske župnije še podeljeval patriarh. Župnija od takrat pleno iure kolegialnega kapitlja v Čedadu, patronat vsaj od konca 15. stol. (1496) pri tolminskem konzorciju (Nazzi, 17), potrditev kapitelj. Po popisu 1651 potrjuje ogl. patriarh, 1668 kapitelj sam. 1751, 1762: ž. kapitlju inkorporirana. Od 1737 sedež rezidenčnega arhidiakona za Tolminsko (Nazzi, 80). Od 1752 pod patronatom grofije, potrjuje goriški nadškof (tako Fasije 1770), a tudi na prezentacijo čed. kapitlja.

Lit.: Rutar, Tolminsko; S. Gaberšček, Župnija Marijinega vnebovzetja Tolmin, 2005; Nazzi, pogl. 1, 1ss, pogl. 2, 54ss.

6. Podružnice:

(1) *sv. Janeza Krstnika* (1668: *sv. Janeza Evangelista*) v Tolminu. Je ni več. Stala je severno od kraja pod Kozlovim robom in blizu Tolminke (Zemljevid, karte, sekcija 154; Opis, str. 25), na lokaliteti Čemanova bula, zdaj na mestnem arealu. Podrta proti koncu 18. stol. Po vsej verjetnosti gre za kapelo, pripadajočo patriarhovemu dvoru, prvič om. brez patrocinijskega 1194 (kot

zgoraj, t. 3), a zelo verjetno že iz druge pol. 10. stol.²⁰ Patriarhov dvor (morda še starejšega postanka iz 10. ali prve pol. 11. stol., gotovo pa ne šele iz 13. stol., kot se bere v literaturi; prim. tudi KLS I, 426; Gradovi 23, 288–289) se lokalizira poleg najstarejšega jedra naselja med Tolminko in Grapo (KLS I, 426; lega je zgodovinsko dok. po nekem 1300 14/1 om. mlinu »in aqua Tulmini prope curiam domini patriarchae«; Urb. 3, 281). Četudi c. ni stala na arealu dvora, kot je bilo običajno pri zgodnjerednjeveških dvorih, govori o tem njen patrocinij, mogoče pa je tudi to, da je bil prvi dvor postavljen prav tu. Verjetno je imela tudi vlogo krstne cerkve za tolminski okoliš. V viz. 1751 se pojavlja (pač napačno) kot »filialis sancti Georgii poenes Aquam et matricem«, v popisu 1782 ni več om.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762)

(2) *sv. Ulrika (Urha)* v Tolminu (pod mestom ob Soči) (tolminska viz. 1782: ecclesia S. Uldarici olim parochialis nunc filialis, penes quod est coemeterium) (v Zemljevidu pomotoma kot c. sv. Lenarta). Prvotni sedež tolminske ž. (s patrocinijem sv. Martina), kar poleg izročila potrjujejo tudi sledovi grobov ob cerkvi z najdbami staroslovanske karantansko-köttlaške kulture (10./11. stol.), ki so jih tu odkrivali od leta 1952 dalje (T. Knific, M. Mlinar, AV 2014). Prvotni patrocinij sv. Martina škofa je razviden iz podelitve tolminskega vikariata duhovniku Janezu iz Lavariana leta 1278 30/1 (vicariam ecclesie sancti Martini de Tulmini; Johannes de Lupico, BCU ms. 1471/I, 53v–54r; Otorepec št. 15). Zatem se neka c. sv. Martina omenja tudi 1322 14/11 ob inšpekciji nedokončanega zidanega mostu čez Sočo pri Tolminu (supra pontem ultra Isontium post Tulminum versus s. Martinum; Bianchi, Doc. I, št. 329; Rutar, Tolminsko, 68; M. Kos, GHTP, misli tu na Avče nad Kanalom), ki bi v tem primeru povezoval tolminski konec z Volčami pri stari volčanski ž. c. sv. Danijela. Vendar gre tu po S. Torkarju (Arhivi 2014/1, 245–247) za most pri c. sv. Mavra (Most na Soči), pomoto pa naj bi povzročil Bianchi, ki naj bi v listini bral »s. Martini« namesto »s. Mauri«. Da bi bila 1278 om. c. sv. Martina identična s kapelo na starem tolminskem gradu, pa je izključeno. Patrocinij sv. Urha prvič izpričan ob podelitvi vikariata 1438 17/10 (provisio ecclesie Sancti Odorici de Tulmino; Nazzi, 6). – V viz. 1751 c. sv. Urha ni, v goriški viz. 1755 s patrocinijem sv. Urha, med naštetimi oltarji ni olt. sv. Martina. V nekoliko izčrpnější viz. 1570, fol. 486v, se c. navaja kot c. sv. Urha, med olt. prav tako ni posebnega, ki bi bil posv. sv. Martinu, je pa na vélikem olt. stal pač rezljan krilni retabel s poslikanimi krili in dvema (žal neopisanima) svetnikoma v skrinji (et duabus statuis ligneis sculptis), ki bi si ju bilo mogoče razložiti kot sv. Urha in sv. Martina. To bi pomenilo, da se je menjava patrocinija dogodila na vélikem olt. in da gre v primeru sv. Urha za sopatrocinij, ki je izpodrinil prvotnega. Pripisati ga je mogoče enemu od patriarhov s tem imenom, Ulriku I. Eppensteinskemu (1086–1121) ali še verjetneje Ulriku II. Trebenjskemu (1161–1182). V času zidave sedanjega prezbiterija ok. 1470 je vsekakor že prevladal, saj najdemo upodobitev sv. Urha na temenskem sklepniku oboka, medtem ko je sv. Martin odrinjen v vrsto drugih ob strani (Peskar). – Sedež ž. do 1687 (izpričan tudi v popisih 1651 in 1668). – Po arheoloških raziskavah druga c. na tem mestu, z romansko ladjo 12. stoletja (Zadnikar, 558s) in gotskim zvezdasto obokanim prezbiterijem iz ok. 1470 (Peskar), s freskami, dat. 1472. Med prvo svetovno vojno močno poškodovana in zatem obnovljena. V popisu 1782 ni om.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1755, 1762)

(3) *sv. Petra (sv. Petra in Pavla)* v Zatoľminu (1570: in imo monte, de Subtulmino; 1782: samo patrocinij), om. 1175 (capella s. Petri apud Tulminum; Coll. Bini IV; Prampero, 205).²¹ Sedanja baročna (letnica 1710 na slavoloku; po Fasije 1770 prez. 1720).

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1755, 1762, 1770, 1782)

²⁰ M. Kos; Urb 2, 21–22, jo postavlja v zgornji tolminski grad na Kozlovem robu (s pozneje izpričanim patrocinijem sv. Martina; gl. spodaj), kar je težko uskladiti s stavbno zgodovino gradu in njegovo funkcijo. V listini 1194 ni zapisano, kje stoji.

²¹ Villa sancti Pauli iuxta Tulminum, zapisana v najstarejšem nekrologiju oglejskega kapitlja iz 12. stol., ni cerkev v Zatoľminu (gl. GHTP; tudi Prampero, 130), marveč c. sv. Pavla v današnjem S. Paolo al Tagliamento. Zapis v nekrologiju se namreč v resnici bere »villa sancti Pauli iuxta Tilimentum« (zadnja objava C. Scalon, Necrologium Aquileiense, Udine 1982, 400).

(4) *sv. Marka* v Poljubinju (1570: in imo monte, de Pollobino; 1755: de Podlubino; Fasije 1770: v Poljubinju in v Žabčah; 1777: v Žabčah). Prvotno romanska (odkrita polkrožna apsida iz dveh faz; N. Osmuk, VS 36, 1997, 94–95), sedanja v jedru gotska (zač. 16. stol.), posv. 1517 po škofu Danielu de Rubeisu (Fasije 1770). Po 1759 prez. (Nazzi, 93; ob viz. 1762 se še mora prezidati [reedificanda]). 1782: brez cerkve! – Po koncu druge svetovne vojne razdejana, 1994 obnovljena in blagoslov. (Gabršček).

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1755, 1762, 1770, 1762)

(5) *sv. Pavla* nad Žabčami (1651/I: am Perg beÿ Sabitsch). Ne stoji več, opuščena 1759 ali kmalu zatem, ko so vaščani sklenili prenoviti c. sv. Marka v Poljubinju (Nazzi, 93). Ohranjen toponim vzpetine nad Žabčami (Šentpavel; KLS I, 431), temelji še razpoznavni. V tolminskih vizitacijah ni om., pač pa se iz podatkov o tolminski župniji v goriški viz. 1755 vidi, da je poleg Petrove c. v Zatoľminu tu obstajala še neka Pavlova c. z glavnim patrociniem Spreobrnitve sv. Pavla. C. je tudi zarisana v Zemljevidu, karte, sekcija 154, na hribu nad Žabčami, ter om. v Opisu, str. 21, kot povsem propadla in neuporabna.

(1651, 1668, 1755)

(6) *sv. Mihaela* na Ljubinju (na Mirih; v KLS I, 412, napačno kot sv. Lenarta; 1570: in villa Slibine, in Slibina), posv. 1495 19/3 in ponovno 1517 29/9. Po 1757, ko so se vaščani odločili za novo c. v vasi, opuščena, a ob viz. 1762 očitno še stala in bila potrebna popravila (reedificanda), tako tudi ob viz. 1770. Postopoma propadla in v ruševinah, obnovljena in 2002 29/9 posv. (Gaberšček). Nova z. v vasi 1865.²²

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1755, 1762, 1770, 1782)

(7) *sv. Brikcija* (1751 in 1782: *sv. Jerneja!*) na Volarjih. Romanska ladja z gotskim, rombas-to-zvezdasto obokanim prezbiterijem, dat. 1475 (Andrej iz Loke; napisna plošča; Peskar). 1486 27/8 posv. po vizitatorju škofu Pietru Carlu (Rupnik). 1888 podaljšana, z novim zvonikom. V ladji odkriti sledovi slikarskega okrasa iz obdobja romanike ter fragmenti poslikave iz sredine 15. stol., v prezbiteriju freske Jerneja iz Loke.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(8) *Sv. Duha* na Libušnjem, dovoljenje za gradnjo c. v čast Sv. Trojice, sv. Tomaža ap. in sv. Elizabete s strani čed. kapitlja izdano 1571 7/8 (Nazzi, 51), z. 1573 (Rutar, Tolminsko, 165). 1720 prez. (Fasije 1770). Sedanja z. ali razširjena 1874 (letnica na glavnem portalu), posv. 1886 20/7 (napisna plošča nad oknom v severni steni prezbiterija). Kuratna kapelanija om. v tolminski viz. 1747, a vzpostavljena šele 1759 (Fasije 1770), om. v goriški viz. 1762. – Ž. ust. 1936 17/9 (Kralj).

(1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(9) *sv. Lovrenca* na pokopališču na Libušnjem (v Smasteh) (1651/I: in Smast; viz. 1755: de villa Smast). 1757 povečana (Fasije 1770). V viz. 1627 navedena kot ena od treh v tolminski ž. s pokopališčem.

(1570, 1627, 1651, 1668, 1747, 1751, 1755, 1762, 1782)

(10) *sv. Jurija* v Drežnici. Z. po 1495 (?; gl. dalje, št. 13). 1740 30/3 dovoljenje za postavitve krstnega kamna (Nazzi, 84; 1742 prejela zakramente; Fasije 1770), kuratna kapelanija ust. 1747 (Fasije 1770; SPG 1829), om. v tolminski viz. 1747, zatem v goriških od 1751 dalje. V viz. 1627 navedena kot ena od treh v tolminski ž. s pokopališčem. – C. 1911 porušena do tal in do konca 1912 z. nova po načrtih arhitekta in gradbenega mojstra Hansa Pascherja iz Gradca, 1913 posv. Srcu Jezusovemu, ponovno posv. 1941 1/10 (Letopis). Ž. ust. 1935 ali 1941(?).

(1570, 1627, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(11) *sv. Ane* v Magozdu (1570: in Domagost). Ohranjen gotski prezbiterij z zvezdastim obo-
kom (že 16. stol.; Peskar, 85, 88), ladja iz 17. stol.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1762, 1782)

²² C. sv. Mihaela v vasi naj bi bila z. do leta 1760 (Gabršček, 105), a je ob viz. 1762 očitno še ni bilo (gl. zgoraj), prav tako ne leta 1770 (Fasije 1770). Po razpoložljivih podatkih so c. postavili šele leta 1865 namesto stare zunaj vasi (ZD 1866, 94).

(12) *sv. Justa* (1570: pomotoma *sancti Jodoci*, tj. *sv. Jošta*) na Koseču. Gotska (14. stol.?) v romanskem istrskem tipu z vrisanim pravokotnim oltarnim prostorom (Zadnikar, 424ss), v celoti poslikana s freskami s konca 15. stol. Zvonik 1740.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(13) *sv. Matije* (ali *Mateja*; 1751: *sv. Martina*) v (Drežniških) Ravnah. Posv. 1495 21/9, ko ji je sufragani škof Sebastijan Nascimbene podelil odpustke (Ecclesia S. Mathei de Raugna et Dresnice, ultra Sontium jurisdictionis nobilis [...] Philippi de Cottis de Civitate Austrie, Ecclesia S. Mathei de Raugna et Dresnica in sclavonibus; AAU, Acta 18, 196v). Glede na formulacijo prva c. za območje Drežnice, po fasiji 1770 (Fasije 1770) je pod njo poleg Raven sodila še soseska Jezerca.

(1570, 651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

7. Kapele:

(1) *sv. Martina* v zgornjem tolminskem gradu (Kozlov rob; Bockenstein). Glede na zgodovino gradu ne starejša od 14./15. stol.²³ (Moschetti, 532, jo označuje kot »cappelletta quattrocentesca di S. Martino«, torej iz 15. stol.) Možno je tudi, da je ob prenovi gradu po potresu 1511 dobila novo lokacijo, ne gre pa glede na patrocinijske pomisliti na to, da bi bila postavljena šele takrat. V Porcijevi viz. 1570 om. mimogrede zaradi mašnih obveznosti in brez patrocinijske (capella arcis; 508v). 1627 v patronatu tolminskega glavarja. 1651/I s kaplanom v prezentaciji tolminskega gospostva in potrditvi čed. kapitlja (v popisu 1651/II je ni), 1668 kaplana vzdržuje baron Coronini. V kasnejših popisih in vizitacijah ni več om., pač pa se pojavlja v domnevnem čed. gradivu za terezijanski kataster (ok. 1762–1765), a brez patrocinijske (chiesa del castello di Tolmino; Nazzi, 86). Samostojno stoječa. Po Moschettiju (prav tam) naj bi poleg ruševin gradu stala še do prve svetovne vojne, ko naj bi jo razrušila italijanska artilerija. Ob raziskavah razvalin (Gradovi 23, 255ss) je ni bilo mogoče zanesljivo lokalizirati.

(1570, 1627, 1651, 1668)

(2) *sv. Antona* (viz. 1755: capella illustrissimi comitis brez navedbe patrocinijske, viz. 1761: fabricata e mantenuta dalli Signori Conti Coronini). Kapela novega spodnjega gradu v Tolminu, ki ga je dal postaviti Peter Anton Coronini s Kromberka po letu 1651, ko je prevzel tolminsko gospostvo. Om. 1669 kot zasebna z lastnim kaplanom (Gaberšček). Po prvi svetovni vojni profanirana. V lasti krajevne skupnosti (Gradovi 23, 305–306).

(1755, 1761)

IV. ŽUPNIJA SV. LENARTA V VOLČAH

1. Bača pri Modreju (1515), Čiginj (1515), Doblar (1515), Foni (Volče), Idrija pri Bači (1515), Kamnica, Kozaršče (1515), (Kozmerice 1515), Lom (= Tolminski Lom) (1515), Modrej (1515), Modrejce (1515), »Most sv. Mavra« (= Most na Soči), »Nemški vrh« (= Volčanski Ruti), Sela pri Volčah (1515), (Stopec 1515); (v popisu 1782 ni krajev na Beneškem).

2. Walzana, 1015 (GZS III/34) (gl. spodaj); Wolfschel, 1170 2/2 (GZS IV/508); Volzana, 1192 24/11 (GZS IV/815).

3. C., om. posredno prek ž. 1015 (kot spodaj), je kasnejša podružnična c. sv. Danijela, v prvotni funkciji ž. c. do konca 17. stol. Sedanja ž. c. še srednjeveška, prvič om. poleg volčanske ž. leta 1459, in sicer v potrditvi listine 1192 24/11 (kot spodaj), ki jo je čed. kapitlju 1459 4/6 v Rimu izdal papež Pij II. ([...] de Vuolzana, et S. Leonardi, et de Plez, ac Sancti Viti; prepis v

²³ Mišljenja, da sega zgodovina gradu v 11. stol., raziskave na terenu ne potrjujejo. Prvič je grad izpričan z gradiščanom Guntramom leta 1188 (GZS IV/744) in je imel sprva gotovo le obrambno vlogo. Rezidenčno funkcijo je lahko dobil šele z utrditvijo pod patriarhom Rajmundom della Torre konec 13. stol., a še to ni gotovo. Nadroben prikaz zgodovine gradu in današnjega stanja Gradovi 23, 255ss.

ACC; Rupnik; da tu ne gre za ž. v Podutani [S. Leonardo] v Beneški Sloveniji, kot bi bilo mogoče razložiti to navedbo, se vidi po tem, da je ta ž. posebej navedena skupaj s Špetrom: S. Leonardi et S. Petri de Azzida cum earum capellis). Obstoje c. izpričan tudi v viz. 1570. V času arhidiakonatske vizitacije 1570 hrani sveta olja (Nazzi, 235), 1601 krstni kamen in tabernakelj že prinesena iz c. sv. Danijela (Nazzi, 248). V viz. 1627 om. bratovščina Sv. Rešnjega telesa. – Sedanja z. 1695, prez.(?) in ponovno posv. po nadškofu Attems 1762 27/6 (viz. 1762), obnovljena 1921. Sedež ž. tu že kmalu po postavitvi nove c. (in ne šele po letu 1782, kot piše V. Bele v Jadranskem almanahu za leto 1924).

4. Pražupnija 10./11. stoletja, prvič om. leta 1015, ko je ogl. patriarh Janez podelil njeno desetino kolegiatnemu kapitlju v Čedadu (decimam quae debet exire de plebe quae vocatur Walzana; Rubeis, 493–495; GZS III/34), zatem 1192 24/11, ko je papež Celestin III. potrdil njeno pripadnost istemu kapitlju (ecclesiam de Volzana cum capellis suis; GZS IV/815). Glede na dejstvo, da sta v listini iz leta 1192 poleg Volč om. še cerkvi v Bovcu in na Šentviški Gori, v listini iz leta 1015 pa še ne, je župnija v Volčah sprva pokrivala vse ozemlje poznejšega tolminskega arhidiaconata z izjemo same tolminske župnije, ki je takrat (1015 in 1192) še ostala v patriarhovih rokah (o tem gl. Tolmin). To potrjuje tudi proces glede čed. prošnje in kapitlja leta 1297, ko je govor o volčanski župniji in njenih »kapelah« v Tolminu, na Šentviški Gori, v Kobaridu in Bovcu (Höfler, Cerkev, 150–151). V dokumentu 1419 16/5 (AAU, Chiese; gl. p. c. sv. Danijela) je c. sv. Danijela večkrat označena kot »mati« ali »glava drugih cerkva tolminskega kraja« (mater aliarum ecclesiarum Contrate Tomini; caput ecclesiarum Contrate Tolmini) in podobno. V des. seznamu 1296 zaradi njene podrejenosti čed. kapitlju tu nastopa le kaplan (capellanus).

5. Ustanova ogl. patriarha, po letu 1015 v posesti kolegiatnega kapitlja v Čedadu. Po razsodbi v sporu med proštom na eni ter dekanom in kapitljem na drugi strani leta 1297 31/7 (Bianchi, Reg. I, št. 789; Höfler, ib.) dekanu in kapitlju pripada tudi pravica podelitve in umestitve »kapel« v Čedadu in zunaj njega, kar velja tudi za Volče in druge od njih odvisne cerkve. V polnih pravicah kapitlja, od zač. 16. stol. imenovanje vikarja tudi na intervencijo tolminskega ali goriškega namestništva. Od 1752 pod patronatom grofije, potrditev goriški nadškof.

Lit.: Nazzi, pogl. 5, 221ss.

6. Podružnice:

(1) *sv. Danijela* v Volčah na pokopališču. Gotska, z mrežasto obokanim prezbiterijem, dat. 1505 (obokanje šele ok. 1525; Peskar), s freskami v prezbiteriju in fragmenti v ladji Jerneja iz Loke, dat. 1525 ali 1526 (danes uničeno). Nekdaj župnijska (viz. 1755: ecclesia olim parochialis, tako tudi 1782), prvič om. (brez patrocinija) 1015 (gl. zgoraj), s patrocinjem 1419 23/1 in 16/5 v procesu zoper župljane pri c. sv. Mavra (na Mostu na Soči; AAU, Chiese; B. Staffuzza, Vertenza tra Modrea e Volzana ai primi del 1419, Gorica 1978); v tem dokumentu tudi podatek o oltarju sv. Katarine s kapelo (beneficijem) v cerkvi ter o slovesnostih s procesijo na dan sv. Jakoba st. za celotno župnijo. 1651 in 1668: še kot župnijska. (1570, 1651, 1668, 1747ss, 1755, 1762, 1782)

(2) *sv. Jakoba* v Volčah (1651/I: am Perg; 1762: in Collovrat). Z. na prošnjo skupine župljanov za postavitev cerkve v Volčah v čast Matere božje in sv. Petra, Janeza in Jakoba 1493 6/3 (ACC, Rupnik, objava J. Kragelj, Mengore, 1993, 6–7; Nazzi, 224–225, z datumom 1493 4/3; gl. tudi Vale, Santonino, 176, op. 3, z datumom 1493 6/3, in naslednjo št.). Stala je na vzpetini Sv. Jakob (Kamnica). Porušena, ostanki vidni. V goriški viz. 1755 ni om., prav tako ne v popisu 1782. 1779 11/6 interdicirana (po gradivu v ACC Rupnik). (1570, 1651, 1668, 1747ss, 1762)

(3) *Matere božje (Marijinega imena)* na Mengorah (Kozaršče, Poljance), prvič om. 1377 kot c. sv. Sobote s kmetijo na Poljancih (in villa de Poglaniča [...] mansus unus pertinet ecclesie sancte Sabade; Urb. 2, 60), zatem 1419 26/5 kot c. sv. Marije »de Sabottina« in podružnica c.

sv. Danijela v Volčah (AAU, Chiese; kot zgoraj).²⁴ Nov Marijin oltar blagosl. na praznik Marijinega imena (nedelja po 8. septembru) 1658 (Kragelj). Med prvo svet. vojno zelo poškodovana, 1928 z. nova po načrtih Toneta Kralja, blagoslovljena 1929 15/9. (J. Kragelj, Mengore: Ob 500-letnici tolminske božje poti 1493–1993, 1993).

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1755, 1762, 1782)

(4) sv. *Marije Magdalene* na Selih pri Volčah. Gotska z dvojnoparalelno obokanim prezbitelijem iz ok. 1480 (Peskar). V prezbiteliju freske suško-bodeško-prileške skupine zadnje četrtine 15. stol., med prvo svetovno vojno uničene. Obnovljena 1928.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1755, 1762, 1782)

(5) sv. *Nikolaja* v Bači pri Modreju (goriška viz. 1751: in villa Bazhae; tolminska viz. 1761: La chiesa o capella di S. Nicolò in Bazzha mantenuta da Antonio Breschiach Erede del qm. R.do Giorgio Breshiach, che la fabricò; v viz. 1751 brez lokacije). Om. duhovnik Breščak naj bi jo zgradil na novo leta 1644. V času Jožefa II. zaprta in propadla, lokacija znana.

(1651/II, 1668, 1751, 1755, 1761, 1762, 1782)

(6) sv. *Lucije* na Mostu na Soči (prej Sv. Lucija, v virih tudi »Most sv. Mavra«). 1584 7/4 na kapitelj naslovljena prošnja skupine župljanov za gradnjo c. v čast Sv. Trojice, Matere božje in sv. Lucije »v vasi Modreja in na kraju, imenovanem Mirišče«; ŽA Most na Soči; Nazzi, 239–240), ki pa je kapitelj zaradi intervencije tolminskega glavarja ni odobril. Začasna »štiftarska« gradnja za potrebe romarjev porušena (Nazzi, 242–244; o »skakačih« pri c. notica iz leta 1584 Morelli I, 298–299; Rutar, Tolminsko, 164–165, 237). 1589 10/6 prošnja za zakonito gradnjo ponovljena, z. do leta 1594, ko se med vizitiranimi cerkvami volčanske ž. om. tudi c. Sv. Trojice in sv. Lucije v Stopcu (Nazzi, 247). Posv.(?) 1612 24/6 (kamen na talnem zidcu na desnem vogalu pročelja). Triladijska s tristrano sklenjenim prezbitelijem po zgledu romarske c. na Sveti gori pri Gorici. V goriških viz. 1755 in 1762 tu kaplan, kapelanija om. tudi v popisu 1782. – Ž. ust. 1857.

(1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(7) sv. *Mavra* (1762: *Bl. Device Marije in sv. Mavra*; SPG 1870: *Marijine predstavitve v templju*) na Mostu na Soči (v popisu 1782: v Modreju) na pokopališču (Mirišče). V osnovi romanska (?), v 16. stol. prez. Prva c. v kraju, prvič om. 1322 14/11 ob inšpekciji nedokončanega zidanega mostu čez Sočo (Bianchi, Doc. I, št. 329, z branjem »supra pontem ultra Isontium post Tulminum versus s. Martinum«; S. Torkar, Arhivi 2014/1, 245–247, misli, da gre tu za napako in da bi moralo stati »versus s. Maurum«), zatem 1419 23/1 in 16/5 kot v Modreju (AAU, Chiese; kot zgoraj); v tem dokumentu tudi podatek o gradnji zvonika pri tej cerkvi. V času Jožefa II. zaprta.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1782)

(8) sv. *Janeza Krstnika* na Idriji ob Bači. Od 1819 z. nova (ŽA Idrija; Premrl), 1928 temeljito prez. V goriški viz. 1755 in popisu 1782 om. kaplan. – Ž. ust. 1898 22/11 (FPAG 1898, 174).

(1651, 1668, 1747ss, 1755, 1762, 1782)

(9) sv. *Florijana* v (Volčanskih) Rutih (v viz. običajno naveden samo patrocinijski med tistimi tremi ali štirimi cerkvami, ki so ležale v mejah beneške države in bile pod jurisdikcijo videmske nadškofije, gl. spodaj; 1651: v Dreki; 1668: brez omembe kraja, a v mejah cesarstva; 1762: in monte; tolminski shematizem 1777: v Čiginju; popis 1782: v »Nemškem vrhu«). Om. 1419 16/5 brez lokacije kot podružnica c. sv. Danijela v Volčah (AAU, Chiese; gl. zgoraj), zatem skupaj s kapelo sv. Marine leta 1502 (kapeli S. Floryani et S. Marine de Drenchia sub plebe Valzane; AAU, Acta 19, 150r; gl. spodaj). Stara c. stala pod vrhom Ježe, podrtja za časa Jožefa II., nova z. 1931.

(1651, 1668, 1747ss, 1755, 1762)

(10) sv. *Marine* v Dreki (Drenchia, Italija). Ena od prvotno dveh cerkva v Dreki. Se om. 1419 16/5 brez lokacije poleg c. sv. Florijana kot podružnica c. sv. Danijela (AAU, Chiese; kot

²⁴ Listina 1493 6/3 o dovoljenju za postavitve cerkve v ACC, ki naj bi po J. Kraglju, 6, veljala za c. na Mengorah, se slej ko prej nanaša na c. sv. Jakoba v Volčah (kot prejšnja št.). Iz listine je razvidno, da gre za povsem novo zgradbo, medtem ko je ta na Mengorah že stala.

zgoraj), zatem 1502 v isti povezavi (kapeli S. Floryani et S. Marine de Drenchia sub plebe Valzane; AAU, Acta 19, 150r). V arhidiakonatski viz. 1594 navedene vse tri (Marije, Florijana in Marine; Nazzi, 247), v popisih 1651 in 1668 spet samo Florijana in Marine. Tolminske vizitacije 1747ss imajo na Beneškem poleg cerkva sv. Florijana – slednja naj bi že ležala na meji – in sv. Volbenka Marijino c. namesto Marinine, medtem ko se v goriški vizitaciji 1755 v Dreki navajata oba patrocinija. V goriškem vizitacijskem dekretu 1756 20/1 (viz. 1755) nastopa c. sv. Marine »in Dresenzia« s kapelanijo, zato je treba sem locirati tudi kooperatorja volčanskega župnika »de communitate de Drenchia« (brez omembe patrocinija), ki ga navaja goriška viz. 1755. Čedadski zemljevidi, ž. Volče (ok. 1750–1752), imajo tu naznačeno samo eno c. sv. Marine, s kapelanijo, domnevno gradivo za terezijanski kataster (ok. 1762–1765; Nazzi, 264) pa c. sv. Marije namesto Marine. Po 1762 opuščena. (1627, 1651, 1668, 1755, 1762)

(11) *Matere božje (Vnebovzete)* v Dreki. Om. v arhidiakonatski viz. 1594 (kot zgoraj), zatem opuščena in propadla? 1736 15/3 prošnja soseske za postavitve nove c. sv. Marije (Nazzi, 262–263), ki je postopoma nadomestila c. sv. Marine, dokler ni po opustitvi slednje ostala edina v kraju. 1777 3/1 dobila župnijske pravice pod jurisdikcijo videmske nadškofije in bila izločena iz volčanske župnije (Nazzi, 267; po SPU 1977 ž. ust. 1779). (1747ss, 1755)

(12) *sv. Volbenka* v Štoblanku (S. Volfango, Italija) (v videmski nadškofiji, gl. zgoraj). – Po SPU 1977 ž. ust. 1955, izločena iz Dreke. (1651, 1668, 1747ss, 1755, 1762)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela*, pač kostnica pri nekdanji ž. c. sv. Danijela. 1504 se v Volčah om. neka kapela sv. angela (unam capellam in honore S. angeli, vel circa [...]), ki jo je zgradil Sigismund, sin slikarja Ožbalta iz Tržiča (Sigismundus q. oswaldi malar de nouo forulo), pa so mu župnik volčanski in ključarji cerkve sv. Danijela za njegovo delo še ostali dolžni trideset dukatov (1504 1/6; AAU, Acta 25, 386v). Drugih podatkov o njej ni. Ni ohranjena.

V. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V PODMELCU

1. Bukovo (= Spodnje Bukovo, zdaj zaselek Grahovega), Grahovo ob Bači (1515), Hum, Klavže, Kneža (1515), Kogoj, Koritnica (1515), Lisec, Logaršče, Loje, Podrobi, Rakovec, Ravence, Ravne (= Kneške Ravne), Sela nad Podmelcem (1515), Senožeti (danes del Grahovega), Sopotnica, (Temljine 1515), »Zakrajna brda« (= Zakrajnikar), »Zakuki« (nekje za Kukom), Zalisec.

2. Milz, 1322 14/11 (Bianchi, Doc. I, št. 329); Pomels, 1377 (Urb. 2, 49, 66). Za Knežo: Chinesia, 1322 14/11 (kot spredaj).

3. C. prvič om. 1466 31/1, ko so vaščani Podmelca v njenem imenu (nomine ecclesie Sancte Marie) zahtevali od župnika v Rutu, da zaradi oddaljenosti kraja od ž. c. tu namesti kooperatorja (Nazzi, 333). Z. ok. 1550, v zač. 18. stol. barokizirana (poslikava v prezbitariju dat. 1717–1718). – Da bi bil prvotni sedež ž. pri c. sv. Jurija na Ilovici, četudi ne šele ok. 1600 prenesen v Podmelec, glede na podatek iz leta 1466 ne drži. Od 1525, ko je ob podelitvi vikariata ž. c. prvič om. s patrocinjem (commissio curae animarum ecclesiae Sanctae Mariae de Chinesia contratae Tulmini; Nazzi, 269), vselej v Podmelcu. Pač pa se v viz. 1755 bere, da je bil vikarjev dom na Kneži in da je vikar zaradi oddaljenosti od ž. c. verouk izvajal v tamkajšnji kapeli sv. Frančiška Ksaverja; da je bilo župnišče na Kneži, je izpričano tudi v viz. 1627, hkrati pa ž. c. (sv. Marije) postavlja v isto vas (in villa Chinese in domibus presbiterialibus, ubi ante visitationem parochialis ecclesiae eiusdem villa fuerunt infrascriptae interrogationes [...]).

4. Vik. (ž.), izločen iz vik. v Rutu, v virih imenovan po Kneži, kot je bilo prvotno ime celotnega okoliša, ust. po 1480 (gl. spodaj, podružnice št. 1) in pred 1515, ko se takšen prvič navaja v popisu tolminskih kmetij, nastalem zaradi plačevanja kazni za udeležbo v puntarskem gibanju (Pharr graffenbach vnd supp; M. Verbič, ZČ 1974, 33).

5. V polnih pravicah kolegiatnega kapitlja v Čedadu. 1570 ž. pleno iure inkorporirana kapitularni menzi. 1651: potrditev ordinarij, 1668: potrditev sam kapitelj s patriarhovo aprobacijo. Po 1752 pod patronatom grofije in v potrditvi goriškega nadškofa.

Lit.: Nazzi, pogl. 6, 269ss.

6. Podružnice:

(1) *sv. Ane* na Grahovem ob Bači (1651/I: zu Koritniza). C. je bila zgrajena kot podružnica župnije Rut malo pred letom 1480 in posv. po škofu Tomažu de Cassinis (capella S. Anne in Buha infra parrochiali ecclesia S. Lamperti in Rutis sita; AAU, Acta 9, 187v, 216r, 1480 7/7 in 8/7). Stala je pod zaselkom Spodnje Bukovo nasproti vasi Koritnica (ohranjeno ledinsko ime Pri stari cerkvi; 8. alpski mladinski raziskovalni tabor Podbrdo 93, 1994, 43–44; gl. tudi N. Osmuk, VS 1985, 294). Po fasiji ž. Podmelec (Fasije 1770) z. 1721 (1721 di nuovo rifabricata in loco più opportuno; po istem viru 1726 ust. bratovščina sv. Ane; 1726 nastavljen urb. c. v ŽA Podmelec; Premrl), om. v tolminskih viz. 1747ss, po Grahovem navedena tudi na čedadskih zemljevidih, ž. Kneža, in v domnevnem gradivu za terezijanski kataster (ok. 1762–1765; Nazzi, 291). Prez.(?) 1935 (Letopis). Kapelanija ust. po letu 1756 (prim. Nazzi, 293–294), po SPG 1829 leta 1772 (po CS 1971 – kot vik. – in SPG 1921 najbrž zaradi tiskovne napake 1722), om. v tolminski viz. 1777 in popisu 1782. – Ž. ust. 1930.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1771, 1782)

(2) *sv. Petra* (1570: *Petra in Pavla*) v Lojah, v jedru gotska z gotsko obokanim prezbiterijem iz prve četrtine 16. stol. (Peskar), 1561 blagosl. po gen vik. Luki Bizanciju (napis na oboku prezbiterija) in v 17. stol. predelana. V viz. 1627 določno om. kot edina med štirimi podružnicami s premoženjem.

(1570, 1627, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1771, 1782)

(3) *sv. Lucije* na Logarščah, z. 1572 (letnica na vogelniku prezbiterija) v gotski tradiciji (Komelj).

(1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1771, 1782)

(4) *sv. Jurija* na Kneži. Prvotna c. je stala v zaselku Ilovica, na rimskodobni lokaliteti (lokacija evidentirana), po viz. 1751 na samem, četrt ure hoje od vasi. 1760 14/6 kapitelj sprejel odlok, da se združita c. sv. Jurija in kapela sv. Frančiška Ksaverja na Kneži (gl. spodaj) ter da se stara c. sv. Jurija demolira, kapela pa prezida v novo c. sv. Jurija (Nazzi, 293). Marca 1762 demolirana (viz. 1762) in še istega leta (letnica nad južnim portalom, prenesenim iz gotske prednice) z. nova na mestu kapele sv. Frančiška Ksaverija. Tako tudi v fasiji ž. Podmelec 1770 (1762 da nuovo redificata nella villa, in loco più vicino).

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1771, 1782)

7. Kapele:

(1) kapela *sv. Frančiška Ksaverija* na Kneži (1751: *sv. Frančiška Ksaverija in Materie božje Karmelske*, blagoslov., a še ne posv.; viz. 1761: et una capella di S. Francesco Saverio, che sicuramente non ha niente; lokacija vidna iz viz. 1751; v goriški viz. 1755: insuper hic Chnesae), z. 1734 (viz. 1762; gl. tudi Nazzi, 189–290) s sredstvi vikarja Štefana Golje in soseske, ob viz. 1751 profanirana, ker imenovani Golja v njej hrani obleko in živež. Je ni več. Na lokaciji sedanje cerkve sv. Jurija na Kneži (gl. tudi Nazzi, 291–293; za Štefana Goljo Rutar, Tolminsko, 119–121, z zmotno navedbo, da je šlo za c. sv. Jurija).

(1751, 1755, 1761, 1762)

VI. ŽUPNIJA SV. LAMBERTA V (NEMŠKEM) RUTU

1. Bača pri Podbrdu (1515), Grant (1515), Hudajužna (1515), Kal (1515), Kuk (1515), Obloke (1515), Petrovo Brdo, (Podbrdo, 1515), Porezen, Stržišče (1515), Trtnik (1515), Znojile (1515).

2. Rut, 1356 (kot spodaj), Ruč, 1377 (Urb. 2, 50, 81), prvotno Koritnica oz. Nemška Koritnica (prim. Urb. 2, 67, op. 66).

3. C. prvič posredno om. 1356 (kot spodaj), patrocinij izpričan ob podelitvi vikariata 1417 27/4 (commissio cure Sancti Lamperti de Ruthis; Nazzi, 332) in 1448 13/3 (ecclesia Sancti Lamperti in Ruthis; Nazzi, 332–333). Gotski prezbiterij s poslikavo (Jernej iz Loke), ladja barokizirana.

4. Vik. (ž.) čed. kapitlja v mejah ž. na Šentviški Gori, ust. po 1306, ker ga v dodelitvi dohodkov posameznim vikarjem tolminskega arhidiaconata (Rutar, Tolminsko, 219–220) še ni, in pred 1356, ko se prvič om. v odredbi o vizitacijah kapiteljskih cerkva na Tolminskem poleg tistih v Volčah, Tolminu, na Šentviški Gori, v Cerknem, Kobaridu in Bovcu (per singulas Plebes, vicariales ecclesias [...] Rut, [...]); po izvorniku v ACC Rutar, Tolminsko, 223–224). Kot župnijska se v arhivskem gradivu c. omenja prvič 1480 8/7 (parrochialis ecclesia S. Lamperti in Rutis; AAU, Acta 9, 187v), njen okoliš pa kot »Koritnica« (pro commune et hominibus Coridnitze super Tulminum), v viz. 1750 se vikar navaja kot »vikar Koritnice v Rutu« (vicarius Coriglicae[!] in Rut), v popisu 1651/I: v »Nemški Koritnici«. Župnija tamkajšnjih nemških naseljencev iz časa tirolske naselitve pod patriarhom Bertoldom Andeškim v drugi četrtini 13. stol.

5. Inkorporirana kolegiatnemu kapitlju v Čedadu, zato je tam rezidiral le vikar (v zadevi posvetitve c. sv. Ane na Grahovem ob Bači 1480, kot zgoraj, se enkrat navaja kot plebanus in drugič kot vikar), po viz. 1570 v izvolitvi soseske (ellectus a vicinis; tako že v 15. stol.; Nazzi, 333ss) in potrditvi kapitlja. 1668: potrditev sam kapitelj po predhodni patriarhovi aprobaciji. Od 1752 pod patronatom grofije, potrditev goriški nadškof.

Lit.: Nazzi, pogl. 8, 332ss.

6. Podružnice:

(1) *sv. Nikolaja* v Podbrdu, om. 1547 (Nazzi, 229, op. 24), 1566 (Vale, Statistica, 240) ter 1588 in 1602 (obakrat imenovana po Bači; S. Torkar, Kronika 1994, 30, op. 16). Sedanja z. 1778 (?), posv. 1823 9/7 (Letopis). Po CS 1971 ž. om. 1740, a je tu rezidiral le kaplan, ust. 1739 12/1 (po gradivu v ACC Rupnik; župnijska kronika; gl. tudi Nazzi, 348) oz. 1739 22/10 (AAG; Kralj), v viz. 1751 in 1762 om. kot capellanus curatus seu vicarius; kaplan om. tudi v viz. 1770 in 1777. – Ž. ust. 1848.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1762, 1771, 1782)

(2) *sv. Lenarta* na Bači pri Podbrdu, om. 1566 (pomotoma) kot c. sv. Nikolaja (Vale, Statistica, 240), v viz. 1570 kot c. sv. Lenarta, tako tudi 1591 (S. Torkar, kot zgoraj). Poznogotska, pozneje predelana.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1762, 1771, 1782)

(3) *sv. Treh kraljev* v Oblokah, po CS 1971 om. 1530, posv. 1567 13/5 po Luku Bizanciju, kotorskem škofu in gen. vikarju (ŽA Grahovo ob Bači), predelana v 18. stol. – Tu duhovnik (vikar) od 1809 dalje (matični zapiski; Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1762, 1771, 1782)

(4) *sv. Ožbalta* v Stržiščah, om. samo s patrocinijem 1473 15/6 (Nazzi, 335). Baročna (ok. 1770). Kapelanija ust. 1772 14/3 (AAG; Kralj) oz. 1773 31/1 (po gradivu v ACC Rupnik), om. tudi v tolminski viz. 1777 kot kuracija in popisu 1782 kot kapelanija. – Vik., zdaj ž.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1751, 1755, 1762, 1771, 1782)

7. Kapele:

(1) oratorij (kapela) *sv. Frančiška Ksaverja* v Nemškem Rutu (1762: in campis Coritnizae), posv. 1731 20/6 in prvič om. v tolminski viz. 1733. Porušili so ga šele Italijani med drugo svetovno vojno. (1755, 1762)

VII. ŽUPNIJA SV. ANE V CERKNEM

1. Čeplez (1515), Dolenje Ravne, »Gorenje Ravne« (= Ravne pri Cerknem), (Gorje 1515), (Jesenica 1515), Labinje (1515), Laznice (1515), (Mlake 1515), Orehek (1515), Planina pri Cerknem (1515), Poče (1515), Police (1515), Poljane (1515), Reka (1515), Straža, Trebenče (1515), Zakriž (1515); *vikariat Bukovo* (1515): Kojca (1515), Krtečne, Lipeta, »Seuza« (= Selc pri Bukovem), Žabže; *vikariat Otalež* (1515): »Gorenji Otalež«, Jazne (»Jazbina«) (1515) Dolenje in Gorenje, [Lazec], Masore, Plužnje (1515); *vikariat Novaki*: Novaki Dolenji in Gorenji, Davča (= Novaška Davča, na Kranjskem), Log, »Novaška grapa«, Podnjivč, Pri cesti (Gorenji Novaki); *vikariat Nova Oselica* (ves na Kranjskem): Hobovše, Koprivnik (del), Laniše, Podje-lovo Brdo, Podlaniše, Podpleče, Sovodenj.

2. Circhiniz, 1255 16/10 (kot spodaj), Chyrchayn, 1296 (kot spodaj).

3. Prvotna ž. c. prvič om. posredno z duhovnikom 1255 16/10 (kot spodaj), s patrocinjem sv. Jerneja v des. seznamu 1296 (Chyrchayn, cappellanus S. Bartholomei). Stara c. sv. Ane izpričana v viz. 1570 ter popisih 1651 in 1668, po fasiji ž. Cerkno 1770 zunaj vasi (cappella in loco campestre; ASPG, po mikrofilmu v ARS, AS 1087, št. 471), izginula. Nova v vasi z. od 1710 18/6 (ib.) do 1714 (letnica na fasadi) po načrtih ljublj. stavbenika Gregorja Mačka, blagosl. 1717 19/6 (Letopis). 1738 še v gradnji (Nazzi, 394), posv. po goriškem nadškofu Karlu Mihaelu Attems 1752 20/8 (viz. 1752), dela pa naj bi se zavlekla še do leta 1774.

4. Vik. (ž.), izločen iz ž. na Šentviški Gori, posredno izpričan prek duhovnika (presbiter [...]) Circhiniz) 1255 16/10 (GZS VI,1/289; tu kraj napačno poistoveten s Cerknico na Notranjskem),²⁵ v des. seznamu 1296 se tu zaradi podrejenosti čed. kapitlju navaja le kaplan. V odloku o vizitaciji tolminskega arhidiakonata 1356 (Rutar, Tolminsko, 223–224) označen kot plebs, plebanus om. tudi 1487 28/9 in 6/10; AAU, Acta 12, 427r, 429v, sicer pa je duhovnik kot pri drugih župnijah na Tolminskem imel le status vikarja. Prenos župnijskega sedeža k c. sv. Ane po zidavi nove c. 1714 oz. po njeni posvetitvi 1752; v popisih 1651 in 1668 sedež ž. še pri c. sv. Jerneja.

5. V polnih pravicah čed. kapitlja; 1651 potrditev ordinarij. 1668: potrditev sam kapitelj po predhodni patriarhovi aprobaciji. Po 1752 pod patronatom grofije in v potrditvi nadškofa v Gorici.

Lit.: Nazzi, pogl. 9, 350ss.

6. Podružnice:

(1) *sv. Jerneja* v Cerknem, na pokopališču, stara ž. c. (viz. 1752: ecclesia antiqua, goriška viz. 1755: quae ante extractam ecclesiam sanctae Annae erat parrochialis totius curae Circhinensis), om. s patrocinjem v des. seznamu 1296 (gl. zgoraj).

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1752, 1755, 1762, 1771, 1782)

(2) *Sv. Duha* v Labinjah (1668: in Goriach; 1782: v Poljanah). V baroku povečana (letnica 1774 na zidcu napušča nad glavnim vhodom).

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1762, 1771, 1782)

²⁵ Medtem se podatki, ki jih ima Nazzi v poglavju o Cerknem (str. 350–351), nanašajo na Cerknico.

- (3) *sv. Nikolaja* v Labinjah, v ruševinah, stoji samo zvonik.
(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1762, 1771, 1782)
- (4) *sv. Janeza Krstnika* v Planini pri Cerknem. V osnovi gotska, barokizirana (Fasije 1770: reedificata, a je tam, kjer bi morala stati letnica, ostala praznina; po Letopisu 1754).
(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1762, 1771, 1782)
- (5) *sv. Kancijana* na Reki. Srednjeveška. Na južni zunanjščini ladje podoba sv. Krištofa iz prve pol. 16. stol. 1623 v popravilu (Nazzi, 380).
(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1762, 1771, 1782)
- (6) *Sv Pavla (Spreobrnjenja sv. Pavla)* na Straži. Srednjeveška. Na zunanjščini prezbiterijski sledovi fresk Jerneja iz Loke. V baroku predelana, predelave tudi v 19. stol. (1856, 1891).
(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1762, 1771, 1782)
- (7) *sv. Jošta* (1651/I: *sv. Sigismunda*) v Trebenčah (1771: in Goriach). Om. 1595 (Letopis). Barokizirana gotska zgradba, razpadla in obnovljena.
(1651, 1668, 1747ss, 1762, 1771, 1782)
- (8) *sv. Andreja* v Zakrižu (1570: in Sueruzza[?]). Poznogotska, okoli 1710 (Fasije 1770: pred 60 leti prezidana in povečana).
(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1752, 1755, 1762, 1771, 1782)
- (9) *sv. Tomaža* v (Dolenjih) Novakih. 1622 se zida nova (Nazzi, 380). Ob viz. 1755 v zelo slabem stanju, 1756 29/5 ukaz, naj se obnovi oz. po želji soseske ponovno zgradi na primernejšem mestu (Nazzi, 395–396). Z. do 1762 (obračun 1762 10/5 v urb. c., ŽA Cerčno; Premrl). Sedanja po obnovi posv. 1823 6/7 (ŽA Novaki, napisna plošča nad portalom). V i k a r i a t . Kuratna kapelanija za Novake in Davčo ust. z dekretom 1762 2/7 (viz. 1762) oz. 1766 23/12 (ŽA Cerčno), v fasiji ž. Cerčno 1770 (Fasije 1770): 1769 23/1, nadškofova ustanova; om. tudi v tolminski viz. 1777, v 1782 vik. – Ž. ust. 1941 12/2 (Kralj).
(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1752, 1755, 1762, 1771, 1782)
- (10) *sv. Urha* v Ravnah pri Cerknem (1771: in Rauna Superiori). V popisu 1668 in v goriški viz. 1755 izpadla. – 1786 ust. kapelanija (protokol v ŽA Ravne; Kralj), sedanja c. iz tega časa, ž. ust. 1898 22/11 (FPAG 1898, 174s).
(1570, 1651, 1747ss, 1771, 1782)
- (11) *sv. Ubalda* v Orehku pri Cerknem. Prvotna c. kraj zaselka Na Nemcih (Pri stari cerkvi; prim. 1651: »v Nemškem Orehku«), podrtja zaradi gradnje nove (1740 22/5 dovoljenje za rušenje; Nazzi, 394). Po fasiji ž. Cerčno 1770 (Fasije 1770) z. ok. 1743 na primernejšem mestu, po viz. 1752 »de novo erecta, sed non dum perfecta«, končana 1755 (letnica na notranji strani slavoloka). Kapelanija ust. 1774 (Rutar, Tolminsko, 166; SPG 1829), a se v popisu 1782 ne om. – Vik. ust. 1792(?), zdaj ž.
(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1752, 1762, 1771, 1782)
- (12) *sv. Lenarta* na Bukovem (1570: in Bucha; 1627: Buccoua; 1651/I: »Bukovjem«). Om. brez patrocinija v seznamu tolminskih kmetij 1515 pri vasi Kojca. Prez. 1921 (Letopis). V i k a r i a t . Kuratna kapelanija ust. 1747 (ŽA Bukovo; prenos svetih olj 1746 8/12; Fasije 1770), om. tudi v goriških viz. in v tolminski viz. 1777, v popisu 1782 vik. – Ž. ust. 1842. – Om. v viz. 1627 zaradi pokopališča, a posebej zaradi najstrožjega ukaza, naj se s cerkve snamejo železne verige.
(1570, 1627, 1651, 1668, 1747ss, 1752, 1755, 1762, 1771, 1782)
- (13) *sv. Katarine* v Otaležu, om. 1487 28/9 kot podrejena župniji v Cerknem (c. sv. Katarine v vasi »octalisi«; AAU, Acta 12, 427r, tudi 429v). Iz 17. stol. (posv. 1642; Letopis), nova z. 1844 (Letopis). V i k a r i a t . Kapelanija ust. 1695 (ŽA Cerčno; 1694 28/2 in 1695 8/6 prošnja sosesk »Jazbina«, Otalež, Lazec in »Sv. Katarina«, ki so na cesarski strani; Nazzi, 385–387; 1695 2/8 prenos svetih olj; Fasije 1770; realizirano do 1698; Nazzi, ib.), po CS 1971 ž. ust. 1704, vendar je tu še vedno obstajala le kapelanija, om. v goriških viz. 1752 in 1755, v viz. 1762 c. kot ecclesia vicarialis (s podružnicama v Jaznah in Lazcu), kot vik. tudi v popisu 1782. – Ž. ust. 1930. (J. Filipič, Otalež, 1996.)
(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1752, 1755, 1762, 1771, 1782)

(14) *sv. Nikolaja* v Jaznah (v virih: »Jazbina« ali »Jazbine«). Baročna (18. stol.). (1570, 1651, 1668, 1747ss, 1762, 1771, 1782)

(15) *sv. Jurija* v Lazcu, Fasije 1770: sopra un colle, antichissima. Iz 16. stol., v baroku predelana. (1570, 1651, 1668, 1747ss, 1762, 1771, 1782)

(16) *Marijinega rojstva* v Policah (zdaj v ž. Šentviška Gora). Gotska z zvezdasto obokanim prezbitrijem iz ok. 1520 (Kornelj), v prezbitoriju freske Jerneja iz Loke, dat. 1536. Om. v viz. 1627 zaradi pokopališča. – 1787 kapelanija (AAG, Kralj). (1570, 1627, 1651, 1668, 1747ss, 1762, 1771, 1782)

(17) *sv. Janeza Nepomuka* v Novi Oselici. C. je leta 1747 že stala, saj jo omenja tolminska viz. Dovoljenje za novo izdano 1752 4/3, a do 1761 zaradi pomanjkanja dote še nerealizirano (po gradivu v AAC Rupnik; Nazzi, 395, 420). Sedanja c. z. do 1764 (letnica nad portalom), predelana posv. 1877 15/7 (ZD 1877 237, 259). – **V i k a r i a t** za ozemlje loškega gospostva (na Kranjskem), naseljeno do ok. 1630, v patronatu freisinškega gospostva v Škofji Loki. Po CS 1971 ust. 1764 (tudi Nazzi, 396–398; po tolminski viz. 1777 tu le kapelanija), potrjen po gradivu za Kranjsko (Miklavčič, 60). – Zdaj tu ž. (1747ss, 1771)

VIII. ŽUPNIJA SV. VIDA NA ŠENTVIŠKI GORI

1. (Daber, 1515), Dolenja Trebuša, Grudnica, Hotenje, Pečine (1515), (Polje 1515), Ponikve (1515), »Prapetno« (Prapetno Brdo oz. Prapetno) (1515), Slap (1515), Vrata (samo del?, mejna vas s solkansko župnijo, gl. tudi tam).

2. Kraj om. po cerkvi 1192 24/11 (kot spodaj).

3. C. prvič om. 1192 24/11 (ecclesia s. Viti cum capellis suis, gl. spodaj). Sedanja baročna; leta 1723 v gradnji prezbitorij (gl. Nazzi, 323; letnica 1723 na severni steni prezbitorija nad portalom), posv. po nadškofu Attems 1762 29/6 (viz. 1762).²⁶

4. Ž. 12. stoletja, izločena iz pražupnije v Volčah, po dikciji v listini 1192 24/11 ust. najkasneje ok. 1150. Prvič om. 1192 24/11, ko je papež Celestin III. potrdil njeno posest kolegiatnemu kapitlju v Čedadu (ecclesia s. Viti cum capellis suis; GZS IV/815), zatem 1321 11/5 kot plebs (Bianchi, Doc. I, št. 265). V des. seznamu 1296 se ne navaja! Zaradi podrejenosti čed. kapitlju jo je upravljal le vikar.

5. Patronat: kolegiatni kapitelj v Čedadu. 1510 11/11 prezentira cesar Maksimilijan I., a je to edini znani podatek o vladarski prezentaciji (Morelli I, 272). 1651 potrditev ordinarij. 1668 podelitev sam kapitelj po predhodni patriarhovi aprobaciji. Od 1752 pod patronatom grofije, potrditev goriški nadškof.

Lit.: Nazzi, pogl. 7, 295ss.

6. Podružnice:

(1) *sv. Petra* na Šentviški Gori, ne stoji več (viz. 1755: in extremitate villae; 1771: infra villa Montis Sancti Viti; v Zemljevidu, karte, sekcija 158, naznačena na južnem robu naselja, gl. tudi Opis, str. 55). Om. v viz. 1627 kot ena od dveh podružnic, ki sta imeli zakramente. V popisu 1782 ni več om. Lokacija znana (evidentirano arheološko najdišče).

(1570, 1627, 1651, 1668, 1747ss, 1752, 1755, 1762, 1771)

²⁶ C. sv. Vida »in montibus«, ki je bila s tremi oltarji posv. 1500 10/6 (ARS), proti pričakovanju ni ta na Šentviški Gori niti ne tista v Preserju pri Ljubljani (prim. M. Kos, GHTS, 599), marveč c. sv. Vida v Šentvidu pri Zavodnju, ž. Šoštanj. Gl. J. Höfler, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem: Kranjska, 2015, 136, op. 53.

(2) *sv. Lovrenca* v Zakraju. V popisu 1782 ni več om. V ruševinah (evidentirano arheološko najdišče).

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1752, 1755, 1762)

(3) *sv. Marije Magdalene* pri Šentviški Gori, ne stoji več (viz. 1752: brez lokacije, goriška viz. 1755: non procul a villa, tj. od Šentviške Gore, in super Daber; tolminska viz. 1755: c. sv. Marije Magdalene »super Dober«; viz. 1761: chiesa di Sta Maria Madalena unita colla capella di S. Antonio di Padova verso Dabar; 1771: in Pleshizha). V Zemljevidu, karte, sekcija 158, zabeležena v smeri proti Dabru pri Plesišču. V popisu 1782 ni več om. Evidentirano arheološko najdišče. »Kapela« sv. Antona Pad., navedena v tolminski viz. 1761, je le beneficij na stranskem oltarju (om. v goriški viz. 1755).

(1651, 1668, 1752, 1755, 1761, 1762, 1771)

(4) *sv. Jakoba st.* na Prapetnem Brdu (v virih kot »Prapotno« ali »Prapetno«; goriška viz. 1755: extra villam Prapat; Zemljevid, karte, sekcija 157, Opis, 47). Z. 1454 po naročilu dveh vaščanov (de Praprot; Nazzi, 296). Je ni več. Stala je jugozahodno od vasi (gl. položaj na karti v Zemljevidu, ib.). – Jožefinski vik. (1785 ali 1786) pri novi c. sv. Jakoba (1785 ali 1786, posv. 1823 28/6) v Dolenji Trebuši (Travnik) na drugi strani Idrijce. Ž. ust. 1898 22/11 (Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1752, 1755, 1762, 1771, 1782)

(5) *sv. Mohorja in Fortunata* na Pečinah. Še srednjeveška s fragmenti fresk suško-bodeško-prileške skupine tretje četrtine 15. stol. Barokizirana. – Jožefinska lok. od 1785 (matični zapiski; Kralj), ž. ust. 1937 23/5 (Kralj).

(1651, 1668, 1747ss, 1752, 1755, 1762, 1771, 1782)

(6) *sv. Janeza Evangelista* (zdaj *Janeza Krstnika*) v Ročah. V popisu 1651 na tem mestu c. sv. Roka brez lokacije, kar je pač napaka prepisovalca (zamenjava kraja s patrocinijem). Nad vhodom letnica 1550, po Rutarju (Tolminsko, 165) naj bi bila z. 1584–1612. Barokizirana. Kapelanija ust. na prošnjo vaščanov Slapa 1755 (viz. 1755). – Jožefinski vik. (kapelanija) 1787 (listine v ŽA Roče; Kralj), ž. ust. 1898 26/11 (FPAG 1898, 174s).

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1755, 1762, 1771, 1782)

(7) *Matere božje (darovanja)* na Ponikvah. Prvotno c. zgradil Andrej iz Loke ok. 1480 (napisna plošča v južni steni nekdanjega gotskega prezbiterija), barokizirana 1727 (Nazzi, 324), preurejena po načrtih J. Plečnika 1954–1958, posv. 1958 19/10 po ljubljanskem škofu Antonu Vovku (Letopis). Prošnja vaščanov za ustanovitev kapelanije 1755 16/2 (viz. 1755), ust. 1762 2/7 (AAG, Kralj), om. tudi v goriški viz. 1771 in tolminski 1777. – Ž. ust. 1935 21/11 (Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1752, 1755, 1762, 1771, 1782)

(8) *sv. Nikolaja* na Ponikvah (1570: na Ponikvah; 1627: in villa Panique; 1651/I: aldorth; 1668: navedena za zgornjo). Om. v viz. 1627 kot zakramentalna. 1727 nova (blagosl.; Nazzi, 324). V ruševinah (evidentirano arheološko najdišče).

(1570, 1627, 1651, 1668)

IX. ŽUPNIJA SV. JURIIJA V ŠEBRELJAH

1. Šebrelje (1515 v ž. Šentviška Gora) Spodnje in Zgornje, Šebreljski Vrh, Jagršče (prvotno Jagodišče) (1515 v ž. Šentviška Gora), Vojsk.

2. Sibrielge, Sibrigil, 1377 (Urb. 2, 50, 80, 85).

3. C. z. pred 1497, ko je (1497 13/6) (ecclesia S. Georgij martiris sita in Sanbrigliem sub plebe sancti Viti dictionis Tulmini) dobila odpustke, gen. vikar pa je dovolil župniku s Šentviške Gore, da v njej mašuje na prenosnem oltarju (AAU, Acta No.16, 383v).²⁷ Stala je zunaj vasi (Fasije 1770: in loco alquanto discosto della comunità). Nova z. v vasi 1763 (Fasije 1770) do

²⁷ C., ki naj bi bila zgrajena 1495 v Šebreljah brez soglasja čed. kapitlja, je po F. Nazziju c. sv. Uršule v Jagrščah. Gl. tam.

1776 (?; letnica nad glavnim portalom), posv. z glavnim olt. 1777 27/8 (sodobna napisna plošča v prezbiteriju; Letopis). 1944 pogorela, 1950 obnovljena.

4. Novoveška ž., izločena iz ž. na Šentviški Gori (v popisih 1651 in 1668 se c. s podružnicami navaja med podružnicami šentviške ž.). Kuratna kapelanija ust. 1649 25/5 (ACC, Rupnik; AGG, Kralj), kaplan nameščen po 1650, ko je govor tudi o postavitvi krstnega kamna in nabavi tabernaklja za sveta olja (Nazzi, 316). Ob viz. 1752 tu še vedno kapelanija (v prezentaciji župnika na Šentviški Gori), ž. (vik.) ust. 1754 9/12 (AGG, Kralj; k temu Nazzi, 326ss); goriška viz. 1755 c. navaja kot župnijsko (ecclesia parochialis), a z vikarjem; 1762: z župnikom (parochus). Ob viz. 1771 je ž. vodil žpk., ki je bil tu 17 let.

5. Patronat: grofija, potrditel goriški nadškof (Fasije 1770).

6. Podružnice:

(1) *sv. Janeza Krstnika* v Šebreljah pri Sv. Ivanu (1651: pod Šebreljami; 1755: in villa inferiori). Leta 1763 podrti, 1872 na istem mestu z. nova. V popisu 1782 ni om. (1570, 1651, 1668, 1747ss, 1752, 1755, 1762)

(2) *sv. Uršule* v Jagrščah (v virih: »Jagodišče«; 1762: Jagarzhe). 1486 2/7 prošnja vaščanov Šebrelj za gradnjo c. sv. Uršule »in Jagodiszha«, ki pa ji kapitelj ni ugodil. Zatem z. brez dovoljenja, zato je kapitelj 1495 31/6 ukazal vikarju na Šentviški Gori, naj ne mašuje Šebreljčanom, dokler je ne podrejo (Nazzi, 299; Vale, Santonino, 176–177, op., z datumom 29/6). Sedanja z. od 1767 dalje (ŽA Tolmin, Ad requisitionem indiget, 1782), po CS 1971 leta 1787, po Letipisu 1797. Po tolminskem shematizmu 1777 kapelanija ust. 1649, v viz. 1752 samo običajna podružnica. – Ž. ust. 1787.

(1570, 1651, 1668, 1747ss, 1752, 1755, 1762, 1782)

X. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V SPODNJI IDRJI

1. Gore (Velizenverch, Tschudenberg), »Idrijski rovt«, Kanomlja Spodnja in Srednja, Krnice, Masore (verjetno samo del, prim. ž. Cerkno); *vikariat Vojsko*: Čekovnik, Gorenja Kanomlja.

2. Idria, 1347 1/8 (AT XV, 1890, 427, št. 191; Urb. 2, 18).

3. C. om. prek vikarja 1418 26/6 (kot spodaj). Sedanja v jedru baročna iz druge pol. 17. stol. (1674 dat. zvonik), prez. posv. 1752 15/8 (Letopis).

4. Vik. in ž. na teritoriju ž. Šentviška Gora, verjetno ust. v 14. stol., prvič. om. ob umestitvi novega vikarja 1418 26/6 (Nazzi, 402). 1498 19/3 (gl. podružnice, št. 1) kot plebs, a jo je upravljal vikar. Načrt, da se ž. iz Spodnje Idrije prenese v Zgornjo iz leta 1724 (Nazzi, 418), ni bil uresničen.

5. Sprva pleno iure čed. kapitlja, patronat po 1521, ko po beneških vojnah in miru v Wormsu Tolminsko pripade Habsburžanom (?), gastald v Tolminu s konzorcijem, od 1601 deželni knez (avstrijski nadvojvoda v Gradcu) oz. pozneje cesar (tako tudi 1651 in 1668). Potrditel čed. kapitelj, občasno pozneje ordinarij (1651, 1668: papež), po 1752 goriški nadškof.

Lit.: M. Arko, Zgodovina Idrije, 1931 (ponatis 1993); J. Filipič, Idria in njeni spomeniki sakralne umetnosti, 1979; J. Kavčič, Spodnja Idrija, 1996; Nazzi, pogl. 10, 402ss..

6. Podružnice:

(1) *sv. Marije Magdalene* na Gorah (nad Idrijo) (viz. 1771: in Zhudenberg; 1777: in Velizenverch), om. ob ponovni posvetitvi (rekoncilijaciji) 1498 19/3 kot c. sv. Magdalene »in monte sub plebe Hydriae«; takrat posv. skupaj z velikim oltarjem v čast svetnice ter sv. Petra in Pavla, Primoža in Felicijana (Acta v BCU, Ms. 611,1). V osnovi gotska, barokizirana. V i k a r i a t . Ok. 1765 ust. kuratna kapelanija (Nazzi, 422), v goriški viz. 1777 navedena kot vik., v patronatu sošeske, v popisu 1782 samo lokalna kapelanija. – Ž. ust. 1788. Sedanja z. 1823.

(1570, 1651, 1668, 1752, 1762, 1771, 1777, 1782)

(2) *sv. Jožefa in Volbenka* (prvotno pač samo *sv. Volbenka*, 1752 in 1762: *sv. Jožefa*, 1728: *sv. Jožefa in sv. Volbenka*; 1783: *sv. Volbenka* z bratovščino *sv. Jožefa*) na Vojskem pri Idriji. Iz 17. stol., po CS 1971 z. 1669, prez. posv. 1907 30/6 (Letopis). V i k a r i a t . Kaplan tu prvič om. 1727 6/9 (Nazzi, 419), kapelanija ust. 1750 15/1 (ŽA Sp. Idrija). V viz. 1762 in 1777 om. vik., v patronatu župnika v Spodnji Idriji, v popisu 1782 samo lokalna kapelanija. – Ž. ust. 1877.

(1762, 1771, 1777, 1782, 1783)

XI. ŽUPNIJA SV. BARBARE V IDRJI

1. Samo trg Idrija; nekdanj Nemška ali Zgornja Idrija.

2. Gl. zgoraj.

3. Stara c. z. od 1622 na pobudo Annibala Bottonija, nadzornika idrijskega rudnika. Posv. temeljnega kamna 1622 10/8 po škofu Tomažu Hrenu v imenu nuncija Karola Caraffa za c. v čast sv. Ahaca in tov., sv. Barbare in angelov varuhov (Lavrič, Hren, 218; patrocini sv. Ahacija in sv. Barbare tudi pri Valv. 1689 in v viz. 1698). Gradnja se je zaradi pomanjkanja denarja zavlekla do ok. 1686, ko je bila za silo končana. Upod. na Valvasorjevem prospektu Idrije, Valv. Top., fol. 352. Prez. 1750–1751 (M. Kemperl, Annales 2012/1, 43ss), prenovljena 1904, porušena 1950 (od nje ostala podzemna grobnica), nova c. Jožefa Delavca in sv. Barbare z. na lokaciji p. c. Sv. Križa 1967–1969, posv. 1969.

4. Duhovnja in ž. za potrebe delavcev pri rudnikih živega srebra, ust. v mejah ž. v Spodnji Idriji. Duhovni oskrbi najprej namenjena kapelanija pri c. Sv. Duha (kaplan izpričan leta 1522), cesarski beneficiat-kurat om. 1668, s pripombo, da se noče podrežati župniku (v Spodnji Idriji), 1689 kaplan z dušno oskrbo pri cerkvi sv. Ahacija in sv. Barbare. Ž. ust 1752 17/8 pri c. sv. Barbare, podrejena neposredno nadškofu v Gorici.

5. Patronat: deželni knez. Pred 1698 izvzeta iz jurisdikcije čed. kapitlja in podvržena goriškemu arhidiaconu (prim. viz. 1698; po Nazzi, 418, pred 1724 ali 1724), od ust. ž. 1752 podrežena neposredno nadškofu v Gorici, v cesarski prezentaciji.

6. Podružnice:

(1) *Sv. Duha*, pozneje *Sv. Trojice* v Idriji, z. 1500. 1500 22/8 oglejska kurija dovoli s privolitvijo vikarja v Spodnji Idriji v novi kapeli (*capella nova constructa sub vocabulo S. Spiritus et B.M.V. ac S. Sebastiani in Idria sub plebe Virginis Marie de Idria*) maševanje na prenosnem oltarju, brž ko bo ta posv. (Arko, 170–171). 1522 nameščen kaplan (J. Gruden, Zgodovina slovenskega naroda, 1910–1916, 426). Patrocini Sv. Trojice om. ob vizitaciji 1625 (Nazzi, 412). – Po virih sodeč naj bi bila lesena že od začetka ali postavljena zasilno po morebitnem porušenju prvotne zidane zaradi rudokopov. Z. 1629 v gotski tradiciji po mojstru Antonu Knezu (napis v prezbiteriju) in posv. 1631 31/5 po ljublj. škofu Rajnaldju Scarlicchiju. (J. Kavčič, Znamenje vekov: Cerkev sv. Trojice v Idriji 1500–2000, 2000; M. Kemperl, ib., s starejšimi navedbami). Upod. na Valvasorjevem prospektu Idrije (kot zgoraj).

(1651, 1668, 1698, 1762, 1771, 1782)

(2) *sv. Antona Pad.* na griču (1783: am Rosenberg), z. 1678 (1678 15/4 blagoslovitev tem. kamna), z beneficijem baronov Lichtenheimov (1698: *capellanus curatus*), s kalvarijo.

(1698, 1752, 1762, 1771, 1782, 1783)

(3) *Sv. Križa* na Malem Marofu (1783: am Rosenberg), z. 1717 (om. kot nova in z. brez dovoljenja čed. kapitlja in vikarja v Spodnji Idriji; Nazzi, 418), prez. 1881. Podrta 1967, na tem mestu z. nova ž. c. sv. Jožefa del. in sv. Barbare.

(1752, 1762, 1771, 1782, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Ahaca* pri idrijskem gradu (Gewerkenegg) (1771: sacellum in arce), z. menda v zač. 16. stol., v zahvalo za odkritje velike živosrebrne žile na dan sv. Ahaca (22. junija) 1508, na lokaciji gradu, postavljenega 1522–1533 (Gradovi 18, 39ss), opuščena 1851 in profanirana. (1771, 1782)

(2) *sv. Janeza Nepomuka* pod idrijskim gradom. Iz 18. stol. V popisih ni om.

XII. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V KANALU

1. Ajba, Anhovo (1523), Avče, Avšje, Belново, Bizjaki, Bodrež, Breg, Bucki, Bukovci, Deskle, Dolgi Laz, Draga, Gabrje (pri Desklah), Globno, Goljevica, »Gorenje« (= Gorenja vas), Gorenje Polje, Grilevšče, Hum, Humarji, Ilovca, Kačja Draga, Kal nad Kanalom, Kamenca, Kanalski Lom, Kanalski Vrh, Kremenče, Krestenica, Krvavec, Levpa, Lig, Lipce, Loga, Lohke, Lokovec, Ložice, Mešnjak, Morsko, Mrcinje, »Na koleh« (v bližini Avč, kje?), Ošlakarji, Paljevo, Plave (1523), Podbrdo (Deskle), Podgrič, Podlešče, »Poklon« (v bližini Deskel, kje?), Prilešje, Raven, Rob, Ročinj, »Ročinj na gori« (Brdo?), Rodež, Rosenberg (= Nadavč), Rut (pri Desklah, kje?), »Sabotini« (Podsabotin na osojni strani Sabotina?), Sv. Ahac, Sv. Jakob, Sv. Kancijan (= Britof ob Idriji), Sv. Kvirin, Sv. Pavel, Sv. Peter, Sv. Tomaž (= Koprušče, Koprivišče), Sv. Vid (= Nekovo?), Sv. Volbenk, Škodniki, Testeni, Trušnje, »Vodičar« (= Vodice), Vrtače, Zabrdo, Zagomila, Zagora, Zamedveje, Zatrebež.

2. de Canali, 1245 22/8 (kot spodaj); Canali Isoncii, 1296 (kot spodaj), in Canale Isontii, 1336 27/5 (kot spodaj).²⁸

3. C. prvič om. kot »sancta Maria de Canali« v privilegiju papeža Inocenca IV. 1245 22/8 za benediktinski samostan v Rožacu (Härtel, Documenti), zatem posredno z vikariatom v des. seznamu 1296 (vicarius de Canali Isoncii), s patrocinjem ponovno 1336 27/5 (in Canale Isontii prope curtinam sancte Marie; MPF, 70). Prvo cerkev na tem mestu lahko glede na arheološko lokaliteto (grobišče z najdbami karantansko-köttlaške kulture) postavimo vsaj že v 11. stol. O tem posredno govori tudi podatek, da je župnija v Bračanu, ki je prvotno pokrivala Goriška Brda in Kanalsko, ob podelitvi samostanu v Rožacu ok. leta 1090 (gl. ž. Biljana), že imela podružnične c. – Sedanja v osnovi gotska (z ohranjenim rombasto-zvezdasto obokanim prezbiterijem, dat. 1431), po požaru 1632 baročno obnovljena, posv. 1670 1/6 po Jožefu Rabatta, ljublj. škofu, s pooblastilom dunajskega nuncija. Današnja fasada med 1782, ko so podrli zid okoli cerkve, in 1790 (dat. pevski kor) (Seražin, Tokovi, 87). Med prvo svetovno vojno močno poškodovana, zatem obnovljena.

4. Srednjeveška ž., vik. rožaškega samostana v mejah ž. Biljana, ust. po letu 1233 (v zadevi glede jurisdikcije nad rožaškimi cerkvami 1233 ?/11; GZS V/603, ko je prvič izpričana samostojna c. oz. ž. v Biljani, se Kanal še ne om.) in do leta 1245 (kot zgoraj). Zaradi podrejenosti rožaškemu samostanu je tu rezidiral le vikar, prvič om. 1296.

5. Prvotno v polnih pravicah benediktinskega samostana v Rožacu (Rosazzo, Italija), ki je izvajal tudi arhidiakonatsko oblast (gl. ž. Biljana), od 1431 dalje iz razloga svetne jurisdikcije in na podlagi papeških privilegijev v patronatu in prezentaciji goriških grofov, potrditev rožaški opat. 1468 naj bi grof Leonard patronat podelil nazaj opatu (W. Baum, v: Aquileia e il suo patriarcato, 2000, 365). Po letu 1500 patronat pri cesarju oz. deželnem vladarju in pozneje pri krajevnem posestniku (gospostvo Kanal), ki ima tudi odvetništvo. 1570: prezentira cesar, potrjuje patriarh; 1651: potrjuje papež. 1668: podelilno pravico pri ž. in obeh beneficijih (Avče, Ročinj) imajo bratje grofi Rabatta (od 1623 16/11 v posesti kanalskega gospostva; Morelli IV, 146;

²⁸ V novoveškem arhivskem gradivu pojavljajoča se označba »Canale di Ronzina« pomeni, kadar gre za kraj, Kanal in ne Ročinj.

1649 29/7 jim cesar podeli tudi patronat nad ž. c.; Morelli II, 261–262). Viz. 1770: patronat Antonio de Rabatta, jurisdikcija opatija v Rožacu.

6. Podružnice:²⁹

(1) *sv. Antona Pad.* (*sv. Antona Pad. in sv. Nikolaja*) na Kanalskem Vrhu (1570: in verhe). Prvotna c. om. ali z. 1512 (FPAG IV, 1878, 20), posv. 1536 (FPAG IV, 1878, 7). Stala zunaj vasi, nova z. 1857–1858 in blagosl. 1858 10/10 (s patrocinijem sv. Antona opata; ZD 1858, 174). Sopatrocinijski sv. Nikolaja naveden v vizitacijskih dekretih 1751 26/4. V viz. 1762 (brez kraja) kot c. sv. Antona opata.

(1570, 1668, 1751, 1762, 1782)

(2) *sv. Nikolaja* v Krestenici (Gorenja vas). V romanski tradiciji t.i. istrskega tipa (Zadnikar), verjetno iz sredine 14. stol., kakor se datira ohranjena plastika cerkvenega patrona sv. Nikolaja. Freske Jerneja iz Loke.

(1570, 1668, 1751, 1762, 1782)

(3) *sv. Vida* v Dolnjem Nekovem (Ajba) (1668: v Gornjem Nekovem). Poznogotska, verjetno iz 16. stol. Om. 1630 (Liber memorabilium; FPAG IV, 1878, 19). Porušena med prvo sveto-vno vojno, na njenem mestu zgrajena nova.

(1668, 1751, 1762, 1782)

(4) *sv. Ane* v Morskem (Kanal), arhivsko prvič izpričana 1542 (Liber memorabilium). Gotska, z rombasto-zvezdasto obokanim prezbitერიem iz zgodnjega 16. stol. (Peskar). 1782 pri nje urejeno pokopališče.

(1570, 1651, 1668, 1751, 1762, 1782)

(5) *sv. Martina* v Avčah. Gotska in pozneje večkrat predelana. Današnja zgradba verjetno začeta leta 1467, ko je bila nastavljena računska knjiga cerkve (Liber rationum ecclesie in Als; danes izgubljena; podatke iz nje je objavil Štefan Kociančič v FPAG IV; datum po listu M. Kosa v GHTP, ki je danes izgubljen). Prezbitერი z dvojnoparalelnim obokom iz ok. 1470–1475 (Peskar), s sočasno poslikavo (suško-prileška delavnica). Posv. (ali po turških pustošenjih ponovno posv.) 1481 (Liber memorabilium; FPAG IV, 1878, 6). 1668 tu beneficiat-kurat (v patronatu grofov Rabatta), pač prestavljen iz Nadavča (gl. spodaj), ob viz. 1751 oskrbovana, 1762, 1770: kaplan, tudi v popisu 1782. – Ž. ust. 1936.

(1570, 1668, 1684, 1751, 1762, 1770, 1782)

(6) *Marije Device Snežne* v Nadavču (1570: Sanctae Mariae nivis in jugo montis). Gotska. Zgrajena za potrebe božje poti ob koncu 15. stol. (1488 ali kmalu zatem, vendar pred 1495; gl. spodaj), rombasto-zvezdasti obok v prezbitერიju poznejši (dat. 1515), predvideno obokanje ladje ni bilo izvedeno (Peskar). V baročnem oltarju trije kipi iz nekdanjega gotskega krilnega oltarja iz časa obokanja prezbitერიja (poimensko navedeni v viz. 1570). – Prvič om. kot kapela sv. Marije Magdalene 1488 19/8, ko je oglejska kurija od goriškega glavarja Virgila Grabna zahtevala, naj posreduje proti prikazovanju Matere božje, ki naj bi se pri njej dogajalo nekemu kmetu (ad capellam s. Marie Magdalene sitam in ipsa plebe, sc. kanalski ž.; AAU, Acta 13, 314v; kraj ni naveden, a je iz nekega drugega akta 1488 18/7 razvidno, da se je »in hals in crast«, že začela zidati nova kapela Matere božje, sv. Lamberta, Gabrijela in Marije Magdalene; AAU Acta 13, 303v). 1495 13/1 tu ust. kapelanija po Frideriku Attems v njegovi prezentaciji ter v potrditvi in umestitvi rožaškega opata, katere patronat je njen ustanovnik (pred letom 1518, ko je izpričan kot mrtev; Kos, Iz arhiva, št. 110) prepustil deželnemu knezu (po glosi o izvornem aktu v rožaškem urbarju iz leta 1538: de noua capella fatta et che la eletione et presentazione aspetta alli soi contadi di Gorizia et la istituzione et confirmazione aspetta al abbate) (za vse to gl. A. Quinzi, AHAS 1997, 23–31, kjer so ti podatki interpretirani tako, kot da gre za prezbitერი c. sv. Martina v Avčah). (O tem, da je Friderik Attems, kancler zadnjega goriškega grofa, nekatere patronate prostovoljno [per liberam resignationem] odstopil cesarju, tj. Maksimilijanu I., po prevzemu goriške grofije leta 1500, gl. ž. Moš in Ločnik.) – 1570: kaplana (ad capellam Sanctae Mariae de

²⁹ Popis 1651/I te ž. nima.

villa Alse) prezentira cesar, potrjuje gen. vikar Luka Bizancij. Kapelanija pozneje prenesena k c. sv. Martina v vasi (tam om. 1668) in njen patronat prepuščen krajevemu posestniku (gl. zgoraj). – Božjepotna še v 18. stol.

(1570, 1668, 1684, 1751, 1762, 1782)

(7) *sv. Štefana* v Levpi (1570: in Bansiza). Posv. 1495 20/6 (Liber memorabilium). Om. v goriškem urb. 1507 (Pavlin, 155), v popisu 1523 (Urb. 3, 184) samo s patrocinijem. 1566 (1568) poleg c. Sv. Duha in sv. Lovrenca (ta v solkanski ž.) v soseski Banjšic (Vale, Statistica). Nova z. v baročnem slogu, blagosl. 1883 26/8 (ZD 1883, 277), med prvo svetovno vojno močno poškodovana in zatem obnovljena. V viz. 1762 tu kaplan. – Lok. 1846 (FPAG 1878, 5), ž. ust. 1935 21/11 (Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1751, 1762, 1782)

(8) *sv. Andreja* v Ročinju.³⁰ Z. ok. 1481; 1481 1/7 gen. vikar ogl. patriarha pozove župnika v Kanalu (plebano canalis roncine), naj mašuje ob določenih dnevih v cerkvi v Ročinju, ki jo je bil sam posvetil (in ecclesia ville runcine per nos consecrata; AAU, Acta 10, 483v). 1483 3/5 se tu navaja beneficiat (AAU, Acta 10, 581r), verjetno ustanova Friderika Attemsa. Samo s patrocinijem om. tudi v goriškem urb. 1507 (Pavlin, 156). Po Moschettiju (Moschetti, 545) naj bi bila prez. 1624, s tem da je stari gotski prezbiterij poslej služil kot zakristijo. Nova z. 1742. 1742 5/7 prosi Anton grof Rabatta (kot posestnik kanalske gosposčine) za posvetitev c. (AAU Chiese), c. posv. 1742 8/7 (Liber memorabilium). Med prvo svetovno vojno zelo poškodovana (Moschetti, 547, sl. 472). V i k a r i a t . 1570 s kaplanom, 1668 z beneficiatom-kuratom (v podelitvi grofov Rabatta), 1684 om. kapelanija, v vizitacijskem dekretu 1751 26/4 c. navedena kot vikariatna s podružnicama pri Sv. Petru in Sv. Pavlu, 1762: vicariatus seu capellania curata, 1770: vikariat, 1782 kot kapelanija. – Ž. ust. 1928 23/4 (Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1751, 1762, 1770, 1782)

(9) *sv. Pavla* pri Sv. Pavlu (1570: in monte), nad Ročinjem. Gotska z rombasto-zvezdasto obokanim prezbiterijem zadnje četrtine 15. stol. (Peskar).

(1570, 1668, 1751, 1762, 1782)

(10) *sv. Petra* pri Sv. Petru (1570: in medio monte), nad Ajbo. Prvotno gotska, s križnoreb-rastim obokom v prezbiteriju. Med prvo svetovno vojno močno poškodovana in zatem obnovljena.

(1570, 1651, 1668, 1751, 1762, 1782)

(11) *sv. Jurija* v Kalu nad Kanalom (1751: v Lokovcu). Sedanja na mestu prvotne z. 1892, posv. 1892 3/9 (Letopis), po poškodbah v prvi svetovni vojni 1924 obnovljena. Po CS 1971 kuracija ust. 1726 (prim. FPAG IV, 1878, 5), ob viz. 1751 oskrbovana, 1762: kaplan, kapelanija om. tudi v viz. 1770 (pomotoma kot c. sv. Mihaela v Lomu; gl. tam) in popisu 1782. V viz. 1570 ni om. – Ž. ust. 1936 7/9 (Kralj).

(1651, 1668, 1751, 1762, 1770, 1782)

(12) *sv. Tomaža* v Koprjuču (Koprivišču). Dovoljenje za gradnjo izdano 1475 2/5 (»Indultum de edificando cappelle de novo in villa Capriusce« v kanalski ž. »ad laudem et gloriam S. Thome«; AAU Collationes, 32r–33r). C. iz časa zidave (Peskar), s sledovi fresk (mlajša plast Jernej iz Loke). Rekonciliirana 1569 23/5 po gen. vikarju Luki Bizanciju (Liber memorabilium). V viz. 1570 ni om.

(1651, 1668, 1751, 1762, 1782)

(13) *sv. Zena* (zdaj *Matere božje Celjske*) v Ligu (= Marijino Celje), om. 1325 6/11 (de S. Zenone de supra Judrium; Bianchi, Doc. I, št. 418) in 1344 19/4 (Sancti Zenonis in Sclauonibus;

³⁰ Kot je omenjeno tu na več mestih, ima popis rožaških posesti, ki naj bi jih po potrditvi goriškega grofa Leonarda leta 1496 rožaškemu komendantu Pietru Dandolu samostan v Rožacu dobil že od goriških grofov (pravilno Eppensteinskih) ob ustanovitvi samostana ok. 1090 in med katerimi je bil tudi Ročinj (GZS III/385), le omejeno zgodovinsko vrednost in v primeru Ročinja ne velja. Prav tako zmotna je trditev, da se Ročinj navaja med rožaškimi vikariati v seznamu papeških desetini iz leta 1296 (v izvorniku kot Ruçol; tako še podpisani v prvi izdaji tega gradiva 2001, 20, 109); gre za Rizzolo v Furlaniji (Höfler, Cerkev, 158). Letnico 1296 kot leto ustanovitve duhovnije v Ročinju ima tudi SPG 1921 (po njem Moschetti, 545); iz drugih podatkov (npr. pri Solkanu, Tolminu, Biljani in drugih) je razvidno, da so ta seznam poznali in upoštevali že snovalci tega letnika goriškega šematizma.

Otorepec št. 977). Ohranjen stari gotski prezbitarij iz 16. stol. (Komelj). 1774 razširjena (napis nad glavnim portalom), 1858 ponovno posv., prez. 1997 (Letopis). Preimenovana po namestitvi kopije milostne podobe v Mariazell (»Marijino Celje«) na Gornjem Štajerskem (1770: ad Beatam Virignem Celensem in Idria). Kapelanija (po CS 1971 vik.) ust. 1757 26/2 (AAG, Kralj; prepis v ŽA Lig), om. tudi v popisu 1782. – Ž. ust. 1935 21/11 (ŽA Lig; Kralj). (1570, 1651, 1668, 1751, 1762, 1770, 1782)

(14) *sv. Kancijana* v Britofu (ob Idriji) (1684: de Idria). Enotna gotska zgradba iz 1504 (zvezdasto obokan kor) in 1505 (dat. portal) (Peskar), s sočasnimi freskami. (1570, 1668, 1684, 1751, 1762, 1782)

(15) *sv. Jakoba* pri Sv. Jakobu, om. ok. 1350 (sand Jacob in Chanöl, pey sand Jacob; Registraturbuch Görz, 57, 58). Om. v viz. dekretu pomožnega škofa Rudolfa Edlinga 1770 17/6 v zvezi s prošnjo kaplana v Ligu, da svoje bivališče prenese k tej cerkvi v vasi. 1805 temeljito obnovljena. (1570, 1651, 1668, 1751, 1762, 1770, 1782)

(16) *sv. Primoža in Felicijana* v Kanalskem Lomu. Posv. 1471 20/7 po Andreju, škofu ferentinskem (prepis posvetilne listine v Liber memorabilium). Sedanja baročna: nad oknom zakristije zunaj napis iz leta 1659, 1775 popolnoma predelana ladja z novim pročeljem (letnica nad glavnim portalom). Ponovno posv. 1828 (ŽA Lom). Kapelanija ust. 1755 23/12 (ŽA Lom), om. tudi v viz. 1770 (pomotoma kot c. sv. Primoža in Felicijana v Kalu) in popisu 1782. – Ž. ust. 1940 20/11 (Kralj). (1570, 1651, 1668, 1751, 1762, 1770, 1782)

(17) *Sv. Duha* na Banjšicah (na Lužah), posredno om. v goriškem urb. 1507 (Lasech [= Laze, pri Mrcinjah] vndteren hayligen Gayst; Urb. 3, 183 op. 102; Pavlin, 159) in v popisu 1523. 1566 (1568) om. poleg c. sv. Lovrenca (ta v solkanski ž.) in sv. Štefana v soseski Banjšic (Vale, Statistica). Ob viz. 1762 tu kaplan. Kapelanija (po CS 1971 vik.) ust. 1771 (FPAG IV, 1878, 5), a om. že ob viz. kanalske ž. 1770 14/7, om. tudi v popisu 1782. V ruševinah. – Sedanja z. na novi lokaciji 1825 in posv. 1825 4/7 po goriškem škofu Jožefu Wallandu. – Ž. ust. 1936 17/9 (Kralj). (1570, 1651, 1762, 1770, 1782)

(18) *sv. Frančiška* na Banjšicah (v Krvavcu; 1570: de Creuaiz; 1668: in Cheruaiz; 1782: pri vaseh Krvavec, Breg in Raven; Zemljevid, karte, sekcija 157, jo ima v vasi Krvavec, Opis, str. 40, kot tudi popis 1782: pri vaseh Raven, Breg, Krvavec). Je ni več. (1570, 1651, 1668, 1751, 1762, 1782)

(19) *sv. Jurija* v Desklah. V urbarialnem popisu 1523 om. proščenje na dan sv. Marka (oltarja s tem patrociniem v viz. ni). Prejšnja iz 18. stol. (?), povečana 1886 (Moschetti, 545), v prvi svetovni vojni porušena. Obnovljena 1928 in posv. 1929 22/9 (Letopis). Ob viz. 1751 oskrbovana (s kaplanom), kapelanija ust. 1756 24/11 (Kralj), om. kot lok. tudi v popisu 1782. – Ž. ust. 1935 21/11 (Kralj). (1570, 1651, 1668, 1684, 1751, 1762, 1770, 1782)

(20) *sv. Kvirina* pri Sv. Kvirinu (Paljevo). Z. 1507 (nekdaj napis z letnico; Moschetti, 545). Med prvo svetovno vojno popolnoma porušena in v tridesetih letih 20. stol. (1933) z. na novo. (1570, 1651, 1668, 1684, 1751, 1762, 1782)

(21) *sv. Mihaela* (*sv. Mihaela in sv. Katarine*) v Gorenjem Polju (Anhovo), prvič om. 1420, nova posv. 1439 5/5 (Liber memorabilium). Začetek gradnje nove 1484 (napisna plošča na južni steni prezbitarija), iz tega časa gotski prezbitarij z dvojnoparalelnim obokom (Peskar), ponovno posv. 1491 17/7 (Liber memorabilium). Sopatrocinijski sv. Katarine (po viz. 1751 patrocinijski drugega oltarja v cerkvi) naveden v neki listini z dne 1465 28/2 (Liber memorabilium) in v posvetitveni listini iz leta 1491. Rekonciliirana 1557 18/7 po generalnem vikarju Luki Bizanciju (Liber memorabilium). Barokizirana 1732, nazadnje predelana 1852 (napis nad portalom). (C. sv. Katarine, ki se brez natančnejše lokacije om. 1523 v anhovski in plavski župi [Urb. 3, 184], je identična s to v Gorenjem Polju, s prošenjem na dan sv. Mihaela.). Kapelanija ust. 1757 (AAG, Attemsova viz.; Kralj), om. 1782 kot lok. – Ž. ust. 1936 26/6 (Kralj). (Lit.: B. Špacapan, Župnija Gorenje Polje, 2001.)

(1570, 1668, 1684, 1751, 1762, 1782)

(22) *sv. Volbenka* pri Goljevici. Starejša zgradba ponovno posv. ok. leta 1501. 1501 15/6 oglejska kurija opozori rožaškega opata, da je koronski škof posv. c. sv. Volbenka v kanalski ž. (ecclesia S. Wolfgangi filialis ecclesie de Canali runzine) po njegovem nalogu in ne po nalogu ogl. patriarha, kot bi pravno moral, torej kot »episcopus alienus«: pravico posvečevanja cerkva na ozemlju ogl. patriarhata ima le patriarh sam ali njegov sufragani v njegovem imenu (AAU, Acta 25, 50r–50v). Enoladijska v istrski romanski tradiciji (14. stol.; Zadnikar), s freskami iz časa posvetitve (ok. 1500).

(1570, 1668, 1751, 1762, 1782)

(23) *sv. Mateja* v Kamenci pri Anhovem. Naj bi bila še srednjeveška (iz druge pol. 15. stol.). 1854 (letnica nad vhodom) povečana, 1934 in 1984 obnovljena (Špacapan).

(1570, 1668, 1751, 1762, 1782)

(24) *sv. Jedrti* v Vrtači (1668, 1684, 1751; v Žarščini; Zapotok v Brdih), om. posredno s proščenjem 1523 (Ydria ob Egken; Urb. 3, 178). Gotska, v »istrskem romanskem tipu«. Med prvo svetovno vojno porušena in z. nova na starih temeljih.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1751, 1762, 1782)

(25) *sv. Ahaca* pri Prilesju. Enoladijska gotska c. s kratkim križnorebrasto obokanim prezbitrijem iz prve pol. 15. stol. (Komelj), s freskami iz ok. 1470. – Vik. (zdaj ž.) pri novi c. sv. Janeza Krstnika v Plavah, z. 1866 in posv. 1869, ust. 1871.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1751, 1762, 1782)

(26) *sv. Uršule*. Ima jo popis 1651/II med cerkvami anhovske soseske (sv. Jakob, sv. Jedrt, sv. Ahac). Neznana.

(1651)

6. Kapele:

(1) *sv. Jožefa* v kanalski graščini. Dvorec z. v drugi četrtini 17. stol. za časa Antona Rabatte z vključitvijo morebitnih starejših sestavin, zdaj preurejen v stanovanja. Kapela vzhodno od glavnega trakta, iz druge pol. 17. stol., propada (Gradovi 23, 117–118).

(1762)

XIII. ŽUPNIJA SV. JANEZA KRSTNIKA V PRAPOTNEM (PREPOTTO, IT.)

1. (v Sloveniji:) Brdice pri Kožbani, Brezovk Dolenji in Gorenji, Kožbana, Sv. Gabrijel, Slapnik, Zapotok, Žarščina; (v popisu 1782 ni krajev na Beneškem).

2. – 3.

4. Srednjeveška ž., kot Biljana izločena iz župnije v Bračanu (Brazzano; Italija), prvič om. 1233 ?/11 s krajem Ibana ([...] de Albana; GZS V/603); da gre za c. v Prapotnem in ne v sami Ibani, je razvidno iz privilegija papeža Inocenca IV. 1245 22/8 za benediktinski samostan v Rožacu, kjer se navaja s patrocinijem ([...] de sancto Ioanne de Aiilboma; Härtel, Documenti).

5. Prvotno v polnih pravicah benediktinskega samostana v Rožacu (Rosazzo, Italija), ki je izvajal tudi arhidiakonatsko oblast (gl. ž. Biljana), od 1431 dalje iz razloga svetne jurisdikcije in na podlagi papeških privilegijev v patronatu in prezentaciji goriških grofov, potrditev rožaški opat. Po 1500 preide patronat na Habsburžane.

6. Podružnice (v Sloveniji):

(1) *sv. Gabrijela* v Zapotoku. Gotska, barokizirana. Kuracija ust. 1769 17/4 (AAG, Kralj; FPAG IV, 1878, 5; po CS 1971 vik. 1751), v popisu 1782 navedena samo »Žarščina« z lokalijo, c. ni posebej om. V viz. 1759 navedena brez patrocinija kot podružnica ž. Biljana, a nevizitirana (Remaneat adhuc visitanda Sapotok dicta, longe distans).

(1751, 1759, 1765, 1782)

(2) *sv. Jurija* v Kožbani, om. posredno s proščanjem 1523 (Urb. 3, 189). Sedanja z. 1863–1868 (ŽA Kožbana). V viz. 1570 (Nomina, fol. 201v) (brez patrocinija) kot edina poleg še nekaterih v Brdih, ki so podružnice ž. v Prapotnem na Beneškem (ecclesia Cosbanae in collibus et nonnullae aliae sunt filiales Praproti in dominio veneto). V viz. 1759 navedena brez patrocinija kot oskrbovana podružnica (s kaplanom) ž. v Biljani, 1765: v ž. Prapotno. V popisu 1782 lok. (matične knjige od 1804; Kralj). Gotska, v 19. stol. (1863–1869; stavbenik Giovanni Battista Martinuzzi iz Gorice) povečana in prez., posv. 1886 15/5 po škofu Alojziju Matiji Zornu (napi-sna plošča in listine v ŽA Šlovrenc; Premrl). – Ž. ust. 1898 22/11 (FPAG 1898, 174s).

(1570, 1751, 1759, 1765, 1782)

(3) *sv. Andreja* v Vrhovljah pri Kožbani (Gluho Vrhovlje). Gotska s kratkim prezbiterijem iz ok. 1460 (? , Komelj), s freskami iz ok. 1500. (Ni v 1782!)

(4) *sv. Marije Magdalene* v Seniku. Prvotno gotska, po prvi svetovno vojni na starih temeljih z. nova (ohranjeno gotsko okno v južni steni ladje). (Ni v 1782!)

(5) *sv. Marije »na jezeru«* v Golem Brdu. Om. 1483 5/8 s ključarji (Premrl, Briški teri, 87). Z gotskim dvojnoparalelno obokanim prezbiterijem iz ok. 1500 (Komelj) ali po 1530 (Peskar). 1719 ladja podaljšana in povišana. Romarska, obiskovana z obeh strani Idrije (Marija zorna; Madonna del giorno oz. del zorno). (Ni v 1782!)

XIV. ŽUPNIJA SV. MIHAELA V BILJANI

1. Bale, Balešno, Barbana pri Fojani, Belo, Brestje, Črnaško, Dobrovo, Drnovk, Fojana, Gonjače, Gradič, Gradno, Hlevnik, Imenje, Kozana, Kozarno, Krasno, Medana, Mrtnjak, Neblo, Nozno (1523), Plešivo, Pojalo, Pristavo, Slavče, Snežeče, Šlovrenc, Šmartno v Brdih, Vedrijan (1523), Vipolže, Višnjevnik, Vrhovlje pri Kojškem, Zali Breg.

2. Villana, 1233 ?/11 (kot spodaj).

3. C. prvotno iz 11. stol., om. posredno z župnijo 1233 ?/11 (in ecclesiis de [...] Villana; AT 1888, 408–410; GZS V/603), s patrocinijem 1405 15/8 (IMK 1902, 107) in 1445 21/5 (apud ecclesiam sti Michaelis de Bigliana, parochialem ecclesiam in Belyano; StAW). Sedanja v osnovi gotska, z ohranjenim rombasto-zvezdasto obokanim prezbiterijem, dat. 1534 (Peskar). Ladja vsaj iz 14. stol. (ostanki poslikave iz sredine 14. stol.), barokizirana (A. Quinzi, AHAS 1999, 5ss). 1905 ladja podaljšana z novo fasado.

4. Srednjeveška ž., izločena iz župnije v Bračanu (Brazzano, Italija), ki jo je po sekundarnem poročilu patriarh Ulrik I. Eppensteinski ali njegov brat Henrik ok. 1090 podelil na novo reformiranemu benediktinskemu samostanu sv. Petra v Rožacu (Höfler, Cerkev, 156–157); ker je med volili rožaškemu samostanu izpričana le podelitev bračanske ž. in ne drugih, ki so bile tu pozneje v jurisdikciji tega samostana (Biljana, Kanal, Prapotno), lahko sklepamo, da je ta prvotno obsegala ves teritorij teh poznejših župnij v Goriških Brdih in na Kanalskem. Ker se v podelitvi te ž. navajajo tudi njene podružnice in četrtine desetnin (quartesium), ki so jih te odvajale, lahko sklepamo, da je v 11. stol. obstajala tudi ta v Biljani. Kot samostojna ž. se Biljana om. prvič 1233 ?/11, ko je patriarh Bertold rešil spor med Konradom, arhidiakonom oglejske cerkve, in opatom v Rožacu glede jurisdikcije nad cerkvami v Ibani (tj. v Prapotnem), Bračanu in Biljani (super iurisdictione archidiaconatus in ecclesiis de Albana, Briçana et Villana), in sicer v korist slednjega: arhidiakon je vse pravice nad temi cerkvami, kolikor jih je sploh imel, odstopil patriarhu, ta pa jih je »za vse večne čase« podelil rožaškemu opatu in njegovemu samostanu (AT 1888, 408ss; GZS V/603). – V des. seznamu 1296 naveden med rožaškimi vikariati (vicarius de Beliano).

5. Prvotno v polnih pravicah benediktinskega samostana v Rožacu (Rosazzo, Italija), ki je izvajal tudi arhidiakonatsko oblast, od 1431 dalje iz razloga svetne jurisdikcije in na podlagi papeških privilegijev v patronatu in prezentaciji goriških grofov, potrditev rožaški opat. Po 1500 v patronatu cesarja oz. deželnega kneza (1651: potrditev papež, 1668: opat v Rožacu).

Lit.: B. Premrl, Briški teri, 2011.

6. Podružnice:³¹

(1) *sv. Vida* (*sv. Vida, Modesta in Kresencije*) v Vedrijanu, om. v goriškem urb. 1507 (Pavlin, 184) in posredno s proščanjem v popisu 1523 (Urb. 3, 193). V osnovi gotska (1482[?]; napis na dveh planetah v ostrešju; Premrl). Ob pročelje prislonjen zvonik z letnico 1536. Barokizirana. Sed c. posv. 1866 23/10 (Letopis). 1751 (viz. dekret) in 1759 om. kaplan brez dušne oskrbe, kapelanija tudi v viz. 1765 in popisu 1782. – Lok. 1785 (pričetek matičnih zapisov), ž. ust. 1940 14/9 (Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1751, 1759, 1765, 1782)

(2) *sv. Egidija* v Vipolžah. 1759: kapelanija, brez dušne oskrbe, 1765: z dušno oskrbo. Sedanja z. 1845. – Kapelanija ust. 1808 11/1 (AAG, Kralj), ž. ust. 1940 14/9 (Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1751, 1759, 1765, 1772, 1782)

(3) *sv. Hieronima* v Kozani. Om. brez patrocinija 1505 5/5 (Kos, Iz arhiva, št. 100) in v goriškem urb. 1507, drugič s patrocinijem (Pavlin, 148, 182). Poznobaročna, 1911–1914 na zahodu podaljšana (gradivo v ŽA Kozana; Premrl), med prvo svetovno vojno poškodovana, zatem obnovljena. Kapelanija ust. 1754 7/8 (AAG, Kralj), om. v viz. 1759 in 1765 ter popisu 1782. – Ž. ust. 1935 21/11 (Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1751, 1759, 1765, 1772, 1782)

(4) *sv. Sebastijana* (1668: *sv. Fabijana in Sebastijana*) »nad Kozano«. Om. v goriškem urb. 1507 (Pavlin, 182). Je ni več.

(1570, 1668, 1751, 1759)

(5) *sv. Florijana* v Fojani. Om. 1321 8/2 (Floiana, ante ecclesiam sancti Floriani; Otorepec št. 434). 1759 in 1772 kapelanija, 1782 lok. – Jožefinski vik. (?), zdaj ž.

(1570, 1651, 1668, 1751, 1759, 1772, 1782)

(6) *Sv. Duha* v Fojani (na pokopališču). Prez. 1596 (?; napisna plošča; Premrl). 1570 z bratovščino, 1751: sacramentata.

(1570, 1651, 1668, 1751, 1772)

(7) *Marijinega rojstva* v Barbani pri Fojani. Sedanjo podobo je c. dobila ob predelavi 1893. (1782)

(8) *Marijinega vnebovzeta* v Medani (1651: nel luogo detto Planina). Om. 1288 9/7 z vinogradom (vinea ecclesie sancte Marie de Medana; Otorepec št. 65). Prvotna z. 1527(?), sedanja v baročni tradiciji 1882 (napis na pročelju), posv. 1892 15/10 (Letopis). Ob viz. 1759 oskrbovana, lok. om. tudi v popisu 1782. – Ž. ust. 1930 13/10 (Kralj).

(1651, 1668, 1684, 1751, 1759, 1765, 1772, 1782)

(9) *sv. Martina* v Šmartnem v Brdih. Om. 1323 prek toponima med darovnicami rožaškemu samostanu (apud sanctum Martinum in collibus; Baum, Gründung, 630).³² Srednjeveška kapelanija, verjetno brez dušne oskrbe, om. z rektorjem 1479 21/1 (rector ecclesie S. Martini de Colle; AAU, Acta 9, 253v–254r). Kapelanija z dušno oskrbo ust. 1754 7/6 (AAG, Kralj), om. v viz. 1759 in v popisu kot lok. 1512 18/11 tu izpričan tabor (in Collibus extra et apud portam taborri Sancti Martini; Kos, Iz arhiva, št. 106). Baročna, prez. 1895, posv. 1899 15/10, 1958–1960 preurejena po načrtih Toneta Kralja. Zvonik 15./16. stol. – Ž. ust. 1862.

(1651, 1668, 1684, 1751, 1759, 1765, 1772, 1782)

(10) *sv. Lenarta* v (ali pri?) Šmartnem (viz. 1751: prope Sanctum Martinum). Neznana. (1751)

(11) *sv. Helene* v Gonjačah, v viz. 1751 kot kapela. Je ni več, podrtja za časa Jožefa II. (KLS I, 204).

³¹ Od popisov 1651 ima to ž. samo popis 1651/II.

³² Kraj (in s tem posredno tudi cerkev) se navaja med tistimi posestmi rožaškega samostana, ki naj bi jih po poročilu komendantorja samostana Pietra Dandola iz leta 1496 leta 1083 Henrik, brat ogl. patriarha Ulrika I., ustanovitelj samostana, podaril samostanu (GZS III/385). Ker gre tu za kompilacijo na osnovi obstoječega stanja in med drugim našteva posesti, ki jih je samostan prejel pozneje in iz drugih rok, ta podatek nima zgodovinske vrednosti.

(1651, 1668, 1751, 1759, 1772, 1782)

(12) *sv. Primoža in Felicijana* v Brestju. Po 1782 opuščena, 1812 v ruševinah (T. Gomiršek, Brestje in Kojsko, 2009, 17, karta davčne občine Kojsko). Lokacija znana, na morebitnem staroslovanskem grobišču.

(1651, 1668, 1782)

(13) *Matere božje (Marijinega rojstva, zatem Marije, pomočnice kristjanov)* v Vrhovljah pri Kojskem. Z. 1663 (napis z letnico na spodnjem licu sklepnega kamna slavoloka; Premrl). 1759: kapelanija, 1782 om. lok. Božjepotna.

(1668, 1751, 1759, 1765, 1772, 1782)

(14) *sv. Jurija* v Gradnem. V viz. 1570 om. samo vas pod biljanskim župnikom. Sedanja z. 1753 (letnica na planeti v ostrešju, ki je bila v cerkvi; Premrl, Teri). Kapelanija ust. 1754 7/7 (AAG, Kralj), om. v viz. 1759 in v popisu 1782 kot lok. – Ž. ust. 1935 21/11 (Kralj).

(1651, 1668, 1751, 1759, 1765, 1772, 1782)

(15) *sv. Marije Magdalene* v Krasnem. Popis iz leta 1684 jo ima v kanalski ž., sicer pa se v virih navaja v župniji Biljana. Zgodnjebaročna, zvonik 1889.

(1651, 1668, 1684, 1751, 1759, 1772, 1782)

(16) *sv. Antona* v Krasnem, om. samo v viz. 1570, in sicer le v mašnih obveznostih biljanskega župnika (fol. 333r) in ne vizitirana. Neznana.

(1570)

(17) *sv. Petra in Pavla* v Nozmem, v osnovi srednjeveška (14. stol.; v ladji ostanki fresk iz prve četrtine 15. stol.), z gotško obokanim prezbiterijem zgodnjega 16. stol. (1505–1515; Peskar). Ustanova grofov Orzon. V viz. 1570 om. samo vas pod biljanskim župnikom.

(1668, 1751, 1759, 1772, 1782)

(18) *sv. Lovrenca* v Šlovrencu. Om. po vasi 1300 10/2 (in sancto Laurentio; MPF, 13, 94; Bianchi, Thes., 123) in 1329 21/12 (mons crib in collibus sub sancto Laurentio; MPF, 31v). Stara podrtá 1838, na istem mestu z. nova poznobaročna 1841–1842 (blagosl.), posv. 1852; gradivo v ŽA Šlovrenc; Premrl) s starejšim zvonikom (1667; zgornji del 1898). V viz. 1570 om. samo vas pod biljanskim župnikom. V i k a r i a t , ust. 1760 22/4 (AAG, Kralj). V viz 1759 še kapelanija, obstoj vik. potrjen tudi v viz. 1772, v popisu 1782 kot lok. – Po CS 1971 ž. (jožefinski vik.?) ust. 1796, sicer pa 1928 (Kralj).

(1651, 1668, 1759, 1772, 1782)

(19) *sv. Andreja* v Šlovrencu, om. samo v popisu 1651/II. Neznana.

(1651)

(20) *sv. Nikolaja* v Neblem. V gotski tradiciji 16. stol. Prez. 1688 (napis na planeti v ostrešju; Premrl). V viz. 1570 om. samo vas pod biljanskim župnikom. 1759: kapelanija, a brez dušne oskrbe.

(1651, 1668, 1751, 1759, 1772, 1782)

(21) *sv. Marjete* v Hruševlju, v popisu 1570 om. samo vas pod biljanskim župnikom, v popisu 1651/II c. sv. Marjete v kraju »Crison«, 1668 kot podružnica Biljane v beneški državi, 1782: samo Hlevnik z neimenovano cerkvijo. Z gotskim zvezdasto obokanim prezbiterijem iz 16. stol. (Kornelj), barokizirana (17. stol.?).

(1651, 1668, 1782)

(22) *sv. Gabrijela* v Zapotoku. Gl. ž. Prapotno.

(1759, 1782)

(23) *sv. Jurija* v Kožbani. 1750: pod beneško župnijo v Prapotnem, vendar tostran meje na cesarskem teritoriju in v oskrbi župnije v Biljani. Gl. ž. Prapotno.

(1750, 1759, 1772, 1782)

7. Kapele:

(1) *sv. Antona Pad.* v Dobrovem, kapela gradu Dobrovo (viz. 1751: capella comitis Caroli Colloredi; viz. 1759: capella sancti Antonii Dobre), 1668 s kaplanom. Sed. dvorec z. sredi 17.

stol. (Seražin, Vila, 95ss, 134; Gradovi 23, 28ss), obnovljen. Kapela v južnem stolpiču dvorišnega zidu, ohranjena in obnovljena.

(1668, 1751, 1759, 1782)

(2) *Marije Device Snežne* v Snežčah. V viz. 1751 kot kapela »perillustrium dominorum a comitibus ...« (ime manjka, pač Conti Troilo). Zunanja kapela nekdanjega snežanskega gradu, izpričanega že v 13. stol. in prez. v 16. ali 17. stol., 1668 s kaplanom. Obnovljena 1889 (napis nad glavnim portalom). Danes podružnica ž. v Biljani.

(1668, 1751, 1759, 1782)

(3) kapela gradu v Vipolžah (1751: grofov Thurn, domestica), z. po oporoki Rajmunda della Torre 1617 4/5, 1816 2/1 dotacija prenesena v c. Sv. Duha v Devinu (R. Pichler, Il Castello di Duino, 1882, 350). Stavba dvorca, začetega v 16. in večkrat prez. v 17., 18. in 19. stol., okrnjena in devastirana stoji, o kapeli ni podatkov.

(1751)

(4) *sv. Jožefa* v Gradiču (Castelletto; Ceglo, Medana), 1668 s kaplanom. Kapela vile oz. dvorca iz 17. stol., kapela, ob vhodu na dvorišče, poznobaročna (na fasadi letnica 1774), ko je bil dvorec v posesti Codellijev (Seražin, Vila, 133, 148ss; Gradovi 23, 26). Danes podružnica medanske ž.

(1668, 1751, 1782)

XV. ŽUPNIJA SV. ANDREJA V MOŠU (MOSSA, ITALIJA)

1. (samo v Sloveniji:) Dolnje Cerovo (1523), Gornje Cerovo (1523).

2. – 3.

4. Srednjeveška ž., ust. na osnovi lastniške cerkve furlanskih grofov ali koroških vojvod Epensteinskih iz 11. stol., prvič om. v taksaciji patriarha Bertolda iz leta 1247. Raztezala se je v ozkem pasu od Cerovega v Brdih navzdol do Moša ter zajela kraje ob sotočju Vipave in Soče na današnji italijanski strani (Martinščina/S. Martino del Carso, Vrh sv. Mihaela/S. Michele del Carso, Rubije/Rubbia in Gabrje/Gabria) kot otok med ž. Fara, Šempeter pri Gorici, Miren in Devin.

5. Neznano kdaj prišla s polnimi pravicami v roke ogl. patriarha, od 1431 dalje v patronatu goriških grofov, ki so ga ob koncu 15. stol. (grof Leonard) prepustili Frideriku Attems, kancelerju zadnjega grofa, ta pa ga je po letu 1500 (in pred letom 1518, ko je zabeležen kot mrtev; Kos, Iz arhiva, št. 110) predal Maksimilijanu I. Viz. 1570: v cesarskem oz. deželno knežjem patronatu »per liberam resignationem Nob. D. Federici de Athimis«. Potrditev pač ogl. patriarh. 1651: grofija Gradišče (Gradisca), konfirmator papež. Patronat pozneje prepuščen krajevnomu posestniku (Kobenclji, zatem Codelliji; Morelli III, 223, op.). 1747 8/9 cesarica Marija Terezija podeli patronat Avguštinu Codelliju, posestniku Moša, ki je dal na voljo nepremičnine in druga sredstva za delovanje načrtovane goriške nadškofije (Morelli IV, 217–221).

6. Podružnice (v Sloveniji):

(1) *sv. Nikolaja* (viz. 1753 in 1759: *sv. Mohorja in Fortunata*) v Gornjem Cerovem. Om. ok. 1350 (ober Czeraw, cze sand Niclaw; Registraturbuch Görz, 57), v popisu 1523 proščanje na dan sv. Nikolaja. Prvotno gotska (14. stol.), s križnorebrasto obokanim prezbiterijem. Ladja priz. 1754 (kronogram na prekladi glavnega portala; ob viz. 1759 nova razen prezbiterija in še neposv.; prezidava pod vodstvom Micheleja Bona; H. Seražin, AHAS 1999, 185). Ponovno posv. 1831 23/9 (napisna plošča; Letopis). Med prvo svetovno vojno zelo poškodovana (Moschetti, 454). 1753 in 1759: oskrbovana, s kaplanom, 1782 lok. – Ž. ust. 1960 (Letopis).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1753, 1759, 1765, 1772, 1782)

(2) *sv. Lenarta* (prvotno pač *sv. Janeza Krstnika*) v Dolnjem Cerovem. Om. 1496 21/3 z duhovnikom (in ecclesia sancti Leonardi in inferiorj czera; AAU, Acta 9, 201v). Na prvotni patro-

cinij je mogoče sklepati po omembi proščenja na praznik sv. Janeza Krstnika v popisu 1523, sv. Janezu Krstniku je bil ob viz. 1759 posvečen tudi eden od obeh stranskih oltarjev. Prvotno romanska (12./13. stol.; med arheološkimi raziskavami leta 2014 odkrita polkrožna apsida), zatem poznogotska (ohranjen prezbitorij v gotski tradiciji 16. stol.; po 1499; Quinzi, 17). Ladja poznobaročna, prez. po Micheleju Bonu; Seražin, Tokovi, 72ss).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1753, 1759, 1765, 1772, 1782)

(3) *Matere božje* v Dolnjem Cerovem, bratovščinska »na polju« (campestris). Om. v viz. 1570. Neznana.

(1570)

XVI. ŽUPNIJA SV. JURIIJA V LOČNIKU (LUCINICO, ITALIJA)

1. (v Sloveniji:) Kojsko (1523).

2. – 3.

4. Srednjeveška ž. na osnovi lastniške c., po vsej verjetnosti furlanskih grofov, v kraju, ki ga je kralj Henrik IV. leta 1077 (med 4/3 in 16/4) skupaj z grofijo Furlanijo podelil ogl. patriarhu Sigehardu (GZS III/327). Prvič om. v taksaciji patriarha Bertolda 1247. Ž. je pokrivala teritorij od Šlovrenca (S. Lorenzo di Mossa) do Podgore pri Gorici in segla s Kojskim in Števerjanom (S. Floriano del Collio) v Brda. V Kojskem je v 13. stol. izpričana župnija, ki je bržčas nastala na osnovi ločene lastniške c.

5. Po 1077 pleno iure ogl. patriarha, po 1431 v patronatu goriških grofov in patriarhovi potrditvi. Ob koncu 15. stol. v patronatu Friderika Attemsa, kanclerja zadnjega grofa Leonarda, ki ga je po letu 1500 (in pred letom 1518, ko je zabeležen kot mrtev; Kos, Iz arhiva, št. 110) predal Maksimilijanu I. Patronat: deželni knez oz. cesar (viz. 1570: per resignationem Nob. D. Federici de Athemis), potrditev de iure patriarh (viz. 1570; 1651/I; 1651/II: papež) oz. pozneje goriški nadškof. Od 1752 prezentacijska pravica pri goriških jezuitih v zameno za odvzeto jim ž. v Gorici, pri kateri je bila ust. nadškofija (Spessot, 49).

Lit.: Za Kojsko: T. Gomiršek, Brestje in Kojsko, 2009; B. Premrl, Briški teri, 2011.

6. Podružnice (v Sloveniji):

(1) *Marijinega vnebovzeta* v Kojskem. Om. v privilegiju papeža Inocenca IV. 1245 12/8 za benediktinski samostan v Rožacu z ž., katere desetine so, poleg desetini ž. Biljana in Solkan (decimas quoque plebium de montibus sancte Marie de Cooi, de Biliانا et de Salcan) pripadale samostanu (Härtel, Documenti, 323–324, 330; slab prepis iz 17. stol. v ARS), sicer pa določno 1449 16/11 (In Culsa in collibus in loco sclauonice vocato senosetech iuxta ecclesiam sancte Marie; IMK 1902, 119) ter 1500 23/9 (pro ecclesia S. Marie de culscha; AAU, Acta 23, 126v). Ohranjen del ladje in gotski prezbitorij z dvojnoparalelnim obokom iz ok. 1490, letnica 1492 na zakramentalni hišici, danes vzdani v glavnem oltarju nove c. (Peskar), kot zakristija. – Poleg 1765–1768 z. nova v smeri sever – jug s sredstvi krajevnega posestnika grofa Rudolfa Coroninija po pogodbi s stavbenikom Saveriom Giannjem 1764 11/7 (M. Osvald, AHAS 2004, 98–116; Premrl, Teri; prim. tudi Seražin, Tokovi, 72ss); 1768 napisna plošča nad glavnim portalom. – Glede na podatek o župniji z desetini iz leta 1245 in na to, da je desetine v Kojskem samostanu podelil že patriarh Peregrin I. leta 1135 (Härtel, ib., 324), lahko tu predvidevamo lastniško c. neznanih posestnikov iz 11. stol. Spomin na to, da je bila tu nekdanj ž., je bil zabeležen v naslovu urbarja c. iz leta 1536 (Urbarium ecclesiae olim parochialis S. Mariae de Cusca, nunc filialis s. Georgii de Lucinico; Kralj, po podatkih v ŽA Kojsko; napis na c. 1768), ki je izginil med prvo svetovno vojno. Vendar poznejših podatkov o ž. ni, ni om. ne v popisu papeških taks iz leta 1247, ne v tistem iz leta 1296. Pač pa je tu pozneje obstajal sedež kapelanije, om. z oficiantom 1498 22/11 (AAU, Acta 20, 171r). Novoveški v i k a r i a t. 1668: kapelanija v patronatu

bratov grofov Coronini; 1759: kapelanija z dušno oskrbo, 1782 kot vik. – Ž. ust. 1860 24/6 (Kralj).

(1570, 1651, 1751, 1759, 1765, 1772, 1782)

(2) *Sv. Križa* v Kojskem (1668: nel sopra Cuscha nel Tabor). Om. prek bratovščine v goriškem urb. 1507 (Pavlin, 184) in v popisu 1523 s taborom (des heiligen Creucz taber; Urb. 3, 170). V okviru protiturškega tabora. Gotska z dvojnoparalelno obokanim prezbiterijem iz ok. 1470–1480 (Peskar), v 17. stol. neznatno predelana. 1517 10/3 prejme odpustke s strani ogl. patriarha Dominika Grimanija, ker so prejšnje listine zgorele; tu om. tudi procesija na nedeljo po sv. Janez Krstniku (ZD 1857, 96–97, 100–101; nekdanj v arhivu cerkve). Že v srednjem veku romarska. V cerkvi rezljan krilni oltar iz ok. 1515, ki je glede na temo Sv. Križa nastal prav za to c., posebej om. v viz. 1570. (Lit.: G. Cerkovnik, R. Peskar, v: Poznogotski krilni oltar v cerkvi sv. Križa v Kojskem (1515) in življenje v Brdih v 16. stoletju, 2016.)

(1570, 1651/II, 1668, 1684, 1751, 1759, 1765, 1772, 1782)

(3) *Sv. Trojice* v Kojskem (1668: fuori del Tabor). Z. 1585: 1585 20/9 prošnja kaplana Andreja Nepokaja, da se dovoli maševanje na prenosnem olt., dokler ne bo dokončana (bila je še brez strehe; Gomiršek). Om. v viz. Francesca Barbara 1593. Podrta po 1764 za zidavo nove ž. c. v Kojskem.

(1651/II, 1668, 1751, 1759)

7. Kapele (v Sloveniji):

(1) *sv. Antona Pad.* v gradu Kojsko (1782: v patronatu grofov Coronini; dvorec so imeli Coroinijevi v lasti že od leta 1630; Gradovi 23, 159ss). V zadnji fazi z. 1790 po Rudolfu Coroniniju (napisna plošča). Podrta 1968 (Gradovi 23, 174).³³

(1782)

(3) *sv. Donata* v Kojskem. Z. do 1737, ko je (30/7) bila dokončana in so bila zbrana sredstva za njeno vzdrževanje (Gomiršek). Stala na Šteharšču, podrta po 1765 za zidavo nove ž. c. v Kojskem.

(1751, 1759, 1765)

XVII. ŽUPNIJA SV. ŠTEFANA V SOLKANU

1. Ajševica, Baske, Bate, »Bianca« (med Solkanom in Kromberkom), Bitež, Britof (Grgar), Čepovan, Dol (Grgar), Drage, Dragovica, Fobca, »Glažute v Gorenji Trebuši«, Gorenja Trebuša, »Gornji Čepovan«, Grgar (1523), Jelaršče, Kromberk, Lazna, Loke, Lokve, »Mrzli Dol« (pri Ravnici, kje?), Oslavje (Oslavia, It.), Pevma (Piuma, It.) (1523), Podgozd, Podlaka, Podsabotin (1523), Podsenica (1523), Puštale, Ravhar, Ravne, Ravnica (1523), Sedevčiči, Sv. Gabrijel (= Škabrijel), Sv. Lovrenc (Bate), Sveto, Škrliji, Šmaver (S. Mauro, It.) (1523), »Utogliari« (»Silva Regia«, pri Ravnici, kje?), Vas (= Gorenja vas), Vrata (»Vrata vrh«), Vrše, Zabrd, Zagorje (1523).

2. Siliganum (castrum), Silikano, 1001 28/4 (GZS III/1), Celkan, Celcan, ok. 1170 (kot spodaj). Ž. se v srednjem veku pogosto imenuje tudi po Gorici, prvič prek župnika »de Goricia« 1194 (GZS IV/861).

3. C. prvič om. posredno z duhovnikom ok. 1170 (kot spodaj), s patrocinijem 1373 26/7 (plebis sancti Stephani de Celchano; Marciana 2804, 57). Sedanja naj bi bila iz leta 1566 (CS 1971), večkrat povečana in prezidana, vendar po prvi svetovni vojni zgrajena povsem na novo

³³ Kapela sv. Antona Padovanskega v ž. Ločnik, ki je bila ob viz. 1751 v patronatu grofov Zucho, 1759 in 1772 pa grofov Tacco, je stala na Gradiškuti/Gradiscutta; L. Ferrari, D. Degrassi, P. Iancis, Lucinico, 2011, 268–269.

in posv. 1926. Prvotno morda c. v kompleksu morebitne langobardske »pieve di castello«, ³⁴ zatem pražupnija poznega 10. stoletja za kronsko ozemlje med Sočo, Vipavo, Vrtovinščkom in »Alpami«, katerega polovico je 1001 28/4 cesar Oton III. podelil patriarhu Janezu IV. (GZS III/1), drugo polovico nekoliko pozneje (1001 27/10; GZS III/2) pa furlanskemu mejnemu grofu Werihenu; ob tej priložnosti se omenjata tudi solkanski grad in vas Gorica (P. Štih, »Villa que Slavorum lingua vocatur Goriza«, 1999). Prvič om. z duhovnikom ok. 1170 (Iohannes presbiter de Celcan; Härtel, Urkunden, 105; GZS IV/650, z datacijo ok. 1181), z župnikom (plebanus) po Gorici 1194 (Andreas plebanus de Goricia; GZS IV/861), kot plebs (enkrat po Gorici, drugič po Solkanu) pa skupaj z Mirnom, Vipavo in Komnom v papeški taksaciji spodnjeoglejskega arhidiakonata leta iz leta 1247 in (kot Solkan) v des. seznamu leta 1296. Do ustanovitve posebne župnije v Gorici v 16. stol. je treba pod občasnim pojmovanjem »goriške« župnije in »goriškega« župnika razumeti Solkan (prim. k temu F. Kos, Solkan, str. 137s.; Paschini, Pieve; Valdemarin), vendar ni dvoma, da je župnik zaradi vzpona in pomena Gorice že zgodaj prenesel rezidenco v mesto k tamkajšnji glavni c. sv. Hilarija in Tacijana in jo s tem povzdignil v sožupnijsko, kar pa statusa Solkana ni spremenilo (nadrobности tam). – Glede na ozemlje, ki ga določujeta listini iz leta 1001 (kot zgoraj), je prvotna solkanska pražupnija poleg poznosrednjeveške solkanske župnije morala obsegati še srednjeveške župnije v Šempetru pri Gorici, Šempasu, Črničah, Vogrskem in Prvačini. – Po postopnem povzdigu vik. v Gorici v ž. v 15./16. stol. sta oba beneficija ostala združena, zato nastopa solkanska ž. kot njej inkorporiran vik. ali obratno. Viz. 1570 navaja enega samega župnika Gorice in Solkana, za ž. v Gorici je rečeno, da je pridružena ž. v Solkanu, a je slednjo vendar upravljal le vikar. V popisih 1651 in 1668 se solkanske podružnice skupaj z ž. c. navajajo v okviru goriške ž., ob Attemsovi viz. 1750 tu le vikar, v dekretih parochia seu vicariatus. Samostojna ž. po ustanovitvi nadškofije v Gorici 1752, ko sta bila beneficija spet razdružena, in dodeljena metropolitanskemu kapitlju, ki je nanjo nameščal vikarja.

5. Sprva oglejska pleno iure. 1326 3/4 je ob potrditvi župnika na prezentacijo Henrika Goriško-Tirolskega izrecno rečeno, da »collatio plebis de Selchano [...] domini patriarche spectans« (Meliorantia de Thiene, BCU, Ms. 1474/III, 46r), in sicer do leta 1431, ko je papež Martin V. iz naslova svetne oblasti (ex iure territoriali) goriškim grofom podelil patronate nad župnijskimi cerkvami in beneficiji celotne Goriške in Tirolske (listina ni ohranjena, om. v potrditvi s strani papeža Siksta IV. 1480 23/1; AT 1891, 64; prepis tudi v AAU, Acta 24, 308v–309r; k temu še akte 1430 3/2 in 1430 21/2; AT XVI, 1890, 78, dalje 1445 8/6, ib., 85), vendar proti patriarhovi volji, zaradi česar je venomer prihajalo do sporov (nadrobности z bibliografijo Höfler, Cerkve, 169–171 oz. 170–172). Po smrti zadnjega goriškega grofa 1500 patronat pri Habsburžanih oz. deželnih knezih, potrditev ogl. patriarh. (Za drugo gl. ž. Gorica.)

Lit.: V. Paljk, Iz cerkvene zgodovine Solkana, v: Jako stara vas na Goriškem je Solkan, 2001, 98–135; V. Pavlin, Župnija sv. Štefana v Solkanu in njen katapan iz leta 1757, v: Arhivi 2013, 329–346.

6. Podružnice:

(1) *Materie božje* na Sveti Gori (Skalnica), prva zgradba om. posredno z goro 1368 19/5 (vnder vnser Frawn perg pey Celcan; Registraturbuch Görz, 122v), določno pa z volili 1376

³⁴ O tem, kje je stal stari solkanski grad, ni nič znanega. Po mnenju nekaterih ga gre iskati na vrhu hriba, kjer je stala c. sv. Katarine (Sv. Katarina, Kekec), kjer pa sledov o kakšni srednjeveški utrdbi ni. Po vsej verjetnosti je stal tik nad Solkanom ob zajetju vodnega vira, tam, kjer je bil po letu 1617 pozidan (spodnji) grad, poznejši Palač (tako tudi Moschetti, 520). Na to lahko sklepamo na podlagi Pasconijevega poročila o hospicu s c. sv. Antona, ki so ga v njegovi bližini postavili frančiškani s Svete Gore (gl. tam). Pasconi je sicer imel pred očmi novo baročno zgradbo, a je spregovoril o njegovi zgodovini, ki naj bi segala v čas Rimljanov in barbarov. Povsem mogoče je, da je bil v njegovem času še živ spomin na ostanke srednjeveške utrdbe na tem mestu. S tem se ujema tudi to, kar o gradu piše Martin Bauzer v svoji *Zgodovini Norika in Furlanije* (1657–1663), namreč, da ga je leta 1268 dal razrušiti oglejski patriarh, od njega pa naj bi v avtorjevem času ostalo »le še nekaj malih ruševin pod Alpami, koder se je hodilo v Norejo« (prevod V. Z. Jelinčič, 1991, 251). Nadrobности Gradovi 22, 59ss, o spodnjem gradu 68ss. Ob možnosti, da gre tu za nekdanjo »pieve di castello«, je morala cerkev stati na obrambnem območju gradu in ne daleč zunaj njega.

14/8 (ecclesia sancte Marie de monte de Goritia), 1382 16/8 (ecclesia sancte Marie de supra Salchanum; oboje Studi Goriziani I, 1923, 13, 14) in 1383 6/12 (ecclesie sancte Marie de supra Celchanum) (Morelli IV, 19, 20; Kos, Solkan), ob koncu srednjega veka propadla. Po čudežu leta 1539, ki ga je doživela Uršula »Ferligoiniza« iz Grgarja, od 1541 (1540 11/12 grof Hieronim Attems podari zemljišče) do 1544 z. nova troladijska bazilika z ravnim stropom, posv. 1544 12/10 po generalnem vikarju škofu Egidiju Falcetta in 1566 5/4 po volji notranjeavstrijskega nadvojvode Karla odtegnjena župniku v Solkanu in izročena v oskrbo s Hrvaške prebeglim frančiškanom-observantom bosenske province, z močno frekventirano božjo potjo (Caspar Pasconi, *Historia ecclesiae et conventus Montis Sancti Divae Virginis Gratiarum*, 1746; Fidler IV, 84–86; Morelli I, 280, ima zadnji datum pomotoma kot 1568 5/4). Izločena iz škofovske jurisdikcije, zato se v vizitacijah in popisih (izjemi 1651 in 1668) ne navaja. Pozneje podrejena neposredno ordinariju (goriškemu nadškofu). Pod Jožefom II. z dekretom 1785 29/8 božja pot ukinjena in januarja 1786 observanti premeščeni v zatrti minoritski samostan v Gorici. C. 1793 15/4 ponovno odprta in dana v upravo svetni duhovščini (Morelli IV, 240), obnovljena in 1798 20/5 posv. Od 1901 tu spet frančiškani, 1906 po papežu Piju X. povzdignjena na stopnjo manjše bazilike (bazilica minor). Porušena med prvo svetovno vojno in z. nova od 1924 dalje, triladijska bazilika v renesančnem slogu, po načrtih Silvana Baresija (Barića) ter 1932 25/6 posv. (V. Rajšp, *Romanja, Sveta gora, Gorica* 1989.)

(1570, 1651, 1668, 1782?)

(2) *sv. Lenarta* v Solkanu, ob robu vasi (Pavlin, *Arhivi* 2013, 331), om. morda 1376 14/8 samo s patrocinijem (Studi Goriziani I, 1923, 13), gotovo 1471 13/12 (zu naechst des weges gen sanndt Leonnhartt; StAW; Kos, Solkan). V viz. 1570 (brez navedbe kraja) z olt. sv. Ulrika. Navaja se tudi v Attemsovih vizitacijskih dekretih za solkansko župnijo 1751 23/4, ko naj se zaradi slabega stanja zgradbe in pomanjkljive dotacije podre in iz kamenja na njenem mestu postavi križ. Se om. še leta 1772 (Pavlin, *Arhivi* 2013, 333), 1782 demolirana (urb. ž. c. 1709 v ŽA Solkan).

(1570, 1651, 1668, 1751)

(3) *sv. Roka* v Solkanu (1764: in Goriszech; tj. Gorišček). Se omenja v Attemsovih vizitacijskih dekretih za solkansko župnijo 1751 23/4. Pokopališka, z. po kugi 1682 in posv. 1689 (napi-sna plošča), 1955 odstranjena.

(1751, 1764, 1772, 1782)

(4) *sv. Vida* pri Solkanu. Om. v goriškem urb. 1507 (bey St. Veit; Pavlin, 126, 131) in popisu 1523 (Urb. 3, 164, 187). Je ni več. Po Zemljevidu (karte, sekcija 181) je stala na poti iz Solkana v Novo vas.

(1570, 1651, 1668, 1764, 1782)

(5) *Sv. Trojice* (na kromberškem pokopališču oz. v Novi vasi) (1570: in campestri; 1668: alla Bianca; 1750, 1764, 1782: v vasi »Bianca«, tudi »Blanca«, tj. Blanča ali Bela cerkev, tudi Bela nedelja). V popisu 1684 samo patrocinij. V prvi svetovni vojni do tal porušena, 1925 z. nova.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(6) *sv. Katarine* v Kromberku (na Kekcu, nekdanj Sv. Katarina, nad Solkanom), podrta. V viz. 1570 in 1772 kot Marijina z olt. sv. Katarine, 1684 z bratovščino sv. Katarine.

(1570, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(7) *Mater božje (Mater božje tolažnice)* v Kromberku (staro ime: Strana; 1570: de Strana), om. 1466 10/1 (ecclesia sancte Marie Virginis in monte Stran; IMK XII, 125) (prim. k temu Kos, Solkan). V 1684 samo patrocinij, v viz. 1764 in 1772 ter popisu 1782 ni om.(!). 1869 postavljen temeljni kamen za gradnjo nove c. na zemljišču, ki ga je daroval grof Coronini, z. od 1872, posv. na žegnanjsko nedeljo 1874 (ZD 1874, 336). Leta 1916 do tal porušena, nova z. 1920–1926, posv. 1927 8/9. – Vik. 1872, ž. ust. 1935 21/9 (AAG, Kralj). Nova ž. c. Kristusa Odrašenika v Novi Gorici, z. 1982 po načrtih Franca Kvaternika, 2004 konkatedrala koprške škofije.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750)

(8) *sv. Primoža in Felicijana*, neohranjena, om. v goriškem urb. 1507 brez patrocinijske vasi Stran (vndter der neuen kirchen; Pavlin, 131) in v popisu 1523 (Urb. 3, 155), »nekdan v gmajni nad Fajdigovščem v Kromberku« (M. Kos, ib.). Popis 1684 in viz. 1750 jo prištevata območju Grgarja. V popisu 1782 ni om.
(1651, 1668, 1684, 1750)

(9) *sv. Marije Magdalene* v Lokah. Om. samo s patrocinijem v goriškem urb. 1507 (Pavlin, 107), zatem v popisu 1523 (Lakh bei sannd Maria Magdalena; Urb. 3, 193 op. 132). V 1684 samo patrocinijske. Porušena med prvo svetovno vojno, nato zgrajena nova.
(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(10) *sv. Marjete* (1651/I, 1782: *sv. Mohorja in Fortunata*; 1570: enkrat kot *sv. Marjete*, drugič kot *sv. Mohorja in Fortunata*; 1764: *sv. Mohorja in Fortunata ter sv. Marjete*; zdaj *sv. Mohorja in Fortunata*) v Ravnici. Posv. 1764 30/7 (viz. 1764). Po viz. 1772 véliki olt. posv. *sv. Marjeti ter sv. Mohorju in Fortunatu*. Kapelanija ust. 1756 10/5 (AAG, Kralj). om. tudi v viz. 1764 in popisu 1782. Sedanja z. in posv. 1928. – Jožefinski vik., zdaj ž.
(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(11) *sv. Gabrijela* na Škabrijelu (646 m) (Ravnica). Om. posredno z vinogradom 1342 23/2 (vinea in monte sancti Gabrielis; MPF, 341). 1764, 1772: pod župnikom v Solkanu. Po reformah Jožefa II. opuščena in podrta.
(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(12) *sv. Danijela* na Štanjelu (554 m; 1570: in summo montis; 1764: sita in monte difficilis accessus) (Ravnica). 1764, 1772 pod kaplanom v Ravnici. Je ni več. Naznačena v Zemljevidu, karte, sekcija 180. V popisu 1782 ni om.
(1570, 1651, 1668, 1684, 1764, 1772)

(13) *Sv. Križa* v Batah. Sedanja z. ok. 1661, po poškodbah v prvi svetovni vojni obnovljena (1925). Kapelanija ust. 1756 3/11 (AAG, Kralj), om. tudi v Attemsovih viz. 1764 in 1772 ter popisu 1782. – Ž. ust. 1936 17/9 (Kralj).
(1750, 1764, 1772, 1782)

(14) *sv. Lovrenca* na gori (Bate, lokacija Sveto) (1570, 1651, 1668, 1750: na Banjšicah; 1764: in monte). Je ni več. Na arheološki lokaliteti (prazgodovina, rimsko obdobje). Om. 1523 (Urb. 3, 184), 1566 (1568) poleg c. *Sv. Duha in sv. Štefana* (ti dve v kanalski ž.) v soseski Banjšice (Vale, Statistica). Ob viz. 1772 pogorela.
(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(15) *Matere božje (Marijinega vnebovzetja, Marije Snežne)* v Podlaki (Bate) (1570: in monte Bansicae). Z. v zač. 16. stol. 1502 29/7 je oglejska kurija prebivalcem vasi Podlaka, Sveto, Bate in Ravne v solkanski ž. (hominibus uillarum perlacha, sueto, betha et rauna sub plebe S. Stephani de Salcano) izdala dovoljenje za gradnjo nove c. v Podlaki v čast *Matere božje in sv. Janeza in Pavla* (nouam edificationem velle ecclesiam in dicta villa perlacha in honorem dei, eius beatissime Genitricis marie et beatorum martirum Joannis et pauli); c. je želel sezidati Jernej Bratič (Brathicz) iz Raven (AAU, Acta 25, 175r). V novejšem času popolnoma predelana.
(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(16) *sv. Janeza Krstnika* v Čepovanu (1570: in sylva). Om. 1523 (Urb. 3, 184). Sedanja z. ok. 1550 in posv. 1557 21/7 (napis nad vhodom v zakristijo), zatem popolnoma prez. konec 17. stol., ok. 1840 historicistično predelana. Zvonik 1697 (napisni kamen). Po CS 1971 tu 1550 ust. vik. (SPG 1829: kapelanija), a je po viz. 1750 in 1764 ter popisu 1782 tu le kuratna kapelanija. – Ž. ust. 1845 2/12 (Kjuder, 544), a realizirana šele 1889 25/2 (Kralj; razpis 1889 24/4; nastop prvega župnika 1889 20/6; ZD 1889, 221).
(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(17) *sv. Antona Pad.* na Lokvah. Iz sredine 17. stol., po popisu 1651/II »nuovamente fabricata«. V viz. 1764 kapela. Današnja z. 1797 (Letopis), po poškodbah v drugi svetovni vojni obnovljena. – Kapelanija (vik.) ust. 1786 27/4 (AAG, Kralj), ž. 1889 22/11 (FPAG 1889, 174s).
(1651, 1668, 1764, 1772, 1782)

(18) *sv. Mavra* v Štmavru (S. Mauro, Italija).
(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(19) *sv. Nikolaja oz. sv. Notburge* (1764: sancte Notburgae Podsabotino sive sub titulo sancti Nicolai; 1782: *sv. Notburge*) v Podsabotinu (1651, 1750: v Podsenici), om. 1438 8/3 in 7/6 prek kaplana in kapelanije (s. Nicolai sub Monte Salvatino; RG V št. 04784), tudi v urb. 1507 (Pavlin, 142) in popisu 1523 (gegen sannd Niela vnnder Saluatein). V viz. 1772 om. oltar sv. Andreja, po vsej verjetnosti iz opuščene c. s tem patrocinijem v Podsabotinu, kamor je bila premeščena tudi tamkajšnja bratovščina. Po prvi svetovni vojni z. nova 1924 (Letopis). Porušena 1943. 1764, 1772: pod kaplanom v Štmavru. – Kapelanija (vik.) ust. 1851 21/7, ž. 1936 19/12 (Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(20) *sv. Lovrenca* v Podsenici (nekdaj: Senica) (Podsabotin), om. posredno s proščenjem 1523 (Urb. 3, 190). 1764, 1772: pod kaplanom v Štmavru. Sedanja z. 1752 (Letopis) in obnovljena po poškodbah v prvi svetovni vojni.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(21) *sv. Primoža oz. Matere božje* nad Podsenico, om. 1523 kot sv. Primoža (Urb. 3, 190). Morda identična z neko Marijino c. v viz. 1570, om. brez kraja med c. sv. Marije Magdalene v Lokah in sv. Katarine v Kromberku. V razvalinah nad Podsenico. Naznačena v Zemljevidu, karte, sekcija 181. V viz. in popisih ni om., razen v popisu 1651, kjer se navaja c. Matere božje v Podsenici, 1651/II: v Štmavru poleg c. sv. Valentina, 1668: v Štmavru.

(1570?, 1651, 1668)

(22) *sv. Andreja* v Podsabotinu (ali Podsenici), om. v popisu 1684 brez kraja na tem mestu, v viz. 1570 skupaj s c. sv. Lovrenca in c. sv. Nikolaja v Podsenici. V popisu 1684 bratovščina naslovnega svetnika. Po 1750 opuščena (Pavlin, Arhivi 2013, 333). Viz. 1772 om. bratovščina sv. Andreja v Podsabotinu je bila pri olt. sv. Andreja v c. sv. Nikolaja (gl. tam). Porušena med prvo svetovno vojno.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750)

(23) *sv. Valentina (Matere božje in sv. Valentina)* na Sabotinu. Leta 1502 om. kot kapela Matere božje »in Saluatino« (AAU, Acta 25, 125r), z beneficiatom »ad beatam virginem in monte sabhatini« (1502 10/3; AAU, Acta 25, 130v). 1570: S. Maria montis Sabbathine et sci Valentini, ecclesia Scti Valentini in monte Sebotini, s kaplanom; 1668: Santa Maria sopra il monte detto Sabbotino, z beneficijem pri olt. sv. Valentina; v 1684 (c. M.B. »in Monte Sti Valentini) om. kaplan. 1764, 1772: Sancti Valentini in monte, pod kaplanom v Štmavru. Ob viz. 1772 sta tu bila dva puščavnika. Naznačena v Zemljevidu, karte, sekcija 180. Porušena, razvaline tostran meje.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1772, 1764)

(24) *sv. Mihaela* v Oslavju (Oslavia, Italija), 1570: v Pevmi, »campestris«.

(1570, 1651, 1668, 1750, 1764, 1772, 1782)

(25) *sv. Silvestra* v Pevmi (Piuma, Italija).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(26) *sv. Martina* na Britofu v Grgarju. Posv. 1459 1/7 po generalnem vikarju škofu Fortunatu (Manzini, 155). Prvotno enoladijska romanska zgradba s polkrožno apsido (Zadnikar), ki jo je pozneje zamenjal gotski prezbitarij (ohranjene stranice, iz ok. 1470–1480; Peskar), v 18. in 19. stol. (1877) močno predelana. Se posvetitev leta 1459 nanaša na gotško fazo? Ladja iz druge pol. 19. stol. 1570: zakramentalna, v viz. 1750 (1750 17/11) in v Attemsovih viz. 1764 in 1772 tu kaplan (po CS 1971 vik. ust. 1754[?]), po popisu 1782 kapelanija. – Ž. ust. 1930 17/3 (AAG, Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(27) *sv. Jakoba* v Grgarju (1570: in monte; 1764: sub Monte Sancto; 1772: supra Scaunizam). Je ni več, nekdanj na Vodica pod Sveto Goro (Pavlin, Arhivi 2013, 332). Se na to c. nanaša podatek o posvetitvi 1453 7/8 (sancti Jacobi Apostoli in plebe Salcan alias Goricia; Morelli IV, 24; Valdamarin, doc. XXXVII)?

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(28) *sv. Petra* v Grgarju (1570: in campestri; 1772: infra agros), om. 1523 (Urb. 3, 184, 187). Gotska iz ok. 1475–1485 (Peskar).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(29) *sv. Frančiška Ksaverja* v Gorenji Trebuši. Z. po 1745 (dodelitev zemljišča za c. in kuratovo hišo), končana 1756 (urb. c. 1755 v ŽA Solkan; Premrl; viz. 1764: »noviter extracta [...] ante 11 annos« in še ne posv.), 1765 zvonik (Premrl). Po SPG 1829 (in CS 1971) kapelanija ust. 1754, om. tudi v viz. 1764 in 1772 ter v popisu 1782. – Ž. ust. 1937.

(1764, 1772, 1782)

7. Kapele:

(1) *Marijinega rojstva* na gradu Kromberk, v javni rabi (1764: *capella publica illustrissimi domini comitis Coronini*). V pritličju jugovzhodnega stolpa, nastalega v sklopu gradbene faze dvorca iz druge tretjine 17. stol., ob nacionalizaciji 1947 profanirana (Serazin, Vila, 88ss; Gradovi 22, 17).

(1764, 1782)

(2) *sv. Antona Pad.* s hospicem sv. Frančiška v Solkanu (Kloster), je ni več. Hospic je stal v bližini spodnjega solkanskega gradu in vodnega zajetja, ust. po 1591 1/4, ko je bilo za ta namen odrejeno zemljišče v posesti grofa Rajmunda Feba della Torre, in 1630 8/7 dan v upravo frančiškanom na Sveti gori, ki so zatem v njem zgradili cerkev, temeljito prez. leta 1734 (Pasconi, kot zgoraj, 1746, 21–22). V popisu 1651/II »oratorium publicum« frančiškanov s Svete gore. Hospic ukinjen ob ukinitvi samostana na Sveti gori 1785.

(1651, 1668, 1782)

XVIII. ŽUPNIJA SV. HILARIJA IN TACIJANA V GORICI (GORIZIA, IT.)

1. (v Sloveniji:) Kostanjevica, Pristava, Stara Gora.

2. – 3.

4. Vik. in ž., izločena iz solkanske pražupnije. »Goriško župnijo« in »goriškega župnika« (Andreas plebanus de Goricia, 1194; plebs de Goricia, 1247, itd.) je treba sprva razumeti kot solkansko župnijo oz. solkanskega župnika, poimenovanega po Gorici. Vik. solkanske ž. izpričan v des. seznamu 1296 z vikarjem (vicarius Goricie), prejkone ustanova goriških grofov in v njihovi prezentaciji; vikar poimensko om. 1306 14/9 (D. Cancianus, vicarius de Goricia; Bianchi, Reg. II, št. 146; AT 1886, 306, št. 20; Rutar, Tolminsko, 222). Glede na to, da je bila kapela Sv. Duha na grajskem hribu ust. po Mihaelu in Ivanu Rabatta 1399 23/3 zaradi tega, ker imajo tamkajšnji prebivalci predač do ž. c. sv. Štefana v Solkanu (AT 1891, 321–322, št. 324), je vikar pri c. sv. Hilarija in Tacijana očitno oskrboval le del Gorice pod gradom s cerkvijo, t. i. »vas« (prim. F. Kos, IMK 1902, 66–67, op.). Potem ko se je goriškim grofom po letu 1429 postopoma posrečilo, da pridobijo patronat nad solkansko ž., sta grofa Janez in zatem Leonard po letu 1460 dosegla, da je goriški vikar prevzel funkcijo solkanskega župnika in v Solkanu namestil vikarja, četudi je sedež ž. formalno ostal v Solkanu. Tako je do uradne ustanovitve ž. v Gorici prišlo šele ob ustanovitvi arhidiakonata 1574, ko je Solkan zdrsnil na raven vikariata, medtem ko sta se obe župniji personalno ločili šele ob ustanovitvi nadškofije 1752.

5. Vik. verjetno v patronatu goriških grofov in potrditvi ogl. patriarha, tako ob podelitvi 1325 2/5 (AT 1887, 398–390, št. 98, s formulacijo »ecclesia parrochialis in Goricia«; po zmotni interpretaciji v literaturi naj bi šlo za solkanskega župnika v Gorici; Höfler, Cerkev, 169), po letu 1500 v patronatu Habsburžanov kot deželnih knezov, kar ostane tudi po letu 1574. Leta 1640 cesar Ferdinand III. podeli patronat nad ž. (skupaj s Solkanom) goriškim jezuitom (Morelli IV, 236; gl. tudi popis 1651), potrditev rimska kurija. Po ust. nadškofije 1752 patronat jezuitom odvzet, kot nadomestilo dobijo ti patronat nad ž. v Ločniku.

6. Podružnice (v Sloveniji): nobene.

7. Kapele (v Sloveniji): nobene

8. Redovne hiše (v Sloveniji):

(1) samostan bosonogih karmeličanov s cerkvijo *Marijinega oznanjenja* v Kostanjevici (Prištava; zdaj Nova Gorica), došlih v Gorico h cerkvi sv. Roka po priporočilu cesarja Ferdinanda II. leta 1648 10/11. 1623 (oz. 1623–1625) je tu posestnik grof Matija Thurnski (della Torre) postavil kapelo zaradi najdbe čudodelne Marijine podobe (Morelli II, 275). Po poskusih, da pridobi redovnike za oskrbo kapele, se je Thurnski odločil za karmeličane. Samostan ust. z listino 1649 28/12. Z. samostana in cerkve na tem mestu po predaji zemlje na hribu 1651 10/7 (Fidler IV, 82–83), c. z. 1654–1661, 1699–1691 razširjena (Seražin, Tokovi, 18ss), v potresu leta 1716 močno poškodovana (Spessot, 37) in obnovljena. Samostan razpuščen in c. zaprta po odlokih Jožefa II. junija 1785 (Morelli IV, 240). 1796 po prizadevanjih posestnika, Frančiška della Torre, c. ponovno odprta, 1811 6/1 z dovoljenjem francoskih oblasti predana frančiškankom, ki so morali pod francosko okupacijo zapustiti svoj samostan v Gorici. V kripti grobnica zadnjih Bourbonov. Po poškodbah med prvo svetovno vojno 1924–1929 c. obnovljena in 1930 29/4 ponovno posv. Izvzeta iz škofijskih vizitacij. (Lit.: P. Ch. Vascotti, *Storia della Castagnavizza*, 1848; P. O. Hajnšek, *Marija na Kostanjevici pri Gorici*, v: *Marijine božje poti*, 1971; M. Breclj, *Frančiškanski samostan Kostanjevica v Novi Gorici*, 3. izd. 1989.) (1651, 1668)

XIX. ŽUPNIJA SV. PETRA V ŠEMPETRU PRI GORICI

1. Bilje (1523), Bukovica (1523), Na Rojah (na lokaciji goriškega letališča, It.), Orehovlje (1523), Peč (Peci, It.), Sovodnje (Savogna d'Isonzo, It.), Škrlje (Scariano, It.), Vrtojba Dolnja in Gornja (1523).

2. Kraj om. posredno s cerkvijo »de sancto Petro«, ok. 1200 (Urb. 3, 107). Za razliko do kraja S. Pietro d'Isonzo v Furlaniji (običajno kot S. Petrus ultra Isontium) se Šempeter pri Gorici v srednjeveških virih navaja s pridevkom »pri Gorici« (prope Goritiam).

3. C. prvič om. ok. 1200 (kot zgoraj). Prejšnja v jedru še srednjeveška, barokizirana (18. stol.; Moschetti, 464), porušena v prvi svetovni vojni. Sedanja z. v novoromanskem slogu 1928–1929 po načrtih Maksa Fabianija, posv. 1929 17/11 po nadškofu Frančišku B. Sedeju (M. Osvald, AHAS 2002, 123–134).

4. Srednjeveška ž., izločena iz solkanske pražupnije. Po vsej verjetnosti je tu obstajal vikariat že za časa des. seznama 1296, ki ima v Solkanu poleg vikarja za Gorico še dva posebej neoznačena vikarja, od katerih je eden bržčas bival v Šempasu.³⁵ Vikar izpričan 1324 20/8 (vicarius sancti Petri; F. Kos, IMK 1902, 65, št. 12), sicer pa se tu žpk. om. šele v 15. stol.; prvič ob podelitvi 1429 (Capitania/Pillon, 257, št. 1346). 1618 18/2 po volji nadvojvode Ferdinanda III. ž. inkorporirana leta 1615 ust. jezuitskemu kolegiju v Gorici (Morelli II, 268), inkorporacija izvedena leta 1619 po smrti aktualnega župnika Cira Frangepanija, potrjena po papežu Gregorju XV. z brevom 1622 6/8 (Spessot, 8ss). Attemsove vizitacije pred 1764 podružnic ne navajajo.

5. Kanonične pravice pri vik. niso znane. 1429 je župnika na goriško prezentacijo potrdil patriarh Ludovik Teck (Capitania/Pillon, 257), a kot druge od 1431 na podlagi papeških privilegijev v patronatu goriških grofov in potrditvi ogl. patriarha, od 1500 v patronatu Habsburžanov oz. deželnega kneza. Po inkorporaciji goriškim jezuitom (1618) v njihovem patronatu, potrditev »v Rimu« (1651, 1668: papež).

³⁵ Navedbi »plebs S. Petri« v Bertoldovi taksaciji 1247 ter »S. Petrus« in »plebanus« v des. seznamu 1296, ki ju M. Kos, GHTP, postavlja v Šempeter pri Gorici, se nanašata na S. Pietro d'Isonzo v Furlaniji

Lit.: LC IX; za Vrtojbo: A. Vetrih, SSP 203, 1994; za Orehovlje: F. Baraga, Župnija Miren skozi stoletja, 2008.

6. Podružnice:

(1) *sv. Sebastijana* (1570: *Materie božje, Roka in Sebastijana*, bratovščinska, campestris; 1764: *penes viam*) v Šempetru. Je ni več.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1764, 1772, 1782)

(2) *sv. Egidija*. Om. tu v popisu 1684, se pa v viz. 1758 pojavlja v mirenski ž. (gl. tam). (1684)

(3) *sv. Marka* na Sv. Marku (1570: *in monticuli staragorae vertice*; 1764: *prope Staragoram*). Je ni več, ostal le toponim. Označena še v Zemljevidu, karte, sekcija 181.

(1570, 1651, 1668, 1764, 1772, 1782)

(4) *sv. Jožefa* v Gornji Vrtojbi (1651/I: v Gornji [popravljen iz Dolnje] Vrtojbi; 1651/II: v Gornji Vrtojbi; 1750, 1772: v Gornji Vrtojbi, brez patrocinija; 1764: v Gornji Vrtojbi, sv. Jožefa; 1782: v Gornji Vrtojbi, sv. Jožefa, z duhovnikom, ki bere le ustanovne maše). Zemljevid (karte, sekcija 181) na današnji lokaciji Gornje Vrtojbe nima cerkve, pač pa ju ima v Dolnji Vrtojbi dve (v Opisu nista om.), ki bosta tisti sv. Jožefa in sv. Janeza Krstnika. Attemsova viz. 1750 navaja brez patrocinija eno podružnico v Gornji Vrtojbi, ki jo je škof obiskal, tiste v Dolnji Vrtojbi pa ne. Porušena med prvo svetovno vojno. V viz. 1772 s kaplanom. – Zdaj tu nova ž. c. Srca Jezusovega v neoromanskem slogu, z. 1924–1925 po načrtih arh. A. Radoviča in pod nadzorom(?) Maksa Fabianija, posv. 1925 13/12 (AAG, Kralj). Kapelanija ust. 1832 2/5 (AAG, Kralj), ž. 1935 1/8 (Kralj).

(1651, 1668, 1750, 1764, 1772, 1782)

(5) *sv. Otona* (1651/I: *S. Hottemari abbatis*) v Gornji Vrtojbi (1570: *campestris*; 1764: *in montibus*), om. v ogl. ordinacijah 1392 16/3 kot c. »*sci Ottonis penes Goriciae*« (BAU, MS. 892/V; ni v Otorepec št. 1352). Je ni več. Naznačeno jo ima Florjančičev zemljevid Kranjske iz leta 1744 (Izdaja B. Reispa 1994) na hribu vzhodno od Gornje Vrtojbe (danes lokacija Sv. Ot z razgledno ploščadjo in spomenikom padlim borcem v drugi svetovni vojni). 1794 v razpadajočem stanju (A. Vetrih, SSP 203, 8). Po Attemsovi viz. 1764 se je k njej vila procesija iz solkanške župnije (Pavlin, Arhivi 2013, 337).

(1570, 1651, 1764, 1772, 1782)

(6) *sv. Janeza Krstnika* v Dolnji Vrtojbi, om. v goriškem urb. 1507 (Pavlin, 114). Je ni več. V viz. 1772 samo s krajem (*Veritoiba [...] inferior*). Gotska, v 18. stol. preorientirana in prez., nova z. 1867–1868 (1867 12/8 vzdian temeljni kamen, blagosl. 1868 26/7; ZD 1868, 181), 1873 posv. Med prvo svetovno vojno porušena (A. Vetrih, ib.). Stala je v bližini nekdanjega Locatelijevega dvorca (Gradovi 22, 153ss). V viz. 1772 s kaplanom.

(1570, 1651, 1668, 1764, 1772)

(7) *sv. Pavla* v Dolnji Vrtojbi, om. v goriškem urbarju 1507 (*vnnnder sannd Pawls*; Pavlin 114); 1764: *extra villa inferioris Veritoibe*. Je ni več. Evidentirano prazgodovinsko in rimskodobno arheološko najdišče.

(1651, 1668, 1764, 1772)

(8) *sv. Lovrenca* v Bukovici. Om. posredno s proščanjem v popisu 1523. Na lokaliteti iz poznega rimskega obdobja (domnevno cestna postaja *Ad Fornulos*), porušena med prvo svetovno vojno. Sedanja z. 1928–1935 na drugi lokaciji, posv. 1935 11/8 (Letopis). – Ž. ust. 1964.

(1570, 1651, 1668, 1764, 1772, 1782)

(9) *sv. Avgušтина* (1570: *sv. Danijela in sv. Avgušтина*) v Orehovljah. V viz. 1772 s kaplanom. Zadnjič z. 1879–1885 (Baraga). Porušena v prvi svetovni vojni, nato zgrajena nova.

(1570, 1651, 1668, 1764, 1772, 1782)

(10) *sv. Martina* v Sovodnjah (Savogna d'Isonzo, It.).

(1570, 1651, 1668, 1764, 1772, 1782)

(11) *sv. Katarine* v Peči (Peci, It.). V popisu 1684 v mirenski ž.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1764, 1772, 1782)

(12) *sv. Antona opata* (1764: *sv. Antona opata* in *Padovanskega*) (tudi *Matere božje*) v Biljah. Posv. 1499 19/5 (s patrocinijem *sv. Antona*) po gen. vikarju Sebastijanu Nascimbeniju (Manzini, 157), v popisu 1684 *Matere božje*. Po prvi svetovni vojni z. na novo. Kapelanija ust. 1756 26/9 (AAG, Kralj), om. v viz. 1764 in 1772 ter v popisu 1782 kot lok. – Ž. ust. 1931 15/6 (AAG, Kralj; po CS 1971 leta 1783).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1764, 1772, 1782)

(13) *sv. Tomaža* v Biljah, om. 1506 s krajem (*bilja*) v šempetrski ž. (AAU, Acta 25, 694r). Neznana. Identična z zgornjo?

(14) *sv. Lenarta*, se om. samo v popisu 1684 – kje? Zemljevid (karte, sekcija 181) ima na lokaciji »Otto« (Otok?, južno od Sv. Marka v bližini Kopajna) neko neidentificirano c., ki bi utegnila biti ta. Lahko pa, da gre za pomoto, ker je bil oltar *sv. Lenarta* v Antonovi c. v Biljah (viz. 1570).

(1684)

7. Kapele:

(1) kapela *božjega groba* na pokopališču pri ž. c. v Šempetru, postavljena 1663–1666 po goriških jezuitih (Spessot, 27).

(1772, 1782)

(2) *sv. Silvestra* v (ali pri) dvorcu Obizzi v Orehovljah, ust. po Janezu Krstniku Garzarolliju († 1687), z beneficijem. V viz. ni om. Propadla in 1861 obnovljena po Obizzijih, 1869 16/3 ponovno blagosl. (Baraga, 338–340), v SPG 1880 spet om. Zatem spet opuščena in 1895 namenjena za prodajo (Primorski list, 14. februar 1895).

(3) *sv. Antona Padovanskega* v Orehovljah, javna kapela, ust. po Janezu Antonu Collona, posestniku v Orehovljah. Dovoljenje za gradnjo izdano 1749 3/1 po goriških jezuitih (Baraga, 338). V viz. ni om.

XX. ŽUPNIJA SV. SILVESTRA V ŠEMPASU

1. Cirje, Ozeljan, Šmihel, Trnovo.

2. Kraj om. posredno s cerkvijo »de sancto Passo«, ok. 1200 (Urb. 3, 108). Pozneje tudi »ad S. Silvestrum« (gl. spodaj).

3. C. prvič om. posredno s krajem ok. 1200 (kot zgoraj). Prvotni patrocinijski sv. Basa (po na zmoti temelječi legendi *sv. Bas* škof iz Nizze, 5. december), bržkone s sopatrocinijem *sv. Silvestra*, ki je proti koncu 15. stol. izpodrinil *sv. Basa* (Höfler, *Cerkve*, 410 oz. 414).³⁶ 1473 23/8 se om. oficijant (mašnik) v cerkvi *sv. Basa* pri Gorici (in ecclesia s. Passi penes Goritiam; AAU, Acta No.4, 301r), 1479 4/6 vikar v cerkvi *sv. Silvestra* (in sancto siluestro prope goriciam; AAU, Acta No.9, 290r), 1480 7/1 vikar »in plebi S. Passi sive S. Sylvestri prope Goriciam« (ib., 357r). Od 1486 samo *sv. Silvestra* (1486: plebanus ad S. Silvestrum; AAU, Acta 12, 284v; 1498: AAU, Acta 20, 161r; 1499: Acta 22, 228r). Prvotna podrtja 1780 in 1782 z. nova na kvadratnem tlorisu domnevno po načrtih Micheleja Bona (Seražin, Tokovi, 85), prezbitarij gotške prednice v jedru ohranjen v funkciji zakristije.

³⁶ Patrocinijski sv. Basa ni iz zgodnjekrščanske dobe (prim. M. Kos, *O imenih*, 17), zato ga Slovenci niso mogli prevzeti od starega prebivalstva. Gre za beneški vpliv, ki pa je, kot kaže, na območju oglejskega patriarhata izjema. – Po drugi razlagi naj bi bil patrocinijski sv. Silvestra glede na analogije v Beneški Sloveniji (N. Zuanella, v: *Pulfero: Ambiente, storia, cultura*, 1994, 291) tudi prvotni in edini, a naj bi svetnik zaradi svojega položaja v koledarju na prehodu iz starega v novi vek dobil vzdevek *Sanctus Passus* oz. *Santo* (ali *San*) *Passo*. Problem pa je v tem, da se je v času, ko se Šempas v tej obliki prvič pojavi kot toponim, novo leto začelo s 25. decembrom, 6. januarjem ali pa 25. marcem. Tudi omenjeni primeri v Beneški Sloveniji so dokumentirani šele od 16. stol. dalje. Na drugi strani pa za *San Basso* (cerkev v Benetkah) obstaja tudi beneška dialektalna oblika *San Passo*.

4. Srednjeveška ž., izločena iz solkanske ž. Vik. po vsej verjetnosti obstajal že v času des. seznama 1296, ko je za župnikom v Solkanu om. »vicarius ibidem« (da ne gre za župnikovega vikarja-namestnika, se vidi po tem, da je bil prav tako dolžan plačila, a se je opravičil). Ž. prvič om. prek župnika, imenovanega po Ozeljanu, 1341 12/5, ko je imel hišo v Gorici (Actum Goricie ante domum domini Mauri presbiteris plebani de Oslano; Kos, Iz arhiva, št. 27). Župnija je bila poimenovana po Ozeljanu tudi 1415 14/2, ko se om. tamkajšnji žpk. (plebanus) »in Oslano«, a tudi tokrat prez patrocinijska ž. c., kot plebs s patrocinijem 1480 7/1 (kot zgoraj). V samem Ozeljanu pri c. sv. Jakoba vik. oglejskega kapitlja, izpričan sredi 12. stol. (gl. tam).

5. Po 1431 v patronatu goriških grofov, po 1500 Habsburžanov oz. deželnega kneza in potrditvi ogl. patriarha (1570: prezentira cesar, potrjuje ordinarij), po popisih 1651 in 1668 potrjuje papež.

Lit.: T. Mihelj, Šempas: Umetnostnozgodovinska topografija kraja, 2009 (dipl. delo, tipkopis na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani).

6. Podružnice:

(1) *Matere božje* na Cirjah (Srednji hrib; 1570: in campestro, annexa ž. c.; 1668: nel bosco di Zeria), po viz. 1758 in 1764 sacellum publicum, 1772 sacellum. Po reformi Jožefa II. opuščena in podrta.

(1570, 1651, 1668, 1698, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(2) *sv. Jakoba* (1651/I: pač napačno sv. Erazma, 1651/II: sv. Jakoba) v Ozeljanu. Vnovič posv. 1504 po gen. vikarju škofu Hieronimu. Sedanja baročna, ok. 1880 prez. (Gradovi 22, 42), po drugi svetovni vojni v notranjščini predelana (T. Kralj). – Srednjeveški v i k a r i a t . Prvotno lastniška c. 11./12. stol., ki jo je neznan posestnik pred sredino 12. stol. podelil ogl. kapitlju, ko jo najstarejši kapiteljski urb. navaja s krajem (apud Osellanum), duhovnikom in prvo od letnih kvater, ko so se odvajale dajatve, na praznik sv. Jakoba (Höfler, Ozeljan).³⁷ Kot vik. izpričan v des. seznamu 1296 med vikariati oglejskega kapitlja (vicarius de Oseliano), določno še 1407 22/2, ko ga je (vicariatus noster de Osglano) ogl. dekan s kanoniki in kapiteljem podelil dalje (nadrčnosti Höfler, Ozeljan). V naslednjih desetletjih ukinjen, c. zdrsnila na raven šempaske podružnice. V popisu 1523 (Urb. 3. 113) om. proščenje na praznik sv. Jakoba.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(3) *sv. Mihaela* v Šmihelu nad Ozeljanom (1570: in medio monte), om. posredno s krajem 1471 20/12 (sannt Michel; StAW, IV 129) in 1485 (von sand Michel; Urb. 3, 149), tudi v goriškem urb. 1507 (Pavlin, 163). V osnovi gotska z dvojnoparalelno obokanim prezbiterijem iz ok. 1470 (Peskar), s freskami s konca 15. stol., 1870 povečana proti severu, 1911 predelana.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(4) *sv. Florijana* (pozneje tudi *Marije Snežne*) v Trnovem pri Gorici. Om. v viz. 1698 brez patrocinijska, v viz. 1758 kot sv. Florijana, v viz. 1750 kot *Matere božje* (filialis ecclesia Beatae Virginis de monte Ternovae) in *Marije Snežne* (Beatae Mariae Virginis ad nives), 1764: sv. Florijana in *Marije Snežne*. Z. šele v drugi pol. 17. stol. Po CS 1971 vik. (kapelanija) ust. 1703 (SPG 1829; FPAG 1878, 87), v resnici (kuracija) 1768 29/10 (AAG, Kralj), 1782 z duhovnikom. – Zdaj tu ž. c. *Marije Snežne*, posv. 1852 27/7 (napisna plošča). Ž. ust. 1936 17/9 (Kralj). (1698, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

7. Kapele:

(1) kapela (sacellum publicum) *Matere božje* »domini Arsenii Romano [...]« v Ozeljanu; v posesti družine Romano (Romani) še ob viz. 1772. Neznana. Verjetno samostojno stoječa kape-

³⁷ »Ozeljan« s petdesetimi kmetijami, cerkvami in desetlinami, ki naj bi ga leta 967 cesar Oton I. podelil ogl. kapitlju skupaj z nekaterimi drugimi posestmi (GZS II/426), a je znan šele iz potrditev iz let 1176 in 1177 (GZS IV/572, 584), je težko povezati z Ozeljanom pri Gorici. Glede na poznejšo usodo te posesti gre za današnji Coseano v Furlaniji oz. za posest, ki jo je imel ogl. kapitelj v župniji Ripis (Rive d'Arcano); Höfler, Ozeljan.

la Romanov iz »Lijaka« (di Liach) iz časa po letu 1698, o katerih je govor v viz. 1698 v zvezi z njihovo namero, da imajo v ž. c. v Šempasu svojo grobnico, a njihova kapela ni om., četudi se v tamkajšnjih matičnih knjigah pojavljajo z Arsenijem že od leta 1634 dalje (Schivizhoffen, Der Adel in den Matriken der Grafschaft Görz und Gradisca, 1904, 69). V viz. 1698 je rečeno, da ž. c. ni nikakršen spomenik (nesun Monumento) plemenitih Romanijev, in če želijo biti pokopani v njej, morajo cerkvi plačati običajno vsoto 10 dukatov. Morebitna kapela (ni dokumentirana) v baročnem grajskem poslopju, povezanem s c. sv. Jakoba, ne pride v poštev, saj je to bilo vse zadevno obdobje v lasti rodbine Morelli de Schönfeld (Gradovi 22, 33ss).

(1750, 1758, 1764, 1772)

(2) kapela (sacellum publicum) *Marije sedem žalosti* (1750: domini comitis parochi Goritensis, t. j. Jožefa Coroninija; 1758: domini comitis Coronini) v »Lijaku« (Liach). Kje? V kraju Lijak severno od Vogrskega kakšna kapela ni dok. – 1772: sacellum reverendorum patrum carmelitarum (pač s Kostanjevice pri Gorici).

(1750, 1758, 1772)

XXI. ŽUPNIJA SV. VIDA (SV. VIDA IN MODESTA) V ČRNIČAH

1. Batuje (1523), Malovše, Osek (1523), Ravne, Vitovlje.

2. villam in Zernitzschach, ein dorf ze Cernizach, ok. 1220 (GZS V/326; Baum, Gründung, 629, 633).

3. C. prvič om. posredno z župnijo (plebs) in župnikom (plebanus) 1484 15/11 (AAU, Acta 10, 723r) in 1491 8/7 (AAU, Acta No.14, 182v in dalje). Patrocinij izpričan šele v posvetilni listini za c. sv. Martina v Oseku 1518 4/5. Prvotna stala južno od vasi, kjer je danes pokopališče. 1758 24/4 dekret nadškofa Attemsa za zidavo nove cerkve (viz. 1758), in sicer na drugem mestu kot prvotna (ki je stala na polju zunaj vasi in bila prepuščena na nemilost razbojnikov), blagosl. 1759 25/11 in posv. 1761 4/9 po nadškofu Attemsu (napisna plošča; Lestan; Seražin, Tokovi). Zvonik 1759. 1882–1884 razširjena v triladijsko in posv. 1885 22/10.

4. Srednjeveška ž., izločena iz solkanske ž., v kraju, ki ga je ok. 1220 koroški vojvoda Bernard Spanheimski podelil benediktinskemu samostanu v Rožacu (GZS V/326); četudi c. v tej darovnici ni om., lahko sklepamo, da gre tu za lastniško cerkev furlanskih grofov na posestvu iz časa po podelitvi Solkana in Gorice leta 1001, ki je prek njihove dedinje Hadvige iz Moša, drugič poročene z Engelbertom I. Spanheimskim, prišla v last Spanheimskih (nadrčnosti Höfler, Cerkev, 175–176, z lit.). Kraj, zapisan v popačeni obliki (Ceraci), om. tudi med rožaškimi posestmi v privilegiju papeža Inocenca IV. 1245 12/8 (Härtel, Documenti, 321; listina ohranjena le v poznem in slabem prepisu v ARS). K posesti, ki jo je ok. 1220 prejel samostan, so sodile tudi Batuje.³⁸ O usodi c. do poznega 15. stol. ni nič znanega. Sklepamo, da je tu Rožac ustanovil vik., neodvisen od solkanskega župnika. Zatem ust. ž. pa je morala prejeti tudi kraje, ki niso bili v rožaški posesti, izločeni iz solkanske ž., a je jurisdikcija ostala pri samostanu. Kljub temu razmeroma pozno izločena iz solkanske ž., prvič om. z župnikom 1484 15/11 (Justus plebanus in cerniza; kot zgoraj) in še 1491 8/7, ko se je vnel spor glede jurisdikcije med rožaškim opatom in oglejskim arhidiakonom, in takrat je bilo rečeno, da sodi ž. pod Rožac (cum plebs de cernizach sit de iurisdictione rosaciensi; kot zgoraj).

5. O kanoničnih pravicah v srednjem veku ni podatkov. Z razpadom samostanskih posesti v spodnji Vipavski dolini je c. verjetno prešla na goriške grofe oz. deželnega kneza (od 1500 dalje Habsburžani), v čigar patronatu je bila ž. v novem veku. Ker v popisu župnij, ki jih je v letih 1495–1501 vizitiral spodnjeoglejski arhidiakon (Sella/Vale, XXVI–XXX), Črnič ni, je jurisdik-

³⁸ Črniče in Batuje so naštetje tudi med rožaškimi posestmi, ki jih je samostanu leta 1496 potrdil goriški grof Leonard (Coronini, 389ss; GZS III/385), vendar v komaj razpoznavni obliki, Črniče kot »Ceranchach«, »Coronzach« in »Inzeranzachi«, Batuje kot »Butaria« in »Buttaviae«.

cijo in s tem potrjevanje župnika še vedno izvajal opat v Rožacu. Pozneje o rožaški jurisdikciji ni več sledu. 1570: prezentira cesar, potrjuje patriarh, 1651 in 1668 papež.

Lit.: A. Lestan, SSP 26, 2009; Top. Ajdovščina.

6. Podružnice:³⁹

(1) *sv. Marka* v Črničah (v delu naselja Britih, s pokopališčem; KLS I, 21). Je ni več. (1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750)

(2) *sv. Katarine* (1698: *sv. Katarine in sv. Sebastijana*; prvotno pač *sv. Janeza Krstnika*) v Črničah (v zaselku Tabor nad Črničami; 1668: nel Tabor di Cernizza; 1698: in Taber, 1750: in Thabor). Na predzgodovinski, antični in zgodnj srednjeveški arheološki lokaliteti, utrjen tabor iz časa turških vpadov (med 1469 in 1489; Gradovi 21, 35ss). Je ni več, verjetno podrt v drugi pol. 18. stol., arheološko dok. (N. Osmuk, VS 1988, 273). Om. v goriškem urb. 1507 posredno s hišo v njeni lasti, od katere se je plačeval činž (zinst von der Kathrina haws; Pavlin, 169), zatem 1515 4/12 v »trdnjavi« (in fortalitio sanctae Catharine de Czernischach; Morelli IV, 49). V viz. 1570 kot c. sv. Janeza »v črniškem gradu« (visitatio ecclesiae S. Joannis in arce cernizze supra montem positae, z enim majhnim in starim oltarjem s kipi). Formulacija nedvomno govori za to cerkev, viz. razen tega v črniški ž. ne navaja kakšne sv. Katarini posv. c. O tem, da je c. prvotno imela patrocinijske sv. Janeza Krstnika, glede na podatek v viz. 1570 ni dvoma, to pa dovoljuje misel o krstni c. solkanske pražupnije na meji z vipavsko. Kot »Tabor« jo brez patrocinijske omenja še Zemljevid, Opis, str. 106. Sledovi utrdbe še dobro razpoznavni. (1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750)

(3) *sv. Martina* v Oseku, posv. 1518 4/5 po škofu Danielu de Rubeisu (ŽA Črniče). Prezbitarij v osnovi še gotski, ladja in zvonik z. 1774 (gradnjo vodil stavbenik Andreas Pletner), pravokotni kapeli s posnetimi vogali 1885, ponovno posv. 1885 12/10 (Kemperl). – Vik. (kapelanijska) ust. 1873 17/10 (?; Kralj) oz. 1876 3/4 (ZD 1877, 100–101; realizirano 1876 5/4), ž. 1935 11/9 (AAG, Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(4) *Marijinega vnebovzetja* (prvotno verjetno *Marijinega oznanjenja*) v Vitovljah (1570: in Bayitimburch; in monte). Na lokaciji morebitnega visokosrednjeveškega gradu, v zadnji četrtini 15. stol. predelanega v protiturški tabor. Om. 1361 2/1 (sub sancta Maria de Golecz in Vitugliach; Marciana 2804, 149r; NotBl 1854, 520). V jedru enoladijska z gotskim prezbitarijem iz ok. 1465–1470 (ohranjen, a predelan; Peskar), v 17. stol. zaradi potreb romarske poti povečana v troladijsko, nadaljnje predelave v 18. stol. (1725; napis nad glavnim portalom). Po poškodbah v drugi svetovni vojni 1966/1967 rekonstruirana. Ob viz. 1764 tu puščavnik.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782)

(5) *sv. Petra* nad Osekom (1570: in medio monti). V popisu 1684 pod Vitovljami (v popisu 1782 je ni!). Na arheološki lokaciji (zgodnj srednjeveško grobišče). Prvotna cerkvica istrskega romanskega tipa (14. stol.) ohranjena kot prezbitarij novejše (Zadnikar), v celoti predelana v 18. stol., nazadnje prez. 1879 (nova ladja?; Kemperl).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773)

(6) *sv. Pavla*, om. samo v viz. 1570 (campestris, skupaj s c. sv. Petra in Matere božje v soseski Vitovelj in v oskrbi istih ključarjev). Neznana.

(1570)

(7) *sv. Lucije* na pokopališču pri Sv. Luciji (Vitovlje). Prezbitarij še gotski (rebra klinastega profila), predelna, ladja v 17. stol. (1642) povečana, 1931–1934 na novo pozidana in c. na zunaj poenotena (arh. Maks Fabiani; Kemperl). (V popisu 1782 je ni!)

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773)

(8) *sv. Janeza in Pavla* (1668: *sv. Petra in Pavla*; 1684: *sv. Janeza*; 1773: *sv. Sebastijana*; zdaj *Janeza Krstnika*; Letopis) na Ravnah. Sedanja z. nižje od prvotne srednjeveške na hribu

³⁹ V viz. 1764 podružnice navedene samo v dekretu, a tudi tu ne vse.

leta 1783 (letnica na slavoloku). Ostanke prejšnje še vidni po drugi svetovni vojni (Lestan). V popisih 1651 in 1668 je ni.

(1570, 1668, 1684, 1698, 1750, 1773, 1782)

(9) *sv. Kozma in Damijana* v Malovšah (Gojače). Prvotna stala nekoliko niže, ohranjeno ime lokalitete Na Kozmacu (Lestan). Današnja z. 1766 (Seražin, Tokovi, 97), blagosl. 1766 23/9 in posv. 1767 4/11 (Lestan).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1782)

(10) *sv. Ane* v Batujah. Ob c. iz 18. stol. ohranjen prvotni gotski prezbitarij s freskami z zač. 16. stol. Sedanja z. do 1726 (tako dat. veliki olt.) in posv. 1742 12/8 (ŽA Batuje), 1929/1930 ladja na zahodu podaljšana in predelana (Kemperl). Po CS 1971 naj bi bil tu 1725 ust. vik., vendar je tu obstajal le beneficiat družine Liebenhaus (viz. 1758), ust. 1726 (FPAG 1886, 209), om. tudi v popisu 1782, brez dušne oskrbe. – 1786 samostojna kapelanija, ž. ust. 1857 3/2 (FPAG 1882, 218; Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782)

(11) *sv. Jurija* v Batujah (1698: penes Battuglia), om. v popisu 1523 (»bey sannd Joergen« na lokaciji »Lošca«; Urb. 3, 180). Prvotna iz zgodnjega srednjega veka (9. ali 10/11. stol.), lastniška ali pripadajoča lastniški c. v Črničah, po 1220 v posesti benediktinskega samostana v Rožacu. Večkratna izkopavanja so potrdila zgodnesrednjeveško grobišče z najdbami karantansko-köttlaške kulture, med najdbami tudi kosi kamnite opreme s pleteninsko ornamentiko. Zunaj današnje vasi. 1570: na novo z. in posv. (de ea villa quae campestris est noviter fabricata et consecrata), podrti pred 1764, ko naj se v c. sv. Ane postavi oltar sv. Jurija (viz. 1764).

(1651, 1668, 1684, 1698, 1764, 1750)

(12) *sv. Mavra*, v bližini Batuj (v Loščah?), om. v popisu 1523 (im Domicz bey sannd Maur; Urb. 3, 180). Drugih podatkov o tej c. ni.

XXII. ŽUPNIJA SV. ANDREJA V PRVAČINI

1. Brje (Vogrsko), Dombrova, Gradišče nad Prvačino, Saksid, Zalošče.

2. Kraj om. prek župnije 1319 19/11 (kot spodaj), Preuacio prope Dorimberch, 1323 20/8 (kot spodaj).

3. C. prvič om. prek župnije 1319 19/11 (kot spodaj), s patrociniem 1323 20/8 (plebs sancti Andree de Preuacio prope Dorimberch; Meliorantia, BCU Ms. 1474/III, 112r). Sedanja iz druge pol. 16. stol., 1686–1705 povečana in obnovljena.

4. Srednjeveška ž., spričo majhnega teritorija, ki sega tudi prek Vipave, nastala na osnovi lastniške c. (V kraju je bil sedež neke po Prvačini imenovane družine ministerialov, tu je izpričan tudi goriški dvor; 1361 25/5, StAW, Urb. 3, 129, op. 91; 1402; Urb. 3, 129.) Glede na to, da leži ž. c. na desnem bregu reke Vipave, verjetno ok. 1300 izločena iz solkanske pražupnije, prvič om. 1319 19/11 (plebs Pribacii juxta Goritiam; Bianchi, Doc. I, št. 216). V des. seznamu 1296 se še ne omenja, tudi ne v taksaciji iz leta 1330 (Marcuzzi).

5. Župnijo je 1323 20/8 (kot zgoraj) podeljeval pleno iure ogl. patriarh. Od 1431 dalje na podlagi papeških privilegijev (gl. ž. Solkan) v patronatu goriških grofov (prezentaciji 1435 25/4; E. Klebel, Carinthia I 1926, 24; in 1457 Czörnig, 711; 1497 25/11 na ž. prezentira grof Lenart; AAU, Acta 24, 161v–162r), od 1500 Habsburžanov oz. deželnega kneza (cesarja; gl. tudi podelitve 1725, 1737; Smole V, 178, 184); potrditev ogl. patriarh (1651 papež).

Lit.: LC IX;

6. Podružnice:

(1) *Matere božje (brezmadežnega spočetja)* v Gradišču nad Prvačino. Nad glavnim vhodom napisna plošča z letnico 1533, zvonik dat. 1647, v 18. stol. povečana in predelana. Kapelanija

ust. 1755 (FPAG 1886, 209), kaplan om. v viz. 1772, po popisu 1782 tu duhovnik z dušno oskrbo.

(1570, 1651, 1668, 1698, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(2) *sv. Lovrenca v Zaloščah*. Sedanja z. 1620 (letnica na glavnem portalu), sredi 18. stol. barokizirana, 1912 prez. (Letopis). Ob viz. 1772 tu kaplan. – Jožefinska lok. od 1785 dalje (matični zapisi; Kralj), kuracija ust. 1947 10/8 (AAG; Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

7. Kapele:

(1) kapela *sv. Janeza Krstnika* (?) »illustrissimae domus Grabitiae«, kapela dvorca iz druge pol. 17. stol. v lasti družine Grabiz (de Grabizia; Vrabič), od 1825 družine slikarja Jožefa Tominca (tu danes dom starejših občanov) v dolini pod Gradiščem, prizidana ob severno stran. Razdejana. Patrocinij ni izpričan. Tominčeva slika sv. Janeza Krstnika iz ok. 1860 za olt. kapele govori za to, da je bila takrat posv. temu svetniku, a je vprašanje, če je to tudi prvotni patrocinij, saj bi bil lahko povezan z imenom slikarjevega očeta. Ponovno najdeni baročni kamniti kip sv. Janeza Nepomuka s podstavkom, zdaj postavljen ob severovzhodni vogal eskarpnega zidu ploščadi, na katerem je ime naročnika (Laurencis Grabiz) in letnica (1754), po vsej verjetnosti ni nastal za to kapelo; morda je čuval leseni most prek Vipave na tem mestu. (Gradovi 21, 48ss.) (1772)

XXIII. ŽUPNIJA SV. JUSTA NA VOGRSKEM

1. Samo kraj z ž. c.

2. Vngerspoch, 1257 (kot spodaj).

3. C. prvič om. 1486 12/7 kot kapela (capella in ungarspoch; AAU, Acta 12, 284v; gl. tudi spodaj, kapele). Nova z. v 17. stol. (posv. 1692), predelana v 18. stol. in med prvo svetovno vojno porušena. Sedanja z. 1922 (letnica nad glavnim portalom), posv. 1930 30/6 (Letopis).

4. Novoveška ž., izločena iz ž. Šempas. Prvotno morda propadla lastniška c. 10./11. stol., o kateri bi lahko govorila lokaliteta Pri stari cerkvi, kjer naj bi se našli sledovi zgodnjesevškega grobišča, ki pa niso bili sistematično raziskani (N. Osmuk, VS 21, 1977, 338). – C. je bila slej ko prej plemiška ustanova vogrskega gradu, sedeža istoimenskih ministerialov goriških grofov, prvič izpričanih leta 1257 s Konradom de Vngerspoch, v mejah ž. Šempas. Prvič om. kot kapela s patrocinijem in kaplanom 1486 12/7 (kot zgoraj) v sporu s šempaskim župnikom zaradi maševanja v grajski kapeli. Na Brjah v samem kraju enklava prvaške župnije (gl. ž. Prvačina, t. 1). Namig o tem daje tudi navedba v urbarialnem popisu 1523, da se na Vogrskem štiridesetina (tj. četrtnina desetine) daje tako župniku v Šempasu (kamor je kraj takrat še spadal) kot tudi tistemu v Prvačini (Urb. 3). Po viz. 1570 se je štiridesetina delila na tri dele (župnikoma v Prvačini in v Šempetru[!] ter kaplanu oz. kuratu v vasi). Po CS 1971 ž. ust 1493, kar pa ne drži, ker je bila takrat (1493 29/4) ust. (oz. potrjena) šele kapelanija (prepis iz 1795, ŽA Vogrsko; gl. tudi SPG 1829, 45). V viz. 1570 še kot kapelanija (presbyter curatus ž. v Šempasu), kot ž. v popisu 1651 in viz. 1698, v popisu 1668 beneficium curatum, v viz. 1750, 1758 in 1764 parochia z župnikom. Ustanovitev ž. je očitno dotirala lokalna graščina.

5. Patronat: lokalna graščina (1651: grofje Chiemburg skupaj z grofom Vidom Strassoldom; v viz. 1758, 1772: Edlingi, v 19. stol. Tacco), potrditev ordinarij, 1651: papež.

6. Podružnice:

(1) *sv. Primoža in Felicijana* (1750: *sv. Primoža, Felicijana in Marka*), očitno v Vogrskem (1570: de ea villa; 1750: parochiali coniuncta). V popisu 1684 ni om. Ne stoji več. Om. v Zem-

ljevidu, Opis, str. 107, četrt ure hoda od Vogrskega proti vzhodu, in označena na karti, sekcija 187, A1. Še vidni sledovi zidov na površini. (1570, 1651, 1668, 1698, 1750, 1772, 1782)

7. Kapele:

(1) kapela (s poznejšim patrocinijem?) *sv. Florijana* (1750: *Matere božje in sv. Florijana*) v gradu Vogrsko, om. 1486 12/7 brez patrocinija, ko je v njej na portatilu (in capella castris super ara portatili) maševal kaplan pri Sv. Justu brez patriarhovega dovoljenja in užival njene dohodka, ki so sicer pripadali župniku v Šempasu (AAU, Acta 12, 284v). Malo pred 1492 jo je zaradi turškega pustošenja tedanji posestnik gradu Friderik Heus de Ungrisbach sezidal na novo; 1492 17/1 (AAU, Acta 15, 302v) je patriarh v njej dovolil maševati na prenosnem oltarju (in capella noviter per te in tuo castro ad honorem dei edificata). (Gradnja nove kapele vzporedno z obnovo gradu v tem času.) Tako ponovno 1496 11/7 in 13/7 (AAU, Acta 16, 245r), ko je tudi rečeno, da se ob turških vpadih v grad zatekajo ljudje iz kraja. Kapela je bila še vedno podrejena župniku v Šempasu. – 1651 z beneficijem. Prenovljena ali na novo postavljena 1740 po Rozaliji Edling; ob viz. 1750 v patronatu Edlingov. Grad v prvi svetovni vojni delno porušen, med drugo delno požgan, ostanek obnovljen in preurejen za potrebe šole, ki je tu delovala od leta 1909. Kapela lokalizirana, a je brez sledov izginila (Gradovi 21, 165ss). (1651, 1668, 1750, 1772, 1782)

(2) *sv. Roka in sv. Barbare* v t. i. Božičevem dvorcu, om. 1735 v oporoki Franca Antona Božiča, v popisu 1782 kot kapela sv. Roka v patronatu družine Božič (de Bosizio), lastnikov graščine od 1664 dalje. Sedanja z. ob obnovi (barokizaciji) gradu sredi 18. stol. pod Božiči in posv. 1764 19/6 po nadškofu Karlu Mihaelu Attems (napisna plošča nad vhodom) (Seražin, Vila, 127ss, 134; Gradovi 21, 179ss). (1750, 1782)

XXIV. ŽUPNIJA SV. JURIJA V MIRNU

1. Mirenski grad, Pušeljci (= Pri Pušeljcih, Vrtoče), Rupa (Rupa, It.), Vrtoče. – Peč (Peg oz. Peci, It.)?

2. Merin, 1247 (kot spodaj).

3. C. prvič om. posredno z župnijo 1247 (kot spodaj), s patrocinijem 1325 1/3 (vinea sancti Georii de Merin; IMK XII, 68). Lokacija prvotne cerkve je bila drugje in so jo zaradi poplav Vipave pozneje zgradili na novem kraju (tako v popisu 1668, ko se poleg ž. c. omenja še podružnica z istim patrocinijem sv. Jurija, kjer naj bi bila pred prenosom v sedanjo c. župnija). Sedanja z. 1827–1828, blagosl. 1828 19/3 in posv. 1828 30/8, med prvo svetovno vojno poškodovana in nato obnovljena.

4. Glede na majhen teritorialni obseg prvotno lastniška c., pripadajoča mirenskemu gradu. Kot ž. (plebes, Merin) prvič om. leta 1247 v taksaciji ogl. patriarhata (Marcuzzi, 327, 330). Dejstvo, da se med župnijami spodnjeoglejskega arhidiakonata na tem območju tostran Soče poleg solkanske in komenske takrat om. samo ta ž., govori o njeni starosti. Glede na njen položaj na antični prometni povezavi med Oglejem in Emono skozi Vipavsko dolino in v bližini rimskega mostu Pons Sontii pri Majnicah na drugi strani reke po vsej verjetnosti iz časa pred letom 1000 in zunaj podelitve Solkana in Gorice leta 1001. Kot ž. (plebs) nastopa tudi v des. seznamu 1296 ter v naslednjih taksacijah ogl. patriarhata.

5. Sprva oglejska pleno iure (podelitev leta 1345 s strani patriarha brez tuje prezentacije; Gubertinus da Novate, ASU/AN fasc. 5120, zv. 8, 110v). Dalje kot Solkan (1472 prezentira goriški grof Leonard; Capitano/Pillon, 329), v popisu 1651 konfirmator papež.

Lit.: LC IX; F. Baraga, Župnija Miren skozi stoletja, 2009.

6. Podružnice:

(1) *Materē božje* (*Žalostne Materē božje*) pri Mirenskem gradu (Miren; 1651/I: zu Gradt, 1668: sopra il Colle di Grado; 1758: in Grad, in monte Grado, cum stationibus, et scala sancta; 1764: ad scalam sanctam Beatae Mariae Virginis ex Gradu), om. ok. 1350 (cze vnser Vrawn vnder dem Charst; Registraturbuch Goerz, 58v; Urb. 3, 43), 1392 kot c. Device Marije »in Gradisch« (BCU Ms. 892/5, ordinationes clericales, sub. 1392 26/3 in 30/3). Prvotno c. naj bi leta 1274 zgradili redovniki serviti (?; KLS I, 215), 1753–1756 z. nova, 1757 kalvarija s postajami križevega pota in svetimi stopnicami, med jožefinskimi reformami zaprta, porušena 1814. Sedanja z. od 1862 dalje (1862 27/7 položitev temeljnega kamna; ZD 1862, 183), posv. 1886 5/9, med prvo svetovno vojno porušena in 1924–1927 z. nova po načrtih arh. Umberta Cozzija, ponovno obnovljena 1955 pod vodstvom Toneta Kralja. Ob viz. 1758 tu eremitorij, s kuratom.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(2) *sv. Marka* (1750: *sv. Marka in sv. Lucije*) v Rupī (Rupa, Italija).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(3) *sv. Jakoba* v Japnišču (Miren) (lokacija navedena v viz. 1668 in 1758) (1570: annexa plebi Mernae, brez lokacije; 1651/II: samo patrociniij; 1651/I: samo patrociniij, kot uničena). Ne stoji več. – Glede te cerkve med 1651/I in 1651/II ni soglasja, saj popis 1651/II (za cerkvijo sv. Marka v Rupī) pravi, da so tu še sledovi dveh posebej neimenovanih cerkva, katerih eno je poškodovala Vipava ob poplavi, druga pa je bila podrtā med gradiščansko vojno, ki pa ju popis 1651/I navaja s patrociniijema sv. Jakoba in sv. Mihaela. 1668 pod interdiktom, pozneje očitno obnovljena.

(1570, 1651, 1668, 1758, 1764, 1772)

(4) *sv. Mihaela*, neznana. Om. v popisu 1651/I poleg c. sv. Jakoba, prav tako kot uničena. Gl. zgoraj.

(1570, 1651, 1668)

(5) *sv. Egidija* v »Otoku« (Ottok) (viz. 1758; c. s tem patrocinijem se v popisu 1684 pojavlja v šempetrski ž.; gl. tam). Nekdaj naselje pred Mirnom na desnem bregu Vipave (Zemljevid, karte, sekc. 186, vendar tam c. ni naznačena). Neznana.

(1758)

7. Kapele:

(1) *Sv. Duha* v Vrtočah. Je ni več. Po popisu 1668 kapela pod patronatom baronov Neuhaus; 1772 (patrociniij ni om.) pod interdiktom. 1828 še stala (Baraga, 82).

(1668, 1764, 1772, 1782)

XXV. ŽUPNIJA SV. MOHORJA IN FORTUNATA V RENČAH

1. Samo kraj z ž. c. in Ozrenj (1523) (zaselek Žigonov, ki so od 1998 zaselek Renč).

2. Renzach, 1256 15/1 (Joppi, Aggiunte, 38; Urb. 3, 24, op. 35),⁴⁰ Rençacho, 1288 29/5 (Otošec št. 59), Renzachum, 1300 (Bianchi, Thes, 149), Renzano, 1366 26/1 (AT 1880–1881, 147), Ranzano, 1367 2/6 (ib., 150).⁴¹

3. C. om. morda posredno z duhovnikom 1288 29/5 (dominus presbiter Marquardus de Rençacho; Otošec št. 59; lahko da gre pri navedbi Renč le za njegov rod in ne kraj službovanja), sicer pa s kaplanom 1470 3/2 (Paulus capellanus Ranzani; AT 1891, 59) in župnikom 1476 10/4 (contra presbiterum osualdum plebanum in vrentschan [ali: vrentschach]; AAU, Acta 7,

⁴⁰ Pravilna bo letnica 1257; prim. Joppiju neznan objavo v Ughelliju, Italia Sacra X, 1722, 322.

⁴¹ »Coronzach« in »Inceranzachi« v popisu posestev benediktinskega samostana v Rožacu iz leta 1496 (GZS III/385) niso Renče, marveč Črniče. Gl. tam.

110v). Prvotni patrocinijski sv. Feliksa in Fortunata, izpričan 1507 14/6 in 1508 14/6 (AAU Chiese),⁴² zatem še v viz. 1570, popisih 1651 in 1668 in v viz. 1758; v viz. 1750 sv. Mohorja, Feliksa in Fortunata, v viz. 1764 Mohorja in Fortunata, ki je obveljal. – Sredi 18. stol. (1756) nova zgradba na glavnem trgu poleg še obstoječe stare (torej na drugem mestu; viz. 1758: nova ecclesia parochialis extracta quasi usque ad tectum), posv. 1762 (Moschetti, 466). V prvi svetovni vojni poškodovana, nova oz. obnovljena 1918–1926.

4. Novoveška ž., verjetno nastala na osnovi lastniške cerkve goriških grofov ali njihovih ministerialov na istoimenskem gradu v Renčah, izpričanih prvič z Romanom de Renzach 1256 15/1 (kot zgoraj), v mejah ž. Šempeter pri Gorici. Ž. se prvič om. posredno z župnikom (plebanus) 1476 10/4 (kot zgoraj), tako tudi leta 1490 (plebs; AAU, Acta 14, 348v), vendar je njen status ostal sporen. Leta 1492 se tu navaja kaplan in kooperator šempetrskega vikarja (cappellanus in Ranzach alias cooperatore tuus [tj. šempetrskega vikarja]); AAU, Acta 15, 320v, 342r). Leta 1488 (F. Baraga, Župnija Miren, 29–30) in 1508 (1508 14/6; AAU Chiese) dokumentiran spor med Štefanom Hofferjem (Over), posestnikom Renč in patronom kapelanije, in župnikom v Mirnu, ki si je prizadeval, da podredi kaplana mirenski ž. (!). (Hofferji so z imenovanim Štefanom prišli v posest Renč s podelitvijo grofa Lenarta 1464 28/8; Morelli IV, 25; Manzini, 155, z datumom 5/8). Drugih podatkov o odvisnosti kapelanije od Mirna ni. V popisu 1523 je zabeleženo, da so Renče »fara zase« (Urb. 3, 159), kar pa po takratni rabi lahko pomeni le to, da imajo lastnega duhovnika. 1570: plebs; 1651/I: Pfarr, 1651/II: pieve. V popisu 1668: beneficium curatum, 1750, 1758: parochia. ki pa jo je zasedal le vicarius curatus; 1764, 1772: ecclesia parrochialis z župnikom (parochus).

5. Patronat: lokalna graščina. 1570: prezentirajo Hofferji (Over), potrjuje ogl. patriarh; 1651, 1668: grof Matija Thurn (1668: grofje Thurn) in alternativno grof Vid Strassoldo (1668: baroni de Chiemburg in zdaj grof Vid Strassoldo kot njihov dedič); potrditev papež; 1772: jus ad illustrissimum domum Strassoldo.

Lit.: Zbornik razprav o zgodovini Renč, 2010; tu tudi F. Kralj, Oris zgodovine župnije Renče, 69–84.

6. Podružnice:

(1) sv. Tomaža, om. v viz. 1750 in 1758 brez lokacije, v vizitacijskih dekretih 1751 23/4 »in colle Sancti Thomae«, z eremitom, z opazko v viz. 1750 »providenda a parochiali«. Ne stoji več. Na lokaliteti Tomaški hrib pri Martinuči. (1651, 1668, 1750, 1758, 1764, 1772)

(2) sv. Marije Magdalene na Ozrenju (Žigoni). Ob viz. 1750 in 1758 je bilo v njej prepovedano maševanje, dokler ne bo zgrajen nov prezbiterij, zatem om. še v viz. 1764. Očitno propadla. V kraju vidne razvaline, ki naj bi bile ostanek neke starejše meniške naselbine (gl. KLS I, 235). – Cerkev, ki bi ju bilo mogoče zanesljivo identificirati z obema podružnicama renške župnije, Zemljevid (karte, sekcija 186) ne navaja. Tu zabeležena c. sv. Primoža jugozahodno od Renč bi mogoče bila identična s c. sv. Tomaža, (1570, 1651, 1668, 1750, 1758, 1764)

7. Kapele:

(1) kapela v renškem gradu (s poznejšim patrocinijem Sv. Trojice?), om. s kaplanom 1480 6/6, ko je bil grad v posesti Štefana Hofferja (AAU, Acta 9, 388v, tudi 392; gl. tudi Acta 10, 327r, 345r), zatem 1488 (Österr. Akten, XVI/14, III/4). Poznejših podatkov o njej ni. Grad v sredini ali drugi pol. 16. stol. prezidan v dvorec, zatem večkrat povečan, med prvo svetovno vojno močno poškodovan, danes okrnjen. Kapela, dvonadstropna, ni ohranjena, a je lokalizirana

⁴² Oglejska mučenca, praznovanje 14. avgusta. Fortunata iz te dvojice ne gre zamenjati z diakonom Fortunatom, spremljevalcem sv. Mohorja.

(Gradovi 21, 83ss). Morda se neka c. Sv. Trojice, v popisu 1651/II navedena med c. sv. Marije Magdalene in c. sv. Jožefa, nanaša na to kapelo.
(1651/II?)

(2) *sv. Jožefa* v Polinišču (domus Puliniane; Mrljaki), rezidenca »belih menihov« (pavlincev) iz 17. stol. (?; KLS I, 216; v devinskem urb. 1524 je kraj zapisan kot Pawlintzschach; Urb. 3, 208, op. 18). V popisu 1651/II med podružnicami, brez lokacije; 1668: kapela sv. Jožefa, ki jo je postavil mons. Peter Pavel Pullini in je znana kot takšna; 1772: olim (nekdanj) nobilis domus de Pulini.⁴³ V razvalinah.

(1651/II, 1668, 1750, 1772)

(3) *sv. Petra* v vili Coroninijev (šempetrske veje »von Ölberg« ali »de Monte Oliveto«) na lokaciji »Ölperg« (nekdanj hrib južno od Renč; Španjolišče/Špinjolišče; Renški Podkraj; Zemljevid, karte, sekcija 186; Opis, str. 96). V popisu 1651/I s patrocinijem med podružnicami, v popisu 1668, tudi s patrocinijem, kot kapelanija, ki jo je ustanovil Alessio Coronini. Dvorec iz prve polovice 17. stol., v drugi pol. tega stoletja prezidan in povečan, iz te gradbene faze tudi dvonadstropna kapela, prislonjena na severozahodni vogal prednje fasade. V viz. 1772 kot kapela »illustrissimae domus de Torre«, po takratnih lastnikih, španskih vikontih de Torres (V. Pavlin, Zbornik raprav o zgodovini Renč, 2010, 66). Kapela še stoji, a 1980 znižana in predelana v garažo (Seražin, Vila, 103ss, 134; Gradovi 21, 117ss).

(1651/I, 1668, 1750, 1772)

(4) *sv. Izidorja* (*sv. Frančiška Ksaverja in sv. Izidorja*) v Mandriji (Renče) (1750: Mandria; 1772: kapela »illustrissimae domus de Strassoldo in Mandria«; obakrat brez patrocinija). Pristava renške graščine, v ruševinah. Kapelo je v čast sv. Frančiška Ksaverja in sv. Izidorja dal leta 1736 zgraditi Peter Strassoldo (V. Pavlin, ib., 65 in op. 3). Označena v Zemljevidu, sekc. 186, D1 (S. Isidoro), južno od »Ölberga«. O tem, da naj bi tu nekoč stala c. sv. Izidorja, govori tudi krajevno izročilo.

(1750, 1772)

XXVI. ŽUPNIJA SV. MIHAELA V KAMNJAH

1. Dobravlje, Gojače (1523), Potoče, Selo (Selo pri Batujah) (1523), Skrilje, Vrtovin.

2. Chamniach, 1399 12/4 (kot spodaj).

3. C. prvič om. posredno z župnikom 1399 12/4 (presbitero Floriano plebano in Chamniach; Oturepec št. 1394), s patrocinijem 1401 21/2 (in ecclesia sancti Michaelis de Camniach; Preytenreutter, ASU/AN, fasc. 5148, zv. 3, fol. 16v). V viz. 1750 kot *sv. Katarine dev. in muč.* (patrocinj stranskega olt. v ž. c.; kot c. sv. Katarine navedena tudi v urb. ž. c. iz leta 1725 v ŽA Kamnje). Prez. ok. 1752–1757 (stavbenik Andrej Pretnar; urb. 1725; Premrl). Nova z. 1874 in blagosl. 1874 14/6 (ZD 1874, 200). V prvi svetovni vojni porušena, nova z. na temeljih stare 1925–1927, posv. 1927 29/9.

4. Srednjeveška ž., v 14. stol. (v taksaciji ogl. patriarhata 1247 in v des. seznamu 1296 še ne nastopa) izločena iz vipavske pražupnije, om. z župnikom 1399 4/3 (kot zgoraj) ter zatem 1475 25/1 (AAU, Acta 5, 143v, 149r) in 1477 29/4 (AAU, Acta 8, 160v in še večkrat v naslednjih volumnih); osnovo zanjo je tvoril manjši (zahodni) goriški del prvotne vipavske posesti. Ker je četrtnina žitne in vinske desetine v Vipavskem Križu po popisu iz leta 1523 (Urb. 3, 177) pripadala župniku v Kamnjah, je ta kraj moral nekdanj soditi v to župnijo, s tem pa ta ž. v vipavsko pražupnijo, z nekdanjo c. sv. Janeza Krstnika v Potočah kot njeno krstno cerkvijo. To približno potrjuje Vrtovinšček kot meja med solkansko in vipavsko pražupnijo, vendar le približno, saj ležita Selo in Gojače že na zahodni strani potoka. Glede na patrocinj in konkurenčni položaj

⁴³ Priimek Pulini (Pullini) pripada plemiški rodbini, ki jo v matrikah goriške grofije zasledimo med letoma 1664 in 1765 (Schivizhoffen, Der Adel in den Matriken der Grafschaft Görz und Gradisca, 1904, 78, 312 in na drugih mestih). Leta 1772 je potemtakem že izumrla ali pa se je odselila.

nasproti c. v Skriljah (o tem tu dalje) prvotno morda lastniška c., ki so jo prevzeli goriški grofje, a tega listinsko ni mogoče dokazati. Pač pa je dokazan obstoj lastniške c. iz 11. stol. v Skriljah, pri kateri je sredi 12. stol. izpričan vik. oglejskega kapitlja.

5. Po vsej verjetnosti v patronatu goriških grofov že od vsega začetka in potrditvi ogl. patriarha. Leta 1466 je grof Leonard župnika prezentiral ogl. kapitlju, ker je bil patriarhov sedež takrat prazen in je njegove naloge izvajal kapitelj (nadrobno Höfler, Ozeljan). Po 1500 v patronatu Habsburžanov oz. deželnega kneza ali cesarja, potrditev ordinarij. 1651 in 1668 potrditev papež.

Lit.: LC 1; P. Bratina, SSP 64, 2002; LC XI; Top. Ajdovščina.

6. Podružnice:

(1) *sv. Martina*, pač v Kamnjah (1651/I; 1651/II: nella villa di Camigna la piccola; 1668: »v Potočah«; v viz. 1698 in 1750 brez navedbe kraja; 1764: prope Camignam; 1773: prope Kamni-am). Je ni več. Po izročilu naj bi stala pri Pirjevčih, na mestu, kjer je bilo sezidano gospodarsko poslopje. ŽA Kamnje še hrani njen urbar iz leta 1783.

(1570, 1651, 1668, 1698, 1750, 1764, 1773)

(2) *Marijinega vnebovzetja* v Vrtovinu, om. 1399 8/9 (de supra ecclesiam sancte Marie [...] de Wartobin; Marciana 2804, 143; NotBI 1854, 519). V jedru gotska s tristrano sklenjenim prezbiterijem, v 17. in 18. stol. predelana, zadnja predelava 1894 (letnica na portalu).

(1570, 1651, 1668, 1698, 1764, 1773, 1782)

(3) *sv. Petra* v Dobravljah (1668: v Kamnjah), om. 1523 (Urb. 3, 178). Sedanja z. 1641 (plošča z letnico na vzhodni steni prezbiterija), v 18. stol. (ok. 1752–1755; stavbenik Andrej Pretnar; urb. c. 1726 v ŽA Kamnje; Premrl) barokizirana, v notranjščini poslikava Antona Cebeja (1768).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(4) *sv. Mihaela* v Selu. V lupini enotna gotska zgradba izpred sredine 15. stol. (Peskar), v drugi pol. 18. stol. obokana in priz. zvonik (dat. 1770).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(5) *sv. Justa* (1651/I: *sv. Justa in Valentina*; sv. Valentinu po viz. 1698 in 1750 posv. stranski olt., z bratovščino) v Gojačah. Sedanja iz 1768 (z ohranjenimi zidovi gotskega prezbiterija), posv. 1769 (?; letnica na prekladi glavnega portala).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(6) *sv. Janeza Krstnika* v Potočah (Kamnje) (1570: Sancti Angeli in villa Potussi). Om. samo s patrociniem v goriškem urb. 1507 (Pavlin, 171). Je ni več. Stala je zahodno od potoka Malenšček, približno na lokaciji Grželji (danes zaselek Vrtovina) (Zemljevid, karte, sekcija 187, »Podvrtovina«). Verjetno stara krstna c. vipavske pražupnije na meji s solkansko in lastniška c. v kraju, kjer je že 1185 16/7 izpričan alod (apud Potozan in confinio Scrilaci et Wipac; GZS IV/702) pokojnega Bertolda iz Ibane (Albana), ki ga je ta v svoji oporoki volil kanonikom sv. Marije v Čedadu (tu čedadski posest v odvetništvu goriških grofov še v goriškem urbarju 1398; Urb. 3, 124). 1668: in pianura; viz. 1750: la chiesetta di san Giovanni in Potochia.

(1570, 1651, 1668, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(7) *sv. Marjete* (1668: *sv. Lucije in sv. Marjete*) v Skriljah (1570: in villa Sancti Fortunati; 1651/I: zu Sedisach; 1651/II: nella villa di Sedisach; 1668: v Dobravljah; 1698: brez lokacije; 1750, 1764: in Sideschia, 1764: in Zhediszha; 1773: in Zhidiszha, tj. Zdešče⁴⁴). Po viz. 1698 je sv. Luciji v c. posv. stranski olt. Stara c. s tem patrociniem v Skriljah, je ni več. Izpričana še v Zemljevidu, sekcija 187 (in v Opisu, 105, obkraj s patrociniem sv. Marjete). Stala je zunaj vasi proti zahodu ali severozahodu, na lokaciji Brititz (Na Zvešči). Opis (za Skrilje): »Solide Capelle (tj. c. sv. Donata v vasi) und 500 Schritte davon auf einem Rucken Brititz eine Kirche St. Margaret solid«. Zdaj tam cerkve ni, se pa označba c. sv. Donata v Zemljevidu (prav tam) na severovzhodnem koncu vasi ujema s pozicijo današnje c. sv. Marjete, zato ni dvoma, da je ta nasled-

⁴⁴ Prvotno najbrž *Zidišče, kar je isto kot mirišče (informacija Silvo Torkar).

nica nekdanjega sv. Donata, medtem ko je prvotna c. sv. Marjete propadla. V franciscejskem katastru v ARS (1839; G202A01) še zabeležena kot toponim. Popisi goriške nadškofije (od vključno SPG 1859, 20, dalje) je ne navajajo več.

(1570, 1651, 1668, 1698, 1750, 1764, 1773)

(8) *sv. Mohorja in Fortunata (ter sv. Donata)* (pozneje *sv. Janeza Nepomuka in sv. Donata*, zatem samo *sv. Donata*, danes *sv. Marjete*) v Skriljah. Viz. 1570 je določno ne navaja, je pa njen obstoj izpričan prek toponima za Skrilje (villa Sci Fortunati), medtem ko ima popis 1651 obe (obe na Zdeščah, s patrocinijem sv. Mohorja in Fortunata ter sv. Marjete). Popis 1668 in viz. 1698 je nimata, viz. 1750 ima c. sv. Marjete in posebej c. sv. Janeza Nepomuka s stranskim olt. sv. Donata, viz. 1764 in 1773 c. sv. Marjete in kapelo sv. Donata. Sprememba patrocinija v sv. Janeza Nepomuka, ki pa se očitno ni uveljavila, s postavitvijo novega glavnega olt. leta 1750 (viz. 1750: nov, a še nedokončan). V sedanji c. južni stranski olt. še vedno posv. sv. Donatu, na južni steni ladje velika slika sv. Janeza Nepomuka s prosilci (1719). – Sedanja c. naj bi bila z. leta 1660 (napisna plošča o širitvi c., vzdana v pritličju zvonika), 1735 nekoliko predelana, med 1928–1929 in 1932 z. praktično na novo in znova blagosl. 1929 (ob namestitvi novega glavnega olt.) naj bi bil prenesen patrocinij iz propadle c. sv. Marjete, čeravno jo popisi goriške nadškofije (SPG) še do druge svetovne vojne vodijo kot c. sv. Donata.⁴⁵ Zvonik dat. 1863. – Stara lastniška c. furlanskih grofov ali koroških Eppensteinskih na posestvu, ki ga je za svoj dušni blagor Hadviga, vdova po Henriku Eppensteinskem, leta 1063 ali 1064 podarila ogl. kapitlju, »slovan-ski« patriarh Friderik-Svatobor (1084–1086, umorjen 1086 23/2) pa mu je podelil še pripadajoče ji desetine (GZS III/381; nadrobnosti Höfler, Cerkve, 180; Höfler, Ozeljan).⁴⁶ Srednjeveški v i k a r i a t ogl. kapitlja, izpričan v des. seznamu 1296 (kot »Scrillaco« med kapiteljskimi vikariati), a verjetno že v 14. stol. propadel. 1401 21/2 tu sedež kamenjskega župnika (Henricus Preytenreutter, ASU/AN, fasc. 5148/III, fol. 16v).

(1570, 1651, 1750, 1764, 1773, 1782)

(9) *sv. Pavla v Zgornjem Vrtovinu* (na Školju, zaselek Lozarji) (1698: brez omembe kraja; 1764, 1772: infra montem Chiavin, Zhavin, tj. Čaven). Na arheološki lokaliteti (prazgodovinsko gradišče, rimskodobno utrjeno naselje z grobiščem, v rabi še v zgodnjem srednjem veku). 1521 26/6 ponovno posv. (rekonciliirana) v čast sv. Pavla, Fabijana, Sebastijana in Ahacija po škofu Danielu de Rubeisu (prepis listine v ŽA Kamnje). Po odloku goriškega glavarstva 1786 22/4 (Bratina, 12, fotografija) zaprta in propadla. (V popisu 1782 ni navedena.) Na njenih temeljih z. nova v spomin na žrtve druge svetovne vojne, posv. 1946 19/5.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1698, 1773)

(10) *sv. Tomaža v Stomažu*, om. s krajem (Sand Thomas, Sannd Thomas) v goriškem urb. 1507 (Pavlin, 172) in v popisu 1523 (Urb. 3, 176, 178). Prez. ok. 1766–1768 (Andrej Pretnar; urb. c. 1766 v ŽA Kamnje; Premrl). Sedanja z. 1884 (Miha Blaško iz Lokavca), posv. 1885 17/10 (Letopis). – Po SPG 1942 vik. ust. 1781, po CS 1971 ž. 1782 (v popisu 1782 ni navedena), dejansko šele kapelanija 1792 11/8 (AAG, Kralj) – Ž. ust. ž. 1943 (ust. listina v ŽA Stomaž).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773)

(11) *sv. Vida in sv. Kancijana*, om. brez lokacije samo v viz. 1570. Neznana.

(1570)

⁴⁵ Opozoriti je treba na to, da ima franciscejski kataster (kot zgoraj) poleg lokacije stare Marjetine c. še eno s tem patrocinijem, ki je sicer zapisana ob zaselku Rustji, a je zarisana na današnji lokaciji v Skriljah. Kaže, da je c. sv. Donata vsaj med vaščani že leta 1839 veljala za Marjetino.

⁴⁶ Omeniti je treba možnost, da je bila ta lastniška cerkev tista nekdanja sv. Marjete in ne ta v vasi. Register nepremične kulturne dediščine pri Ministrstvu za kulturo ima pod evidenčno št. 12169 v Skriljah (Zvešča) arheološko najdišče sv. Marjeta iz rimske dobe in zgodnjega srednjega veka, vendar le kot potencialno po pripovedovanju domačinov in še neraziskano (informacija arheologinja Patricija Bratina, Nova Gorica). Do izkopavanj, ki bi na tej lokaciji potrdila obstoj zgodnesrednjeveške c., mora dosedanja identifikacija ostati. Pri tem kaže upoštevati tudi dejstvo, da se vas v viz. 1570 imenuje po sv. Fortunatu, kar govori o tem, da je bila ta c. v tem času še vedno pomembnejša od Marjetine.

7. Kapele:

(1) *bl. Device Marije* v Selu. Om. v dekretu za župnika 1758 25/4 (viz. 1758) kot kapela »ilustris domini Majiti«, om. še v viz. 1764 in 1773, ko ni bila posv. Kapela dvorca na hribu v vasi Selo, ki jo je ob gospodarskem posloju leta 1748 dal zgraditi Frančišek Ksaverij Maitti (kronogram na prekladi vhoda v kapelo) (Top. Ajdovščina).

(1758, 1764, 1773)

(2) *sv. Donata* v Skriljah (kot zgoraj, št. 8).

(1764, 1773)

XXVII. ŽUPNIJA SV. ŠTEFANA V VIPAVI

1. Budanje, Col, Dolga Poljana, Duplje, Gorenje Polje (= Vrhpolje), Gozd, Gradišče pri Vipavi, Križna gora, Log pri Vipavi, Nanos, Orešje, Polje (= Malo Polje), Poljšakovska vas, Sanabor, Sv. Ahac, Zemono vas, Žgavska vas; *vikariat Podkraj*: Bela, Hrušica (se navaja tudi v ž. Hrenovice trž. škofije), Sv. Duh, Višnje, Vodice; *vikariat Črni Vrh*: Bela (= Idrijska Bela), (Griže), Idrijski Log, Javornik, Kanji Dol, Lome, Mala Gora, Mrzli Log, Predgriže, Strmec, Zadlog; »Dol« (pri Otlici?), Dolenje, Erzelj, Goče, Kovk, Lože, Manča vas (= Manče), Otlica, Planina, Slap, Štorje, Uhanje, Ustje, Žapuže; *vikariat Štjak*: Bogo, Čehovini, Dolenje, Gradišče pri Štjaku, Krtinovica, Nova vas, Poljane pri Štjaku, Raša, Ravnje, Razguri, Selo, Sv. Ana (Razguri), Sv. Hieronim (Branica), Štomaž (Stomaž), Trebižani, Večkoti; Branica (= Spodnja Branica), Čipnje, Gaberje, Hmeljaki (del Spodnje Branice ali Hmeljaki pri Braniku?, prim. spodaj pri podružnicah, št. 61), Jakulini, Lisjaki (pri Spodnji Branici), Lisjaki (pri Šmarjah), Potok, Stegovci, Šmarje, Tevče, Vrtovče, Zavino; *vikariat Vrabče*: Vrabče, Griže (se navajata Vrabče vas in »Grabische«), Pole (= Veliko Polje); *vikariat Podnanos* (prej: Šentvid pri Vipavi): Lozice, (Manče), (Otošče), Orehovica, (Pasji Breg), Podbreg, Podgrič, Podraga, Poreče, Sv. Hieronim (na Nanosu), Sv. Kozma in Damijan (= Podbrje), Sv. Marija Magdalena (= Otošče), Sv. Nikolaj (na Nanosu), Sv. Trojica, Sv. Socerb; *vikariat Vipavski Križ in kapelanija Lokavec*: Ajdovščina, Cesta, Čohi, Gorenje, Gradišče, »Jokai« (pri Paljkih), Kompari, Kovači, Lokavec (1523), Male Žablje, Nemškarica (Ajdovščina), Paljki, Plače, Slokarji, Sv. Urban, Velike Žablje.⁴⁷

2. Wipach, 1202 6/2 (GZS V/15).

3. C. prvič om. posredno z župnijo leta 1247 (kot spodaj), s patrociniem vsaj 1461 5/4 (in eccl. s. Stepani in Wilppach[!]; kot spodaj). V jedru še srednjeveška (gotska, s prezbiterijem iz ok. 1460–1465; Peskar), pozneje predelana (1556, napisa na južnem in severnem stranskem portalu) in barokizirana: prezbiterij 1737–1738 (na oboku freske F. Jelovška, na stenah J. Wolfa 1876–1877), ladja od 1747 (urb. ž. c. 1668/1671 v ŽA Vipava; stavbenik Andrej Pretnar; Premrl), podaljšana (freske F. Jelovška, 1752). Zvonik 1671 (urb. ž. c. 1668/1671). 1495 1/1 v Vidmu izdano dovoljenje za pobiranje miloščine (AAU, Acta 16, 31v–32r), verjetno v povezavi z neko (gotsko) prezidavo ali novogradnjo. – V srednjem veku om. oltarji in kapelanije: (1) *sv. Barbare in sv. Lenarta*, ustanova Viljema Baumkircherja [I.] (Paumkircher; Baumkirch(n)er; oče Andreja Baumkircherja, v Vipavi od leta 1401), om. 1461 5/4, ko je prejel odpustke iz Rima (RG VIII št. 00145), s kaplanom (gl. tudi 1463 29/9 in 1463 30/11; GHTP); 1477 18/8 se om. kaplan Matere božje, sv. Lenarta in sv. Barbare v Vipavi, v patronatu Viljema Baumkircherja [III., Andrejevega sina] (IMK 1891, 34); gre za kaplana, ki je poleg beneficija pri olt. sv. Barbare

⁴⁷ V Miklavčičevem seznamu (Miklavčič, 59), ki navaja kraje na Kranjskem, se razpored nekoliko razlikuje od zgornjega. Pod župnikom v Vipavi so le Gradišče, Log in Zemono, v vikariatih Podnanos in Črni Vrh ima nekaj dodatnih krajev, ki so zgoraj naznačeni z oklepajem, poleg tega so posebej naštet kapelanije s pripadajočimi kraji, in sicer: *Budanje*: Dolge Poljane; *Col*: Križna Gora, Polje, Sanabor; *Erzelj*; *Goče*: Lože, Obelunec; *Podkraj*: Bela, Višnje, Vodice; *Planina*; *Slap*; *Šturje*: Fužine, Kolk, Žapuže; *Ustje*; *Vrabče*: Griže; *Vrhpolje*.

v ž. c. imel še beneficij v Marijini kapeli v t. i. Baumkircherjevem turnu (gl. spodaj, podružnice, št. 2, in kapele, št. 2).

4. Pražupnija, ust. sočasno s solkansko pražupnijo v drugi pol. 10. stol. za kronsko ozemlje v zgornji Vipavski dolini (vzhodno od Vrtovinščka; gl. Solkan), v 11. stol. v lasti rodu Weimar-Orlamünde. Po smrti kranjskega in istrskega mejnega grofa Popona II. leta 1101 in umiku rodbine v rodno Turingijo je prešlo na njegove sorodnike Andeške in v majhnem delu na Bogenske, najkasneje leta 1251 pa po volilu patriarha Bertolda na oglejsko cerkev. Kot ž. (plebes) prvič om. v taksaciji 1247, zatem v des. seznamu 1296 (poleg Cerknice in Loža) med župnijami »na Krasu«, torej zunaj spodnjeoglejskega arhidiakonata, ki mu verjetno v strogem pravnem pogledu ni nikoli pripadala, četudi je bila pozneje – po vmesnem obdobju, ko je arhidiakonatsko oblast izvajal arhidiakon Kranjske in Marke (prim. 1351 11/5 in 1351 27/6; Zenarola/Pastore, 179, 181) – vključena v goriški arhidiakon. Ž. je na zahodu segala prek habsburškega ozemlja (oz. prek potoka Hublja pri Ajdovščini) na goriški teritorij, kot pražupnija pa je prvotno zajemala tudi ozemlje poznosrednjeveške župnije v Kamnjah.

5. Sprva verjetno v polnih pravicah ogl. patriarha. Neznano kdaj so si na teritorialni podlagi patronat nad njo pridobili Habsburžani, od 1344 dalje lastniki zgornjega gradu v Vipavi in pretežnega dela vipavskega ozemlja; manjši zahodni del s spodnjim gradom so od leta 1382 dalje imeli v lasti Goriški. 1469 4/2 (glede datuma gl. Höfler, Cerkve, 179, op. 226 oz. 180, op. 227) cesar Friderik III. ž. inkorporira kolegiatnemu kapitlju sv. Nikolaja v Strassburgu pri Krki na Koroškem oz. njegovemu proštu v bližnjem Liedingu, verjetno na prošnjo krškega škofa Ulrika III. Sonnenberga, Friderikovega kanclerja (po navedbi v popisu 1651 pleno iure). S cesarskim dekretom 1774 6/8 dohodki župnije nakazani duhovniškemu semenišču v Gorici, s tem da prošt v Liedingu od tega dobiva 500 fl na leto (J. Obersteiner, Die Bischöfe von Gurk, 1969, 492). 1651: potrditev papež, po 1752 goriški nadškof.

Lit.: Postojnsko okrajno glavarstvo, 1889; LC XI; Top. Ajdovščina.

6. Podružnice:

(1) *sv. Marka* v Vipavi, om. 1378 19/1 (in villa Wipaci penes Ecclesiam S. Marci; Bianchi, Thes., 392; gl. tudi tu, kapele, št. 2), zatem 1463 29/9 (bey sand Marx kirchen, GHTP). Je ni več, stala na trgu v bližini novega Lanthierjevega dvorca. Po nepreverljivem (in zmotnem) pričevanju p. Martina Bauzerja (Zgodovina Norika in Furlanije, 1657–1663; prevod V. Z. Jelinčič, 1991, 313) naj bi bila to stara ž. c., preden so zaradi utesnjenosti leta 1378 z. novo (tako tudi popis 1668 in v lokalnem zgodovinopisju; prim. npr. ZD 1854, št. 45, 191). Porušena 1948. Za rušenje je bila predvidena že pred prvo svetovno vojno (1912/1913), vendar so jo na priporočilo J. Plečnika dunajski Centralni komisiji za spomeniško varstvo obnovili (osebno sporočilo H. Seražin, po dokumentaciji v ŽA Vipava).

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1782, 1783)

(2) *Materē božje* v Taboru v Vipavi (1651/II: v Vipavi; 1668: in Tabor; 1698 brez natančnejše lokacije, 1782: in Thabor; v popisu 1651/I je ni); samostojno stoječa kapela na arealu t. i. Baumkircherjevega turna, verjetno iz 15. stol., v popisih 1651/II, 1668, 1698 in 1782 naštetā med podružnicami, v popisu 1783 je ni, pač pa je navedena kapelanija v popisu beneficijev na Kranjskem 1783. Gl. spodaj, kapele, št. 2. V Attemsovih viz. ni om.

(1651/II, 1668, 1698, 1782, 1783/I)

(3) *Sv. Križa* na Gradišču pri Vipavi. Om. 1371 29/5 (prope Wipach in villa que nominatur Gradischa circha ecclesiam sancte Crucis; Otorepec št. 1283). 1651 in 1750: v vik. Podnanos, 1764: pod kaplanom na Gočah. V viz. 1773 ni om. V zač. 18. stol. prez. (letnici 1706 na talnem zidcu zvonika in 1717 na okvirju levega okna na pročelju; veliki olt. dat. 1719). Zvonik dat. 1770.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1782, 1783)

(4) *Materē božje (Marije tolažnice)* v Logu pri Vipavi (Budanje), om. prvič 1320 30/5 (MPF, 156), 1332 19/5 kot »capella sive ecclesia [...] sancte Marie in Awa prope Vippacum« v patronatu Rainherja Pincerne (Šenka) de Ostervitz, Viljema de Pischaz in Konrada Ungnada

(Eusebius de Romagnano, ASU/AN, fasc. 5118, 67v–68r), zatem 1344 15/10 kot kapelanija v vipavski ž. (Gubertinus da Novate, ASU/AN, fasc. 5120, zv. 8, 85r–v), tudi 1418 27/10 (Herman Svibenski, kaplan »B.M.V. in Awa prope Wipachum«; Henrik Praytenreutter, BCU, ms. 1438, brez foliacije) in še večkrat v 15. stol. 1491 20/6 kraj zapisan kot »luog« (Janez Thoma, kaplan »ad beatam Virginem in luog districtus Vipaci«; AAU, Acta 14, 467r). – Gradnjo c. in ustanovitev kapelanije je treba pripisati om. dvema oziroma trem patronom, ki so v zač. 14. stol. od ogl. patriarha prejeli v fevd zgornji vipavski grad – leta 1316 se v tem svojstvu poleg Rainherja Šenka z Ostrovice in Konrada Ungnada omenja Ofon iz Kostanjevice (D. Kos, Med gradom in mestom, 1994, 44–45), ki ga je po navedbi iz leta 1332 nasledil Viljem s Pišec, s prodajo gradu Habsburžanom v letih 1342–1343 (D. Kos, ib.) pa je patronat nad kapelo prešel nanje (1651: v patronatu kranjskega deželnega kneza; k temu tudi Smole VI, 342ss). V 17. in 18. stol. kompetenčni spori med goriškim in gorenjskim(!) arhidiakonom glede jurisdikcije. Slednji si jo je (pač zaradi izjemne dotacije) poskušal pridobiti na (v tem primeru sicer neustrezni) podlagi (deželna pripadnost Kranjski, habsburški patronat; Smole VI, ib.). – Romarska, plemiška ustanova zgodnjega 14. stol., bogato dotirana. Sedanja iz 17. stol. (letnici 1619 in 1622 na prezbiteriju in zvoniku), v 18. stol. (1719–1747) prez. v troladijsko z galerijo nad stranskima ladjama. 1719 beneficiat Janez Friderik Schweiger, sicer vipavski žpk., s sposojenimi 1.000 goldinarji deželne veljave (zadolžnica dat. 1719 19/9; Smole VI, 328) začel prezidavo po načrtih enega od Martinuzzijev, ob komisarski viz. 1737 (dopis vizitacijskega komisarja 1737 22/6; Smole VI, 378s) zaradi obsežnosti in zahtevnosti projekta še nedokončana (nadrobnosti z opisom stanja cerkve prav tam); ob viz. 1758 končana, a še ne opremljena. Spredaj podaljšana od 1867 (18/7 blagoslovitev temeljnega kamna) do 1874 (stavbni mojster Mihael Blaško iz Lokavca), z ohranjenimi sledovi gotske prednice.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(5) *sv. Primoža in Felicijana* (zdaj *Povišanja Sv. Križa*) v Vrhpolju, iz 17. stol. (na glavnem portalu letnica 1657), v prezbiteriju ohranjen spodnji del nekdanjega gotskega prezbiterija z ostanki fresk iz ok. 1450. 1651 pod oskrbo Šturij. Kapelanija ust. 1764 (AAG, Attemsovi viz. zapiski; Kralj). 1875 sv. olja in patrocinij prenesena v novo c. v kraju, z. 1871–1875 (napis nad portalom; stavbni mojster Mihael Blaško po načrtu dekana Jurija Grabrijana), blagosl. 1875 14/11 (ZD 1875, 384), tam tudi 1899 ust. ž.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(6) *sv. Marjete* v Podkraju. Sed. z. 1865–1866 (1865 16/8 vzidan temeljni kamen, blagosl. 1866 18/10; ZD 1866, 227–228) po načrtih Matije Ozbiča, posv. 1904, zvonik 1873. Kapelanija ust. 1751 (kaplan om. prvič v viz. dekretu 1751 17/4 v viz. 1750 kot »novissime fundatus«; začetek matičnih vpisov; Kralj), om. tudi v viz. 1758 in 1764 ter popisu 1782. 1651 in 1750 še v oskrbi Šturij. – Ž. ust. 1897 16/2 (Kralj).

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(7) *Sv. Duha* na Gori (Podkraj), om. leta 1499 (vnterm Prart [...] hinter dem heiligen Geist; Urb. 3, 261). 1651, 1750 v oskrbi Šturij. Gotski križnorebrasto obokan prezbiterij (Komelj!), ladja baročna, prez. (obokana) ok. 1905.

(1651, 1668, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(8) *sv. Jedrti* v Hrušici (v Hrušškem gozdu; Podkraj), pri nekdanji poštni postaji na antični in srednje- ter novoveški prometni povezavi med Vipavo in Ljubljano, na lokaciji poznoantičnega obrambnega kastela. Je ni več, ohranjeni temelji. Om. 1360 8/5 poleg c. sv. Hieronima na Nanosu v sporu med vipavskim župnikom in župnikom v Hrenovicah glede jurisdikcije ([...] et sce Gerdrudis [...]; Petrus de Locha, ASU/AN fasc. 5123, zv. 1, 21v). 1651/I v oskrbi kooperatorja na Ustjah, 1668 kooperatorja v Šturjah. 1672 12/11 tu izpričana kapelanija vipavske ž. v cesarski oz. deželnoknežji podelitvi (Smole V, 183). V viz. 1750 med podružnicami vipavske ž., se navaja tudi med podružnicami ž. v Hrenovicah (gl. tam). 1764: et media ecclesia in Crussiza (v polovični pristojnosti vipavske ž.). 1773 ni om.

(1651, 1668, 1698, 1750, 1764, 1782, 1783)

(9) *sv. Vida* v Podnanosu (nekdanj: Sv. Vid pri Vipavi; Šentvid pri Vipavi), om. prek kraja 1274 25/5 (apud sanctum Vitum in Wippach; Kartular Bistra; ARS AS 1073/57, 55v), 1290

4/10 (in monte circa sanctum Vitum; prav tam, 46v) in 1299 s.d. (apud S. Vitum; Bianchi, Thes., 150). 1481 13/11 pičenski škof Paskazij iz Gračišča, gen. vikar ogl. patriarha, posv. glavni oltar sv. Vida in stranska Matere božje in sv. Pavla (orig. listina v ŽA Podnanos). Ob novi c. iz 17. stol. kot stranska kapela ohranjen stari gotski prezbitarij z dvojnoparalelno obočno shemo iz ok. 1460 (Peskar), z nekaj mlajšo poslikavo (slikarji iz delavnice Leonarda Thannerja). Zvonik dat. 1615. Sedanja c. z. v drugi pol. 17. stol. (letnici 1671 na prekladi stranskega portala in 1685 nad glavnim portalom), posv. po trž. škofu Janezu Millerju 1699 25/7 (ŽA Podnanos), notranjščina povsem predelana v drugi pol. 18. stol. – Še srednjeveški v i k a r i a t, om. 1479 z vikarjem (Vicarius ad S. Vitum prope Vipachum; AAU, Acta 9, 290r), tudi 1497 8/4 (Acta 16, 361r), vendar je pozneje tu rezidirale kaplan (popis 1684, viz. 1758; v popisu 1651/I Vndterpfarr oder Cooperatur, v popisu 1782 tu om. vikariat, v Consign. 1783 samo beneficium simplex). – Ž. ust. 1890 1/10 (ust. listina v ŽA Podnanos; Kralj).

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(10) *sv. Kozma in Damijana* v Podbrjah (Podnanos). Gotski prezbitarij (zvezdasti obok) z letnico 1502 (Komelj). Posv. 1503 9/5 po gen. vikarju škofu Hieronimu de Franciscis (ŽA Podnanos), predelana v 17. stol. (letnica nad glavnim portalom 1636). 1651 in 1750 pod vikariatom Podnanos, v viz. 1773 om. v vprašalniku za podnаноškega vikarja. O kapeli sv. Roka gl. spodaj. (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1773, 1782, 1783)

(11) *sv. Gotharda*, pozneje in zdaj *sv. Frančiška Ksaverja* v Lozicah (1684, 1698 in 1750: *sv. Gotharda*, 1764, 1773, 1782: *sv. Frančiška Ksaverja* (po viz. 1750 patrocinijskega olt.), popis 1783: bratovščina *sv. Frančiška Ksaverja* v c. *sv. Gotharda*) (1684 in 1782 brez lokacije, 1698: nad Šentvidom). Sedanja c. iz druge pol. 18. stol., zvonik dat. 1717. – Ž. ust. 1890 (Letopis). – Pri c. kapelica božjega groba iz 17. stol. (1666?), om. v viz. 1750, prez. 1733, obnovljena in blagoslov. 1992 11/10 po koprskem škofu Metodu Pirihu.

(1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(12) *sv. Marije Magdalene* v Otoščah (1783: »Gradišče«; 1698: Lozice; 1684 in 1782 brez lokacije), posv. 1496 po kunavijskem naslovnem škofu Sebastijanu (Nascimbenu; ŽA Podnanos). Om. leta 1500 (ecclesia s. Marie Magdalene de Otogoze sub plebe Vipaci; AAU, Acta 23, 77r), po turških pustošenjih obnovljena in ponovno posv. 1518 po škofu Danielu de Rubeisu (ŽA Podnanos). 1651 in 1750 pod vikariatom Podnanos. Po viz. 1698 naj se prezida svetišče. V viz. 1773 om. v vprašalniku podnаноškega vikarja. Razpadla, a obnovljena in posv. 1988 24/7 po koprskem škofu Metodu Pirihu.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1773, 1782, 1783)

(13) *Sv. Trojice* (1750: *Sv. Trojice in Marije Magdalene*) na Pasjem Repu (Orehovica; Podbreg) (1651/II: nelle Vigne; 1783: »Gradišče«; 1684, 1750 in 1782 brez lokacije; 1698: nad Šentvidom; 1764, 1773: in monte) (*sv. Mariji Magdaleni* posv. stranski olt.). 1651 in 1750 pod vikariatom Podnanos. Z. do 1642 in posv. 1642 29/9 po ljublj. pomožnem škofu Mihaelu Kumbergu (ŽA Podnanos). Sedanja c. iz 18. stol.(?) razpadla, obnovljena in blagosl. 1988 28/8 po koprskem škofu Metodu Pirihu

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(14) *sv. Hieronima* pod Nanosom (1750, 1773: in monte Nanos), om. 1360 8/5 kot podružnica vipavske župnije (capella [...] sci Hieronimi [...] filialis dicte [...] plebis de Vipaco), ki si jo je hotel lastiti župnik v Hrenovicah (Petrus de Locha, ASU/AN, fasc. 5123, zv. 1, 21v). 1376 in 1377 tu om. bratovščina *sv. Hieronima* (fraternitas sancti Jeronimi capelle in monte Nanoč subiecte plebi Vipaci; 1376 2/3, 1377 19/1, 4/2; Articutus, ASU/AN, fasc. 5125/2, fol. 48r–48v, 4r–4v). 1651 in 1750 pod vikariatom Podnanos. Prez. v zgodnjem 17. stol. (1624 15/9 posv. skupaj z glavnim olt. po trž. škofu Rajnaldju Scarlicchiju; ŽA Podnanos) in pozneje še večkrat. Zvonik 1776. Med prvo svetovno vojno pogorela in propadla, obnovljena in blagosl. 1990 16/9 po koprskem škofu Metodu Pirihu.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(15) *sv. Nikolaja* pod Nanosom (naselje nekdanje imenovano Sv. Nikolaj; viz. 1750: sancti Nicolai sub rupe; 1764, 1773: in monte). Poznosrednjeveška (?; rebrasto rombasto-zvezdasto obokan tristrani prezbitarij) ali iz zač. 17. stol. (letnica 1608 na portalu); barokizirana in posv.

1699 30/7 po trž. škofu Janezu Millerju (ŽA Podnanos). 1651 in 1750 pod vikariatom Podnanos. V razvalinah. Obnovljena in 1993 5/12 blagosl. po koprskem škofu Metodu Pirihu. (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(16) *Marijinega darovanja (Marijinega očiščenja; ZD 1873, 4; Glavarstvo, 171)* na Vrabčah (Tabor), om. 1300 9/3 ob označitvi nekega posestva (ab ecclesia S. Jacobi usque ad ecclesiam S. Marie de Grabis in plebe Wipachi; Bianchi, Thes., 147, 282, z branjem »de Uralis«). V Consign. 1783 brez patrocinijskega. Nekdaj romarska. Sedanja c. iz 17. stol. (po dok., a neohranjenem napisu od 1615, portal dat. 1668), zvonik 1711. 1824 v popravilu, 1857 podaljšana prezbitერიj, s poslikavo Janeza Wolfa 1869–1870, ki je zatem poslikal tudi ladjo (LC VI). Leta 1570 oskrbovana (IMK 1893, 22–23), vendar v 16. stol. tu še ni bila ust. ž. V popisu 1651 v oskrbi kooperatorja, 1684 om. kapelanija (om. tudi v viz. 1758, podrejena vikariatu v Štjaku; prvi matični zapisi iz 1679; Kralj), 1782 kot lok. – Ž. ust. 1897. (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(17) *sv. Martina* v Grižah (1783: Grassich), nad glavnim portalom napis z letnico 1613, leseni strop v ladji s slovenskim napisom dat. 1619. V popisu 1651 ni om., 1750 in 1758 podružnica vikariata v Štjaku. (1526, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(18) *sv. Ane* v Razgurih (1698: v Štjaku; 1783: Stock). Iz prve pol. ali sredine 17. stol. (pred 1651), v prezbitერიj zvezdasti obok v gotski tradiciji. V popisu 1651 v oskrbi kooperatorja, 1750 in 1758 podružnica vikariata v Štjaku. Zvezdasti obok v prezbitერიj v gotski tradiciji 16./17. stol. (Komelj). Prez. 1847 (dat. portal vhodne lope). (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(19) *sv. Tomaža* v Stomažu (1783: Stock). Morda še romanska ali zgodnjegotska ladja (sledovi poznoromanske ali zgodnjegotske poslikave; freske iz več faz 15. stol.), mrežasto obokan prezbitერიj (16. stol.?). Po predelavah v 19. stol. posv. 1885 17/10 (LC VI). Po popisu 1651 v oskrbi kooperatorja, 1750 in 1758 podružnica vikariata v Štjaku. (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(20) *sv. Jakoba* v Štjaku, om. leta 1300 9/3 (ecclesia S. Jacobi [...] in plebe Wipachi; Bianchi, Thes., 147, 282). Prezbitერიj na talnem zidcu dat. 1603, tako tudi zakristija (Premrl), ladja prez. sredi 18. stol., zvonik 1887 (LC VI). Konec 15. stol. dokumentiran v i k a r i a t vipavske ž.: 1481 13/10 (Andrej Zofigoi, vikar »ad sanctum Jacobum prope Goriciam«; AAU, Acta 10, 411r) in 1483 17/5 (ista oseba kot vikar »ad sanctum Jacobum in Vipaco«; ib., Acta 10, 577r) ter še 1490 (apud sanctum Jacobum supra Reyffenbergum; ib., Acta 14, 309r) in 1493 (AAU, Vis. lib., 34r). V popisu 1651 kooperator, v viz. 1750 in 1758 tu vikar s kaplanom. V Consign. 1783 c. ni om., pač pa v Consign. 1783/2 kot vikariat s kaplanom in kooperatorjem. – Ž. ust. 1931 27/7 (Kralj).

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(21) *sv. Katarine* na Bogem (nekdaj Štjaški tabor; Glavarstvo, 172) (1668: nella villa dell'istesso nome; 1764, 1773: in Tabor; 1783: v Grižah), om. leta 1460 (Urb. 3, 202). Prezbitერიj dat. 1570, prez. 1703 (LC VI). 1651 v oskrbi kooperatorja v Štjaku, 1750 in 1758 podružnica vikariata v Štjaku.

(1526, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(22) *sv. Kancijana* (med vaščani tudi *sv. Antona*; Glavarstvo, 172, in zdaj) v Raši (1783: Stock), iz zgodnjega 17. stol., v 18. stol. predelana (LC VI). V popisu 1651 ni om., 1750 in 1758 podružnica vikariata v Štjaku.

(1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(23) *sv. Hieronima* »v Branici«. 1684, 1698, 1750, 1764 samo patrocinijske; 1651/I: v kraju »Lukaunigk«; 1651/II: v Gaberjah; 1668: nel colle Luocheonich (Lukovnik nad Kodreti); 1684: skupaj s cerkvama sv. Martina v Gaberjah in sv. Petra nad Gaberjami; 1773: supra Samariam). V popisu 1782 je rečeno, naj se »Branica« dodeli lokaliji, ki naj se ustanovi pri c. sv. Hieronima v Branici (popis 1782/II c. ne navaja). 1750 pod oskrbo Šmarij. Consign. 1783 je nima. Neznana, nelokalizirana.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(24) *sv. Katarine* v Kodretih (Gornja Branica) (1668: sopra la Breniza; 1764: supra Braunizham sive Lutovnech; 1773: supra Brainizzam; v popisu 1651 je ni). – Sedanja c. iz prve pol. 19. stol. (1842–1844; po CS 1971 iz leta 1870, po Letopisu 2000 iz leta 1879), kuracija (ž.) ust. 1870 18/3 (AAG; Kralj).

(1668, 1698, 1764, 1773)

(25) *sv. Mohorja in Fortunata* v Podragi (1783: v Gradišču) (v 1684 brez lokacije, 1698: v Podragi, popis 1782 ima tu *sv. Marjeto*, verjetno po pomoti, zamenjava s Podkrajem). Sedanja c. verjetno z. 1690 (letnica na glavnem portalu), z deli starejše gotske zgradbe iz ok. 1465–1480 (Peskar), razširjena 1839, zvonik dat. 1854. 1651 in 1750 pod vikariatom Podnanos. Kapelanija ust. 1758 13/11 (ŽA Podraga; Kralj), v 1783 (1783/II) tu beneficium simplex. – Ž. ust. 1890 1/10 (ŽA Podraga; Kralj).

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(26) *sv. Servula* pri Sv. Socerbu (Vrh *sv. Socerba*, Podraga) (1684 in 1698: *sv. Servula*, popis 1782 govori o dveh cerkvah, *sv. Servula* in *sv. Urbana*, med cerkvami šentviškega vikariata brez soseske; v popisu 1783 navedena dvojna kapela [cum duplici capella] *sv. Servula* in *sv. Urbana*). V jedru gotska, predelana posv. 1642 20/9 po ljublj. pomožnem škofu Mihaelu Kumbergu (ŽA Podnanos), 1743 (letnica na fasadnem levem oknu) podaljšana. 1651 in 1750 pod vikariatom Podnanos. V viz. 1773 om. v vprašalniku podnаноškega vikarja. Med drugi svetovno vojno poškodovana, opuščena, 2005 obnovljena.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1773, 1782, 1783)

(27) *sv. Urbana* pri Sv. Socerbu (na Dobradu, Podraga) (1764, 1773: in Gmajna). Obstoj ločene cerkve s tem patrocinijem na tej lokaciji (gl. zgoraj) dokazujeta viz. 1750 in 1773. 1750, 1773 pod vikariatom Podnanos. Po jožefinskih reformah opuščena, obnovljena in blagoslovljena 1853 24/7 (ZD 1853, 131–132), zatem propadla. Obnovljena in blagosl. 1974 26/5 po koprskem škofu Janezu Jenku.

(1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(28) *sv. Andreja* na Gočah, posv. 1440 17/5 po gen. vikarju škofu Martinu Pičenskem (ŽA Goče; Glavarstvo, 164). Sedanja c. (še vedno v osnovi gotska) z. 1625–1630 (letnica na glavnem portalu), zvonik dat. 1608. Tu kaplan vipavskega župnika od 1608 (?; Glavarstvo, prav tam), kuratna kapelanija od 1701 dalje (Glavarstvo, prav tam). 1651 in 1750 pod vikariatom Podnanos. V popisu 1684 posebej om. bratovščina. 1764: zakramentalna. – Ž. ust. 1915 20/7 (Kralj).

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1783)

(29) *Marije Snežne* na Obeluncu (Goče) (1651, 1668, 1684, 1698: c. Matere božje »nad Gočami« oz. »super monte Gozhe«; 1773: samo »in Monte«). 1651 v oskrbi vikariata v Podnanosu. Iz 17. stol., zvonik dat. 1864, po prvi svetovni vojni obnovljena.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1764, 1773, 1782, 1783)

(30) *sv. Mihaela nadangela* na Erzelju. C. om. posredno z vasjo *sv. Mihaela* leta 1275 (in villa que vocatur Sanctus Michael; Bianchi, Thes., 136). C. pri nekdanjem pomembnem gradu ogl. patriarhov, imenovanem »grad *sv. Mihaela*« (castrum montis sancti Michaelis, om. 1351 1/5, ko ga je patriarh Nikolaj podelil vojvodu Albrehtu Avstrijskemu skupaj z gornjim gradom v Vipavi; Urb. 3, 54 op. 229a). Posv. treh oltarjev 1466 1/1 po trž. škofu Antonu (ŽA Goče). 1651 pod oskrbo Šmarij. 1764: s kuratnim kaplanom. V jedru še gotska (Peskar), barokizirana, s sledovi poslikave v prvotno gotskem prezbiteriju (še 15. stol.). Upod. v Valv. Top., fol. 149, in Valv. XI, 337, v ozadju dvorca Lože (prim. tudi besedilo v Valv. XI). 1783 (1783/II) tu lokalna kapelanija.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(31) *sv. Lovrenca* na Erzelju (1651/I: Lukaunegg ob[e]r Brainiza). Gotski prezbiterij z mrežastim obokom s konca 15. stol. (Komelj), freske z zač. 16. stol. 1651: pod oskrbo Šmarij. V Consign. 1783 ni om.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(32) *Matere božje* v Mančah. Om. v popisu 1782. Drugače ni znana (ali je s tem mišljena c. na Obeluncu? Napaka?).

(33) *sv. Matije (Mateja)* na Slapu, om. 1373 3/3 (apud S. Mattheum; Bianchi, Thes., 369). Po izročilu z. v 13. stol. po malteških vitezih, ki naj bi se tu naselili leta 1230 (?; ali templjarjih?; Glavarstvo, 168, op.; KLS I, 28), vendar je listinsko izpričana le podelitev šestih kmetij samostanu avguštinskih korarjev v Diessnu na Bavarskem, družinski ustanovi Andeških, 1223 25/1 s strani istrskega mejnega grofa Henrika Andeškega (GZS V/371). Od prvotne gotске iz ok. 1470 (Peskar) ohranjeni sklepniki in konzole, vzdani v stene prezbiterja. Sedanja c. prez. (noviter reaedificata; napisna plošča na zvoniku) 1702, zatem sredi 18. stol. (1752, napisna plošča ob vhodu) in posv. 1765 29/8 po nadškofu Karlu Mihaelu Attems (napisna plošča ob vhodu v c.). V popisu 1651 ni om., 1668 pod oskrbo Podnanosa, 1684 om. kapelanija (po matičnih zapisih v ŽA Vipava in ŽA Slap tu stalni duhovnik od 1663; Kralj). 1750 pod oskrbo Šmarij. 1764: zakramentalna. Po CS 1971 kuracija ust. 1771 (1782 om. lok.). – Ž. ust. 1902 11/6 (Kralj). (1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(34) *sv. Kancijana* (1773: *sv. Kancija in Kancijana*) na Planini. Iz zgodnjega 17. stol. (1631 dat. zvon), ustanova kartuzije v Bistri pri Ljubljani, ki je imela tu posest. Kapelanija ust. 1738 (ŽA Planina), 1773: zakramentalna; 1782 om. lok. 1651 in 1750 še pod oskrbo Šmarij. – Ž. ust. 1892 oz. 1893.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(35) *sv. Pavla* na Kobolih (Planina) (1764: supra Planinam). Vas s prvotnim imenom po cerkvi prvič om. 1499 (vnter sand Paul; Urb. 3, 255). Z. že v 13. stol.(?), 1389 3/2 ponovno posv. po pičenskem škofu Lovrencu (ŽA Planina); od 1702 do 1783 postojanka kartuzijanskega samostana v Bistri pri Ljubljani (KLS I, 26). 1651 pod oskrbo Šmarij. Večidel ohranjena gotska zgradba z mrežasto obokanim prezbiterijem iz ok. 1480–1490 (Peskar).

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(36) *sv. Marjete* v Dolenjah. Sedanja c. iz leta 1646, v prezbiteriju zvezdasti obok 16. stol. (Komelj). 1651 in 1750 pod oskrbo Šmarij. V popisu 1668 izpadla.

(1651, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(37) *sv. Justa* (viz. 1750: *sv. Justa in sv. Barbare*; v popisu 1668 napačno prebrano sv. Julija) na Ustjah. Iz sredine 16. stol. (na empori nekdanja letnica 1562), 1736–1740 prez. in posv. 1766 4/11 (napis na vhodnem portalu). 1698 podružnica Vipavskega Križa. 1651 tu om. kooperator, v viz. 1758 in 1764 ter v popisu 1782 (1782/II) kapelanija z dušno oskrbo (matične knjige od 1765 dalje; Kralj). Po Consign. 1783 naj bi bil semkaj prenesen vikariat iz Sv. Križa v Vipavskem Križu. – Ž. ust. 1921 (Kralj).

(1651, 1668, 1684, 1698, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(38) *sv. Janeza Evangelista* (1668, 1698) oz. *Janeza Krstnika* (1651, 1782; patrocinijsv. Janeza Krstnika tudi v urb. c. 1753, ŽA Ustje; Premrl; 1684: brez specifikacije) v Britihu na Ustjah. Iz leta 1618 (napis nad glavnim portalom). 1651 in 1698 podružnica Vipavskega Križa. V popisu 1782 »einschichtige Kirche S. Joann. Bapt. ohne Nachbarschaft«. V Attemsovih viz. 1764 in 1773 neznan kako s patrocinijsv. Treh kraljev.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1764, 1773, 1782, 1783)

(39) *Sv. Trojice*, om. v viz. 1698 brez lokacije za zgornjo kot podružnica Vipavskega Križa. Neznana.

(1698)

(40) *Vseh svetnikov* (zdaj *sv. Angelov varuhov*) na Otlici. Om. samo v 1782/II s kaplanom. Očitno šele iz 18. stol. (pred 1764). Zaradi poškodb po zrušitvi zvonika 1881–1886 z. nova, posv. 1892 27/8 po gor. nadškofu Alojzu Matiji Zornu (napisna plošča v ladji). Kapelanija ust. 1764 28/6 (AAG; urbar v ŽA Otlica; Kralj). – Ž. ust. 1898 22/11 (FPAG 1898, 174s).

(1782)

(41) *sv. Nikolaja* v Budanjah, om. leta 1275 (in Pondayoch apud sanctum Nicolaum; Bianchi, Thes., 27), zatem v 15. stol. (1471 4/12; StAW, 1499; Urb. 3, 264). Prvotna stavba profani-rana (gospodarsko poslopje), 1897–1899 z. popolnoma nova, posv. 1899 10/9. Kuratna kapelanija ust. 1758 27/3 (ŽA Budanje; Kralj), om. tudi v viz. 1758 in 1764, v popisu 1782 kot lok. – Ž. ust. 1893 27/11 (ŽA Budanje; Kralj).

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(42) *sv. Ahaca* v Budanjah (1651/I: in Gebirg von Obrfeldt; 1684: supra montem Budagne, 1782: auf dem Berg), om. 1499 (Urb. 3, 250). V viz. Attemsovih viz. po 1750 ni om. Od ok. 1862 (letnica nad glavnim portalom) do 1872 prenovljena. V Consign. 1783 izpadla. (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1782)

(43) *sv. Lenarta* v Orešju na Colu (Col, nekdanj Podvelb; 1764: Zol sive Podvelp), om. 1499 v urb. za Vipavo (pey Sand Lienharten; pey Sand Lienharten vnter der stainbant; Urb. 3, 260, 261). V popisu 1684 je ni. Upod. v Valv. Top., fol. 313, in Valv. XI, 600, vstran od gradu Trilek. Posv. 1767 13/9 (ŽA Col), sedanja c. z. na drugi lokaciji 1895–1896, posv. 1905 (Letopis). 1651 in 1750 v oskrbi Šturij. Kuratna kapelanija ust. 1751 17/4 z dotacijo barona Flachenfeldta (viz. 1750), om. tudi v viz. 1758 (takratni kaplan tu 8 let), 1762 in 1764 ter popisu 1782 kot lok. – Ž. ust. 1895 (Kralj).

(1651, 1668, 1698, 1750, 1758, 1762, 1764, 1773, 1782, 1783)

(44) *sv. Danijela* v Sanaboru (1684: de Samaria). V osnovi gotska, barokizirana in zatem predelana 1876, posv. 1877 24/11.

(1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(45) *sv. Jošta* (v virih pogosto napačno: sv. Justa) v Črnem Vrhu nad Idrijo, z. 1635, prez. posv. 1893 14/6 (Letopis). 1570 oskrbovana (in Monte; IMK 1893, 22a). V i k a r i a t . Po CS 1971 ust. 1630, v popisu 1651 v oskrbi kooperatorja na Ustjah, v popisih 1684 in 1698 ter viz. 1758 kapelanija, v viz. 1762 in 1771 ter popisu 1782 tu vik., Consign. 1783 le kuracija. – Ž. ust. 1897 16/12 (Kralj).

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1762, 1764, 1771, 1773, 1782, 1783)

(46) *Sv. Križa (Najdenja Sv. Križa)* v Vipavskem Križu, prvič om. posredno s krajem ok. 1200 (de Cruce; Urb. 3, 108). V jedru gotska (1495 1/1 v Vidmu izdano dovoljenje za pobiranje miloščine; AAU, Acta 16, 31v–32r, verjetno v povezavi z neko prezidavo ali novogradnjo; lupina nekdanjega gotskega prezbiterija iz tega časa ohranjena v sedanji zgradbi; Peskar), dokumentirani odpusti 1579 ?/3 (AAU, Chiese). Prezbiterij v 17. stol. zvišan in na novo obokan, ladja prez. 1660 (letnica na glavnem portalu), pred 1682, ko je bila opremljena s štukaturo (napisna plošča) prizidana kapela Sv. Križa. Pročelje verjetno druga pol. 18. stol. Nadaljnje prezidave med 1902 in 1904). – V i k a r i a t , ustanova vipavske ž. Kaplan (socius divinorum) om. 1490 20/2 (AAU, Acta No.14, 277r, tudi 360v–361r), »fara« 1490 3/9 (IMK 1893, 20), viz. 1570: plebs (beneficij je takrat imel vipavski žpk.), 1651/I: Vndterpfarr. V viz. 1570 s hospitalom, ki so ga ustanovili Thurni, v oskrbi le c. v Lokavcu in sv. Urbana nad Lokavcem. V popisu 1684 vik. z oskrbo obeh Žabelj, Ustja, Lokavca, Ajdovščine in Žapuž. 1782 (1782/II) tu še vikariat, po Consign. 1783 prenesen na Ustje. Glede na patronatske pravice v 19. stol. (po shematizmih goriške nadškofije) je vikariat ustanova vipavske župnije. 1570 ga je imel vipavski žpk., imenovan s strani kolegiatnega kapitlja v Strassburgu, krajevna graščina tu patronatskih pravic očitno ni imela. Leta 1523 (Urb. 3, 177) pripada četrtnina žitne in vinske desetine v Križu župniku v Kamnjah, kar pomeni, da je kraj nekdanj ležal v mejah te ž. – Ž. ust. 1786 (AAG, Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(47) *sv. Jurija* v Šturjah (Ajdovščina). C. om. posredno z vasjo 1320 30/5 (Pristeriach; MPF, 156v) oz. določno 1320 (ecclesia sancti Georgii districtus vipacensis; MPF, ib.), zatem 1490 3/9 kot kapelanija (IMK 1894, 20) in 1490 15/9 kot podružnica vipavske župnije z duhovskim pomočnikom (AAU, Acta 14, 91v). V popisu 1523 navedena kot »sannnd Jörgen der Haidenschaft« (Urb. 3, 177). Po odkritem grobišču z najdbami karantansko-köttlaške kulture na lokaciji zgodnjerednjeveške lastniške cerkve. Današnja iz prve pol. 17. stol., na glavnem portalu letnica 1696, 1848 povišana, povečana in predelana, blagosl. 1848 26/11 (Letopis). – 1651/I kot Vndterpfarr. 1750 podružnica Vipavskega Križa, 1684 in 1764 s kaplanom v oskrbi Fužin in Žapuž. – Ž. ust. 1893.

(1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782, 1783)

(48) *sv. Antona Padovanskega* na Fužinah (Ajdovščina) (1750: sub Sturia). Verjetno iz sredine 17. stol., 1730–1737 povišana. Viz. 1758 in popis 1783: beneficium simplex, 1764. 1773: eksemptna. V popisu 1782/II om. pri vaseh Gorenje, Čohi in Slokarji za kapelanijo v Lokavcu. (1698, 1750, 1764, 1773, 1782, 1783)

(49) *sv. Martina* v Žapužah, gotska. V prezbitariju dvojnoparalelni obok s sklepniki, ok. 1455–1460 (Peskar), verjetno eden najstarejših te vrste na Primorskem, s sočasnimi freskami (sodelavec Janeza Ljubljanskega). 1651 pod oskrbo Šturij. V Consign. 1783 ni om. (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(50) *sv. Petra* (1651: *sv. Pavla*) v Žapužah. 1651 pod oskrbo Šturij. Ne stoji več. Neznana. (1651, 1668, 1684, 1698, 1764, 1750, 1773)

(51) *sv. Janeza Krstnika* (1684: *Janeza Evangelista*, sicer pa Janeza Krstnika) v Ajdovščini, om. v goriškem urb. 1507 (am Khobl bey sannd Johannis; Pavlin, 177) in v popisu 1523 (»sannd Johannis« pri vodi, imenovani Hubelj, »Kobl«; Urb. 3, 182). Če gre tu res za staro c. sv. Janeza Krstnika, je vprašljivo, ker se v navedenem viru iz 1523 (ib.) om. proščenje v petek pred Najdenjem Sv. Križa (patrociniij v Vipavskem Križu!) in ne na Šentjanževo 24. junija. Sedanja c. posv. 1699 4/7 po trž. škofu Frančišku Millerju (Kralj), pozneje predelana (prez. 1769; Seražin, Tokovi, 89; oltarne slike in stropne freske iz življenja sv. Janeza Krstnika Antona Cebeja iz 1774). Kapelanija verjetno od 1671 dalje (matične knjige v ŽA Vipava; po goriškem SPG 1942 1673), om tudi v viz. 1758 in 1764 ter popisu 1782 (1782/II). – 1842 19/11 (po vključitvi Vipave v ljublj. škofijo) ust. samostojna kapelanija z župnijskimi pravicami (Kralj). (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782)

(52) *Vseh svetnikov* v Nemškarici (Ajdovščina) (1668: Nemezhof; 1750: Nemskerza), om. v popisu 1668, v viz. 1750 in v popisu 1782/II v svetokriškem vikariatu, 1764 s privatnim kaplanom (apud illustrissimum dominum de Nemizoff capellanus domesticus). Podrta v času jožefinskih reform (IMK 1892, 146). Označena v Zemljevidu, karte, sekcija 187, s patrocinijem v slovenščini (Svi Sveti). Postavil jo je leta 1642 cesarski javni notar Janez Baltazar Nemeč (Nemiz von Nemizhoff) pri svoji graščini zahodno od Ajdovščine v smeri proti vasi Cesta (na drugi strani ceste) in tu ustanovil mašni beneficij, ki ga je grofica Marianne von Suardi (roj. Nemizhoff) leta 1784 prenesla v Gorico v kapelo sv. Erazma v stolnici (Seražin, Vila, 84s; Helena Seražin, osebno sporočilo po virih v Kapiteljskem arhivu v Gorici). Viz. 1750: eno pol. stroškov za maše nosi Nemizhoff, drugo pa Frančišek Palma, ki ne poravnava svojih obveznosti. (1668, 1750, 1764, 1782)

(53) *sv. Lovrenca* (1668: *sv. Štefana in sv. Lovrenca*) v Lokavcu. 1651 in 1750 podružnica Vipavskega Križa, 1698: ž. Vipava. V jedru srednjeveška, prez. v prvi pol. 17. stol., barokizirana (1728, 1750; zvonik ima v linah letnico 1637), po postavitvi nove c. zapuščena in propadla. 1980–1987 obnovljena in posv. Marijinemu vnebovzetju. V 18. stol. tu kapelanija, om. v viz. 1758 in 1764 ter v popisu 1782 kot lok. – Nova c. sv. Lovrenca z. na drugem mestu po načrtih Maksa Fabianija 1933–1935, posv. 1935 21/7, ponovno posv. 1985 20/7 (Letopis). – Ž. ust. 1935 8/11 (Kralj). (1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782)

(54) *sv. Urbana* pri Lokavcu (na Kovačevšu) (1570: in sylva; 1668: in montagna). Prez. 1754 (letnica na kamnu, vzidanem na prezbitariju), v zač. 19. stol. zanemarjena in 1841–1842 obnovljena (nad portalom letnica 1836). Po drugi svetovni vojni opustošena, 1986–1988 obnovljena in spet v rabi. (1570, 1668, 1684, 1698, 1764, 1773, 1782)

(55) *sv. Florijana* (1668: *sv. Roka in sv. Florijana*) v Velikih Žabljah. 1698 in 1750 podružnica Vipavskega Križa. Z. v prvi pol. 17. stol. 1642 13/8 prošnja dunajskega nadškofa Attemsa (v imenu posestnika Žabelj Lovrenca Lanthierija) za posvetitev c. (ZUZ 1981, 95), prez. 1770 (letnica nad južnim stranskim portalom). 1651 v oskrbi Vipavskega Križa. – Kapelanija (vik.) ust. 1813 19/3, ž. 1904 10/2 (Kralj). (1651, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1773, 1782)

(56) *sv. Martina* v Gaberjeh, om. v goriškem urb. 1507 (Pavlin, 178). 1684 tu kaplan (po CS 1971 kuracija ust. 1670; matične knjige v ŽA Velike Žablje od 1643 dalje; Kralj), a še 1651 in 1750 pod oskrbo Šmarij. 1764: zakramentalna, s kuratnim kaplanom. Barokizirana v drugi pol. 18. stol. (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(57) *sv. Petra* (1651: *sv. Petra in Pavla*) nad Gaberjami (Hrib *sv. Petra*). 1651 in 1750 pod oskrbo Šmarij. Razvaljena. V popisu 1782/II ni več om. (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773)

(58) *Materē božje (Marijinega imena)* v Šmarjah. Om. 1330 28/3 (*sancte Marie de Sfin*, tj. Zavino; Marciana 2804, 83). Posv. 1425 17/6 po gen. vikarju pičenskem škofu Gregorju (ŽA Šmarje; Morelli IV, 22, z datumom 25/6; cerkev označena kot s. Maria in Weinstegen, tj. Stegovci; k lokaciji Urb. 3, 151). Rekonsolidirana 1482 in 1574, po prezidavi ponovno posv. 1624 10/6 (vse ŽA Šmarje). V današnjem stanju predelana, povišana in obokana konec 18. stol. Po SPG 1942 kapelanija ust. 1630, v popisih 1651 in 1668 kooperatura s podružnicami (matični zapisi od 1708 dalje), ob viz. 1750 kapelanija, 1782 om. lok. – Ž. ust. 1867 (SPG 1942). (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(59) *sv. Lenarta* v (Spodnji) Branici (popis 1782/II: v Hmeljakih, danes zaselek Spodnje Branice). Sedanja iz druge pol. 17. stol. 1651, 1750, 1782: pod oskrbo kapelanije oz. lokalije v Šmarjah. (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(60) *sv. Teobalda* (1750: *sv. Iva* s sopatronicijema *sv. Barnabe in Vilibalda*; 1782: *sv. Vilibalda*) v Lisjakih (pri Šmarjah) (1764, 1773: supra Samariam). 1651, 1750 pod oskrbo Šmarij. V ruševinah (na Sv. Tibotu, 390 m, KLS I, 28; evidentirano arheološko najdišče). (1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(61) *sv. Martina* »supra Raiffenberg«. Se običajno navaja v ž. Branik (gl. tam). (1764, 1773)

7. Kapele:

(1) *sv. Pankracija (sv. Barbare?)* v zgornjem vipavskem gradu, om. brez patrocinija 1490 20/2 (AAU, Acta 14, 277r?) in 1493 4/7 (AAU, Acta 15, 499r). V popisu 1668 *sv. Barbare* (in Palazzo, che prima era nel Castello hora destrutto). Patrocinij *sv. Pankracija* (gotovo prvoten) izpričan v popisu 1782 (Capelle S. Pancratii im Schloß Wippach). Grad v 17. stol. opuščen in propadel, v ruševinah. Kapela, samostojno stoječa, leta 1782 očitno še v rabi, ni lokalizirana. V 19. stol. (Šilc, 334) naj bi obstajala kapela *sv. Barbare* v (prvem) spodnjem gradu. (1668, 1782)

(2) *Materē božje*, samostojno stoječa kapela v (drugem) spodnjem gradu (dvoru) v Vipavi (Tabor, »Baumkircherjev [ali Baumkirchnerjev] turn«; KLS I, 30; Gradovi 20, 124ss), identična z Marijino c., navedeno med podružnicami, št. 2, s kaplanom. Upod. v kompleksu gradu v Valv. Top., fol. 344. Kot kapela (Baumkirchner Thurn Capellen) om. v kaplanovem dopisu 1572 4/3 (Smole V, 197–198), s kaplanovo hišo »ob trgu *sv. Marka*«, in s posestviijo v novoreformiranem urbarju graščine iz leta 1572 (AS 1074/124, 125); beneficium simplex v popisu beneficijev na Kranjskem iz leta 1783 (Baumkircherthurn). Nanjo se nanaša omemba kaplana *Materē božje* (ter *sv. Lenarta* in *sv. Barbare*) v patronatu Viljema »Paumkircherja« 1477 18/8 (IMK 1891, 34; gl. zgoraj, ž. c.). Glede na omembo patronata morda z. po 1401, ko je Viljem (I) Baumkircher od vojvode Viljema Avstrijskega prejel v fevd dvor v Vipavi. O tem, da bi bila posvečena *sv. Ani* (Gradovi 20, 137–138), pa znanih podatkov ni. Gotska, v 19. stol. profanirana, lokalizirana (preurejena za stanovanjske potrebe). (1783/I)

(3) *sv. Antona Pad.* v novem spodnjem gradu v Vipavi (Lanthierijev dvorec) (1750: grofov Lanthierijev; 1782: v župnišču[?]). Dvorec z. sredi 17. stol. (do 1659), 1702 priz. stranska rizalita, barokiziran in poenoten ok. 1760. Kapela v pritličju severnega rizalita, napis na prekladi vhoda s kronogramom daje letnico 1702. (1750, 1782)

(4) *sv. Roka* v Podbrjah (?), v Consign. 1783: »filiakirche S. Cosmae et Damiani cum Capella S. Rochi«. Popis 1782 je ne navaja. Neznana, tudi v Valvasorjevi upodobitvi dvorca Roženek v Podbrjah, kjer je upod. tudi c. (Valv., Top., fol. 234), ob c. kakšne kapele ni videti. Če je obstajala, je morala biti z. šele v 18. stol. za bratovščino istoimenskega svetnika v c. *sv. Kozma*

in Damijana, poleg bratovščine Sv. Rešnjega telesa izpričano v popisu 1684 in v viz. 1698, tokrat s ključarji.

(1783)

(5) *sv. Notburge* »nobilis de Abramsberg« (1764: in Trillech sacellum). Kapela dvorca Trillek (Trilleghk; Stari grad na Colu), od 1701 v posesti Lambergov, zatem Abrahamsbergov (H. Seražin, AHAS 1998, 83s; Gradovi 20, 82ss). Dvorec v ruševinah, kapela opuščena pred sredino 19. stol. (Šilc, 335, je nima), podrti ok. 1880 (»pred leti«; Glavarstvo, 159).

(1750, 1764, 1773)

(6) *Božjega groba* na pokopališču na Gočah (1750: v Strmici; 1773: in Gradiske), iz 1687. (1698, 1750, 1764, 1773, 1782)

(7) *Kristusovega trpljenja* (Passionis Domini) v gradu Lože (Leutenburg), do leta 1810 v posesti rodbine Cobenzl. Kapela je bila v prvem nadstropju ob stopnišču, po drugi svetovni vojni profanirana (H. Seražin, Goriški letnik 1993/1994, 98; H. Seražin, Vila, 133; Gradovi 20, 18ss, 26–27).

(1782)

(8) *sv. Jožefa* v gradu Velike Žablje (1698: poenes inferius Pallatium Illustrorum D. D. Com. de Lanthieri); grad z. po družini Lanthieri od ok. 1630, propada (Seražin, Vila, 106ss; Gradovi 21, 134ss). Kapela (za podrtim zahodnim traktom) porušena. 1764 tu kaplan.

(1698, 1764, 1782)

(9) *sv. Alojzija* v gradu Vipavski Križ, om. s kaplanom v viz. 1758, s patrocinijem v popisu 1782. Z. 1744–1746 po volilu lavantinskega škofa Jožefa Ozvalda Attemsa, lastnikovega sorodnika (T. Martelanc, Arhivi 2010/1; Top. Ajdovščina, 619ss). Grajsko poslopje iz 16. stol. v ruševinah, deloma obnovljeno, kapela ni lokalizirana.

(1758, 1764, 1773, 1782)

(10) *Brezmadežne Matere božje* v Podkraju, z. sredi 18. stol. (1758: nova) po mitničarju Milostu. Verjetno pri mitnici pod Colom v smeri Ajdovščine, ki so jo imeli Milosti (von Mildenhau; osebno sporočilo H. Seražin; gl. tudi Zemljevid, sekc. 188).

(1758)

(11) *sv. Rudolfa* »in telonio«; v mitnici. Ni zapisano, za katero mitnico gre. Obakrat navedena med Vrhpoljem in Sanaborom. Neznana. Identična z zgornjo?

(1764, 1773)

(12) *Matere božje* pri papirnici v Ajdovščini, ki jo je dal zgraditi fabrikant Kumar. Papirnica Tomaža Kumarja v Ajdovščini je delovala od 1767 oz. 1768 dalje (J. Šorn, ZČ 1954, 94ss). Kapela ni identificirana.

(1782)

8. Redovne hiše:

(1) kapucinski samostan s cerkvijo *sv. Frančiška Asiškega* v Vipavskem Križu, dovoljenje za ustanovitev 1634 (Fidler IV, 104–105), ust. 1637. C. z. 1637–1642 (posv. temeljnega kamna 1637 13/12 za c. in za samostan, 1642 7/7 prošnja dunajskega nadškofa Attemsa za posvetitev, ZUZ 1981, 95), posv. 1643 na kvatno (septembrsko) nedeljo po ljublj. pomožnem škofu Mihaelu Kumbergu (zapis v zakristiji) (nadrobности F. Kralj, A. Kralj, Kapucinski samostan s cerkvijo v Vipavskem križu, 1993).

XXVIII. ŽUPNIJA SV. DANIJELA V DORNBERKU

1. »Gornji Dornberk« (= grad, Tabor), Brdo.

2. Dornberhc, 1201 (GZS V/8); kot grad: vesst Dornberg, 1256 (urb. 3, 35–36, op. 109).⁴⁸

3. C. prvič om. posredno z župnikom v des. seznamu 1296 (Plebanus de Doremberch). Patrociniij v srednjem veku ni izpričan (?). Sedanja iz tretje četrtine 17. stol. (s sredstvi Janeza Krsnika Bernarda Rabatte; 1671 in 1673 dat. stranska olt., 1674 glavni olt.), v 18. stol. predelana (nekdanj kronogram z letnico 1791 na slavoloku), ohranjen zvonik stare cerkve z letnico 1574. 1988 razširjena in 1990 4/1 ponovno posv. (LC IX; Premrl).

4. Srednjeveška ž. s starim patrocinijem sv. Danijela, značilnim za furlanski (posredno langobardski) vpliv, prvič om. z župnikom (plebanus) in vikarjem v des. seznamu 1296 (Doremberch), zatem v taksaciji iz leta 1330 (Marcuzzi, 145, 339). Njen omejeni teritorialni obseg razkriva, da je nastala na podlagi lastniške cerkve (goriških grofov ali njihovih ministerialov na gradu Dornberk, prvič izpričanem leta 1201, kot zgoraj, a gotovo že iz 12. stol.; gl. op.), omeniti je treba tudi, da se v taksaciji spodnjeoglejskega arhidiakonata iz leta 1247, kjer že nastopata tudi ž. v Mirnu in Komnu, ta še ne omenja. Pozneje zdrsnila v odvisnost od komenske ž. V viz. 1570 tu le kapelanija, a po »župnikovi« izjavi vikariat komenske ž., ki ji letno plačuje 40 denarjev. 1651: Pfarr, pieve; 1668: beneficium curatum, ki naj bi bil prvotno odvisen od komenskega župnika. 1698: ecclesia parochialis. V viz. 1750 spet ž. z župnikom (parochia, parochus; vizitacijski dekret 1751 20/4; viz. zapisnik same ž. z dne 1750 12/11 ni ohranjen), tako tudi viz. 1758 in 1764.

5. Kanonične pravice v srednjem veku niso dokumentirane. Kljub procesom, ki so ga doživeli patronati župnij na goriškem teritoriju, je patronat ostal pri graščini Dornberk (1570: Hofferji; v popisih 1651 in 1668 ter v viz. 1758 in 1772 družina Rabatta), potrditev ordinarij (1570: ogl. patriarh; 1651: papež).

6. Podružnice:

Nobene.

7. Kapele:

(1) kapela Sv. Trojice v dornberškem gradu. Grad že v 19. stol. (po letu 1840) postopoma propadel, deloma obnovljen. Kapela, glede na patrociniij verjetno iz časa prezidave v 16. ali 17. stol., ni lokalizirana (Gradovi 24, 23ss). (1651, 1668, 1698, 1758, 1764, 1772, 1782)

XXIX. ŽUPNIJA SV. JURIIJA V KOMNU

1. Coljava, Gabrovica (pri Komnu), Gorjansko (v popisu 1782 tega kraja ni, ker je ležal v takratnih mejah Kranjske), Hruševica, Ivanji Grad, Kobdilj, Kobjeglava, Koboli, Kosovelje, Kregolišče, Lipa (na Krasu), Lukovec, Mali Dol, Pliskovica, Rubije, Sveto, Škrbina, Štanjel, Tomačevica, Tublje pri Komnu, Vale, Veliki Dol, Vojščica, Volčji Grad.

2. Cominum, 1247 (kot spodaj).

3. C. om. posredno z župnijo v taksaciji 1247 in z župnikom 1255 1/3 (kot spodaj). Patrociniij izpričan 1351 19/1 (sancti Georgii de Comino; Gubertinus, ASU/AN, fasc. 5119, zv. 3, fol. 6r). V osnovi srednjeveška (ohranjena lupina gotskega prezbiterija iz ok. 1470; Peskar), prede-

⁴⁸ Grad je dobil ime po izvornem gradu ministerialov pri Ansbachu na Frankovskem (danes Ansbach-Dornberg), zato ni jasno, kdaj je bil postavljen, saj samo pojavljanje njihovega imena v naše kraje zadevajočih listinah tega še ne zagotavlja. Prvi dokaz za to bi bila lahko omemba Folkerja mlajšega med »comprovinciales« Istre in Furlanije v spremstvu goriškega grofa Engelberta, ko je ta 1194 5/10 v kraju Segurana v Istri poreškemu škofu obljubil varstvo (CDI I/185; GZS IV/859; Folker je naveden samo z imenom, a gre gotovo za Dornberškega; Štih, Ministeriali, 87). K temu gl. Czoernig, 636–639, op.; Gradovi 24, 23ss.

lana 1768–1773 (1768 napisna plošča nad portalom, 1769 portal zakristije, 1773 dat. veliki olt.), zvonik pred fasado 1733; 1570: s špitalom.

4. Pražupnija 10.–11. stol., edina pražupnija za goriški del Krasa južno od reke Vipave, v okviru katere sta se razvili župniji na podlagi lastniških cerkva v Dornberku in Braniku, prvič om. kot plebes (Cominum) leta 1247 skupaj z župnijami v Solkanu, Mirnu in Vipavi v taksaciji spodnjeoglejskega arhidiakonata, zatem z župnikom (plebanus de Cumin) 1255 1/3 (GHTP). Z župnikom in vikarjem nastopa tudi v desetinskem seznamu 1296. Ni izključiti možnosti, da je območje Komna prvotno pokrivala pražupnija v Štivanu. 1663 6/8 po cesarju Leopoldu I. inkorporirana jezuitskemu kolegiju v Gorici v zameno za proštijo v Pazinu, ki jo je bil kolegij prejel od nadvojvode Ferdinanda leta 1620 (Morelli II, 272), inkorporacija izvedena po smrti aktualnega župnika Štefana Peslerja leta 1665 (Spessot, 9, 10, 26), čeprav je kolegij prezentacijsko pravico pri tej župniji pridobil že leta 1633; od tedaj dalje jo upravlja le vikar.

5. Sprva pač oglejska pleno iure, po 1431 v patronatu goriških grofov in po 1500 Habsburžanov oz. deželnega vladarja (gl. ž. Solkan). 1481 3/3 si goriški grof pridržuje pravico prezentacije župnika, kar je bilo s strani oglejske kurije priznано (AAU, Acta 10, 17r–17v). 1570: prezentira cesar, potrdi patriarh. 1633 prezentacijo prejmejo goriški jezuiti (Rutar, Goriška, 89); 1651: prezentacija goriški jezuiti, potrditev papež.

Lit.: J. Budal, Komen skozi čas in običaje, 1997; LC VI.

6. Podružnice:

(1) *sv. Lovrenca* v Komnu. Je ni več, nanjo spominja le toponim. Še označena v franciscejskem katastru (1833). (V popisih 1684 in 1782 je ni!)

(1570, 1651, 1668, 1750, 1764, 1772)

(2) *sv. Vida* v Komnu (lokacija razvidna iz popisa 1651/II). Neznana.

(1570, 1651, 1668, 1750, 1764).

(3) *Marijinega vnebovzetja (Matere božje Obršljanske)* pri Komnu (Mali Dol; 1651, 1668: v Obršljanu; 1750: in Oberslan; in Oberszonza). (V popisu 1782 je ni!) Om. 1525 12/9 kot c. sv. Marije v Komnu (Tr.Stor.). Viz. 1570 ima v Tomačevici (gl. spodaj) poleg c. sv. Ane še neko Marijino c., ki je slej ko prej identična s tisto iz leta 1525 in prednica današnje (od nje letnica na glavnem portalu 1585). Današnja romarska iz 17. stol. z. na podlagi odpustkov papeža Urbana VIII. iz leta 1639 (napisna plošča nad portalom), 1642 13/8 prošnja za posvetitev nove c. (ZUZ 1981, 85), vendar naj bi bila prez. šele 1644 (napisna plošča nad portalom). Znotraj v poznem 17. ali zgodnjem 18. stol. predelana, v prezbiteriju stropna poslikava Giulia Quaglia (1723/1724). (M. Kemperl, v: Barok na Goriškem, 2006, 239–249).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1758, 1764, 1772)

(4) *sv. Ane* v Tomačevici. Ne stoji več. Njena lokacija razvidna iz Zemljevida (karte, sekcija 187). Evidentirano arheološko najdišče, še neraziskano.

(1570, 1651, 1668, 1750, 1764, 1772, 1782)

(5) *sv. Egidija* v Svetem (1764: ad Sanctum Egidium). Om. 1525 26/9 (Ecclesia sancti Tilli; Ecclesia ville Suta; P. Merù, Il »libro dei perticationi« del Notaro Giusto Ravizza (1525), 1994, 49). Sedanja na centralnem tlorisu in z odprtim ostrejšem z. 1574 ali 1576 (letnica na zahodnem portalu) in pozneje (v 17. in 18. stol.) večkrat predelana.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(6) *sv. Nikolaja* v Svetem. Ne stoji več, lokalizirana (arheološko najdišče Martinišče).

(1651, 1668, 1750, 1764, 1772)

(7) *sv. Janeza Krstnika* (1651, 1668, 1764: *sv. Janeza Ap. oz. Evangelista*) v Volčjem Gradu. Om. 1540 22/5 kot c. sv. Janeza v Komnu (Tr.Stor.). Po napisni plošči, vzdani v južni steni ladje (nekdanj preklada glavnega portala prvotne c.), jo je 1429 9/4 postavil stavbenik Johannes de Pairi iz Trsta (B. Premrl, v: M. Guštin, Volčji Grad, 2012, 105). Nova iz prve pol. 17. stol. z. nekolike višje od prvotne (Budal), zvonik 1807.

(1570, 1651, 1668, 1750, 1764, 1772, 1782)

(8) *sv. Mihaela* v Lipi na Krasu. Iz 16. stol. (?), v 17. stol. prez., v 19. stol. večkrat predelana (letnica 1813 nad glavnim portalom). – Kapelanija ust. 1814 16/8 (AAG; Kralj). (1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1782)

(9) *sv. Ambroža* v Lipi na Krasu (1764: in monte; 1772: campestris). Je ni več. Ostanke – enoladijska romanska cerkva »istrskega tipa« z vrisanim oltarnim prostorom – odkopani na vrhu Tabora nad Lipo (Zadnikar, 418ss). (1651, 1668, 1750, 1764, 1772)

(10) *Sv. Križa* v Ivanjem Gradu. Prvotno gotska, stala nekoliko višje na Gradišču (ledina Britih). Sedanja z. 1904 (letnica na stopnici prezbiterija), z vzdanimi kamnoseškimi detajli iz stare c. (1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764, 1772, 1782)

(11) *sv. Antona op.* v Škrbini. Prva naj bi bila z. 1501 (tako dat. okenska preklada, najdena ob rušenju stare c.; Budal), v 17. stol. večkrat popravljena. Zaradi majhnosti porušena in z. nova 1862–1863 (blagosl. 1863 3/3) in posv. 1865 18/6 (ŽA Komen; Kjuder, 486). Ob viz. 1758 tu duhovnik (missarius in comunitate Skerbina ad sanctum Antonium abbatem), vendar kapelanija tu ust. šele 1786 30/4 (AAG, Kralj). – Ž. ust. 1898 22/11 (FPAG 1898, 174s). (1570, 1651, 1668, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(12) *sv. Martina* nad Škrbino (Rubije) (1750: supra Scherbina). Je ni več. Verjetno romanska. Ohranjene ruševine na arheološkem najdišču Sv. Martin. (1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1764)

(13) *sv. Katarine* nad Škrbino (1750: supra Scherbina). Je ni več. Romanska, ohranjene ruševine na arheološkem najdišču Lipovnik. (1651, 1668, 1750, 1764)

(14) *sv. Petra* v Gabrovici pri Komnu. Sedanja prez. 1780 (napisna plošča nad glavnim portalom; v tlaku v ladji 1782), zvonik 1732. – Kapelanija (vik.) ust. 1813 18/8 (ŽA Pliskovica; Kralj). (1570, 1651, 1668, 1750, 1764, 1772, 1782)

(15) *sv. Tomaža* v Pliskovici. Prvotno gotska, z mrežasto obokanim prezbiterijem iz ok. 1480–1490 (Komelj), v drugi pol. 18. stol. priz. nova ladja. Kapelanija ust. 1752 16/6 (AAG, Kralj; ŽA Pliskovica), 1772 tu kurat. – Ž. ust. 1935 21/11 (ŽA Pliskovica; Kralj). (1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(16) *sv. Jakoba* (1758: *sv. Filipa in Jakoba*) v Velikem Dolu, om. prek bratovščine 1459 s.d. (Tr.Stor.), določno 1462 6/2, ko je cesar Friderik III. Janu Vitovcu podelil vas Komen in vinsko desetino pri c. (Weinzehent zu sand Jacob auf dem Karst und das Dorf Kameyn bei Greifenberg[!]; Birk, 71, št. 546), in še večkrat zatem; iz podelitve Febu della Torre 1463 1/1 (Birk, 77, št. 598) je razvidno, da je oboje (vas Komen in desetina) izviral iz dediščine po Celjskih. Sedanja iz 17. stol. Po CS 1971 ž. ust. 1753, vendar je tu obstajala le kapelanija, ust. z dekretom 1758 3/5 (viz. 1758; AAG, Kralj), om. tudi v viz. 1772, 1782 kot lok. – Ž. ust. 1952. (1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(17) *sv. Vida* (1782: *Sv. Križa*) v Vojščici (1651/II, 1668: v »Zgornji Vojščici«⁴⁹). Na arealu nekdanjega protiturškega tabora iz poznega 15. stol. ali pa je bil tabor postavljen okoli nje (Gradovi 24, 332ss; tu c. označena kot c. sv. Justa). Nova baročna z. sredi 18. stol. (letnica 1760 [Anno domini MDCCLX] na prekladi portala; Moschetti, 507). Med prvo svetovno vojno uničena, v razvalinah. Nova na drugem koncu vasi z. po načrtih arh. A. Radoviča 1924–1928, posv. 1929 27/10. Po CS 1971 ž. ust. 1757, vendar je tu obstajala le kapelanija, ust. z dekretom 1758 3/5 (viz. 1758), om. tudi v viz. 1772, v popisu 1782 lok. – Po SPG 1942 ž. ust. 1941, ponovno 1957. (1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

⁴⁹ Gl. naslednjo op.

(18) *sv. Justa* v Vojščici (1651/II, 1668: v »Spodnji Vojščici«; danes zaselek Dolnja vas?⁵⁰). Ne stoji več, neznana.

(1570, 1651, 1668, 1750, 1764)

(19) *sv. Danijela* v Štanjelu, om. posredno z vasjo 1350 14/5 (de sto Daniele; Kos, Iz arhiva, št. 31).⁵¹ 1451 14/4 podeljeni odpustki iz Rima (c. navedena kot »ecclesia sancti Angeli de li carsi«; nekdanj ŽA, Budinich, Bauwerke, 54, op. 25). 1476 13/5 gen. vikar ogl. patriarha potrdi bratom della Torre patronat nad kapelo pri olt. *sv. Tomaža* (AST, Archivio della Torre e Tasso, fasc. 217.14, po inventarju). 1518 12/11 posv. olt. *sv. Fabijana, Sebastijana, Roka in Lucije* po gen. vikarju Danielu de Rubeisu (nekdanj ŽA, Budinich, ib., 58, op. 27). Sedanja (v osnovi gotska iz ok. 1455–1460; Peskar) prez. 1609 (letnica na vogalniku ladje, od takrat tudi zvonik). 1663 30/8 dobi odpustke s strani papeža Aleksandra VII. kot c. *sv. Danijela* »oppidi sancti Angeli« (Morelli IV, 149). V 18. stol. barokizirana in obokana, 1946–1948 notranjščina preurejena po načrtih M. Fabianija. – Srednjeveški v i k a r i a t, ustanova štanjelske graščine, om. s »faro« 1443 21/9 (ze Nesselbach in sand Danyeller pharr; Kos, Iz arhiva, št. 60; tu om. vas Nesselbach, t.j. Kopriva, je sodila pod ž. v Tomaju trž. škofije, gl. tam, vendar je, če ne gre za napako, del njenih polj pripadal štanjelskemu vikariatu⁵²). 1477 29/4 in 1478 7/2 se tu navaja kaplan (Tomaž) (capellanus S. Danielis; AAU, Acta 8, 106v in 255r). Kaplan tudi v viz. 1570, ko ga prezentira grofija, potrjuje pa žpk. v Komnu. Obstoje vikariata komenske župnije potrjen v viz. 1750, 1758, 1764 in 1772, v popisu 1651 kot neoskrbovana podružnica, 1668 kot kuratna kapelanija. 1764 ima oskrbo podružnic v Hruševici, Kobdilju in Kobjeglavi. – Ž. ust. 1936 17/9 (Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(20) *sv. Mateja* (zdaj *sv. Jožefa*) v Hruševici. Z. po 1570 (?; v 1570 om. samo vas v oskrbi štanjelskega kaplana). 1750, 1758 in 1764 podružnica vikariata v Štanjelu. Sedanja iz druge pol. 18. stol.

(1651, 1668, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(23) *sv. Gregorja* (1668 pač napačno *sv. Jurija* [Georgii]) v Kobdilju (na pokopališču pri Štanjelu; 1464 9/6: prope villam sancti Danielis in Chersio; 1481 12/11: penes Sanctum Daniellem; 1570: in collis vertice posita extra castrum S. Danielis; 1772: campestris). Gotska z mrežasto obokanim prezbiterijem (Peskar), posv. 1464 9/6 z glavnim olt. ter stranskima *sv. Primoža* in *Felicijana* ter *sv. Helene* po škofu Nikolaju, apostolskem legatu križarskega pohoda (nekdanj ŽA Štanjel; Budinich, Bauwerke, 57, op. 26). Po turških vpadih v njej 1481 12/11 ponovno posv. po gen. vikarju, pičenskem škofu Paskaziju iz Gračišča (nekdanj ŽA Štanjel; Budinich, Bauwerke, 58, op. 27; Morelli IV, 31, kot da gre za c. v Štanjelu). Prez. 1880–1882. 1570 v oskrbi štanjelskega kaplana. 1750, 1758 in 1764 podružnica vikariata v Štanjelu.

(1570, 1651, 1668, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(24) *sv. Mihaela* v Kobjeglavi. V jedru gotska, prez. v prvi četrtini 17. stol. (1624 posv. glavni olt. po trž. škofu Rajnaldju Scarlicchiju). Notranjščina predelana v 18. in 19. stol. 1758 in 1764 podružnica vikariata v Štanjelu. – Kapelanija ust. 1790 (FPAG 1886, 209), ž. 1936 29/11 (AAG, Kralj).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(25) *sv. Andreja* v Gorjanskem (v popisih 1684 in 1782 ni om., pač pa v Consign. 1783, tu napačno pod ž. Idrija, pač ker je kraj ležal v devinskem gospostvu [?], ki je takrat sodilo v okvir Kranjske). Posredno om. s proščenjem 1524 (Urb. 3, 214, op. 50), določno 1525 23/9 (ecclesia sancti andree de Gorianscho; Tr.Stor.). Gotska, po 1890 (1896; Letopis) priz. nova ladja, stara preurejena v prezbiterij, prezbiterij pa v zakristijo. Kapelanija ust. 1757 7/6 (AAG, Kralj), om v viz. 1758, 1764 in 1772. – Ž. ust. 1955.

⁵⁰ V franciscejskem katastru v ARS, AS 179, G264 (1821), je današnja Vojščica z Doljno vasjo označena kot Spodnja Vojščica (Voiscizza Inferiore), medtem ko se Voiscizza Superiore pokriva z današnjo Gornjo vasjo. Mislimo, da glede na terenske razmere ni razloga za dvom o tem, da je v 17. stol. današnja Vojščica veljala za zgornjo.

⁵¹ Musinus de Sancto Daniele, om. 1331 16/11 (Otošec št. 644), se je glede na obravnavano zadevo bržčas imenoval po kraju San Daniele v Furlaniji in ne po Štanjelu na Krasu.

⁵² V vipavskem urb. 1499 je za tukajšnjo habsburško posest izpričana župa »v Koprivi in Štanjelu« (Urb. 3, 254).

(1570, 1651, 1668, 1751, 1750, 1758, 1764, 1772, 1783)

(26) *sv. Marjete* v Gorjanskem (1750: priori coniuncta; 1651/I: in Thall; 1772: campestris). Ne stoji več. Naznačena v Zemljevidu (karte, sekc. 186, D2) na samem zahodno od Komna v smeri proti Gorjanskemu, z označbo »St. Margareta zu Comen«. Portal z letnico 1750 vzidan v domačiji Štrekljevih, Gorjansko 100, na dvoriščni strani (Premrl).

(1651, 1668, 1750, 1764, 1772)

(27) *sv. Barbare*, om. 1525 26/9 »v Komnu« (Tr.Stor.). Neznana. Drugih podatkov o njej ni.

7. Kapele:

(1) *Sv. Duha*. Omenja jo samo viz. 1750 kot podružnico pri ž. c. v Komnu. Verjetno kapela, neznana.

(1750)

(2) *sv. Janeza Krstnika (sv. Jožefa, Matere božje in Janeza Krstnika)* (1750: *Matere božje*; 1764: *sv. Janeza Krstnika in sv. Jožefa*) v (spodnjem) štanjelskem gradu (Kobencljev grad). Dvorec z. po letu 1570 po Kobencljih (Cobenzl), pozneje večkrat prezidan in povečan. Kapela 1758 v posesti Ludovika grofa Kobenclja, s kaplanom. Urejena je bila v jugovzhodnem stolpu v prvi pol. 18. stol., v 19. stol. opuščena (v SPG 1859 ni om.). Dvorec 1944 miniran in v večjem delu razrušen, od 1972 v obnovi. (Gradovi 26, 252ss.)

(1750, 1758, 1764)

(3) *sv. Frančiška Ksaverja* v Svetem, om. v viz. 1772 brez lokacije med c. sv. Egidija in sv. Nikolaja. Neznana.

(1772)

XXX. ŽUPNIJA SV. ULRIKA V BRANIKU (RIHEMBERK)

1. Birs, Brje, Cinki, Cvetroč, Furlani, »Gorenji vrh« (kje?), Pedrovo, »Polje« (= Poljane?), Preserje, »Strana vas« (kje?, Vas, del Branika?), Sv. Katarina, Sv. Martin, Vrh.

2. Breniz, ok. 1200 (kot spodaj) (tako imenovana vas, Branica, danes Branik), sicer pa je ž. redno poimenovana po gradu Rihemberk, Rifemberch, 1231 s.d. (GZS V/553); pozneje v obliki Reiffenberg.

3. C. prvič om. v goriškem urbarju iz ok. 1200 (apud sanctum Wolricum in Breniz; Urb. 3, 110), zatem v urbarju samostana Možnica (Moggio, Možac) iz ok. 1240 (reditus ecclesie sancti Wolrici in Karst; Urb. 3, 302). – Prvotno gotska iz ok. 1490–1500 (prezbiterij; Peskar, z ostanki fresk iz začetka 16. stol.), ladja povečana 1605 (napisna plošča), v 18. stol. povišana in obokana (nekdanj letnica 1724 na slavaloku; Miklavčič Pintarič), 1828 fasada. Prezbiterij 1933–1935 predelan po načrtih Maksa Fabianija.

4. Srednjeveška ž., prvotno verjetno lastniška c. 11./12. stol. neznanega plemiškega rodu, ki je z zamenjavo ali podelitvijo pristala v posesti benediktinskega samostana v Možnici. V možniškem urb. iz ok. 1240 (kot zgoraj) se c. navaja kot lastnina samostana, tako tudi v urbarju iz leta 1341, ko se c. navaja že kot župnijska (Urb. 3, 286). V taksaciji 1247 ni om., ker je zajeta v kumulativnih dohodkih samostana, zato pa nastopa v des. seznamu 1296 z vikarjem med župnijami, podrejenimi možniškemu samostanu (vicarius de Reyfinberch), v taksaciji iz leta 1330 (Marcuzzi) pa ne. Obstoj ž. potrjen vsaj 1377 11/5 z župnikom (plebanus; Articucius, fasc. 5152/2, sub dato), nadalje v gradivu poznega srednjega veka (AAU, Acta, na več mestih). – Goriški grofje in njihovi (bivši briksenški) ministeriali, ki so ok. 1230 postavili rihemberški grad, pri cerkvi sprva niso imeli nikakršnih pravic.

5. O kanoničnih pravicah v srednjem veku ni podatkov. C. je po razpadu možniških posesti v tem delu Vipavske doline prešla na goriške grofe, kar je potrjeno za grofa Majnharda VII. (u. 1385; E. Klebel, v: Carinthia I 1926, 24), a je samostan sprva še ohranil arhidiakonatsko oblast, kar je razvidno iz prezentacije leta 1440 (Capitania/Pillon, 273s). Po 1500 v patronatu deželne-

ga kneza (Habsburžanov). 1570: župnika voli soseska, ki ga Lanthieriji, krajevni posestniki, predlagajo nadvojvodi Karlu, potrditev pač ordinarij (ogl. patriarh), 1651: papež.

Lit.: LC IX; M. Miklavčič Pintarič, Braniške cerkve, v: Kronika Rihemberka Branika II, 2006.

6. Podružnice:

(1) *sv. Katarine* pri Sv. Katarini (Preserje) (1570: in monte vertice). Z gotskim zvezdasto obokanim prezbiterijem z zač. 16. stol. (Komelj), s freskami iz sredine 16. stol., v 18. stol. nekoliko predelana, 1890–1892 podaljšana.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(2) *sv. Antona Pad.* v Braniku (Tabor, pod gradom; viz. 1758: sub arce sancti Antonii). Sedanja iz 17. stol. (letnica 1656 na talnem zidcu na južnem slopu zvonika), v 18. stol. barokizirana (letnica 1758 na vogalnem kamnu na severnem slopu), zakristija dat. 1826. 1651/II, 1666: v patronatu Antonia Rooba.⁵³ V viz. 1698 kot kapela *Materie božje* dedičev gospodov Roob (Nobb. Haeredium D.D. Roob).

(1651, 1668, 1698, 1750, 1758, 1782)

(3) *sv. Sebastijana* (1651, 1668: *sv. Fabijana in Sebastijana*) v Braniku (Tabor); je ni več. Om. s kaplanom 1490 22/3 (in sancto Sebastiano de Reifemberch; AAU, Acta 14, 291r). V viz. 1750 navedena kot Sv. Duha, vendar se po navedenih oltarjih vidi, da gre za to c.

(1570, 1651, 1668, 1698, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(4) *Sv. Duha* na Pedrovem, iz prve pol. 17. stol. (letnica 1635 na glavnem portalu).

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

(5) *sv. Martina* pri Sv. Martinu (Brje) (1570: in summo monte). Om. 1499 (Beryach pey sand Merten; Urb. 3, 258). Zvezdasto obokan gotski prezbiterij, dat. 1548 (Komelj), zvonik 1640. Po poškodbah (1947) obnovljena 1990–1991. – Ž. ust. 1936 24/8 (Kralj) pri novi c. sv. Cirila in Metoda, z. 1926–1927 po načrtih M. Fabianija.

(1570, 1651, 1668, 1684, 1698, 1750, 1758, 1764, 1772, 1782)

7. Kapele:

(1) *sv. Pankracija* (1750: *Materie božje*, *sv. Janeza Krstnika in sv. Pankracija*) v rihemberškem gradu, dat. 1533 (Komelj). 1570: qui est capella in castro; 1651/II: nel castello; 1698: in sacello sive capella erecta in arce superiori (brez patrocinija). S kaplanom (1772). Grad ministerialov goriških grofov, postavljen ok. leta 1200, večkrat povečan, prezidan in predelan, med drugo svetovno vojno požgan in uničen, v razvalinah, ki so deloma obnovljene ali sanirane. Obstoj kapele v srednjeveškem gradu izpričan z omembo kaplana kot priče 1276 19/12 (Dietmaldo sacerdote capellano domini Wlrici de Reyfinberch; P. Štih, ZČ 1991, 550). Kapela, v rabi do druge svetovne vojne, je bila postavljena pod Lanthieriji leta 1533 (vklesani letnici na arhitekturnih členih) na dvorišni strani obodnega zidovja. Še stoji, a opustošena. (Gradovi 26, 99ss, o kapeli 129–131.)

(1570, 1651, 1668, 1698, 1750, 1758, 1764, 1772)

(2) *Materie božje* (1698, 1785: *Karmelske Materie božje*; 1750: *sv. Ane*; 1764: *Bl. Device Marije in sv. Jožefa*) »pri spodnjem gradu« (Lanthierijevem dvorcu) (viz. 1698: penes arcem inferiorem; 1750: comitum a Lanthierii; 1758: alia capella publica penes domum domini comitis Ferdinandi de Lanthieri), postavljena ob jugovzhodni vogal obodnega zidovja verjetno leta 1647 (nekdanj letnica nad vhodom v zakristijo). V patronatu grofov Lanthieri (1651/II, kot c.; 1668), 1772 s kaplanom. Kljub postopnemu uničenju dvorca med drugo svetovno vojno in po njej leta 1948 še stala in dokumentirana, kmalu zatem razrušena. (Gradovi 26, 167ss, o kapeli 176–177).

⁵³ V strokovni lit. manj znana rodbina Roob je v Braniku izpričana v 17. stol. (Schvizzhoffen, Der Adel in den Matriken der Grafschaft Görz und Gradisca, 1904, 357, 446) in imela v c. sv. Ulrika tudi grobnico (J. Batič, Gorica [časopis], 31. marec 1908, 1). O tem, kje je bivala, pa ni podatkov.

(1651, 1668, 1698, 1750, 1758, 1764, 1772)

XXXI. ŽUPNIJA SV. JANEZA KRSTNIKA V DEVINU (DUINO, ITALIJA)

1. (v Sloveniji:) Brestovica pri Komnu Dolenja in Gorenja, »Fajti« (= Fajtji hrib?), Hudi Log, Kostanjevica na Krasu, Lokvica, Nova vas, Novelo, Opatje selo, Sela na Krasu, Temnica, »Vallone« (Pri Dolih).

2.–3.

4. Patriarhatska pražupnija pri nekdanjem benediktinskem samostanu sv. Janeza Krstnika v Štivanu, katerega cerkev je skupaj z Mavhinjami po neki listini patriarha Ulrika I. iz ok. 1113 patriarh Henrik (med 1077 in 1084) podelil benediktinskemu samostanu sv. Martina v Belinju (Beligna; *ecclesiam sancti Johannis de Timavo, nominatissimum quondam monasterium*; GZS III/337a; po istem viru tudi potrditev patriarha Friderika, med 1084 in 1086; GZS III/361a), kot ž. belinjskega samostana z vikarjem navedena tudi v des. seznamu 1296 (plebes S. Johannis de Carsto) (E. Marcon, *L'Abbazia di S. Martino di Beligna*, v: *Memorie storiche forogiuliesi* 1956/57). Samostojen arhidiakonot. Del župnije, ki je danes v Italiji, se je razprostiral po goriškem in tržaškem Krasu od Doberdoba do vključno Kontovela in Proseka, kjer je mejil na trž. škofijo.

5. Po zatrtju belinjskega samostana (1453) v patronatu ogl. kapitlja. Od 1366 v dednem odvetništvu gospodov Devinskih, zatem njihovih dedičev Walsee in (po 1472) Habsburžanov, ki so si posledično pridobili tudi patronat, ki pa je ostal v rokah devinskega gospostva (1772: Thurn-Valsassina).

Lit.: LC VI.

6. Podružnice (v Sloveniji):

(1) *sv. Lovrenca* v Brestovici na Krasu (Brestovica pri Komnu) (v Dolenji Brestovici), om. posredno s proščenjem 1524 (Urb. 3, 211 op. 32). V viz. 1753 in 1758 om. kapelanija brez dušne oskrbe (po SPG 1829 ust. 1750; po CS 1971 vik.), tudi v popisu 1782 (takrat z dušno oskrbo s podrejenima cerkvama v Gorenji Brestovici in Selih). Po Moschettiju (Moschetti, 507) naj bi bila še iz 13. stol. (*dugentesca*). Med prvo svetovno vojno porušena, registrirano arheološko najdišče. Nova z. na drugi lokaciji v neoromanskem slogu 1927 (blagosl. 1927 27/10). – Ž. ust. 1935 21/11 (Kralj).

(1753, 1758, 1772, 1782, 1783)

(2) *sv. Anastazije* v Gorenji Brestovici. Verjetno že iz 15. ali 16. stol., pozneje predelana, v slabem stanju, obnovljena 1988.

(1753, 1758, 1782)

(3) *Marijinega vnebovzetja* v Selih na Krasu. Prejšnja c. v prvi svetovni vojni porušena in 1929 z. nova (blagosl. 1930 28/11).

(1753, 1782, 1783)

(4) *sv. Andreja* (1783 *sv. Roka*) v Opatjem selu (po viz. 1753 sv. Roku posv. stranski olt.). Baročna (prim. Moschetti, 511, sl. 440), med prvo svetovno vojno porušena, 1922 obnovljena in posv. 1925 22/10 (Letopis). Po SPG 1859 kapelanija ust. 1643; v viz. 1753, 1758 in 1764 tu kaplan kurat, v popisu 1782 lok. (LC IX.) – Ž. ust. 1935. (Lit.: V. Lukan, Opatje selo skozi čas, 1993.)

(1753, 1758, 1764, 1772, 1782, 1783)

(5) *sv. Silvestra* v Novi vasi (v oskrbi kapelanije v Opatjem selu). Med prvo svetovno vojno porušena, nato 1930 z. nova. (LC IX.)

(1753, 1758, 1764, 1782, 1783)

(6) *sv. Martina* v Kostanjevici na Krasu. Posv. 1518 z olt. sv. Martina in sv. Roka (ŽA Temnica), po viz. 1753 nova, z. pred 9 leti (ok. 1745), posv. 1762 3/11 (ŽA Temnica). V prvi sve-

točni vojni porušena, nato 1925–1926 z. nova v neoromanskem slogu, posv. 1927 24/10 (Letopis). Kapelanija ust. 1633 s sredstvi Rajmunda della Torre (AST, Archivio della Torre e Tasso, fasc. 217.11; po inventarju), sicer pa duhovnija od 1725 (FPAG 1886, 209), v viz. 1758 in 1764 tu kaplan; 1782: lokalna kapelanija.

(1753, 1758, 1764, 1772, 1782),

(7) *sv. Petra* v Temnici. Prejšnja iz 17. stol., zvonik 1640 (napisna plošča, zdaj na prezbiteriju; Premrl), po Moschettiju (Moschetti, 509) z. 1757 (?), med prvo svetovno vojno porušena, 1920–1925 z. nova, posv. 1927. Po SPG 1858 kapelanija ust. 1747, om. v viz. 1753, 1758 in 1764 ter v popisu 1782 kot lok. – Ž. ust. 1941 12/3 (Kralj).

(1753, 1758, 1764, 1772, 1782)

XXXII. ŽUPNIJA SV. MARTINA V HRENOVICAH

1. Belsko, Brezje, Bukovje (1499), Črnelice, Gorenje (1499), Goriče (1499), Hrašče (1498), Hrenovice vas, Hruševje, Hrušica (1499), Jama (grad), Landol (1499), Mala Brda, Mali Otok (1498), Malo Ubeljsko (1499: Ubeljsko), Orehek, Predjama, Rakulik, Razdrto, Sajeveče, Slavinje (1499), Strane (1499), Strmica, Studenec, Studeno, Šmihel pod Nanosom (1499), Velika Brda, Veliki Otok, Veliko Ubeljsko (1499: Ubeljsko), Zagon. (Vipavski urb. 1499 ima v tej ž. še neidentificirana kraja »V chetzsch« in »Speckla«.)

2. Crennitz, 1229 s. d. (?; Bianchi, Thes., 230, št. 564; GZS V/509; prim. M. Kos, Carniola 1916, 172, in ČZN 1917, 34–35); Crenovič, 1272 23/9 (kot spodaj). C. stoji v bližini vasi Hrenovice v kraju z imenom Fara, zato se v popisu 1782 pojavlja tudi sama vas brez cerkve.

3. C. prvič om. posredno z župnikom 1272 23/9 (plebanus de Crenovič, kot spodaj), s patrocinijem prek župnika 1318 23/9 (plebano S. Martini de Crenviz tergestin. dioc.; Gabriele da Cremona, BCU Ms. 1475/I, 3r). Današnja triladijska c. rezultat predelav v 17. stol. (1625 letnici na glavnem in desnem portalu pročelja; 1638 dat. zvonik) in 18. stol. (1752 letnica na levem portalu; 1754 letnica v tleh pred Marijinim olt.). Od starega gotskega prezbiterija ostali le še dve stenski konzoli za glavnim olt.

4. Glede na patrocinijski in patronat prazupnija 10./11. stol. ali že zelo zgodaj iz prazupnije Slavina izločena ž. (gl. tam), om. z župnikom v papeški taksaciji trž. škofije 1272 23/9 (plebanus; AT 1879/80, 3).

5. V polnih pravicah trž. škofa, tako tudi v zadevi 1349 15/5 (Gubertinus de Novate, BCU Ms. 1472/V, 49r–v, 56r–v), ko je ž., ki je bila zanemarjena, po določilih lateranskega koncila z metropolitansko pravico zasedel ogl. patriarh po svoji presoji (per negligentiam illius seu illorum ad quem vel ad quas dicte plebis collatio pertinebat). Iz nadaljevanja teksta se vidi, da je ž. takrat v resnici imel Henrik, kanonik v Miljah (c. sv. Marije »de castro Muglie«), ž. pa je podeljeval trž. škof. Tako tudi popis 1666 (pleno iure trž. škofa), Valv. 1689 in viz. 1694. Po popisu 1684 ž. inkorporirana škofovi menzi. Odvetništvo: gospostvo Postojna (MHVK 1862, 48).

Lit.: Postojnsko okrajno glavarstvo, 1889; F. Rupnik, Zgodovina hrenoviške župnije, 1935, rkp. v ŽA Hrenovice (cit. po gradivu B. Premrla); LC VIII.

6. Podružnice:⁵⁴

(1) *sv. Petra* v Goričah. V jedru gotska, prez. v 17. stol. (1663, slavolok) in 18. stol. (1745, zazidan stranski portal v južni steni ladje). (1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

⁵⁴ V zapiskih k popisu 1782 so navedeni le kraji brez patrocinijev.

- (2) *sv. Danijela* v Hruševju (1666: in Curnia). Zgodnjebaročna, z. v drugi četrtini 17. stol. (1633 letnica na portalu; 1665 letnica na slavoloku). Temeljito prez. in blagosl. 1888 30/9 (ZD 1888, 342; dodatna letnica na portalu). (1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)
- (3) *sv. Jedrti* na Slavinjah (1666: in Lasgu). Srednjeveška (poznogotski prezbitarij), v 17. stol. (1638 letnica na portalu) predelana. (1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)
- (4) *Sv. Trojice* na Razdrtem (1666: in Praewaldt oder Resderta). Iz 17. stol. (v prezbitariju grobnica družine Rosetti iz leta 1632, na zunanjščini prezbitarija plošča z letnico 1635). Po viz. 1694 tu kapelanija, 1782 lok. Po Consign. 1783 združena s cerkvijo sv. Marije Magdalene v Otoščah v vipavski ž.(!?). V popisih 1684 in 1690 kapelanija ni om. (1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)
- (5) *sv. Urha* na Velikem Ubeljskem. V Consign. 1783 manjka. Srednjeveška, v 17. (1661) in 18. stol. (1745–1747) predelana. 1765 ust. kapelanija (Miklavčič, 60). – Ž. ust. 1947. (1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782)
- (6) *sv. Brikcija* na Nanosu (Strane). 1684 in 1690: subfiliala c. Sv. Križa v Stranah. V Consign. 1783 manjka. 1851 do tal porušena, nova z. 1886–1888 (ZD 1888, 342; Kjuder, 537). (1666, 1684, 1689, 1690, 1694)
- (7) *Sv. Križa* v Stranah. 1706 popravljena in podaljšana (letnica na obeh oknih pročelja), zvonik 1776. (1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)
- (8) *sv. Mihaela* v Šmihelu pod Nanosom. Om. 1297 6/4 posredno z vasjo (villa sancti Michaelis supra Landon; MPF, 102), tako tudi 1300 (MPF, 52; Bianchi, Thes., 149). Predelana v 17. in 18. stol. (1633 prezbitarij v gotski tradiciji z rebrastim mrežastim obokom, kamen z letnico na vzhodni steni; 1744 letnica na glavnem portalu); zvonik dat. 1743. (B. Premrl, Cerкви sv. Mihaela in sv. Jurija in nabožna znamenja v Šmihelu pod Nanosom, 2011.) (1526, 1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)
- (9) *sv. Jurija* pri Šmihelu pod Nanosom (1666: im Feldt; viz. 1694: nelli campi). V popisu 1684 brez patrocinija kot subfiliala Šmihela. Prvotna srednjeveška (romanska ali že gotska?) manjše razsežnosti arheološko dokumentirana. Nova z. sredi 17. stol. (1655 letnica na slavoloku), prezbitarij v gotski tradiciji z grebenastim obokom. (Premrl, 2011, kot zgoraj.) (1526, 1666, [1684], 1689, 1694, 1783)
- (10) *sv. Jošta* v Landolu. Om. samo pri Valv. 1689. (Ponovno?) z. (ali obnovljena) 1765–1767 zaradi tega, ker je stara vaška cerkev (sv. Nikolaja, gl. spodaj) ležala stran od vasi in bila pozimi težko dostopna (NŠAL, ŽA Hrenovice, spisi 1793). (1689)
- (11) *sv. Nikolaja* v Brinju (Landol). 1666, 1684 in 1690: v Landolu. Srednjeveška, predelana v 17. stol. (1626 letnica nad vhodom). (1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)
- (12) *sv. Lenarta* v Gorenjah (1666: v »Gorenji vasi«). Gotska enoladijska s križnorebrasto obokanim prezbitarijem, s freskami iz ok. 1450–1460. (1526, 1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783+, 1783)
- (13) *Žalostne Matere božje* v Predjami, v neposredni bližini istoimenskega gradu (Jamskih oz. Lueggerjev), katerega posestniki so jo verjetno tudi ustanovili. 1666: vor dem Schloss Luegg; 1684: sub castro Jammae; 1690: in Jamma. Posvetil jo je papež Pij II. (Silvio Piccolomini), ko je bil še trž. škof (1447–1451), in ji 1462 20/10 podelil odpustke (ecclesia beatae Mariae sita prope Castrum Foraminis Tergestinae diocesis; CDI IV/1123; prošnja na papeško kurijo vložena 1462 22/9; RG VIII št. 01178). Zgradba iz časa posvetitve s fragmenti sočasnih fresk. Po popisu 1526 ima c. kaplana. (1526, 1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)
- (14) *sv. Justa* v Belskem. V osnovi gotska z rombasto-zvezdasto obokanim prezbitarijem, zvonik na preslico dat. 1665, ladja 1685 prez. (?; letnica na portalu). (1526, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(15) *sv. Jakoba* v Studenem (1666: bež Studeno). Današnja iz 17. stol. (zvonik dat. 1682), v 19. stol. (po 1840?) predelana. 1684, 1690: z dvema neimenovanima subfilialama (št. 16 in 17). Kuratna kapelanija ust. 1703 17/7 (ŽA Studeno) – Ž. ust. 1840.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(16) *sv. Lovrenca* na Gori (Studeno; 1666: am Perg ober Studeno), om. 1391 6/3 in 1391 25/3 kot podružnica hrenoviške ž. (fil. capella in monte Chaltenweld; fil. capella scti Laurencij in monte Chaltenueld; BCU, Ms. 892/V; Otorepec št. 1347, drugi citat tu manjka). V popisih 1684 in 1690 kot ena od dveh neimenovanih subfilial Studenega. Romanska ladja (?), v 17. stol. nov prezbitarij (1671 dat. zvonica).

(1666, [1684], 1689, [1690], 1694, 1783)

(17) *sv. Uršule* v Studenem. V popisih 1684 in 1690 kot ena od dveh neimenovanih subfilial Studenega. V Consign. 1783 ni več om., podrti (tudi v Zemljevidu, sekc. 206, ni označena; po izročilu je stala na polju nedaleč od vasi Studeno v smeri proti Belskemu).

(1666, [1684], 1689, [1690], 1694)

(18) *Matere božje (Device Marije Snežne)* v Strmici. Glavni oltar posv. 1611 22/6 po trž. škofu Ursiniju de Bertis (ŽA Studeno), prezbitarij v gotski tradiciji (letnica 1630 na oknu v južni steni).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(19) *sv. Jedrti* v Hrušici (v Hrušiškem gozdu). Prizorišče bitke med Avstrijci in Benečani 1508 31/5 (nel bosco di S. Geltrude presso Postoina; AT 1876/77, 331). Se običajno navaja tudi med podružnicami vipavske ž. (gl. tam).

(1526, 1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(20) *sv. Jerneja* v Zagonu. Zunaj vasi. Srednjeveška (14. stol.?), prez. v 17. stol. (sekundarno ohranjen portal dat. 1622, okno v prezbitariju dat. 1647; Premrl). Po drugi svetovni vojni še v rabi (CS 1971), zdaj v ruševinah.

(1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(21) *sv. Notburge* v Zagonu. Om. samo v Consign. 1783. Zgradba 18. stol. (portal dat. 1746), po spisih 1793 v ŽA Hrenovice (NšAL) določena za zaprtje, četudi naj bi bila (kot c. sv. Jošta v Landolu) zgrajena »še pred kratkim«, ker je tej vasi pripadajoča c. sv. Jerneja ležala daleč stran na polju. V popisih ljubljanske škofije med kapelami (Šilc, 333). V CS 1971 ni navedena.

(1783)

(22) *sv. Andreja* pri Velikem Otoku (1666: in Großenpoh Veliki potok; 1689: im Felde; v popisih 1684 in 1690 ter v viz. 1694 manjka). Romanska ali zgodnjegotska ladja s freskami iz ok. 1430, poznejši gotski prezbitarij z zvezdastim obokom (zač. 16. stol., Komelj). V 17. stol. podaljšana (portal dat. 1684).

(1666, 1689, 1783)

(23) *sv. Katarine* v Velikem Otoku (1666: in Veliki Potok; 1684: in Magno Ottok). Iz 17. stol., na mestu gotске prednice, zvonik 1733 (napisi na zvoniku; Premrl). Prez. 1829 (Letopis).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(24) *sv. Magdalene* »v gozdu«. C., ki je dala ime Magdaleni gori nad Velikim Otokom. Ne stoji več, podrti že pred letom 1783, saj je v spisih 1793 (ŽA Hrenovice, NšAL) sporočeno, da ne obstaja več, in tudi Consign. 1783 je nima. V popisih 1684 in 1690 manjka. V Zemljevidu, sekc. 206, naznačena na vrhu hriba.

(1666, 1689, 1694)

(25) *sv. Elizabete* v Malem Otoku (1666: in Khleinpoh Malepotok; 1684: in Parvo Ottok). Gotska, z zvezdastim obokom v prezbitariju, ok. 1530 (Komelj). Ladja ob koncu 17. stol. (1691, 1700 dat. okni) predelana, zvonik 1890 (Rupnik).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(26) *sv. Ane* v Hraščah. Prvotna c. je stala na vzhodnem koncu vasi (?). Sedanja z. 1795 (položitev temeljnega kamna) do 1796 (blagosl.; Rupnik), zvonik z letnico 1747 (Premrl).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(27) *sv. Barbare* na Studencu, v gotski tradiciji 17. stol. (1661 letnica na desnem robu pročelja, slavalok 1680).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(28) *sv. Lovrenca* v Orehku (1666: in Vnterdorff Orehak). Iz prve pol. 17. stol. Križnobreasto obokan prezbitarij (letnica 1626 na okenskem okviru v južni steni), letnica 1626 tudi na enem od okenskih okvirov v južni steni ladje, druga 1663. Ta c. in naslednji dve po Valv. XI, 409, 414, v oskrbi graščinskega kaplana z Orehka. V popisih 1684 in 1690 samo kapelanija brez omembe cerkve. 1782 om. lok. z vasmi Črmelice, Rakulik in Sajevče.

(1666, 1689, 1694, 1782, 1783)

(29) *sv. Florijana* v Orehku, v bližini gradu. Poznogotski prezbitarij z mrežastim obokom (zač. 16. stol.), zvonik dat. 1672, ladja predelana 1673. Da bi bila to grajska kapela, iz viz. in popisov ni razvidno. – Ž. ust. 1947.

(1666, 1689, 1694, 1783)

(30) *sv. Nikolaja* »na polju«. Po Valv. XI, 414, je stala v Orehku; viz. 1694: V'è altra vicina (pri Orehku) chiesa di S. Nicolò V. et C. V Consign. 1783 ne nastopa več. V popisih 1684 in 1690 manjka. Razvaline v smeri proti Prestranku (Premrl; gl. tudi Glavarstvo, 43).

(1666, 1689, 1694)

(31) *sv. Janeza Nepomuka* v Rakuliku. Z. 1728–1729 (1728 15/9 položitev temeljnega kamna, prva maša 1629 16/5; urb. c. v ŽA Hrenovice; Premrl), posv. 1732 29/7 po trž. škofu Luki Sertoriju Delmestri (prav tam), dela na zgradbi še tudi pozneje (1740, 1790) do 1799.

(1782, 1783)

7. Kapele:

(1) kapela v gradu Orehek (Nussdorf) (?). Pri Valv. XI, 414, in v viz. 1694 om. kaplan, ki je bival v graščini, le kaplan om. tudi v popisih 1684 in 1690. Poslopje gradu z. 1584, 1652–1809 v posesti Rossettijev (Gradovi 17, 8ss). O kapeli ni podatkov.

(1684, 1689, 1690, 1694)

(2) *sv. Ane* (Šilc, 333) v gradu Jama (Luegg; Predjama). Om. brez patrocinijskega v zapiskih k popisu 1782 (Lueg Schloss mit Kapelle; da tu ne gre za c. v Predjami, se vidi iz tega, da je ta c. zatem posebej navedena z vasjo Predjama). Prvotni grad iz 12. stol., v naslednjih stoletjih večkrat prezidan in povečan. Kapela še gotska (Gradovi 17, 44ss, kapela 56–57).

(1782)

XXXIII. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V SLAVINI

1. Gradec (1498), Grobišče (1498), Hrašče (samo del, del s c. v ž. Hrenovice), Klenik (1498), Koče, Matenja vas, Nemška vas (zdaj Slovenska vas), Palčje (1498), Petelinje (1498), Postojna, Prestranek, Radohova vas, Rakitnik, Selce (1498), Stara vas (1498), Sv. Peter (Šempe-ter; zdaj Pivka) (1498), Trnje (1498), Zalog, Žeje.

2. Sclavina, 1272 23/9 (kot spodaj).

3. C. prvič om. posredno prek župnika 1272 23/9 (kot spodaj), s patrocinijem prek ž. 1394 12/5 (par. eccl. s. Marie in Slawin Tergest. dioc.; RG II št. 05941). Sedanja triladijska c. iz druge četrtine 17. stol. (z napisom dat. 1636, južna ladja 1645), stari prezbitarij z gotskim obokom ohranjen kot zakristija. 1812 podaljšana. V viz. 1694 je rečeno, da je bil tu nekdanji tabor, ki pa je bil v vizitatorjevem času povsem porušen. – (1) Olt. *sv. Nikolaja* om. s ključarji leta 1498 (Urb. 3, 233).

4. Glede na patrocinijske in patronatske morebiti prazupnija 10./11. stol. ali že zelo zgodaj iz prazupnije Hrenovice izločena ž., prvič om. z župnikom (plebano de Sclavina) v papeški taksaciji trž. škofije 1272 23/9 (AT 1879/80, 3). Ker tvorita teritorija hrenoviške in slavinske ž. enoten geografski in fevdalni prostor, je povsem mogoče, da je bila zanj ust. ena sama prazupnija, pri

čemer pa mora ostati odprto, ali je bil v tem primeru njen sedež v Hrenovicah ali Slavini. Zaradi središčne lege pride Slavina prej v poštev, na drugi strani pa dejstvo, da v Hrenovicah v nasprotju s Slavino, kjer je dok. grad ogl. patriarha, po doslej znanih podatkih ni bilo kakšnega fevdalnega sedeža – znamenje, da gre za škofijsko ustanovo –, govori v prid Hrenovicam.

5. Sprva v polnih pravicah trž. škofa, ok. 1360 pa jo je papeški legat podelil trž. arhidiakonu. 1406 6/9 (AT 1881/82, 292ss; AT 1876/77, 150–151, op. 1; ista zadeva 1431 28/5, AT 1881/82, 342) jo škof fra Simon zaradi razprtij glede patronata ponovno inkorporira arhidiakonatu in kanonikatu tržaškemu, vendar s pridržano pravico potrditve. Po razpoložljivem gradivu sodeč je bil vzrok v tem, da so župnijo uzurpirali duhovniki, ki so jih semkaj brez škofovega soglasja pošiljali »Nemci«, slej ko prej postojnsko glavarstvo (prim. Höfler, *Cerkve*, 198 oz. 199); v papeški proviziji 1397 23/2 (RG II št. 06181) je celo zapisano, da ž. podeljuje ogl. patriarh, kar je lahko posledica zavestno napačne navedbe prosilca za ž. ali spomin na morebitne nekdanje patriarhove pravice, ki bi izvirale iz posestniških pravic. 1666: pripada arhidiakonu, potrjuje škof; Valv. 1689: na ž. prezentira trž. kapitelj; viz. 1694: arhidiakon. Tako še 1712 6/12, ko je škof umestil arhidiakona skupaj s pripadajočim beneficijem v Slavini (AT 1883, 365), in 1767 20/1 (Zabukovec, 75).

Lit.: Postojnsko okrajno glavarstvo, 1889; J. Zabukovec, *Slavina*, 1910; J. Boštjančič (ur.), *Slavenski zbornik*, 2005; LC VIII.

6. Podružnice:

(1) *Sv. Križa* v Selcah pri Pivki (1666: in Tezza; 1694: Hleuke, Kleuke). Iz 17. stoletja (prezbiterij 1635, povišan 1691, 1699 letnica na glavnem portalu).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(2) *sv. Urha* v Repljah (pod Osojnico) (Gradec), om. 1498 (Urb. 3, 242). 1666: in Feldt; 1684 in 1690: v Selcah. Opuščena po letu 1785. Razvaljena, vidni temelji (KLS I, 252). Consign. 1783 je ne navaja več.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694)

(3) *sv. Jerneja* v Petelinjah. Z. 1692–1693, zvonik 1813.

(1526, 1666, 1526, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(4) *Sv. Trojice* v Gradcu. Iz 17. stol. (prezbiterij z rombasto-zvezdastim obokom v gotski tradiciji, dat. 1643 na okenskem okviru; glavni portal dat. 1686). V popisih 1684 in 1690 ter v Consign. 1783 ni om.

(1666, 1689, 1694, 1782)

(5) *sv. Petra* v Pivki (nekdaj Šempeter na Krasu; 1690: Shanpeter), om. posredno z vasjo 1300 2/4 (in villa S. Petri super Piucham; MPF, 127; Bianchi, *Thes.*, 297). V jedru gotska, v 17. stol. (1653, napisna plošča nad portalom) prez., ponovno prez. (razširjena) 1755–1768 (urb. c. 1696 v ŽA Slavina; Premrl). Kapelanija ust. 1721 (Zabukovec, 81), 1782 om. lok. – Ž. ust. 1944.

(1526, 1666, 1526, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(6) *sv. Lovrenca* v Radohovi vasi (Pivka). Sedanja z. 1657–1659 (dat.), zvonik 1794.

(1526, 1666, 1526, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(7) *sv. Primoža in Felicijana* nad Pivko (na istoimenskem hribu nad Radohovo vasjo; 1666: pri Radohovi vasi; 1684 in 1690: v Radohovi vasi; v viz. 1694: nel monte; prim. IMK 1893, 158s). 1741 7/8 posv. glavni olt. (urb. c. v ŽA Slavina; Premrl). Opuščena po letu 1785. Ne stoji več.

(1666, 1684, 1690, 1694)

(8) *sv. Lenarta* v Kleniku (1666: in Clenez), om. 1498 (Urb. 3, 242), v popisu 1526 kot »kapela« (s kaplanom?). Sedanja v stanju iz prve pol. 17. stol. (1604 portal, okna ladje 1622, 1628 in 1633).

(1526, 1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(9) *sv. Marjete* v Palčju (1666: undter dem Perg), om. 1498 (Urb. 3, 242), v razvalinah (KLS I, 256). Opuščena po dekretu trž. škofa 1777 30/7. Consign. 1783 je ne navaja več.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694)

(10) *sv. Nikolaja* v Palčju, om. 1498 (Urb. 3, 241). Prezbitarij 1633 (okno v južni steni), Prez. v 19. stol. (1853–1861).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(11) *Sv. Trojice* v Trnju (na Lonici; Sv. Trojica) (1689: zu Uternie, 1690: in monte Lonza, 1694: Nel monte Loniza), romarska triladijska iz 17. stol. Consign. 1783 je več ne navaja (v popisu 1684 je ni), a se je v letih 1793–1794 na njej še delalo (urb. ž. c. 1718[–1799] v ŽA Slavina; Premrl). Tik pod vrhom Lonice (1124 m), v razvalinah, obnovljena 2000–2010, posv. 2016 2/5 po škofu Juriju Bizjaku. – 1895–1901 z. nova v vasi (arh. Rajmund Jeblinger), z gradivom stare c. in c. sv. Marjete v Palčju (Kjuder, 550), posv. 1907 7/7 (Letopis). – Ž. ust. 1947. (1689, 1690, 1694)

(12) *sv. Elije* v Trnju. Ne stoji več. Na pokopališču. Odstranjena po potresu 1895.

(1526, 1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(13) *sv. Janeza Krstnika* v Štivanu (Matenja vas), om. ok. 1400 (Urb. 3, 199). Popis 1666 je nima. Prvotna naj bi stala nekoliko višje proti Grobiščam (LC VIII, 86). – Sedanja z. od 1643 (dat. portal) dalje, posv. 1702 po trž. škofu Janezu Millerju. Kapelanija ust. 1731 (Zabukovec, 83). – Vik. 1910. ž. ust. 1947.

(1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(14) *Marijine zaroke* v Rakitniku, z. 1746, posv. 1747 po trž. škofu Leopoldu Petazziju (urb. kapele 1776 v ŽA Slavina; Premrl). Kapelanija ust. 1766 1/9 oz. 1767 26/1 (Zabukovec, 84). Po Consign. 1783 tu beneficium simplex.

(1782, 1783)

(15) *sv. Andreja* v Slovenski vasi (nekdaj Nemška vas). Iz 17. stol. (prezbitarij 1631, 1633, vhod dat. 1658). Zvonik 1879. V Consign. 1783 izpadla.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782)

(16) *sv. Jurija* v Žejah (1684 in 1690: Potschka; 1694: nel monte Pozhka; popis 1782 ima tu Žeje). V popisu 1666 je ni. Stara c. na Počku (sv. Jurija hrib). Om. leta 1300 (apud Sanctum Georgium in Pozech; Bianchi, Thes., 147). Opuščena po dekretu trž. škofa 1762 21/7 in propadla. – Nova c. v vasi v Žejah z. sredi 18. stol. (od 1747?), 1761 obokana, do 1772, oprema prenesena iz stare c. (urb. c. 1737 v ŽA Slavina; Premrl; Zabukovec, 126ss).

(1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(17) *sv. Antona Padovanskega* v Stari vasi. Z. 1663 (dat. prezbitarij)–1668 (portal) (1684: noviter erecta).

(1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(18) *sv. Danijela* (1666, 1698: *sv. Mihaela*) v Zalogu. Patrocinijska sv. Mihaela v popisu 1666 (po vrsti za c. sv. Andreja v Nemški vasi; im Perg) in pri Valv. 1689 (zu Usaloch). Izpričana v zapisu misala (v tuji zasebni lasti), ki je bil kupljen na dan sv. Katarine (25. novembra) 1481 za pet dukatov in sedem soldov iz premoženja cerkve sv. Danijela v Zalogu (ecclesie sancti Danielis in Salog), ko je bil Aleksij iz Trnovega vikar v Slavini (M. Smolik, v: Knjižnica 2003, 51–62, in Slavenski zbornik, 2005, 203–212).⁵⁵ Kot vas po tej cerkvi (Sannd Daniel) om. 1498 (Urb. 3, 230). Zemljevid, sekc. 211, ima samo c. nad vasjo, v vasi nobene. Sedanja prez. 1622–1624 (letnici na okenskih okvirjih ladje), posv. 1625 po trž. škofu Rajnaldju Scarlicchiju (napis na okenskem okvirju v prezbitariju).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(19) *sv. Marjete* v Kočah. Prvotna z. 1654–1658 (B. Premrl, v: Kronika 2010, 73–86; s popravkom glede dejstva, da se om. že v popisu 1666 [prej »1665«], v: Kronika 2011, 299; B. Premrl, 150 let cerkve sv. Marjete v Kočah, 2012). Sedanja c. z. 1862–1863 (temeljni kamen

⁵⁵ »Anno Domini milesimo quadringetesimo octuagesimo primo Emptus est liber iste in die sancte Katherine. Tempore domini Alexij de Dornekch vicarij in Slawina. Et Primo Stor et Matheo filio Caspar de Salog victrici ibidem. Et coram fide dignis personis pro ducatis quinque et solidis septem de bonis ecclesie sancti Danielis in Salog. Et cetera.« Za posredovanje posnetka po barvnih diapozitivih v rokopisni zbirki NUK Ljubljana, ki se hrani v Kulturnem društvu Slavina, se zahvaljujem mag. Janku Boštjančiču.

postavljen 1862 2/6; ZD 1862, 138–139; Kjuder, 539), z uporabo detajlov iz prejšnje, blagosl. 1863 25/10 (ZD 1863, 263–264; Premrl, prav tam). (1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(20) *sv. Štefana mučenca* (1666: *Sv. Rešnjega telesa*; po viz. 1694 stranski olt.) v Postojni. Po P. Hitzingerju (Blätter aus Krain, 1864, št. 1, 3) prvič om. 1470, sicer pa posredno z župnikom 1473 9/10 (kot spodaj), zatem 1498 (Urb. 3, 224, 227). Sedanja zid. 1773–1777 (P. Hitzinger, Blätter aus Krain, 1864, št. 2, 7; 1777 letnica nad portalom) po načrtih Leopolda Hofferja, posv. 1798 23/8 po trž. škofu Ignaciju Kajetanu Bussetu. – V Valv. 1689 naveden in posebej opisan v i k a r i a t s podružnicama sv. Andreja v trgu (št. 21) in kapele sv. Uršule v gradu (Valv. VIII, 714) (po CS 1971 vik. ust. 1767, kar pa se po Hitzingerju, ib., nanaša le na prvo takrat znano omembo vikarja), po Consign. 1783 tu samo kuracija (1684, 1690, 1694: kapelani-ja). – Ker se tu 1473 9/10 om. župnik (AAU, Acta No. 4, 334r), gre po vsej verjetnosti še za srednjeveški vikariat, ki si ni mogel pridobiti več župnijskih pravic in je propadel. Novoveška kapelanija ust. 1645 z dotacijo Wolfa Dietricha Enzthalerja (P. Hitzinger, Blätter aus Krain, 1864, št. 1, 4). V popisu 1782 lok. s Staro vasjo in Zalogom, 1783/II kuracija. – Jožefinska ž., ust. 1793/1794.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(21) *sv. Andreja* (1666: *sv. Danijela »aldorth«*, tj. »im Markht Adlsperg«) v Postojni. Om. naj bi bila leta 1470 (P. Hitzinger, Blätter aus Krain, 1864, št. 1, 3), opuščena 1781 (P. Hitzinger, Blätter aus Krain, 1864, št. 2, 7). Ne stoji več.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694)

7. Kapele:

(1) *sv. Uršule* (1666, 1684, 1690, 1689) oz. *sv. Priscile dev. in muč.* (1694) pri gradu Postojna (Adelsberg) (drug patrocinijski verjetno z gradnjo nove kapele po upepelitvi gradu leta 1689, a se ni obdržal; staro stanje gradu s kapelo ob obzidju kaže grafika v Valv. XI, 6; Gradovi 17, 96ss). Om. 1589 (Hitzinger, Blätter aus Krain, 1864, št. 1, 3), prenovljena in posv. 1659. Opuščena po viz. dekretu 1777 30/7. Ne stoji več; stala naj bi poleg Pristave, kjer je bila do leta 1749 žrebčarna (Zabukovec, 190s).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694)

(2) *Marijinega vnebovzetja* v graščini in nekdanji cesarski kobilarni v Prestranku, z. v času cesarja Karla VI. po letu 1728, ko je graščino odkupila notranjeavstrijska dvorna komora in tu uredila kobilarno za konje iz Lipice (Zabukovec, 179; še Šilc, 333). V sereverovzhodnem vogalnem stolpu, med bombardiranjem proti koncu druge svetovne vojne poškodovana, zatem profanirana (Gradovi 17, 119–121). V popisih in vizitacijah se ne navaja.

XXXIV. ŽUPNIJA SV. PETRA IN PAVLA V TRNOVEM

1. Bač (1498), Bistrica (= Ilirska Bistrica), Bukovica Zgornja in Spodnja (= Bukovica Velika in Mala), Dobropolje, Fabci, Harije, Jablanica, Jasen, Jurišče (od 2007 Juršče), Kalec (Steinberg, grad), Koritnice, Koseze, Kuteževo, Mereče, Podgraje, Podstenje, Podstenjšek, Podtabor, Soze, Šembije (1498), Trpčane, (Topolec, 1498), Vrbica, Vrbovo, Zabiče, Zarečica, Zarečje, Zemon Dolnji in Gornji; *vikariat Prem*: Bitnja, Smrje.

2. Dornech, 1272 23/9 (kot spodaj). Trnovo zdaj del Ilirske Bistrice.

3. C. prvič om. posredno z župnikom 1272 23/9 (plebano de Dornech, kot spodaj), s patrocinijskim leta 1355 (clericatum sancti Petri in Dornek; AT 1876/77, 67). Današnja iz 17. stol. (letnica 1646 na portalu iz prezbitarija v zakristiji; Premrl; letnici 1647 in 1677 na portalih; Glavarstvo, 73), 1741 prizidana rožnovenska kapela; 1827 podaljšana in z. nov zvonik, prezidava končana 1851–1852 (ZD 1852, 192).

4. Pražupnija 10./11. stol., om. posredno z župnikom (plebanus) v papeški taksaciji tržaške škofije 1272 23/9 (AT 1879/80, 3). Prvotno je obsegala tudi ž. Jelšane in po vsej verjetnosti Hrušico.

5. Ž. sprva pleno iure trž. škofa. Po prihodu Walseejevcev v Devin in pripadajoči mu Prem ob koncu 14. stol. (1394 ali 1395) se je vnel spor za patronat nad nekaterimi župnijami tržaške škofije, med temi tudi za Trnovo, ki naj bi jim pripadal »ex iure territoriali«. 1395 22/10 postavi župnika na ž. Rudolf Walsee, ki ga kljub protipravnosti škof vendarle umesti (insert v 1448 1/2, AT 1877/78, 189–196). Zaradi vztrajnosti Walseejskih, da si pridobe patronat nad temi župnijami, je spor prišel pred papeža v Rim (1426, 1431) in leta 1434 pred koncil v Basel, kjer so župnika Reimperta Walseejevca ekskomunicirali. V več let trajajoči zadevi se je baselski koncil postavil na stran trž. škofa in kapitlja; 1446 12/10 je škof Nikolaj de Aldigardis ž. inkorporiral trž. kapitlju. Leta 1449 se je tržaška stran obrnila tudi na rimskega kralja Friderika, ki pa se glede trnovske ž. ni mogel odločiti (1449 15/3), zato pa je v njeno korist 1452 23/10 razsodil koprski škof kot delegat papeža Nikolaja V. Končno je v spor posegel papež Pij II, ko je 1462 6/11 odločil zatreti ž. v Trnovem (supprimere penitus et extinguere) in namesto nje povzdigniti v župnijsko Marijino cerkev v Knežaku (nec non ecclesiam sancte Marie de Chucsacho que filialis eiusdem sanctorum Petri et Pauli existit in parrochiale et matricem ecclesiam errigere). Papeževa odločitev pa očitno ni zalegla, saj je kmalu zatem, 1463 15/6, trž. kapitelj v Senožečah sklenil z Walseejevci dogovor, po katerem jim je za določeno letno penzijo prepustil patronate nad spornimi župnijami »na Krasu«, med temi (za letnih sedemnajst zlatih dukatov) tudi za Trnovo. Dogovor je končno potrdil tudi sam papež Pij II. 1464 21/7. (Celotno gradivo je z uvodnim komentarjem objavil A. Hortis v AT 1876/77, 53–81, 150–200, 375–388, in 1877/79, 81–112, 170–240; regesti A. Marsich v AT 1882/83, 201ss, 207, 286s, 292ss, in 1884, 105ss, 114s, 118; nekateri dokumenti objavljeni tudi v CDI; gl. tudi Höfler, Cerkve, 192–193 oz. 194–195). Po 1463 patronat s prezentacijo Walseejevci, po odprodaji posestev 1472 Habsburžani. Po Valv. 1689 ž. cesarska, po popisih 1684 in 1690 nadvojvodska (z letno penzijo trž. kapitlju), po viz. 1694 nadvojvodova.

Lit.: J. Bilc, Kronika fare Ternovske na Notranjskem, v: Laibacher Diöcesanblatt 1880, 34–38, 49–51; Postojnsko okrajno glavarstvo, 1889; LC VIII.

6. Podružnice:

(1) *Sv. Trojice* v Trnovem (1666; im feldt). Iz 17. stol. (1648 letnica na portalu; Premrl). Opuščena konec 19. stol. po zgraditvi železniške proge, ki je presekala pot do nje. Porušena 1957 (Premrl).

(1526, 1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(2) *sv. Antona Padovanskega* v Podstenjeh. Iz 17. stol. (prezbiterij in ladja z grebenastim obokom; letnica 1669 na južnem portalu, glavni portal dat. 1674, zvonik 1682). – Ekspozitura 1797 (Glavarstvo, 95). Zdaj tu le podružnica župnije Ilirska Bistrica.

(1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(3) *sv. Štefana papeža in muč.* na Topolcu. Barokizirana (na portalu pod lopo zvonika letnica 1667).

(1526, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(4) *sv. Vida* v Šembijah (1666: zu Salvie'), om. posredno s krajem 1258 7/6 (UBKr II, 198; Bianchi, Thes., 225). V osnovi gotska, prez. sredi 17. stol. (1653 dat. desno okno v južni steni ladje, 1664 slavolok).

(1526, 1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(5) *sv. Luke*, om. »in Oberdorff« samo v popisu 1666 za prejšnjo. Neznana. Gl. tudi spodaj, št. 31.

(1666)

(6) *Marijinega vnebovzvetja* v Knežaku, om. prvič 1431 28/5 v papeških registraturah kot kapela (capel. b. Marie in Knesok), pridružena ž. c. v Trnovem, v sporu glede zasedbe trnovske ž. (RG V št. 06305) in zatem v zadevni razsodbi papeža Evgena IV. 1431 15/6 (et nichilominus

dictam ecclesiam ac Capellam beate Marie in Knesok Terg. dioc. eidem ecclesie [sc. sv. Petra v Trnovem] annexam; AT 1876/77, 169–185); očitno dotirana in s kaplanom. V 17. stol. prez. (do 1663, letnica na glavnem portalu), po požaru 1759 obnovljena (1763) (Premrl). Prez. (povečan prezbitarij) posv. 1939 11/6 (Letopis). – V i k a r i a t, verjetno posledica odločbe papeža Pija II. z dne 1462 6/11 (kot zgoraj, AT 1877/78, 218–219; CDI IV/1126), s katero je ta zaradi sporov z Walseejevci glede patronata nad ž. c. v Trnovem povzdignil Marijino c. v Knežaku v župnijsko, a podatkov o tem iz 16. stol. ni. Kapelanija ust. 1645 (Glavarstvo, 82). Vik. (s prezentacijo soseske) posebej v Valv. 1689 (po popisih 1684 in 1690 kapelanija, viz. 1694: chiesa curata, 1782: lok., Consign. 1783: kuracija). V njegovi oskrbi podružnice pod št. 7–10. – Ž. ust. 1838.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(7) sv. *Barbare* v Knežaku (1694: nelle campi; 1783 om. le v popisu bratovščin z istoimensko bratovščino), na novem pokopališču (1820). Z. 1652 (?; letnica na portalu; Premrl).

(1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(8) sv. *Janeza Krstnika* na Baču (1783 brez patrocinija). Prejšnja iz sredine 17. stol. (1654?) po jožefinskih reformah opuščena in propadla, nova, z uporabo kamnoseških delov stare (na prekladi okna na južni strani prezbitarija letnica 1654, nad glavnim portalom 1751) blagosl. 1874 5/7 (ZD 1874, 229).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(9) sv. *Ane* na Baču (1694: na pokopališču). (V Consign. 1783 izpadla.) Predelana v 18. stol. (na prekladi glavnega portala letnica 1754, na prekladi zakristijskih vrat 1776).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694)

(10) sv. *Hieronima* nad Koritnicami (1694: nel monte) (v Consign. 1783 izpadla). Predelana 1904 (letnica na glavnem portalu; Premrl).

(1684, 1689, 1690, 1694)

(11) sv. *Antona opata* v Koritnicah. Na zunanjščini prezbitarija letnica 1631. 1988 temeljito obnovljena,

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(12) Sv. *Trojice* na Kalcu (Steinberg, Stemperch, pri Baču; v Consign. 1783 je ni, v popisu 1782 om. samo grad brez c.). V Valv. VIII med podružnicami trnovske ž., z olt. Sv. Trojice in sv. Ludovika Kralja (v viz. 1694: kapelo sv. Sigismunda Kralja). Neznana. Ne gre je zamenjati z romarsko c. Sv. Trojice v Trnju (ž. Slavina, podružnice, št. 11). Po vsej verjetnosti gre za zunanjo kapelo gradu oz. dvorca Kalec iz 17. stol. (Gradovi 19, 52ss).

(1689, 1694)

(13) sv. *Jurija* na Jurščah. Z. 1664 (letnica na portalu), posv. po trž. škofu Millerju 1693 20/6 (viz. 1694). Upod. v Valv. Top. fol. 119, z napisom »Jurschiz«, v objavi neidentificirana, še brez zvonika.

(1684, 1689, 1694, 1782, 1783)

(14) sv. *Jurija* v Ilirski Bistrici, om. 1517, ko je župniku v Trnovem darovala cerkveno zemljišče za enotedensko mašo (Bilc, 50). V popisu 1684 le z bratovščino Blažene Device Marije. Z. 1752 (Premrl, po rokopisni kroniki J. Bilca v ŽA Trnovo). V prejšnjem stanju upod. v Valv. Top., fol. 50.

(1689, [1684], 1690, 1694, 1782, 1783)

(15) sv. *Ahaca* nad Ilirsko Bistrico (Jasen). Po Valv. 1689 naj bi bil tu nekoč tabor. Ok. 1793 (pred 70 leti; ZD 1863, 188) zaradi udara strele pogorela. V razvalinah.

(1666, 1684, 1689, 1694, 1783)

(16) sv. *Evstahija* (1694), sv. *Joahima* (izpričano z urb. c. 1745 v ŽA Ilirska Bistrica; Premrl) oz. sv. *Hieronima* (1783) v Jasenu. V popisih 1666, 1684 in 1690 ni om. Po letu 1783 porušena, 1808 (letnica na portalu) z. nova, posv. sv. Joahimu (Glavarstvo, 74)

(1694, 1782, 1783)

(17) Sv. *Križa* v Vrbovem. V popisih 1666, 1684 in 1690 ni om. Iz 17. stol. (?; letnica 1660 na okenskem okvirju v južni steni prezbitarija; Premrl).

(1689, 1694, 1782, 1783)

(18) *Device Marije (Marije Snežne)* v Jablanici, pod starim jablaniškim gradom (1684: sub castro Jablanitz). Poznogotska, s fragmenti poslikave, dat. 1544, letnica 1544 tudi v tlaku, po potresu 1976 (?) v razpadajočem stanju.

(1666, 1684, 1689, 1694, 1782, 1783)

(19) *sv. Mihaela* na Dolnjem Zemonu. Baročno predelana (letnica 1677 na portalu).

(1666, 1526, 1684, 1689, 1694, 1782, 1783)

(20) *sv. Kancijana* pri Dolnjem Zemonu (1694: nei campi). Ne stoji več, tudi Consign. 1783 je ne omenja. V Zemljevidu, sekc. 229, neka c. označena jugovzhodno od vasi.

(1666, 1526, 1694)

(21) *sv. Jerneja* na Gornjem Zemonu (1694: Velikem Zemonu). Prvotna srednjeveška na arheološkem najdišču Mežnarija, ostanki še vidni. Nova z. v 17. stol. (portal dat. 1665; Premrl).

(1666, 1684, 1689, 1694, 1782, 1783)

(22) *sv. Katarine* v Kuteževem. V 1684 med 4 neimenovanimi (1690 imenovanimi) podružnicami podgrajske kapelanije. V 18. stol. (ali po letu 1783?; v Consign. 1783 je ni, v popisu 1782 samo kraj brez c.) opuščena in propadla. Zemljevid, sekc. 229, ima naznačeno c. sv. Katarine na pol poti med Kuteževim in Podgrajami. Ruševine (temelji, iz 17. stol.) še ohranjeni na istoimenski arheološki lokaliteti. Današnja neoromanska, posv. sv. Jožefu, z. 1883–1884 (1883 19/1 dovoljenje za zidavo; ZD 1883, 77; blagosl. 1884 28/9; ZD 1884, 333; 1884 letnica na stebri v notranjščini).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694)

(23) *Matere božje (Matere božje Karmelske)* v Podgrajah. Iz 17. stol. (fragment portalne preklade, vzdian v severni steni prezbitarija, dat. 1630). V Valv. 1689 (VIII, 709) posebej om. v i k a r i a t (1684, 1690: kapelanija, 1694: chiesa curata, 1782 lok.; v Consign. 1783 oskrba ni om.). Po popisu oskrbuje podružnice pod št. 22, 25 in 26; obseg vikariata po viz. 1694: Podgraje, Trpčane, »Pako« (= Koseze), Kuteževo. – Ž. ust. 1929.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(24) *sv. Štefana* v Podgrajah na pokopališču. Ne stoji več. Po vsej verjetnosti stara vaška c. pred sedanjo Marijino. V popisu 1782 in Consign. 1783 je ni. Zemljevid, sekc. 229, ima le še eno cerkev zunaj vasi proti severovzhodu, v Opisu, 172, v vasi om. samo ena cerkev (Die Kirche).

(1689, 1694)

(25) *sv. Roka* v Trpčanah. V popisu 1684 med štirimi neimenovanimi (1690 imenovanimi) podružnicami podgrajske kapelanije. V 18. stol. (ali po letu 1783?; v Consign. 1783 je ni, v popisu 1782 samo kraj brez c.) propadla. Zdaj tu c. sv. Antona Padovanskega, z. 1935 (Letopis).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694)

(26) *sv. Lenarta* v Zabičah. V popisu 1684 med štirimi neimenovanimi (1690 imenovanimi) cerkvami podgrajske kapelanije (1694: nel monte). V 18. stol. (ali po letu 1783?; v Consign. 1783 je ni, v popisu 1782 samo kraj brez c.) propadla. Zemljevid, sekc. 229, ima c. sv. Lenarta na hribu jugovzhodno od vasi. Zdaj tu c. Žalostne Matere božje, z. 1969.

(1684, 1689, 1690, 1694)

(27) *sv. Marije Magdalene* v Kosezah (1689: Pako; 1694: Pak; popis 1666 ima kot zadnjo našteto podružnico sv. Marije Magdalene »in Waldt beÿ Clana«). Iz 17. stol. (na vhodu v lopo letnica 1656).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(28) *sv. Roka* na Mali Bukovici (1666: Spodnji Bukovici). Današnja iz 19. stol. (1870 blagosl.; Premrl, po rokopisni kroniki J. Bilca v ŽA Trnovo).

(1666, 1684, 1689, 1694, 1782, 1783)

(29) *sv. Kozma in Damijana* na Veliki Bukovici (1666: Gornji Bukovici). Nad portalom napis z letnico 1619.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(30) *sv. Štefana* v Harijah (1694: in Cassiane, pač napačno za Cariane), s patrociniem om. 1489 (Urb. 3, 249). Sedanja iz 17. stol. (letnica 1673 na portonu; 16.. okno v južni steni ladje,

na slavoloku 1692). V 19. stol. (1860, 1882; Glavarstvo, 105) razširjena. V popisu 1782 lok. – Zdaj tu ž. (vik.).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(31) *sv. Jakoba*, om. v kraju »Oberdorff« samo v popisu 1666 za prejšnjo. Neznana. Gre za isti kraj kot. št. 5 ?

(1666)

(32) *sv. Urbana* v Tominjah, prez. v drugi pol. 17. stol. (letnica 1673 nad desnim oknom v južni steni ladje, na bazah portala 1674), posv. 1693 17/6 po trž. škofu Millerju (viz. 1694). 1880 prez., z novim zvonikom (ZD 1880, 388).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(33) *sv. Florijana* v Dobropolju (Zarečica). Konec 19. stol. predelana (letnica 1890 na portalu).

(1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(34) *sv. Fabijana in Sebastijana* (1526: *Sv. Duha*, 1689 tudi *Sv. Trojice in sv. Roka*) v Zarečju. Patrocinj Sv. Trojice po bratovščini (pač z olt.), izpričani z urb. c. 1725 v ŽA Ilirska Bistrica; Premrl).

(1526, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(35) *Sv. Duha* na Brcah (prej Brdice).

(1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(36) *sv. Helene* na Premu, om. s patrocinjem in vikarjem 1498 (Urb. 3, 243). Po napisni plošči iz stare cerkve ta z. 1633 s sredstvi rodbine Oberburg (Glavarstvo, 84), na portalu letnica 1658 (prav tam),⁵⁶ nova z. od 1866 po načrtih F. Faleschinija (1866 23/9 vzidan temeljni kamen; ZD 1866, 214, 221) do 1867 (blagosl. 1867 10/12; ZD 1867, 296), posv. 1869 5/9 (ZD 1869, 277). – **V i k a r i a t**, srednjeveška ustanova premske graščine oz. njenih posestnikov (Devinskih), o čemer priča tudi kostnica, om. pri Valv. in v viz. 1694. 1367 27/6 om. kaplan, ko mu je trž. kapitelj dal v najem ž. Košana (AT 1880/81, 156), kapela om. 1467 28/4 v prošnji košanskega župnika, ki mu je pripadala skupaj z ž., na papeško kurijo za dispens zaradi rojstva zunaj zakona (RG IX št. 01000); takrat sta bili ž. in kapela v patronatu Ruperta Walseejskega. Po poročilu 1743 4/6 (Smole V, 180) naj bi vik. (ponovno?) ustanovili knezi Porcia (na Premu od Janeza grofa Porcia, †1614, dalje). Vik. om. še v Valv. 1689, v 1684 in 1690 kapelanija, v viz. 1694 kuracija, v popisu 1782 in v Consign. 1783 tu spet vikariatna c. V njeni oskrbi podružnici št. 37 in 39. V popisu 1526 tu navedena bratovščina (verjetno pozneje imenovana bratovščina sv. Nikolaja). – Ž. ust. po 1783.

(1526, 1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(37) *sv. Janeza Krstnika* v Smrjah. Iz leta 1644 (letnica na portalu). Zvonik dat. 1806.

(1684, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(38) *sv. Štefana* »na polju«, om. samo v viz. 1694. Neznana.

(1694)

(39) *sv. Katarine* pri Premu (1689: an einen einsamen Ort, so unfern von der Pfarrkirchen [tj. sv. Helene] ist; 1684, 1690: in campis; 1694: nel monte). Ne stoji več in tudi Consign. 1783 je več ne navaja. Stala je v smeri od Prema proti Čeljam, kjer se je ohranilo krajinsko ime Katarina (KLS I, 97).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694)

(40) *sv. Hieronima* v Čeljah. Om. tu v popisu premske kapelanije 1690. Sicer v hrušiški ž. (gl. tam).

(1690)

(41) *sv. Frančiška Serafinskega* na Janeževem Brdu. Om. tu v popisu premske kapelanije 1690. Sicer v hrušiški ž. (gl. tam).

(1690)

⁵⁶ Po poročilu v ZD 1867, 261, naj bi bila predhodnica sedanje posv. leta 1602 (pred 265 leti) po škofu Ursinu de Bertisu.

(42) *sv. Jurija* v Liscu, om. tu v viz. 1694. Verjetno po pomoti (gl. ž. Jelšane). (1694)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na pokopališču ž. c. v Trnovem. Pač kostnica. Ne stoji več. (1689, 1694)

(2) *sv. Mihaela* pri c. *sv. Helene* na Premu. Pač kostnica. Ne stoji več. (1689, 1694)

(3) *sv. Janeza Krstnika* pri dvorcu Gotnik (Gutneck: Zabiče), iz 18. stol. (?). V vizitacijah in popisih ni om., dok. v popisu škode po požaru, ki je zajel dvorec leta 1794 (Gradovi 19, 20ss). 1994 obnovljena.

(4) *sv. Florijana* v gradu Jablanica (Jablanec; Stari grad). Om. v Valvasorjevem opisu ž. Trnovo (VIII) in v Valv. XI, 289, poleg kapele *sv. Uršule* kot ena od dveh kapel v gradu. Ena od teh zunaj tik ob gradu, dok. v skicni knjigi Valv. Top., fol. 112, in v upodobitvi v Valv. XI, ib. Viz. 1694 govori v besedilu le o eni kapeli v gradu, ki jo je vizitator obiskal, potem ko ga je pri Marijini c. pod gradom sprejel baron Lazarini (Durissini, 115), in je v popisu cerkva navedena s patrocinijem *sv. Uršule*. Grad, iz druge pol. 15. stol., v ruševinah (Gradovi 19, 28ss). Kapela *sv. Florijana* v 19. stol. še v rabi (Šilc, 334). (1689, 1689/XI)

(5) *sv. Uršule* pri gradu Jablanica (Jablanec; Stari grad), om. v Valv. XI, ib., in v viz. 1694. Po viz. 1694 (besedilo, Durissini, str. 114), ni bila v grajskem poslopju (kot tista *sv. Marjete* na Premu), marveč »nella cortex«. Ker imata tako Valv. (VIII) kot viz. 1694 posebej c. Marije Snežne pod gradom (v viz. 1694 c. Device Marije »nel boscho di Jableniz«), je ne gre poistovetiti s to cerkvijo (prim. Gradovi 19, ib.). Poleg tega stoji ta precej niže od gradu kot kapela v Valvasorjevih upodobitvah. (1689/XI, 1694)

(6) kapela *sv. Marjete* v gradu Prem. Grad z. v 12. stol. kot sedež enega od treh oglejskih gospostev na Krasu, v fevdu Devinskih in zatem Walsejskih, po 1472 pod Habsburžani (Gradovi 19, 108ss). Kapela posredno om. s kaplanom 1366 10/6 6 (MPF, 48; prim. Bianchi, Thes., 358s), zatem om. (brez datuma) kaplan Huga Devinskega (Johannes capellanus meus de Prem; AT 1876/77, 69s) in 1401 Rudolfa Walsejskega (Gerhardus cappellanus meus in Prem; ib., 71). Po urb. Prem 1498 je moral vikar pri Sv. Heleni vsak petek brati mašo v kapeli na gradu (Urb. 3, 243). 1684: capella in castello. Še ohranjena gotska kapela v grajskem poslopju nad »romansko« dvorano v pritličju (M. Zadnikar, Romanska arhitektura na Slovenskem, 1959, 319s; Gradovi 19, 128–130, 131; Šilc, 334), iz zgodnjega 15. stol., v zač. 17. stol. (po Valv. 1689 leta 1615) obnovljena. (1684, 1689, 1694)

XXXV. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V JELŠANAH

1. Brgud Veliki in Mali (Hrv.), Dolenje, Lipa (Hrv.), Lisac (Hrv.), Malo Brdce (= Brdce, Hrv.), Mune Male in Velike (Hrv.), Nova vas pri Jelšanah, Novokračine, Pasjak (Hrv.), Rupa (Hrv.), Sušak, Šapjane (Hrv.), Škalnica (Hrv.), Veliko Brdo, Žejane (Hrv.).

2. Helsano, Helsaco, 1395 22/10 (kot spodaj).

3. C. posredno om. z vikarjem 1395 22/10 (kot spodaj). Patrocinijski izpričan 1440 19/5 (ecclesie beate virginis in Elsaco; AT 1877/78, 179ss) in 1463 15/6 (ecclesie sancte Marie in Elsaco; ib., 221ss). Prvotno Marijinega rojstva (?; tako popis 1666). 1527 posv. (rekonciliirana) po trž. škofu Petru Bonomu 1527 (Hušo; prim. Scussa, 106–107), današnja iz 17. stol. (posv. 1657), 1875 (letnica na portalu) in 1876 predelano pročelje z zvonikom.

4. Srednjeveški vik. in ž., v 14. stol. izločena iz pražupnije sv. Petra v Trnovem. Na obstoj vikariata v Jelšanah je mogoče sklepati po podatku o klerikatu v ž. Trnovo v listini 1334 16/1 (CDI III/637) in v letih 1371–1374 (Pahor, Taxatio). Klerikov sedež ni zapisan, prvič dok. z vikarjem 1395 22/10 (Stephano vicario in Helsano, Helsaco; insert v 1448 1/2, AT 1884, 105ss). V razglasu obsodbe papeža Evgena 1431 15/6 (AT 1876/77, 169ss) se Jelšane (in Nolsach) pojavljajo med župnijami, vendar je c. ostala na ravni vikariata, kot je to razbrati iz omembe inkorporacije trnovske ž. 1443 14/3 (ecclesia seu clericatus sancte Marie in Elsaco filialis suprascripte ecclesie in Dornech; v 1463 15/6; AT 1877/78, 221). V ž. povzdignjena po prenosu patronata na Walseeske 1463. (Velik del nekdanje ž. danes v Republiki Hrvaški.)

5. Ž. je cerkvena ustanova, morda v prezentaciji trnovskega župnika in potrditvi trž. škofa. Zaradi zlorab s strani Walseejevcev (gl. Trnovo) jo je trž. škof 1443 14/3 (omemba v 1463 15/6; notarski izvod 1446 12/10, insert v 1463 15/6; AT 1877/78, 221ss) inkorporiral trž. kapitlju, ki jo je nato 1463 15/6 (kot zgoraj) za letno penzijo štirinajstih zlatih ducatov prepustil Walseejevcem. Od 1463 v patronatu in prezentaciji Walseejevskih, od 1472 Habsburžanov. Ž. po Valv. 1689 cesarska, po viz. 1694 nadvojvodova. 1773 27/4 župnika umesti trž. škof na cesarsko prezentacijo (AT 1885, 367, št. 454). Valv. (pač napačno) postavlja ž. v puljsko škofijo.

Lit.: M. Hušo, Kronika jelšanske župnije, rokopis v ŽA Jelšane (cit. po gradivu B. Premrla); I. Simčič, Župnija Jelšane, 2015.

6. Podružnice:

(1) *sv. Ane* v Dolenjah. V gotski tradiciji 17. stol., s šestdelnim križnorebrastim obokom v prezbiteriju, z. 1631 (Hušo), okno v južni steni dat. 1637.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(2) *sv. Katarine* na Sv. Katarini nad Novokračinami. Podrta (KLS I, 94), evidentirano arheološko najdišče od pozne bronaste dobe do srednjega veka.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(3) *sv. Jožefa* v Novokračinah. 18. stol.

(1783)

(4) *sv. Janeza Krstnika* v Sušaku. V osnovi starejša, prez. konec 19. stol. (1894 napis na fasadi).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(5) *sv. Jurija* v Liscu (Lisac, Hrvaška).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(6) *sv. Helene* v Lipi (Hrvaška).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(7) *sv. Nikolaja* v Rupi (Hrvaška).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(8) *sv. Pavla pušč.* v Rupi (Hrvaška) (1694: nelli campi). V popisih 1684 in 1690 ter v Consign. 1783 je ni.

(1666, 1689, 1694)

(9) *sv. Antona opata* v Šapjanah (Hrvaška).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(10) *sv. Mihaela* v Pasjaku (Hrvaška).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(11) *Sv. Duha* v Brdču (Hrvaška).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(12) *Sv. Trojice* na Velikem Brdu. Porušena 1964, nato obnovljena.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(13) *sv. Nikolaja* v Brgudu (Hrvaška) (1783: kapelanija s podružnico).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(14) *sv. Vincenca* (1694: *sv. Vincenca in sv. Florijana*) v Škalnici (Hrvaška). (1694, 1782, 1783)

(15) *Sv. Križa* v Munah, 1694: in colle (Hrvaška). V popisu 1666 se posebej navaja ž. sv. Andreja v Munah (c. v Žejanah; gl. spodaj), v polnih pravicah trž. škofa, s štirimi neimenovanimi cerkvami in v oskrbi župnika v Hrušici, v popisih 1684 in 1690 ter v viz. 1694 pa kapelanija s kuratom v jurisdikciji nunskega samostana na Reki in cerkvama sv. Križa in sv. Marije Magdalene (1684 in 1690 tudi s kapelo sv. Roka in Sebastijana). Kje je bil kuratov sedež, v popisih 1684 in 1690 ni navedeno, a je c. sv. Križa označena kot »vélíka« (maggiore) oz. glavna, medtem ko je v viz. 1694 prav ta označena kot kuratna. (1684, 1690, 1694, 1782)

(16) *sv. Roka in Sebastijana* v Munah, kot kapela. (1684, 1690)

(17) *sv. Marije Magdalene* v Munah (Hrvaška) (1694: in colle). (1684, 1690, 1694)

(18) *sv. Andreja* v Žejanah (Hrvaška). Sedež nekdanje ž. Mune (?; gl. zgoraj). 1573 tu (Shurina) verjetno kapelanija v patronatu nadvojvode Karla, ki jo je ta podelil »reškemu samostanu« (Smole VI, 288s). (1666, 1684, 1690, 1694, 1782)

7. Kapele:

(1) *sv. Antona Pad.* v župnišču v Jelšanah. (1689)

XXXVI. ŽUPNIJA SV. KRIZOGONA V HRUŠICI

1. Brezovo Brdo, Čelje (1498), Gabrk, Golac, Gradišče pri Materiji, Huje, Janežovo Brdo (1498), Javorje, Loče (= Male Loče), Obrov, Pavlica, Podbeže, Podgrad (»Castelnuovo«, vas in grad), Poljane pri Podgradu, Pregarje, Prelože, Račice, Rjavče, Sabonje, Starod, Studena Gora, Tatre, Zajelšje; Janežovo Brdo in Čelje 1782 v oskrbi premskega vikarja v ž. Trnovo.

2. Pirpon, 1272 23/9 (kot spodaj); Crusiz, 1327 21/4 (Štih, Ministeriali, 82).

3. C. prvič om. posredno z župnikom 1272 23/9 (kot spodaj), patrocinijski izpričan z vikarjem 1295 16/12 (uicario sancti Grisogoni de Pirpon; HHStAW; GHTP). 1527 posv. (rekonciliirana) po trž. škofu Petru Bonomu (Scussa, 106). Sedanja iz 17. stol. (glavni portal dat. 1647, vhod v zakristijo 1653, pilastrski vhod 1654; kapela ob severni steni priz. 1653), z zvezdasto obokanim prezbiterijem v gotski tradiciji.

4. Srednjeveška ž., glede na patronat trž. škofa v 12. ali 13. stol. izločena iz pražupnije Trnovo, prvič om. posredno z župnikom v papeški taksaciji trž. škofije 1272 23/9 (plebano de Pirpon; AT 1879/80, 3). Patrocinijski sv. Krizogona (Krševana) je značilen za severnojadranski prostor (Benetke, Gradež-Oglej, Zadar) in je za ta okoliš nenavaden, zato lahko kljub omembi v papeški taksaciji 1272 domnevamo, da ne gre za pražupnijo. Del teritorija ž. je bil v svetni jurisdikciji Novega gradu (Castrum novum, Castelnuovo) pri Podgradu (v poznem srednjem veku goriška posest z ministeriali, izvirajočimi iz Devina; Štih, Ministeriali, 81s; ob viz. 1694 na Kranjskem), sama Hrušica s Poljanami, s cerkvijo, župnijo, tamkajšnjimi gozdovi itd. pa je bila v fevdu gradu Švarcenek (Završnik, Schwarzenegg; Podgrad pri Vremah), ki je bil prvotno pač oglejski, zatem goriški (prvič om. 1249) in nato habsburški (S. Rutar, IMK 1895, 213ss, s starejšimi nepreverljivimi ali napačnimi podatki; Rutar, Trst, 250, po graškem urb. 1620; Urb. 3, 39; Štih, Ministeriali, 22, z op. 96; k jurisdikciji Švarceneka v Hrušici gl. tudi Vale, Statistica, 241, iz leta 1566 oz. 1568, pod »Sborlzuech«, ki ga je avtor napačno poistovetil z Jamo-Luegg

pri Postojni; tako tudi viz. 1694, skupaj s Pregarjami pod goriško grofijo).⁵⁷ Zato lahko osnovo župnije vidimo v cerkvi, ki so jo postavili posestniki Švarceneka, ko je bil ta še v rokah oglejskega patriarha (11./12. stol.?), ta pa jo je še pred goriškim prevzemom gradu moral – podobno, kot je to bilo z Dolino pri Trstu – predati v polne pravice trž. škofa. Ker je c. stala zunaj vplivnega območja Devinskih in Walseejskih, ni bila pritegnjena v spore, ki so v 14. in 15. stol. pretresali ž. v Trnovem (gl. tam).

5. V polnih pravicah trž. škofa. Po navedbah v popisu 1684 inkorporirana škofijiški menzi.

6. Podružnice:

(1) *sv. Vida* v Hrušici. V popisu 1666 in Consign. 1783 je ni. Sedanja z. 1657–1658 (1657 slavalok in portal, 1658 okno v severni steni ladje, zvončnica), z zvezdasto obokanim prezbiterijem v gotski tradiciji, obzidje okoli c. 1659 (porton) (Budnich, Jakobskirche; Premrl).

(1684, 1689, 1690, 1694)

(2) *sv. Antona op.* pri Hrušici (ZD 1864; Kjuder, 551: v Leščevju). (1694: nel monte, 1783: v Hrušici). 1835 pogorela, v ruševinah (v PBT, 35, je ni več), evidentirano arheološko najdišče.

(1689, 1694, 1783)

(3) *sv. Mihaela* v Malih Ločah (ZD 1864; Kjuder, 551: v Javorju). Iz poznega 17. stol. (letnica 1682 na slavaloku v notranjščini, zvončnica 1688).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(4) *sv. Janeza Evangelista* (1666 in 1689: *sv. Janeza Krizostoma*) v Javorju (1666: in Saune). Iz 17. stol. (slavalok 1646, glavni portal 1693, prezbiterij 1703).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(5) *Marijinega oznanjenja* (1666: *Marijinega vnebovzetja*) v Obrovu. Valv. 1689 je nima. V prezbiteriju zvezdasti obok v gotski tradiciji 17. stol. (Komelj). Zvonik 1870.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(6) *sv. Luke in sv. Katarine*, ki jo brez navedbe kraja navaja samo Valv. 1689. Najbrž gre tu za c. sv. Katarine v Ritomečah v brezoviški ž. (gl. tam, št. 12).

(1689)

(7) *sv. Primoža in Felicijana* v Gradišču pri Materiji. Iz tretje četrtine 17. stol., prezbiterij z rebkastim obokom v gotski tradiciji (Budnich, Jakobskirche), dat. 1668 (LC VI).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(8) *sv. Kancijana* v Golcu (Golac). Navedena samo v popisih 1666 in 1684 ter viz. 1694. Stara c. na pokopališču v Golcu iz 17. stol. (prezbiterij dat. 1654). Nova, posv. sv. Nikolaju škofu, z. v vasi 1802 (kot naslednja št.).

(1666, 1684, 1694)

(9) *sv. Nikolaja Tolentinskega* v Golcu (Golac). Patrocinijski izpričan v popisih 1666 in 1684. Valv. 1689 ima tu sv. Jakoba »auf dem Berge Golez«; 1666: im Schloß; 1684: kot kapela gradu (capella arcis, brez lokacije za c. sv. Jakoba v Podgradu, s patrocinijskim sv. Nikolaja Tolentinskega), viz. 1694: c. sv. Nikolaja »nel castello sopra Golez«, nekdanj s kaplanom (v opisu: Di fuori v'è una Chiesiola che viene officiata à suoi tempi, ben tenuta, antichissima, con pitture dal tempo però corose; Durissini, 107); nedvomno srednjeveška, a z mlajšim patrocinijskim. Prvotno kapela izginulega, a lokaliziranega gradu Karsberg (Karstberg, Vasperch) nad Golcem (Durissini, 23; o gradu S. Rutar, MMVK 1890, 191; Gradovi 19, 66; že za Valv. XI, 337, v ruševinah). Je ni več. Morda stala na ravnici 20 m niže, kjer so ostanki nekega objekta (Gradovi, ib.). Nova, poznobaročna, posv. sv. Nikolaju škofu, po PBT z. 1802 (letnica na slavaloku), posv. 1803 (kronogram na glavnem portalu). – Ž. (po PBT kuracija) ust. 1788.

(1666, 1684, 1689, 1694, 1782, 1783)

⁵⁷ Nigrignanum (Nigrignano), om. v listini 1096 4/8 (GZS III/410), ni Švarcenek, kot se pogosto bere v literaturi, marveč propadli grad ob Mirni v Istri na območju poreške škofije (prim. 1277 20/9; CDI II/374).

(10) *sv. Antona Pad.* v Poljanah pri Podgradu. Popis 1666 je nima. Verjetno šele iz druge pol. 17. stol. (portal dat. 1662, na stopnici pred glavnim portalom vsekana letnica 1673, fasadni okni dat. 1676).

(1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(11) *sv. Jakoba* v Podgradu. Popis 1666 je nima. Predelana v 17. stol. (1645), prezbitarij z zvezdastim obokom v gotski tradiciji (letnica 1645 na okenskem okviru, ista datacija tudi na glavnem portalu; Budinich, Jakobskirche), zvonik 1656. – Ž. ust. 1938 pri novi c. sv. Cirila in Metoda, z. 1909–1910 (arh. Ferd. Tummler), posv. 1911 9/7 po trž. škofu Andreju Karlinu.

(1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(12) *sv. Roka* v Račicah. Iz 17. stol. (Consign. 1783 je nima, 1783/II om. c. z bratovščino sv. Roka.)

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783/II)

(13) *sv. Štefana papeža in muč.* (1666, 1689) oz. *prvega mučenca* (1694 in zdaj) nad Račicami (1666: im Waldt). Iz 17. stol., v ruševinah, evidentirano arheološko najdišče.

(1666, 1684, 1689, 1694, 1783)

(14) *sv. Martina* v Sabonjah. Iz sredine 17. stol. (portal dat. 1652).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(15) *sv. Marije Magdalene* v Podbežah (1689 om. samo patrociniij). Iz 17. stol. (prezbitarij dat. 1654, portal, ki vodi v lopo, 1663).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(16) *sv. Frančiška Serafinskega* na Janeževem Brdu. Z. prejkone leta 1647 (letnica nad glavnim portalom in nad oknom v južni steni). Zvonik 1808. 1690 navedena pod kapelanijo v Premu.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(17) *sv. Hieronima* v Čeljah (1666: in Cilane). Prezbitarij z zvezdastim obokom v gotski tradiciji 16./17. stol. (letnica 1693 nad oknom v južni steni), na južni steni ladje nad portalom 1665, nad oknom levo od portala 1672. Zvonik 1873. V popisu 1526 navedeno, kot da leži v ž. Košana. 1690 pod kapelanijo v Premu.

(1526, 1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(18) *sv. Lovrenca* v Pregarjah. Sedanja iz leta 1648 (letnica na glavnem portalu), 1803–1805 obnovljena in razširjena. V i k a r i a t, om. v Valv. 1689 (1684, 1690 in 1694: kapelanija, v škofovi podelitvi; 1782: lok., v Consign. 1783 izpadla). – Ž. ust. 1938.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782)

(19) *sv. Egidija* na Preložah (v Valv. 1689 manjka patrociniij). V gotski tradiciji 16./17. stol., zvončnica dat. 1659, glavni portal 1822.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(20) *Sv. Trojice* na Gabrku. Popis 1666 je nima. Iz sredine 17. stol. (slavolok in glavni portal dat. 1652), zvončnica 1677. V prezbitariju križnorebrasti (šestdelni) obok v gotski tradiciji. Kamniti vhod v lopo 1731.

(1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(21) *sv. Mavra op.* na Rjavčah. V prezbitariju zvezdasti obok v gotski tradiciji 16./17. stol. Zvončnica dat. 1676, portal 1677, lopa 1682.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(22) *sv. Janeza Krstnika* (v popisu 1666, pri Valv. 1689 in zdaj *Apostola oz. Evangelista*) na Tatrah. Sedanja z. 1866.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(23) *sv. Petra* na Brezovem Brdu. Iz 17. stol.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(24) *sv. Barbare* v Zajelšju. Popisi 1666, 1684 in 1690 ter Valv. 1689 je nimajo. Šele iz poznega 17. stol. (?; 1688 letnica v južni steni ladje nad oknom).

(1694, 1782, 1783)

(25) *sv. Jožefa* v Starodu. Z. 1668 (napisna plošča na južni steni ladje). Om. samo v viz. 1694 in (brez patrociniija) v popisu 1782. V Consign. 1783/II (in še zdaj) kapelanija.

(1694, 1782)

(26) *sv. Pavla* na pokopališču v Starodu (1694: *campestre*). Valv. 1689 je nima. Iz 17. stol. (portal dat. 1658).

(1666, 1684, 1690, 1694, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Marjete* v Novem gradu (Neuhaus, Castelnuovo, zdaj Stari grad nad Podgradom) (1689: brez patrocinija). Grad iz 13. stol., pozneje večkrat prez., sredi 18. stol. opuščen in propadel, danes v razvalinah (Gradovi 19, 84ss). Kapela vidna na upodobitvah v Valvasorjevih topografijah in knjigi XI, 400, znotraj obzidja.

(1689, 1694)

XXXVII. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V VREMAH

1. Barka, Betanja, Brežec pri Divači, Britof, Famlje, Goriče pri Famljah, Gornje Ležeče (1498: Ležeče), Gradišče pri Divači, Loka (1498), Matavun, Misliče, Na Školu, Naklo, Stranski grad (Barka), Škocjan, Škoflje, Tukuljčce (Barka), »Ukna« (nekje v lokaliji Škocjan), Vareje, Vatovlje, Vreme Dolnje (c. sv. Urbana v ž. Košana!) (1498) in Gornje (1498), (Vremščica, 1498), Zavrhek.

2. ?, 1309, 1316 (Pahor, L'ordinamento; kot spodaj); Auremo, 1347 7/5 (kot spodaj), Vremo, 1348 12/8 (AT 1879/80, 364. Lokacija ž. c. v Vremskem Britofu: bey dem Freythoff, 1460 (urb. 3, 202).

3. C. om. posredno z duhovnikom 1309 (kot spodaj). Sedanja triladijska zgradba 17. stol. z gotskim zvezdasto obokanim prezbiterijem iz ok. 1430 (Komelj) ali tudi ok. 1440–1450, s sočasnimi freskami. Posv. 1465 (?). 1633 zakristija, portal v severni steni ladje 1650. Končano gradnjo ladijskega dela opredeljujejo odpustki, ki jih je c. Marijinega vnebovzetja v Vremah 1663 6/8 podelil papež Aleksander VII. (AT 1885, 363). Preddverje z zvonikoma prez. 1865.

4. Srednjeveški vik. in ž., glede na patronat trž. kapitlja izločena iz pražupnije Košana, izpričana 1309 z duhovnikom in 1316 kot plebs (Pahor, L'ordinamento, 8, 11). Kot vikariat (sv. Marije »de Auremo«) tudi 1347 7/5, ko so ga trž. kanoniki podelili Hermanu iz Loža (AT 1879/80, 264). Inkorporirana trž. stolnemu kapitlju (prim. 1432 8/5, AT 1884, 110). Po CS 1971 ž. ust. 1495. Zaradi podrejenosti kapitlju omemba vikarja še ne pomeni, da ni bila že ž., da ni torej tudi starejšega nastanka (13./14. stoletje).

5. V patronatu in prezentaciji trž. stolnega kapitlja, potrditev trž. škof (prim. 1631 20/11, ko je škof potrdil župnika, ki ga je bil izbral kapitelj; AT 1885, 361s). Tako tudi popis 1666, Valv. 1689 in viz. 1694.

Lit.: Postojnsko okrajno glavarstvo, 1889; LC VI.

6. Podružnice:

(1) *sv. Lovrenca* v Vremskem Britofu (1684: in Britof). Prvotna gotska c. razpadla in sedaj obnovljena oz. prez. 1970 (z novo ladjo). Služi za župnijsko.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(2) *sv. Jurija* »na polju« (v Dolnjih Vremah) (1689: zu Pule, 1690: et alia ecclesiola S. Georgij dicti in campo, 1694: nelli Campi). Na Vremskem polju, v ruševinah, evidentirano arheološko najdišče.

(1666, 1689, 1690, 1694)

(3) *Sv. Trojice*, tudi »na polju« (v Gornjih Vremah). Ne stoji več. Še se je bilo ohranilo ledinsko ime Pri Sv. Trojici, tam postavljeno znamenje Sv. Trojice, oltar prenesen v c. sv. Jošta (Glavarstvo, 138).

(1666, 1689, 1694)

(4) *sv. Primoža* »na polju« (?), om. samo v popisu 1666 (in Napole) za prednjima dvema. V Vremah (?), neznana. Prednica c. sv. Jurija na Vatovljah (št. 8) ali identična z njo?

(1666)

(5) *sv. Jošta* (1689: *sv. Justa*) v Gornjih Vremah (1666: in Ober Vremb; 1684: nel Vrem superiore, 1689: »v Vremah«, 1694: »in Shuragne«). Poznogotska (ok. 1520?; 1536 dat. kos z nekdanje skrlnate strehe prezbiterja; Premrl), prez. sredi 17. stol. (1648 dat. okvirja novih oken v prezbiteriju). 1938 opuščena, po drugi svetovni vojni opustošena, 1997 obnovljena.

(1666, 1684, 1689, 1694, 1690, 1783)

(6) *sv. Kancijana* (*sv. Kancijana in Kancijanile*) na Barki. Iz zadnje četrtine 17. stol., v 19. stol. prez., zvonik 1686. – Kapelanija ust. 1865 (PBT 1871).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782)

(7) *sv. Jurija* na Vatovljah. V popisu 1666 ni om. Od prvotne ohranjen kamnit fragment z letnico 1603, vzidan v steno župnišča. Sedanja z. po 1792, končana 1802 (dat. portal), zvonik 1906. 1782 z duhovnikom brez dušne oskrbe. – Jožefinska kapelanija ust. 1792 (PBT 1871), ž. 1941.

(1684, 1689, 1690, 1694, 1782)

(8) *Sv. Križa* v Škofljah. Z. ali prez. v drugi četrtini 17. stol. (letnice na oknih 1635, 1647, 1650, glavni portal dat. 1647).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782)

(9) *sv. Tomaža* (1526: brez patrocinija; 1666: *sv. Jerneja*) v Famljah. Ladja v jedru verjetno še romanska. Prezbiterij z zvezdasto-rombastim obokom iz druge četrtine ali sredine 15. stol., s freskami iz ok. 1450–1460. Ladja prez. v 17. stol. (portal 1647), zvonik 1735.

(1526, 1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(10) *sv. Brikcija* (tudi napačno *sv. Mavricija*) v Naklem pri Divači. Enotna enoladijska gotška c. s križnorebrasto obokanim prezbiterijem (prva pol. 15. stol.?), v prezbiteriju freske iz ok. 1490–1500 (mojster iz furlanske delavnice Leonarda Thannerja). Ladja prez. sredi 17. stol. (1653 desno okno na pročelju). (B. Premrl, Cerkev sv. Brikcija pri Naklem, 2010.)

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782)

(11) *sv. Kancijana* v Škocjanu pri Divači (popis 1666 jo ima pač po pomoti v Vremah na začetku popisa podružnic). Om. 1326 23/2 prek toponima (Sti Canciani; tu naj bi tekla meja beneškega območja; Tr.Stor.). V osnovi gotška, v prvih letih 17. stol. razširjena v triladijsko (1607 dat. glavni portal; fasada 1613) (B. Premrl, v: *Annales* 2005/2, 275ss). Zvonik 1858. Po popisu 1684 in viz. 1694 capellania curata, 1690 kapelanija, 1782 lok.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782)

(12) *sv. Nikolaja* (1666, 1690, 1783) oz. *sv. Helene* na Gradišču pri Divači (Na Škalah). (V popisu 1690 in Consign. 1783 se na tem mestu pojavlja neka c. sv. Nikolaja brez navedbe kraja, je pa kraj c. s tem patrocinijem naveden v popisu 1666 [in Gradischa], ki tudi nima c. sv. Helene.) Iz poznega 14. ali zgodnjega 15. stol., s freskami v ladji iz ok. 1490 (krog Janeza iz Kastva), sredi 16. stol. povišana in priz. prezbiterij, ponovno prez. 1653 (letnica na prekladi portala). (B. Premrl, *Annales* 2006/2, 465–476).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri ž. c. v Vremah, kostnica. Popis 1690 ima bratovščino sv. Mihaela. Ne stoji več.

(1689, 1690, 1694)

(2) *sv. Antona Pad.* v gradu Na Školu (Neukhoffell, Neuhof, Noviscoglio) pri Famljah. Po upodobitvi gradu z dvoriščne strani v Valvasorjevi skicni knjigi (Valv., Top., 161, fol. 184) je morala biti locirana v prvem nadstropju ob okroglem stolpu (Sapač/Maschio, 575s). Grad v ruševinah. Kip sv. Antona Padovanskega po sesutju strehe kapele rešen in nameščen na levem

stranskem olt. v c. sv. Kancijana v Škocjanu (za grad: Gradovi 19, 158ss; I. Sapač, J. P. Maschio, *Annales* 2015/3, 565–584).

(1694, 1782)

(3) kapela na posestvu Tukeljče (Barka). Dvorec, iz 18. stol., propadel (Gradovi 19, 185–186), o kapeli ni sledu.

(1782)

(4) kapela na posestvu Stranski grad (Strane; Barka). Dvorec propadel (Gradovi 19, 150–151), o kapeli ni sledu.

(1782)

XXXVIII. ŽUPNIJA SV. ŠTEFANA PAPEŽA V KOŠANI

1. Buje, Gornja Košana, Jama, Kal (1498), Nadanje selo (1498), Mala Pristava (1498), Narin, Neverke, Ostrožno Brdo, »Pekù« (Pekel?, kje?), Suhorje, Sušica Stara in Nova, Sv. Štefan (= Dolnja Košana), Volče, Vremščica; *vikariat Zagorje* (1498): Drskovče (1498), Kilovče, Parje, Šilentabor.

2. Cosana, 1247 7/4 (kot spodaj). Po KLS I c. locirana v Dolnjo Košano (Farjevec, Britof, Videm). Prvotno je bila naseljena le Gornja Košana, c. pa je stala na samem (Glavarstvo, 31).

3. C. prvič om. posredno z župnikom in ž. 1247 7/4 (kot spodaj), s patrocinijem 1308 25/12 (plebes sancti Stephani de Cossana; kot spodaj), patrocinijski sv. Štefana papeža in mučenca izpričan v popisu 1666 in viz. 1694. 1602 menda začeta obnova, ladja iz druge četrtine 17. stol. (na dveh vnovič vzdanih okenskih okvirih v južni steni Kristusov in Marijin monogram z letnico 1639), 1881–1883 razširjena in povišana, blagosl. 1883 18/11 (ZD 1883, 381) in posv. 1886 23/5 (ZD 1886, 159).

4. Pražupnija 10./11. stol., prvič om. 1247 7/4 (plebanus plebis de Cosana, plebem de Cosana; UBKr II, 106; CDI II/278; GZS VI,1/34), medtem ko v papeški taksaciji trž. škofije 1272 23/9 (AT 1879/80, 3) posebej ni navedena, verjetno zato, ker jo je podeljeval kapitelj in takso zanj izplačeval iz skupnih kumulativnih dohodkov. Zelo redko patrocinijski sv. Štefana papeža in mučenca kaže na vpliv z območja Roviga in je v 10. ali 11. stol. mogoč, pozneje manj (Höfler, *Cerkve*, 395–396 oz. 399–400). V zač. 14. stol., ko je prišlo do spora med kapitljem na eni in župnikom, ki ga je na ž. postavil papeški legat, na drugi strani (1308 25/12; AT 1879/80, 159ss), jo je trž. škof menda (ponovno?) inkorporiral trž. stolnemu kapitlju; o tem gl. tudi dokazila kapitlja gen. vikarju trž. škofa Piccolominija 1448 16/3 (AT 1884, 107ss), med katerimi naj bi prvo datiralo iz leta 1310 (1310 23/4). Prvotno je pražupnija morala obsegati tudi območje ž. Vreme, Povir in Senožeče, manj pa je to kljub patronatu trž. kapitlja verjetno za Opčine onstran današnje meje, saj je ta ž. že ležala v mejah trž. mestnega teritorija in tako že od vsega začetka neposredno podrejena stolnični župniji v upravi kanonikov (Pahor, *L'ordinamento*, 71).

5. Kot je mogoče sklepati na podlagi njene pražupnijske narave in po ukrepu iz leta 1308, je bila ž. sprva v polnih pravicah trž. škofa, in sicer do leta 1247 (1247 7/4, kot zgoraj), ko jo je ta podelil trž. kapitlju (o tem tudi 1448 16/3, kot zgoraj). 1281 27/6 papež Martin IV. potrди odločitev ogl. patriarha, ki je kot metropolit ž. zaradi dolge nezasedenosti podelil duhovniku Germanu (CDI II/395). S tem je posredno potrjeno, da je bila kapiteljska. Proti koncu 14. stol. so nanjo prezentirali Devinski (s.d. se om. Janez, kaplan Huga Devinskega v Premu in vikar trž. kapitlja v Košani, AT 1876/77, 69s) in zatem Walseejski (1401 Rudolf Walsee prezentira kanonikom za vikariat v Košani svojega kaplana Gerarda, AT 1876/77, 71). Po dolgoletnih sporih trž. kapitlja z Walseejevci (o tem gl. Trnovo) kapitelj 1463 15/6 prepusti patronat nad ž. Walseejevcem za letno penzijo štiriindvajset zlatih dukatov. Po 1472 v patronatu in prezentaciji Habsburžanov oz. deželnih vladarjev. Po Valv. 1689 ž. cesarska, po viz. 1694 nadvojvodova.

Lit.: Postojnsko okrajno glavarstvo, 1889; LC VIII.

6. Podružnice:⁵⁸

(1) *Marijinega obiskovanja* v Gornji Košani. Om. 1464 6/11 in 1464 26/11 (Tr.Stor.) kot Marijina, sedanji patrocinij gotovo poznejši. Današnja zgodnjebaročna, z. med 1640 in 1666 (stavbenik in kamnosek Janez Sever; Premrl).

(1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(2) *Sv. Trojice* (1526: *Sv. Duha*) nad Čepnom (v viz. 1694 manjka). Po Valv. 1689 posv. leta 1260 (?). V jedru srednjeveška, prez. v 17. stol.

(1526, 1684, 1689, 1690, 1783)

(3) *sv. Petra* v Volčah. Po Valv. 1689 z. leta 1650; obračun nove 1655 5/9 (urb. c. v ŽA Košana). Na prekladi portala napis in letnica 1656, rebrasto obokan prezbiterijski v gotski tradiciji.

(1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(4) *sv. Janeza Krstnika* na Stari Sušici, po Valv. 1689 zid. leta 1640. Na prekladi portala napis in letnica 1644, v prezbitериjski zvezdasti obok v gotski tradiciji.

(1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(5) *sv. Ane* v Novi Sušici. Današnja iz prve pol. 17. stol. (na prekladi portala letnica 1630).

(1526, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(6) *sv. Antona op.* v Neverkah. Z. v drugi četrtini 17. stol. V prezbiterijski (okno dat. 1638) križnorebrasti obok (Komelj), glavni olt. dat. 1640. 1733 (letnica na portalu) povečana.

(1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(7) *sv. Jerneja* na Kalu. Prezbiterijski iz 16. stol. (?) med 1624 (letnica na zvončnici) in 1629 (portal) priz. glavna ladja, lopa 1648 in stranska ladja 1654 (oboje stavbenih Janez Sever; Premrl).

(1526, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(8) *sv. Jakoba* v Narinu, om. leta 1498 (Urb. 3, 245). V jedru še srednjeveška (vsaj 14. stol.), razširjena sredi 17. stol. (1643 prezbiterijski, 1647 zvončnica, 1659 stranska ladja; stavbenik Janez Sever iz Košane; Premrl)

(1526, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(9) *sv. Mihaela* v Šmihelu (od 1952 do 1990 Dolane) (1689: »pri Nadanjem selu«; 1694: »v Nadanjem selu«). Iz druge četrtine 17. stol. (prezbiterijski dat. 1627, ladja 1643–1652; 1643 in 1652 dat. okna, glavni portal 1648). Zvonik 1844, povišan 1894. – Ž. ust. 1947.

(1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(10) *sv. Nikolaja* na Suhorju, najbrž s patrocinijem neimenovana c. »zu Warta« (Straže nad Suhorjem) iz popisa 1526. Prez. 1654 (portal), 1673 nov prezbiterijski. Kapela Rožnovenske Marije 1728–1730 (urb. ž. Košana 1727 v ŠAL, ŽA Košana; Premrl). – Ž. ust. 1947.

(1526?, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(11) *sv. Kancijana* na Ostrožnem Brdu. Iz 17. stol. (portal, dat. 1655, vzidan v c. sv. Antona Pad.). Podrta že pred letom 1783 (Glavarstvo, 67). Ruševine, potencialno arheološko najdišče. (V Consign. 1783 te in naslednje c. ni, ker sta ležali zunaj meja vojvodine Kranjske).

(1684, 1689, 1690, 1694)

(12) *sv. Antona Pad.* na Ostrožnem Brdu (1694: fuori della villa). V popisih 1684 in 1690 te c. še ni. Po Valv. 1689 z. leta 1685, posv. 1693 26/6 po trž. škofu Millerju (viz. 1694). Leta 1783 na istem mestu z. nova z vzidanimi deli iz c. sv. Kancijana (Glavarstvo, 67). V popisu 1782 duhovnik z dušno oskrbo.

(1689, 1694)

(13) *sv. Justa* (1694: najbrž po pomoti *Matere božje*) v Parjah. Srednjeveška z barokizirano ladjo (17. stol.) in križnorebrasto obokanim prezbiterijskim iz 15. stol. (Komelj), z ostanki fresk.

(1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(14) *sv. Pavla* v Drskovčah. V jedru še gotska, prezbiterijski prez. 1629 (napisna plošča), pročelje 1658 (letnica na portalu), vhodna lopa 1691. Na severni steni v ladji ostanki srednjeveške poslikave.

⁵⁸ V popisu 1666 je ž. navedena samo z ž. c., podružnic ni.

(1526, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(15) *sv. Helene* v Zagorju. Prez. 1789 (Glavarstvo, 91) v poznobaročnem slogu. Po viz. 1694 semkaj prestavljen v i k a r i a t (kapelanija oz. kuracija) iz sv. Martina na Šilentaboru, om. že v popisu 1690 (kot kapelanija). V prezentaciji košanskega župnika in škofovi potrditvi (1740 26/8; ARS, AS 1, Vicedomski arhiv, Eccl. Lit. B). Vik. (kot vikariat) om. tudi v Consign. 1783. – Ž. ust. 1929.

(1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(16) *sv. Marije Magdalene* v Kilovčah. Sedanja z. 1853–1857 (plošča nad portalom).

(1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(17) *sv. Martina* na Šilentaboru (od 1955 do 2000 Tabor nad Knežakom), v neposredni bližini istoimenskega gradu. Romanska enoladijska c. (izkopani temelji romanske apside, Zadnikar) z gotskim, križnorebrasto obokanim prezbiterijem, s freskami iz ok. 1460. 1632 prez. ladja (?; letnica na portalu), posv. 1646 (napisna plošča nad portalom). 1684: beneficio cioe la capellania curata di Shillertaber. Kaplan v prezentaciji košanskega župnika in škofovi potrditvi (1686 2/5; ARS, AS 1, Vicedomski arhiv, Eccl. Lit. B). Kot v i k a r i a t naveden v Valv. 1689, po viz. 1694 (kot kapelanija oz. kuracija) prestavljen v Zagorje, kjer se om. že v popisu 1690. (Urb. in inventar ž. Košana 1720, ARS AS 1074/18, 16–17, ga ima na Šilentaboru. V Glavarstvu, 91, piše, da je bil prenesen v Zagorje šele leta 1722.) V patronatu graščine Ravne ob Pivki (Raunach), katere posestniki so imeli takrat v lasti grad Šilentabor. (Valv. 1689 govori po pomoti o dveh vikariatih, v »Raugniano« in na Šilentaboru.)

(1526, 1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(18) *sv. Florijana* na Bujah. Om. samo v Consign. 1783. Z. v začetku 18. stol. (letnica 1705 na bazah portala), lopa 1739.

(1783)

(19) *sv. Urbana* na Vremščici (Dolnje Vreme). Verjetno po 1783 razpadla, ostanki cerkve vrh grebena (Glavarstvo, 135; KLS I, 308).

(1689, 1694)

7. Kapele:

(1) *Matere božje* v gradu Ravne ob Pivki (Raunach, Raugniano), sedežu istoimenske rodbine. Današnji dvorec bržkone z. po letu 1617, ohranjen (Gradovi 19, 133ss), kapela ni lokalizirana.

(1694)

XXXIX. ŽUPNIJA SV. JERNEJA V SENOŽEČAH

1. Dolenja vas, Gabrče, Laže, Potoče, Senadole.

2. in castro Senozesa cum villa Senozesa, 1275 (Bianchi, Thes., 273), villa Senoseca, 1280 22/3 (CDI II/392), Senaseczschach, 1443 21/9 (IMK XII, 117), Sinoxechia, 1445 (AT 1876/78, op. 3).⁵⁹

3. C. om. posredno s kapelanijo 1334 (kot spodaj), s patrociniem 1463 12/6 (sancti Bartholomei in Senosechia; kot spodaj). 1494 27/8 dok. bratovščina sv. Antona op. (Tr.Stor.; po viz.

⁵⁹ Da bi bile Senožeče v arhivskem gradivu prvič om. leta 1188 (Dolenc, Senožeče, 14; E. Dolenc, 810 let od prve omembe Senožeč, v: Kraški koledar 1998, 32ss; Gradovi 17, 136), je pomota. Gre za kmetijo, ki naj bi je Štefan (I.) Devinski (1166–1188) v Senožečah podelil cistercijanskemu samostanu v Stični, a to vemo le iz potrditvene listine patriarha Bertolda 1250 13/8, znane prek poznejših regestov (GZS VI,1/113, 113a), in še tu kraj ni naveden. Gl. J. Grebenc, Gospodarska ustanovitev Stične ali njena dotacija leta 1135, 1973, 80, 105, 113. Zapis »apud Senozesach« in »prope Schenossetsch« izvira iz poznih parafraz. Tudi omemba mitnice »in Schenossechch« leta 1217 (GZS V/277) je vzeta iz drugotnega regesta, to pot v Pucljevi stiški Idiographii (1719, str. 20), zato verodostojnost prepisa imena iz izvorne listine ni zagotovljena.

1694 patrocinih str. olt.). Nova z. 1609(1611?)–1613 s sredstvi rodbine Porcia, posestnikov senožeškega gospostva (Dolenc, 22, 79; 1611 prošnja soseske za razširitev cerkve; LC VI, 208), posv. 1613, bočni kapeli in zakristija druga pol. 17. stol., prez. 1835–1839.

4. Srednjeveški vik. in ž. 14. stol., glede na patronat trž. kapitlja izločena iz pražupnije Košana, prvič om. 1334 kot kapelanija (Pahor, L'ordinamento, 11), 1346 z vikarjem, ko je ta trž. kapitlju poravnal najemnino za beneficij (Tr.Stor.), in 1381 kot plebs (Pahor, ib.). Vik. je bil po vsej verjetnosti ustanova senožeškega gospostva (ogl. fevd, 1275 v posesti Devinskih, zatem Walseejskih in po 1472 Habsburžanov), vendar v mejah košanske pražupnije, zato so si ga lastili tudi trž. kanoniki. Iz tega razloga se pojavlja v sporih glede patronatskih pravic med trž. kapitljem in Walseejevci, ki so imeli v posesti senožeški grad; tako tudi leta 1445 s. d., ko so kanoniki obtožili tamkajšnjega vikarja Janeza in Henrika, vikarja v Košani ([...] contra dominum Henricum nostrum vicarium in Cossana et unam aliam contra Johannem vicarium nostrum in Sinoxechia; AT 1876/77, 259, op. 3). Po pogodbi 1463 12/6 med kapitljem in Walseejevci je c. skupaj s košansko (occasione parrochialium ecclesiarum sancti Stephani in Cossana et sancti Bartholomei in Senosechia; AT 1877/78, 221ss) za 26 liber letne penzije pripadla Walseejevcem; ob tej priliki se senožeški duhovnik še vedno navaja kot rektor in ne kot plebanus.

5. Prvotno (prek ž. v Košani) v patronatu in podelitveni pravici trž. kapitlja (prim. omembo 1445, kot zgoraj), po 1463 v patronatu Walseejskih, po 1472 Habsburžanov, potrditev trž. škof. Pozneje je patronat očitno prešel na same posestnike senožeškega gradu (v popisu 1666 in ob viz. 1694 grofje Porcia), kar lahko pomeni, da je bila lokalna graščina resnični ustanovnik vikariata. V Valv. 1689 patronat ni om.

Lit.: Postojnsko okrajno glavarstvo, 1889; E. Dolenc, Senožeče: skupnost na prepihu, 1994; LC VI/2.

6. Podružnice:

(1) *Matere božje (Marije Snežne; Marijinega vnebovzetja; Šilc, 333)* v Senožečah (1526: im Marckt; 1666: im Markht), poleg spodnjega gradu (1684: del borgo; 1690: in suburbio, viz. 1694: nel borgo sotto il castello nuovo), om. 1443 21/9 (in dem chastell ze Senaseczschach bei vnser Fraun kirchenn; IMK 1902, 117). Upod. v Valvasorjevem prospektu Senožeč, Valv. Top., fol. 261, in Valv. XI, 532. Četudi je bila po vsej verjetnosti pod patronatom gospostva, iz popisov in vizitacij ni razvidno, da bi bila v funkciji grajske kapele. Nova ok. 1660 (pročelje 1687, v župnišču shranjena napisna plošča; Premrl), opuščena v tridesetih letih 20. stol. (zadnja maša leta 1933; Kjuder, 85), v osemdesetih prez. za stanovanjske potrebe (Gradovi 17, 143–144, 145).

(1526, 1666, 1684, 1690, 1694, 1783)

(2) *sv. Roka* pod Starim gradom v Senožečah (1666: am Perg; 1684: nel monte; 1690: in monte sub arce antiqua; 1694: Sopra, de sotto il Castel vecchio). Upod. v Valvasorjevem prospektu Senožeč (kot zgoraj) ob vznožju grajskega hriba. Po 1793 opuščena, podrti naj bi bila po letu 1822 (Dolenc, 80; Gradovi 17, 135), leta 1889 v razvalinah (Glavarstvo, 117).

(1666, 1684, 1690, 1694, 1783)

(3) *sv. Helene* v Senožečah (1666: in feldt; 1684: nelli campi, 1690: in campis, 1694: nelle campi). Je ni več. Opuščena po 1793 (Dolenc, 80). Stala na pobočju hriba severno od naselja, ki je ohranil ime Sv. Jelene hrib (KLS I, 332).

(1526, 1666, 1684, 1690, 1694, 1783)

(4) *sv. Antona Pad.* v Gabrčah (1684: in Gaberz nella strada publica da Lubiana a Trieste). Iz druge pol. 17. stol. (1663?; do 1665, letnica na slavoloku).

(1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(5) *sv. Urha* v Lažah. Stara stala zunaj vasi na hribu, 1856 z. nova tik nad naseljem (Dolenc, 80).

(1526, 1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(6) *Sv. Duha* (1783 pač po pomoti sv. Urha) v Senadolah. Gotski prezbitarij in slavolok iz 16. stol., ladja iz sredine 17. stol. (portal dat. 1653, 1658 levo okno v južni steni ladje).

(1526, 1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(7) *Žalostne Matere božje (Marijinega rojstva; Šilc, 333)* v Dolenji vasi pri Senožecah. Starejša gotška cerkev, ok. 1500 prez. in pozneje v ladji barokizirana (portal 1642). Zvezdasto obokani gotski prezbitarij iz ok. 1460 (?) s freskami, dat. 1500.

(1526, 1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(8) *sv. Jurija* v Potočah. Prez. 1655 (napis z letnico na portal), v prezbitariju križnorebrasti obok.

(1526, 1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

XL. ŽUPNIJA SV. ŠTEFANA MUČ. V BREZOVICI

1. Artviže, Bač pri Materiji, Brezovica, Dane pri Divači, Gradiščica, Hotična, Hrpelje, Kačiče, Kovčice, Kozina, Kozjane, Markovščina, Materija, Mrše, Odolina, Orehek pri Materiji, Ostrovica, Padež, Povžane, Podgrad pri Vremah (»Schwarzenegg«, vas in grad), Ritomeče, Rodik, Rožice, Skadanščina, Slivje, Slope, Tublje pri Hrpeljah, Velike Loče.

2. Breswiç, 1299 (kot spodaj); Bresewicz 1403 29/4 (kot spodaj); Bresoviç, 1406 6/9 (kot spodaj). C. stoji v Britofu pri Brezovici, zato se v popisu krajev 1782 pojavlja tudi sama Brezovica brez cerkve.

3. C. prvič om. s patrociniem 1299 (sancti Stephani de Breswiç; kot spodaj); v popisu 1666 (po pomoti?) patrocini sv. Štefana papeža in mučenca. Prvotno gotška z rombasto-zvezdasto obokanim prezbitarijem, 1610 obnovljena ladja (letnica na talnem zidcu pročelja), prez. od 1665 do ok. 1680 (gradivo v ŽA Brezovica; Premrl; stavbenik Anže Rojina), 1675–1681 ob prezbitarij priz. kapela Bl. Marije Device, 1682 posv. oltar (prav tam), 1678 zvonik. 1762–1774 razširjena v triladijsko (1774 letnica na prekladi portala južne ladje), prezbitariju dodana kapela sv. Mihaela.

4. Srednjeveški vik. in ž., izločena iz ž. Dolina. 1299 29/1 trž. škof Brisa de Toppo zaradi obsežnosti župnije in potrebe po dušni oskrbi s privoljenjem župnika v Dolini pri c. sv. Štefana v Brezovici postavi večnega vikarja (B. Premrl, Župnijska cerkev, 120–121). (V tem času dok. vikariat oz. kapela v Markovščini je očitno imela le omejen teritorij; gl. tam.) Klerikat, tj. vikariat, ki ga popis dajatev iz let 1371 do 1374 navaja v ž. Dolina (Pahor, Taxatio), je moral biti ta v Brezovici, »župnija« (Bresewicz pharr), morda še vedno le vikariat, se tu om. še 1403 29/4 (MMKV 1907, 165; M. Bizjak, M. Preinfalk, Turjaška knjiga listin, II, 2009, št. 12), klerik (vikar) 1406 6/9 (AT 1881/82, 297), žpk. (plebanus) izpričan 1421 14/12 (AT 1881/82, 316).

5. Ustanova trž. škofa in njegova pleno iure, po viz. 1694 inkorporirana škofovski menzi.

Lit.: B. Premrl, Župnijska cerkev sv. Štefana mučenca v Brezovici, 2010; LC XI.

6. Podružnice:

(1) *sv. Marije Magdalene* na Kozjanah. Sedanja iz sredine 17. stol. (slavolok dat. 1643, glavni portal 1665; zvonik 1640), prezbitarij 1801 (napisna plošča), takrat verjetno tudi predelana notranjščina.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(2) *sv. Servula (Socerba)* na Artvižah. Iz prve pol. 17. stol., prez. 1759 (dat. portal).

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(3) *Sv. Jurija* (prvotno sv. *Vida* ali sv. *Vida in sv. Jurija*, zatem tudi *Sv. Duha*) v Taboru pri Baču pri Materiji. V reformiranem urb. deželjskega sodišča Novi grad (Neuhauss) iz leta 1574 (ARS AS 1074/90, 69) v Taboru (Thaber zu Bresavicz) navedeni dve proščenji, eno na dan sv. Jurija in drugo na dan sv. Vida; v popisu 1666 sv. Vida; 1684: c. Sv. Duha »apresso il Taber di Bresouiza«; 1694: v Baču, Sv. Duha z olt. sv. Jurija; 1782: c. brez zapisanega patrocinija v Materiji, medtem ko je kraj Bač naveden brez c. Patrocinijske Sv. Duha prvič izpričan 1633 v urb. 1633(1629)–1736 (ŽA Slivje; Premrl), 1698–1699 sv. Vida z bratovščino Sv. Duha (prav tam),

od 1750 menjaje Sv. Duha in sv. Jurija (urb. 1733, prav tam). V c. sta glede na mašne dneve, om. v obeh urb., stala olt. sv. Vida in sv. Jurija. Bratovščina Sv. Duha ust. 1642. (Po ustnem izročilu naj bi bila Sv. Duhu posv. c. v Povžanah, ki je stala na Gabrku in bila požgana po Turkih, z njenim kamenjem pa naj bi sezidali novo c. na Taboru; B. Premrl, Cerkev sv. Jurija, 13s). – Stara c. med beneško vojno 1611 požgana, 1631 zgrajena nova, obnovljena 1865. Na desnem oknu v lopi letnica 1631, pilastrski vhod dat. 1721. (B. Premrl [ur.], Cerkev sv. Jurija in Tabor med Brkini in Krasom, 2012.)

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(4) sv. *Petra* v Odolini, pač ustanova bližnje graščine Mahrensfeld (odolinskega gradu), četudi v funkciji javne podružnice (gl. tudi kapele, št. 2). Iz 17. stol. (letnica 1636 na portalu), 1863 povečana, 1934/1935 obnovljena, po drugi svetovni vojni opuščena in propada (Gradovi 19, 102–103).

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(5) Sv. *Križa* (1666: *Matere božje*; prvotni patrocini?) v Slopah. Iz prve pol. 17. stol.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(6) sv. *Helene* (1783: najbrž napačno sv. Andreja) (zdaj sv. *Antona op.*) v Hrpeljah, om. že 1234 9/10, ko sta se v njej (in Ecclesia de Crepelian) goriški grof Majnhard in trž. kapitelj pogodila glede nekih desetih (CDI II/261, GZS V/618; po F. Kosu Kreplje pri Dutovljah, po M. Kosu, GHTP, Hrpelje!). Patrocini sv. Antona opata izpričan 1707 z bratovščino v urb. c. 1627–1711 (ŽA Slivje; Premrl), v urb. 1733 (prav tam) sv. Antona Padovanskega. V prezbitariju zvezdasto-mrežasti obok s sklepniki (Komelj; Budinich, Jakobskirche), ladja morda prez. v letih 1661–1670 (po urb. 1627–1711; stavbenika Anže Rojina in Anže Felicijan; Premrl). – Vik. ust. 1985, ž. (Hrpelje-Kozina) 1989.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(7) sv. *Janeza Krstnika* v Podgradu pri Vremah (1666: v Švarceneku; 1684: pod Švarcenekom, 1694: v vasi [in villa] pod Švarcenekom; 1782: Schwarzenegg vas in grad s c.; v Consign. 1783 je ni). V jedru srednjeveška, prez do 1662 (dat. portal).

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782)

(8) Sv. *Nedelje*, pozneje Sv. *Trojice* v Rodiku, om. kot c. sv. Nedelje (ecclesia sancte Domine de Rodink) 1311 18/9 (Diplomatar. Goerz, 6v), tako še 1327 11/10 in 1521 3/3 (Tr.Stor.), 1648 3/4 kot Sv. Trojice (ib.). Sedanja iz sredine 17. stol. Portal dat. 1646 (1456?), prezbitarij z mrežasto-zvezdastim obokom v gotski tradiciji na slavoloku 1647. 1732 tu kaplan (Tr.Stor.), po popisu 1782 duhovnik brez dušne oskrbe. – Ž. ust. 1786.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(9) *Marijinega rojstva* (1666: *Bl. Device Marije in sv. Ahaca*) v Kačičah (Kačiče-Pared; »v Leškovju«). Posredno om. s proščenjem (Katschitscher Kirchtag) na več mestih v novoreformiranem urb. Švarcenek 1576 (ARS, AS 1974/160). Prezbitarij še gotski iz 16. stol., ladja prez. sredi 17. stol.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(10) sv. *Martina* v Slivju. Sedanja iz 17. stol. (dat. 1697), 1941–1944 obnovljena T. Kralj), zvonik 1858. V i k a r i a t. Kapelanija 1524 ust. po trž. škofu Petru Bonomu (Scussa, 107). 1684 om. beneficiat, viz. 1694 kapelanija, 1782 duhovnik z dušno oskrbo. Obseg vikariata po viz. 1694: Markovščina, Ritomeče, Orehek, Hotična. (V Consign. 1783 c. izpadla). – Ž. ust. 1937.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782)

(11) sv. *Marka* (1666: sv. *Antona*; 1783 sv. *Antona op.*, zdaj sv. *Antona Pad.*) v Markovščini. Patrocini sv. Antona prvič izpričan v popisu 1666, tako tudi v naslovu urbarja c. iz leta 1734 (kot sv. Antona opata; ŽA Slivje, Premrl). Z. 1295 za potrebe prebivalcev na tamkajšnji posesti goriških grofov v upravi Novega gradu (Castelnuovo, Neuhaus), v vasi, takrat imenovani »Nouack« (Ecclesiam sancti Marci de novo constructam apud villam que dicitur Nouack; listina 1295 16/12 v HHStAW; Kos, O imenih, 25, op. 65), om. tudi 1297 (ecclesiam sancti Marci in Charstis inter Rodicum et Novum castrum sitam; kot spodaj). 1527 posv. (rekonciliirana) po trž. škofu Petru Bonomu (Scussa, 107). Današnja iz 17. stol.: rebrasto obokan prezbitarij verjetno

1658 (dat. okno), ladja (še ohranjeni zidovi gotske zgradbe) verjetno predelana ok. 1683 (tako dat. portal), povišana in na novo prekrita 1902 (Premrl). – Srednjeveška kapelanija oz. v i k a - r i a t . 1297 Albert II. Goriško-Tirolski prezentira trž. škofu kaplana, ki je bil leto zatem potrjen (Kos, ib.; Pahor, Taxatio, 9). V ustanovitveni listini večnega vikariata v Brezovici 1299 (kot zgoraj), v kateri nastopa kot priča, je ta zapisan kot vikar (vicario Sancti Marci de Carstis). V Markovščini se duhovnik om. še 1351 in 1358 (Pahor, ib., 13; A. Steyerer, Collectanea historica Austriaca v HHStAW, cit. po Kosu GHTP) in v znanem gradivu zadnjič 1405 8/7 (rector capelle s. Marci in Charstis; RG II št. 07784). Propadel pred letom 1445, saj se v zadevi goriških patronatov iz tega leta (E. Klebel, Carinthia I 1926, 25) ne om. več. C. se kot eksemptna kapela (capella sancti Marci) navaja tudi v popisu dajatev 1371–1374 (Pahor, Taxatio); po vsej verjetnosti le še z omejeno dušno oskrbo ali celo brez nje. Vik. po letu 1405 in pred letom 1445 ukinjen, c. zdrsnila na raven brezoviške podružnice.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(12) *sv. Katarine* v Ritomečah. Je ni več. Prvič izpričana 1630 v urb. c. 1643 v ŽA Slivje (Premrl). Opuščena po reformi Jožefa II. Še vidna lokacija na hribu nad vasjo. (Gl. tudi ž. Hrušica, podružnice pod št. 6).

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(13) *sv. Štefana muč.* na Orehku pri Materiji (Kovčice). V popisu 1666 je ni. Prvič izpričana z urb. c. 1629 v ŽA Slivje (Premrl). Prezbiterij (v gotski tradiciji rombasto obokan) in zvonik (zvončnica) z. po pogodbi z Vincencem Rojino 1637 (prav tam), 1669 dat. lopa. 1905 prez., zvišana in razširjena (Premrl).

(1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(14) *sv. Rufa* (*sv. Rufa in Panteleja*, zdaj samo *sv. Panteleja*) v Hotični. Dvojni patrocinijski izpričan v popisu 1666 ter v urb. c. iz let 1635 (vpisa 1651 in 1716) ter 1739 (naslov; oboje ŽA Slivje; Premrl). Druga pol. 17. stol.; glavni portal dat. 1679.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(15) *sv. Roka* (*sv. Roka in sv. Barbare*) v Skadanščini. Z. od 1696–1697 (1696 27/6 položen temeljni kamen; urbar c. v Skadanščini 1700 v ŽA Slivje; Premrl; 1697 dat. portal), dela se nadaljevala do 1734, ko je bila posv. po trž. škofu Leopoldu Jožefu Petazziju (prav tam).

(1782, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri ž. c. (?; kostnica?). Arhivskih podatkov o njej ni. Po inventarju ž. c. Brezovica iz leta 1913 v ŠAK (Premrl) naj bi na desni strani pred cerkvijo do leta 1708 stala kapela božjega groba, 1898 preurejena v mrtvašnico. Glede na obstoj oltarja sv. Mihaela v ž. c. (viz. 1694), katerega patrocinijski bi bil lahko prenesen iz opuščene kapele pred cerkvijo, morda prvotno posvečena temu svetniku.

(2) *sv. Ludovika kralja* v dvorcu Odolina (Mahrensfeld). Dvorec z. kmalu po 1622, ko je bil v lasti Marenzijev. Kapela (oratorij) posv. 1653 po trž. škofu Antonu Marenziju. V rabi še v 19. stol. (PBT, 33). Poslopje po požaru 1985 propada, kapela lokalizirana (Gradovi 19, 98ss).

(1694)

(3) *sv. Nikolaja Tolentinskega* v gradu Švarcenek (Schwarzeneck) nad Podgradom pri Vre-mah. Grad, iz druge pol. 12. ali začetka 13. stol., pozneje večkrat prezidan, v razvalinah (Gradovi 19, 171ss). Kapela, glede na patrocinijski bržkone iz 17. stol., ni lokalizirana.

(1694)

XLI. ŽUPNIJA SV. JANEZA KRSTNIKA V PREDLOKI

1. (Ni podatkov. Glede na Tommasinijevo navedbo iz sredine 17. stol., da ima ž. pod seboj sedem ali osem vasi, njen obseg ni bil večji od obsega krajev s podvrženimi podružnicami; G. F.

Tommasini, De' Commentarj storici-geografici della Provincia dell'Istria libri otto, ok. 1650; obj. AT 1837, 540.)

2. Lovnca, 1067 5/3 (kot spodaj); Lonca, 1272 23/9 (kot spodaj). Predloka po KLS I, 137, s cerkvijo, zaselek kraja Loka.

3. C. om. posredno z župnikom 1272 23/9 (kot spodaj), s patrocinijem 1346 1/12 (AT 1879/80, 263). Nova zgrajena leta 1461 po stavbeniku Benku iz Sočerge in njegovem sovaščanu Jekšetu (glagolski napis, vzidan v zvonik), sedanja iz 17. stol. z ohranjenim gotskim zvezdasto obokanim prezbitrijem (po Komelju konec 15. stol., gre za delo Benka iz Sočerge iz 1461?).

4. Pražupnija 10./11. stol., glede na patrocinijsko morda prva krstna cerkev (ecclesia baptismalis) za slovansko prebivalstvo v zaledju tržaške škofije (še pred 10. stol.), om. prvič v papeški taksaciji tržaške škofije 1272 23/9 z župnikom (plebanus de Lonca; AT 1879/80, 3). Sama vas om. v listini 1067 5/3, s katero jo je kralj Henrik IV. skupaj z vrsto drugih vasi v Istri podelil freisinškemu škofu (GZS III/251); ker se v listini med njihovimi pritiklinami navajajo tudi cerkve, je ta takrat že stala. To potrjuje tudi arheološka lokaliteta iz rimskega obdobja in zgodnjega srednjega veka s staroslovanskimi najdbami iz 9. do 11. stol. (E. Boltin-Tome, v: Kraški rob in Bržanija, 1990, 27–30). Po zasedbi 1254 teritorij ž. pod koprsko občino, po zasedbi Kopra s strani Benečanov 1278 pa skupaj z Ospom pod Benetkami, a je ž. ostala v trž. škofiji. Glede na zgodovinske in zemljepisne okoliščine je pražupnija prvotno obsegala tudi območje poznejših župnij v Ospu, Dolini in Brezovici.

5. Sprva pleno iure trž. škofa, tako še ob podelitvi 1413 18/2 (CDI IV/944) in 1413 28/9 (AT 1876/77, 151s). 1470 8/3 se cesar Friderik III. s soglasjem trž. škofa Antona Goppa obrne na papeža Pavla II. s prošnjo, da ž. inkorporira benediktinskemu ženskemu samostanu sv. Ciprijana (S. Benedetto della Cella) v Trstu (CDI IV/1166), inkorporacijsko listino pa izda šele papež Sikst IV. 1475 8/3 (CDI IV/1183). Ž. ostala v posesti trž. benediktink vse v 19. stol. (prim. PBT 1871). Viz. 1579, popis 1666 in viz. 1694: v patronatu trž. benediktink, potrditev škof.

6. Podružnice:⁶⁰

(1) *sv. Nikolaja* »na polju« (nelli campi) (1694), pri Loki oz. Predloki. Ne stoji več. Podrta med 1775 in 1781, ohranjeno ime griča (Premrl, po rokopisu J. Sancina v ŽA Predloka, 1898–1904).

(1579, 1694)

(2) *sv. Cecilije* v Loki (1579: in Lonca, 1694: vicino à Lonche). Oktobra 1943 požgana od Nemcev, v ruševinah, 2004 (2005) obnovljena.

(1579, 1694)

(3) *Marijinega vnebovzjetja* na izviru Rižane (Bezovica) (Na Zvročku, »Vzročki«). Marijina c. na tem kraju izpričana 1341 27/8 (Tr.Stor.). Morda je stala na arheološki lokaliteti Murišče, kamor se po izročilu postavlja prvotna naselbina (prim. M. Zupančič, v: Traditiones 1990/1, 269ss). Sedanja iz 16. stol. (po viz. 1579 sodeč nova), z zvezdasto obokanim prezbitrijem (Komelj), v 17. stol. prez. (?; letnica 1691 na portonu; portal 1753). Romarska, na meji med tržaško in koprsko škofijo. V viz. papeškega legata Agostina Valiera iz leta 1579 (oz. 1580) (objava Lavrič) kot »S. Maria in capite Risani« našeta med podružnicami ž. Kubed v koprski škofiji. Tu (Lavrič, 147ss) je 1580 18–19/2 zabeležen spor med župljani Predloke in župljani Kubeda glede pravic pri c. sv. Marije »de Capo de Risani« (oz. »ad Fontes Formionis«), ki ga je vizitator rešil z odločbo, da leži cerkev v mejah tržaške škofije, v njej pa mašujeta tako predloški kot tudi kubedski žpk.

(1579, 1694)

(4) *sv. Sebastijana* pod Rožarjem (a piedi del monte Rosariol). Ne stoji več. Naznačena v Zemljevidu, karte, Col. 1, Sekc. 1, ob zahodnem podnožju.

(1579, 1694)

⁶⁰ Popis 1666 navaja, da je v ž. 12 podružnic, a jih ne našteva.

(5) *sv. Gregorja* »na gori« (sopra il monte). »Na vrhu«? Po viz. 1579 »v Rožarju« (in eadem Villa, t.j. Rožarju). Ne stoji več. Še naznačena v Zemljevidu, karte, sekc. XIX 15, severozahodno od Rožarja.

(1579, 1694)

(6) *sv. Jurija* v Rožarju. Glede na dejstvo, da je kraj (kot »Razari«) 1067 5/3 (kot zgoraj) poleg Predloke in drugih naštet v podelilni listini kralja Henrika IV. freisinški škofiji, in glede patrociniij obstaja možnost, da c. še izvira iz prve pol. 11. stol., vendar arheoloških dokazov za to ni. V osnovi poznogotska, zvonik 19. stol. Na arealu srednjeveške beneške utrdbe in protiturškega tabora (om. tudi v viz. 1694).

(1579, 1694)

(7) *sv. Jakoba* v Stepanih (1579: v Rožarju; v viz. 1694 ni om.). Današnja iz druge pol. 17. stol. (?), prenovljena in povečana blagosl. 1779 (Premrl, po J. Sancinu). V viz. 1694 manjka.

(1579)

(8) *sv. Lovrenca* (tako še PBT 1871; zdaj *sv. Valentina*) v Črnem Kalu. Po viz. 1694 je sv. Valentinu posv. stranski oltar. V viz. 1579 je ni, ker je ležala na cesarski strani meje. Prvotno gotska, 1680 povečana ladja (dat. zahodnega portala, vzdanega v novo c. na južni strani), slavolok dat. 1706. Zvonik 1802–1807. Podrta 1911, 1911–1913 z. nova z vgrajenimi kamnoseškimi deli stare. (B. Premrl, Cerkev sv. Valentina v Črnem Kalu, 2012.)

(1694)

(8) *sv. Martina* v Zazidu (1579: in villa Asabid, 1694: in campagna). Iz druge pol. 17. stol. (glavni portal dat. 1697).

(1579, 1694)

(9) *sv. Apolonije* v Bezovici (1579: in villa Bazovizza, 1694: vicino a Basouiza). Nedoločljive starosti (17., 18. stol. ?).

(1579, 1694)

(10) *sv. Lucije* v Zanigradu (1579: in villa Suanegrad, 1694: in Svagnegat). Je ni več. Po J. Sancinu naj bi še leta 1773 v Zanigradu poleg bratovščine sv. Štefana obstajala bratovščina sv. Lucije (M. Ravnik, v: Traditiones 2004, 100). V krajevnem izročilu spomin na to cerkev še živi, vendar pa se z gotovostjo ne ve več, kje je stala (Ravnik, ib.).

(1579, 1694)

(11) *sv. Štefana* v Zanigradu (1579: in eadem villa cum coemeterio, 1694: nei campi). Enoladijska c. v istrski romanski tradiciji iz ok. 1400 (Zadnikar, 417s). Freske iz prve pol. 15. stol.; zvonik 1521 (napis), takrat popravljena tudi ladja (letnica na jugovzhodnem vogalu; Premrl).

(1579, 1694)

(12) *sv. Marka* v Zanigradu, po krajevnem izročilu tretja c. v vasi (Ravnik, ib.). V viz. ni om.; leta 1773, ko sta v vasi dokumentirani bratovščini sv. Štefana in sv. Lucije, je verjetno ni bilo več. Lokacija neznana.

(13) *sv. Janeza in Pavla muč.* »na poti v Podpeč«. Neznana.

(1694)

(14) *sv. Helene* v Podpeči pri Črnem Kalu. Gotska, s freskami v ladji, dat. 1489, ob gradnji železnice deloma porušena, freske snete (Pokrajinski muzej Koper, Narodna galerija v Ljubljani). Zdaj popravljena.

(1579, 1694)

XLII. ŽUPNIJA SV. PETRA AP. V POVIRJU

1. Brestovica pri Povirju, Dane pri Sežani, Divača, Gorenje pri Divači, Ležeče (= Dolnje Ležeče), Majcni, Merče, Orlek, Plešivica, Podbreže, Senadole (pač: Senadolice), Sežana, Šmarje pri Sežani, Štorje, Žirje.

2. Povirio, 1348 11/10 in 1350 19/1 (AT 1879/80, 365ss).

3. C. om. prvič posredno z ž. 1295 (kot spodaj). Patrociniij dok. 1459 s.d. (Tr.Stor.). 1494 24/2 om. bratovščina Sv. Rešnjega telesa (Tr.Stor.; ob viz. 1694 patrociniij str. oltarja). Sedanja z. od 1623 dalje (stranski portal dat. 1624; Kjuder, 460), glavni portal 1661, zvonik 1658–1660 (Anže Rojina; urb. 1653 v ŽA Povir; Premrl), prezbiterij 1729 (prav tam).

4. Srednjeveški vik. in ž., glede na patronat trž. kapitlja v 13. stol. (?; pred 1295) izločena iz ž. Košana, prvič om. 1295 v obračunih trž. kapitlja kot plebs (tako tudi 1310 ?/7, plebanus om. 1320; Tr.Stor.), pozneje pa le kot kapela (1334) ali vikariat (1338; Pahor, L'ordinamento, 8, 11), tako tudi 1386 20/6 (vicariatum Ecclesie in Pouira; AT 1876/77, 70). V javni razglasitvi sodbe papeža Evgena o sporu med trž. kapitljem in Walseejevci glede patronata nad župnijami na Krasu 1431 15/6 (AT 1876/77, 169ss) nastopa Povir (Pouir) še vedno med vikariati. Po CS 1971 ž. ust. 1463 (?), vsekakor pa osamosvojena med 1431 in 1463 15/6, ko je trž. kapitelj košansko ž. prepustil Walseejskim (gl. tam), a je povirsko lahko obdržal.

5. Inkorporirana trž. stolnemu kapitlju. 1386 20/6 (kot zgoraj) je trž. kanonikom za vikarja v Povirju prezentiral Hudo Devinski svojega kaplana Petra. Spori, ki so se po 1431 vneli med trž. kapitljem in Walseejevci glede patronata nad nekaterimi župnijami »na Krasu«, se te ž. niso dotaknili, zato je ostala v patronatu in prezentaciji trž. kapitlja. Tako tudi viz. 1694.

Lit.: LC VI.

6. Podružnice:

(1) *sv. Jakoba* v Povirju. 1684 z bratovščino sv. Fabijana in Sebastijana. Verjetno iz prve pol. 17. stol., prez. 1726 (dat. slavalok). Po (zmotnem) izročilu prvotna ž. c. (Kjuder, 460). (1666, 1684, 1690, 1694, 1782)

(2) *Marijinega vnebovzetja* (1782: *Brezmadežnega spočetja*; 1863: *Kraljice nebes in zemlje*) na Guri (Plešivica). Romarska. V osnovi še srednjeveška (?), prezbiterij v gotski tradiciji z. 1642–1645 (stavbenik Jernej Krašovec iz Postojne; urb. 1635 c. sv. Petra v Povirju v ŽA Povir; Premrl). 1808 prez. (letnica na jugozahodnem vogalu ladje; Premrl). Zvonik 1816, končan 1863, prezbiterij nov z. od 1863 dalje (ZD 1863, 18, 22). (1666, 1690, 1694, 1782)

(3) *Marijinega vnebovzetja* v Šmarjah pri Sežani. Om. 1147 prek toponima (Sand Marien) v listini o podelitvi posestev benediktinskemu samostanu v Rožacu s strani grofa Bernarda Spanheimskega (»Mariborskega«; umrl 1147; GZS IV/225).⁶¹ Ker v objavi v GZS sledi Šepuljam brez vejice (Sepulsach zu Sand Marien), je F. Kos sklepal, da gre za neko neznano Marijino c. v Šepuljah (k temu M. Kos, Urb. 1, 38). Naslednja omemba 1252 29/8 (in monte et in villa sancte Marie; GZS VI,1/172). 1470 23/9 tu Marijina bratovščina, ki je bila takrat in večkrat zatem (do leta 1500) obdarovana in 1501 25/11 najela posojilo (za novo c.; Tr.Stor.). Sedanja enotna gotska stavba z mrežasto obokanim prezbiterijem iz 1502 (1504?; Komelj). (1666, 1684, 1690, 1694, 1782)

(4) *sv. Martina škofa* v Sežani. Om. 1446 22/5 (Tr.Stor.). Prvotna naj bi bila z. leta 1509, prez. 1673, nova z. 1878–1879 (blagosl. 1879 11/11), posv. 1883 1/4 (ZD 1889, 364; ŽA Sežana; Kjuder, 391), zvonik 1794 (letnica nad vhodom). 1694 om. kaplan, ki ga vzdržuje soseska, tako tudi v popisu 1782. – Ž. ust. 1862 (1862 29/12 nastopil prv žpk.; ZD 1863, 62). (1666, 1684, 1690, 1694, 1782)

(5) *sv. Antona op.* (zdaj *Antona Pad.* ?) v Divači. Z. v začetku 17. stol., posv. 1603 po trž. škofu Ursinu de Bertisu (ŽA Divača), 1636 posv. trije olt. (ŽA Divača). Zvonik 1764 (dat.). 1856 povišana in prez. (letnica na portalu). – Lok. 1785 (po PBT 1871 kuracija 1787), ž. ust. 1892. (1666, 1684, 1690, 1694, 1782)

⁶¹ Ker je Šmarje (sancta Maria sub castro Cesanae) om. v seznamu posesti rožaškega samostana, ki ga je leta 1496 takratni komendator opatije dal v potrditev grofu Leonardu Goriškemu in v katerem je za vse posesti napačno zapisano, da sta jih samostanu podelila patriarh Ulrik (I.) in njegov brat Henrik ob njegovi ustanovitvi ok. 1090, se v literaturi pojavlja zmotna trditev, da sega prva omemba Šmarij že v ta čas.

(6) *sv. Andreja* (1666: *sv. Pavla*) v Merčah. Iz zgodnjega (?) 16. stol., z zvezdasto obokanim prezbitrijem. Notranjščina predelana 1836 (letnica na portalu) do 1838. 1782 s kaplanom. (1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(7) *sv. Janeza Krstnika* v Štorjah. Sedanja neoklasicistična na mestu stare, z. 1848 in posv. 1849, zvonik 1851. (1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(8) *Sv. Duha* (zdaj *Sv. Trojice*) v Dolnjih Ležečah. Ladja iz leta 1619 (dat. portal), od prejšnje c. ostal gotski prezbitrij, predelan, ohranjene rustificirane konzole (Komelj). (1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

XLIII. ŽUPNIJA SV. PETRA AP. V OSPU

1. (Ni podatkov.)

2. Ozpe, 1067 5/3 (kot spodaj).

3. C. posredno om. z župnikom 1431 15/6 (kot spodaj). Patrocinijski v srednjem veku ni izpričan (pač pa naveden v viz. 1579). Je ni več, opuščena in odstranjena pred 1802. Po pričevanju vaščanov stala ob pokopališču na ravnici v oddaljenosti ok. dva km pod vasjo. Ž. od 1802 (?) pri novi c. sv. Tomaža (zdaj uradno sv. Petra) v Ospu.

4. Srednjeveška ž., verjetno pri nekdanji morebitni, a pravno propadli lastniški c., izločena iz pražupnije v Predloki. Omemba kraja 1067 5/3 (GZS III/251) med tistimi v Istri, ki jih je kralj Henrik IV. 1067 5/3 podelil freisinškemu škofu (UBKr I/45; GZS III/251), in dejstvo, da se v podelitvi med pritklinami omenjajo tudi cerkve (gl. k temu Predloka), dovoljujeta domnevo, da je cerkev, z značilnim patrocinijem sv. Petra, takrat stala tudi v Ospu. Vik. ust. po letu 1272, ker se v papeški taksaciji tržaške škofije iz tega leta (AT 1879/80, 3) še ne navaja. Prvič om. kot ž. posredno z župnikom, ki nastopa med župniki in vikarji tržaške škofije, na katere je papež Evgen naslovil javno razglasitev sodbe glede sporov med trž. kapitljem in Walseejevci za patronate 1431 15/6 (in Ospo [...] plebanis; AT 1876/77, 169ss). Geografsko se ž. naravno povezuje z Dolino pri Trstu kot na drugi strani s Predloko, vendar pa je mogoče na osnovi listine iz leta 1067 skleniti, da je njeno območje prvotno pripadalo Predloki. Glede na podatke o patronatu ustanova soseske.

5. Arhivskega gradiva, iz katerega bi bile jasne kanonične pravice v srednjem veku, ni. Po popisu 1666 in viz. 1694 v prezentaciji soseske (!; tako tudi v PBT 1871), potrditeljski škof.

6. Podružnice:⁶²

(1) *sv. Rufa škofa* (PBT 1871: *sv. Rufa in sv. Jerneja*, zdaj *sv. Jerneja*, po viz. 1694 patrocinijski stranskega olt.) v Mačkovljah (It.). (1579, 1694)

(2) *sv. Luke*, v viz. 1579 skupaj s št. (7) med »ecclesiae campestris«, 1694: »sopra una colina«. Kje? (1579, 1694)

(3) *sv. Tomaža* v Ospu (1579: Ospum; 1694: alla Villa lontana dalla Parochia un quarto di miglia sotto la Montagna; vicino ad Hospo). Po CS 1971 posv. 1752. Nova, posv. po koprskem škofu 1802 (s patrocinijem sv. Petra [?]; Kjuder, 109–110; v PBT 1871 *sv. Tomaža*). Zdaj ž. c. (1579, 1694)

(4) *sv. Nikolaja* v Gabrovici pri Črnem Kalu. V 17. stol. prez. (1659 letnica na portalu; Premrl). Razpadla, 1995–1996 obnovljena. (1579, 1694)

⁶² V popisu 1666 podružnic ni.

(5) *sv. Barbare* v Korošcih (Tinjan, nekdanj tudi Sv. Barbara) (1694: nella Contrada di Corosez). (V viz. 1579 ni om.) Je ni več.
(1694)

(6) *Mater božje* v Plavjah, izginula. (V viz. 1579 ni om.) Identična s c. *sv. Lucije* (in *sv. Roka*), om. že v Zemljevidu, Opis, 302 (?; v viz. 1694 stranski oltar sv. Roka in Sebastijana). Sedanja iz druge pol. 19. stol. Ž. (ž. Škofije) ust. pri novi c. sv. Mateja v Spodnjih Škofijah, z. 1931–1934, posv. 1935.
(1694)

(7) *sv. Klemen papeža* »pri Solinah« (1694: vicino alle Saline), v upravi malteških vitezov. Stala je blizu Milj v Italiji, leta 1782 zaprta in propadla (Mali list 1926, št. 30; Kjuder, 107). Še naznačena v Zemljevidu, karte, sekc. XIX 14, pred zožitvijo Osapske reke.
(1579, 1694)

XLIV. ŽUPNIJA SV. ULRIKA V DOLINI PRI TRSTU (ITALIJA)

1. (v Sloveniji:) Kastelec, Socerb; *vikariat Gročana*: Kozina, Mihele, Nasirec, Vrhpolje; *lokalija Klanec pri Kozini*: Beka, Brgod, Črnotiče, Ocizla, Petrinje, Podgorje, Prešnica, Trpine; *kapelanija Lokev*: Prelože pri Lokvi, Lipica.

2. Gl. spodaj.

3. C. prvič om. s patrociniem in posredno z župnikom 1247 7/4 (kot spodaj).

4. Srednjeveška ž., verjetno v 12. stol. izločena iz pražupnije v Predloki, prvič izpričana prek župnika kot priče v listini 1247 7/4 (plebano sancti Wodorlici; CDI II/278; UBKr II/140; GZS VI,1/34) in zatem v taksaciji trž. škofije 1272 23/9 (plebano sancti Wodorlici de Mucho; AT 1879/80, 3). Glede na patrocini, ki se je v tej regiji pod furlanskim vplivom uveljavil na prelomu iz 11. v 12. stol., in dejstvo, da se je v srednjem veku pogosto poimenovala po Mokovem, gre bržkone prvotno za lastniško c., pripadajočo pomembnemu gradu tega imena (Muhov grad; Mucho, Muchou, Mocho, Mocco itd.; Zabrezec pri Borštu, sedaj na italijanski strani meje); 1418 9/10 označena tudi po dolini pod gradom, to je dolini Glinščice (S. Voldarici vallis Mochoy; AT 1881/1882, 308). Mokovo je bil oglejski fevd, prvič om. 1166 prek Noppa in Henrika »de Muchon« (Muchou?), ministerialov trž. škofa (F. Colombo, kot spodaj, 412), zatem 1173 16/1, ko je trž. škof v njem (Mucuvae) izstavil neko listino (GZS IV/531), in 1192 prek ministeriala Ulrika, Ravinovega sina »de Mucho« (CDI I/181, 183; GZS IV/808, 812); določno kot grad »in castro de Mouchou« 1233 25/10 (GZS V/600). Večinoma ga je užival trž. škof in mu je bil v miru, sklenjenem leta 1291 11/11 po vojni med Benečani in oglejskim patriarhom, s privoljenjem patriarha Rajmunda tudi dokončno dodeljen (CDI II/436). 1414 priključen Kranjski, 1463 pod Benečani, po beneški vojni 1511 razdejan, njegova jurisdikcija pa prenesena na Socerb (F. Colombo, Mocco – Castello e distretto, AT 1999/1, 409–482; Gradovi 24, 336ss; Rutar, Trst, 255s). Meje župnije, dokumentirane v 17. stol., so se ujemale z mejami socerbskega gospostva z izjemo krajev pod kapelanijo v Lokvi, ki so sodili pod gospostvo Švarcenek in tako pod goriško grofijo; prim. k temu tudi spor med trž. škofom Ursinijem de Bertisom in Petazziji, posestniki Socerba, glede nekaterih pravic pri posameznih podložnih vaseh leta 1614 (Smole VI, 68ss). Po ustanovitvi župnije je bilo Dolina iz pražupnije Predloka priključeno tudi območje poznejše župnije Brezovica.

5. V polnih pravicah trž. škofa. Po viz. 1694 inkorporirana škofijski menzi.

Lit.: LC VI.

6. Podružnice (v Sloveniji):

(1) *Sv. Križa* v Kastelcu. Om. 1406 18/7 (Tr.Storia). Prez. 1647–1655 (urb. Kastelec 1624 v ŽA Dolina, It.; Premrl); zvonik 1657 (prav tam), današnji 1879.
(1666, 1690, 1694, 1782, 1783)

(2) *sv. Servola* v Socerbu. Om. prek toponima (villa) 1328 18/1 in določno (ecclesia) 1406 18/7 (Tr.Stor.). Stala je na ravnici pred gradom Socerb, upod. v Valv. Top., fol. 262, in Valv. XI, 525. Prvotno gotska, prez. od 1645 (napis na portalu, zdaj v novi c.) do 1652, 1670–1672 prezbiterij, zvonik 1652–1655 (urb. c. v ŽA Dolina, It.; Premrl). Po opustitvi gradu zaradi požara 1780 začela propadati. Leta 1867 podrti, z. nova v vasi pod gradom, iz stare vanjo preneseni in vgrajeni tudi kamnoseški kosi (Gradovi 24, 231ss).

(1666, 1690, 1694, 1782, 1783)

(3) *sv. Petra* v Klancu pri Kozini (prvotno Madras), om. 1361 (vnder sand Peters chirchen von Madrozz; Registraturbuch Görz, 48) in še večkrat v 14. in 15. stol. Sedanja iz 17. stol. (mrežasto obokan prezbiterij v gotski tradiciji 1659; napisna plošča, letnica na slavoloku; ladja prez. do 1670; letnica na portalu; stavbenik Anže Felicijan st.; Premrl). Cesarska kapelanija, ust. 1627 6/1 (Kjuder, 120), navedena v popisu 1684 (kapelanija) in viz. 1694 (capellania curata), 1782 lokalna kapelanija. Po viz. 1694 v njeni oskrbi podružnice pod št. 4 do 11. – Ž. ust. 1904.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(4) *sv. Sabe opata* v Podgorju. Iz 16. stol. (?; 1599 posv. glavni olt. in pokopališče; Kjuder, 568), 1691 obnovljena (napis; Premrl). V Consign. 1783 ni om. – Kapelanija 1841, ž. ust. 1904.

(1666, 1690, 1694, 1782)

(5) *sv. Pavla ap.* v Črnotičah. Iz 16. stol. (?; 1581 posv. c. in pokopališče; Kjuder, 568), prezbiterij 1641.

(1690, 1694, 1782, 1783)

(6) *Marije Snežne* na Gradišču (Črnotiče). Iz 17. stol. (1663 prezbiterij, 1665 portal). V viz. 1694 ni om.

(1690, 1782, 1783)

(7) *sv. Jedrti* v Prešnici. Om. 1428 7/3 in 1485 30/4 (Tr.Stor.). Poznogotski prezbiterij (16. stol.), ladja povečana in prez. 1665–1668 (portal; Anže Felicijan), zvonik 1867 (dat.). V Consign. 1783 ni om.

(1666, 1690, 1694, 1782)

(8) *sv. Sebastijana* v Petrinjah (v popisu 1690 tu kot tudi sicer samo patrociniij, 1694 in 1783: »v Trpčah«, tj. v Trpinah, 1782: v Petrinjah ali v »Trpčah«). Z. 1672 (tako dat. portal), zvonik 1872–1888.

(1690, 1694, 1782, 1783)

(9) *sv. Marije Magdalene* v Ocizli. Om. z bratovščino naslovne svetnice 1531 23/10 (Tr.Stor.). Iz 17. stol. (rombasto-zvezdasto obokan prezbiterij 1648; letnica na slavoloku; portal 1671; verjetno Anže Felicijan st.). Zvonik 1841.

(1666, 1690, 1694, 1782, 1783)

(10) *sv. Lovrenca* na Beki (1666: beÿ altem Schloß Beccha). Om. 1541 24/5 prek bratovščine (Tr.Stor.). Stala je na ravnici pri propadlem gradu Vikumberg, postavljenem po leta 1249 izdanem dovoljenju s strani trž. škofa, a so ga že leta 1361 zaradi strateške nevarnosti razdejali Tržačani (Gradovi 24, 317s). V popisu 1782 in v Consign. 1783 ni več om. Opuščena in propadla, arheološka lokaliteta Lorencon. Ohranjeni le temelji gotске stavbe iz 15./16. stol.

(1666, 1690, 1694)

(11) *sv. Roka* (*sv. Roka in sv. Lovrenca* [PBT 1871, 31], zdaj samo *sv. Lovrenca*) na Beki (1694: nel monte). Današnja poznobaročna (letnica 1793 na portalu). Sopatrociniij in današnji patrociniij sv. Lovrenca verjetno po opustitvi zgornje.⁶³

(1666, 1690, 1694, 1782, 1783)

(12) *sv. Tomaža ap.* na Gročani (Grozana, It.). Prvi podatki o c. izvirajo iz prve pol. 14. stol. z bratovščinama sv. Tomaža 1331 17/2 in sv. Štefana 1335 26/3, dalje sv. Marije 1358 4/11 in sv. Marka 1391 s.d. (po viz. 1694 patrociniij str. olt.) (Tr.Stor.). Iz 17. stol. (po CS 1971 z. 1644, posv. 1645, po PBT 1871, 32, 1664), tostran meje, po določitvi meje 1954 začela propadati. – Srednjeveški v i k a r i a t, izpričan z vikarjem 1337 27/4 (Tr.Stor.), pozneje propadel.

⁶³ Druga c. s patrociniijem sv. Roka v ž. Dolina, ki jo popis 1666 navaja z označbo »am Perg Cormoniz«, viz. 1694 pa »nel monte«, je c. na Koromačniku pri Boljuncu (It.).

Po PBT, ib., kuratna kapelanija ust. 1654, om. tudi v popisih 1684 in 1690; 1694: kuracija, ima v oskrbi podružnice št. 13 do 16 in c. sv. Marije Magdalene na Bazovici (It.). 1782: vik., po drugi svetovni vojni prenesen k cerkvi sv. Elije v Dragi.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(13) sv. *Elije* (nekdaj tudi sv. *Sobote*) v Dragi (Draga S. Elia, It.) (1782: v Mihelih). C. leži tostran meje v Sloveniji. Om. 1331 9/2 prek bratovščine sv. Elije, zatem še večkrat v 14. in 15. stol., 1472 29/5 kot c. sv. Sobote »in villa S. Helya« (vse po Tr.Stor.). Nova z. 1662–1670 (Anže Felicijan; urbar c. 1646 v ŽA Rodik; Premrl). Po PBT, 32, kapelanija ust. 1861, od 2004 podružnica ž. Hrpelje-Kozina.

(1684, 1690, 1694, 1782, 1783)

(14) Sv. *Trojice* v Nasircu. Iz 16. stol. (ohranjen poznogotski portal), prezbitერიj sekundarno banjasto obokan. 1615 25/3 trž. škof Urban de Bertis posveti oltar (Premrl, po V. Ščeku, Lokavske starine, rkp. v ŽA Lokev). V Consign. 1783 ni om.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782)

(15) sv. *Antona Padovanskega* v Lipici. Ob dvorcu v kompleksu kobilarne, baročna, v 19. stol. neoromansko preoblikovana. Cesarska kapelanija (1666, 1690), ust. ali om. 1658 s kaplanovimi obveznostmi (Kjuder, 88), om. tudi v popisu 1666. 1782 tu lokalni kaplan, ki pa sme le obhajati in je kraj v drugih zakramentih odvisen od lokalije v Lokvi. V Consign. 1783 ni om.

(1666, 1690, 1694, 1782)

(16) sv. *Mihaela* v Lokvi (Corgnale). Prvotna morda iz 13. stol. (v župnišču ohranjeno bronasto romansko razpelo). Om. 1354 ?/10 (in villa Corgnali post Ecclesiam Sancti Michaelis; Tr.Stor.). 1406 10/8 om. bratovščina sv. Katarine (Tr.Stor.; stranski olt. v c. ?; ni izpričan). Obstoj kostnice (gl. spodaj) govori za to, da je imela pravico pokopa in s tem duhovnika vsaj že v 15. stol. Po CS 1971 današnja z. in posv. 1613 (?; moderna letnica na portalu), po PBT 1871, 32, 1626. 1626 12/5 posv. glavni oltar (Premrl, po V. Ščeku, Lokavske starine, rkp. v ŽA Lokev), prez. 1635 (napis na oknu zakristije; Premrl), zvonik 1668, povišan 1768 (dat.). 1942–1943 predelana in poslikana notranjščina (T. Kralj). 1684: kapelanija, podrejena kuraciji v Gročani, tako tudi viz. 1694, prvič om. s kaplanom 1586 15/8 (Tr.Stor.). V Consign. 1783 ni om. – Ž. ust. 1947.

(1666, 1684, 1690, 1694, 1782)

(17) sv. *Marka* v Lokvi, om. 1459 s.d. (Tr.Stor.). Drugih podatkov o njej ni. Neznana. Identična z naslednjo?

(18) sv. *Jurija* v Lokvi, om. samo v popisu 1666 na koncu dolinskih podružnic. Neznana. (1666)

7. Kapele:

(1) *Marije pomočnice* pri sedanji ž. c. sv. Mihaela v Lokvi. 1694: Nel Cimiterio la Chiesa della Beata Vergine Maria col Altare; 1782: hierin (v Lokvi) befindet sich ein Freithof mit einer kleinen Kapelle. Gotska, na centralnem tlorisu, po napisni plošči nad vhodom jo je leta 1426 postavil neki Erhard Swebzel ob pomoči soseske v čast vsem svetnikom (in honorem Sanctorum omnium; B. Premrl, Annales 2006/2, 248). Glede na ta podatek je služila za kostnico. 1521 22/5 om. bratovščina sv. Marije (Tr.Stor.).

(1694, 1782)

(2) sv. *Servola* v gradu Socerb. Om. le v viz. 1694 (nel Castello la Cappella di S. Servolo). Kakšna kapela v grajskem poslopju ni izpričana. Ker ima ta viz. posebej nekdanjo c. sv. Servola pri gradu, je s tem bržkone mišljen oltar v tako imenovani Sveti jami pod gradom, kamor se je po izročilu zatekel tržaški mučenec in svetnik in je zato bila čaščen kraj (Gradovi 24, 218ss). To potrjuje priložena zemljepisna skica ž. Dolina, ki ima poleg cerkve označeno in v legendi zapisano »la grotta di S. Seruolo«, in njen opis v besedilu (Durissini, 100). Vhod v jamo naznačen tudi na Valvasorjevi upod. Socerba (gl. zgoraj), nedaleč od c.

(1694)

XLV. ŽUPNIJA SV. PETRA IN PAVLA V TOMAJU

1. Avber, Brje pri Koprivi, »Cesta« (pri Koprivi), Col (Zolla, It.), Dobravlje, Dutovlje, Filipčje Brdo, Godnje, Gradnje, Grahovo Brdo, Jeriše (Kazlje), Kazlje, Kopriva, Krajna vas, Kreplje, Križ, Ponikve, Raša, Repentabor (Repen, Rupingrande, It.), Skopo, Šepulje, Utovlje, Voglje, Vrhovlje.

2. Tomaj, 1272 23/9 (kot spodaj); lokaliteta Britof.

3. C. prvič om. posredno z župnikom 1272 23/9 (kot spodaj), s patrocinjem 1446 12/10 (plebs et parochialis ecclesia sanctorum apostolorum Petri et Pauli; AT 1882, 293, 294). Sedanja začeta 1637 1/7 (položen temeljni kamen), končana 1640 26/6, posv. 1640 5/8 po trž. škofu Pompeju Coroniniju (urb. ž. c. v ŽA Tomaj; stavbenik Jernej Krašovec; ZD 1879, 364; Kjuder, 594; Premrl). – Po poročilu v viz. 1694 (Durissini, 130) naj bi bil prvotni sedež ž. v Dutovljah in naj bi ga šele za župnika Jakoba Križaja (1629–1640) prenesli v Tomaj, v Dutovljah pa naj bi še hranili Presveto in naj bi vsako poletno nedeljo romali tja kot v župnijsko cerkev. Listinsko gradivo župnije v srednjem veku, ki se izključno navaja po Tomaju, temu oporeka. Določno se je o tem mogoče prepričati iz zadeve leta 1351, ko se je večni vikar v Štivanu obrnil na vikarja v Tomaju (vicario ecclesie de Tomayo) kot tudi na duhovnega pomočnika v Komnu glede pravice pokopa nekega trupla, in takrat se tudi om. pokopališče tomajske ž. c. (apud ecclesiam seu cimiterium predictae plebis; 1351 10/1; Gubertinus de Novate, ASU/AN, fasc. 5119, 3. zv., 6r). Mogoče je, da je c. v Dutovljah v 16. ali zgodnjem 17. stol. zaradi kakšnih zunanjih vzrokov nekaj časa služila za župnijsko. Da bi se to nanašalo na nekdanji vikariat v Dutovljah (o tem tam), zaradi prevelike časovne oddaljenosti ni verjetno.

4. Pražupnija 10./11. stol., prvič om. posredno z župnikom v papeški taksaciji tržaške škofije 1272 23/9 (plebano de tomay; AT 1879/80, 3). 1316 11/5 trž. škof Rudolf po smrti dotedanjega župnika postavi novega in mu dodeli klerika, jima določi dohodke in jima posebej oddeli območje dušne oskrbe z navedbo vasi (CDI III/556; gl. tudi 1316 1/7, CDI III/557). Obstoj klerikata v ž. potrjen tudi v dajatvah trž. škofije 1371–1374 (Pahor, Taxatio). Ostaja vprašanje, ali je šlo za klerika (vikarja) kooperatorja z rezidenco pri ž. c., ki ga ne gre postaviti v Dutovlje, kjer je pozneje izpričan vikariat oz. kapelanija v patronatu goriških grofov (gl. tam), saj ni znano, da bi bil v ž. takrat ali pozneje ust. kak vikariat, iz katerega bi se po analogiji z drugimi takšnimi primeri (Brezovica, Jelšane) razvila župnija.

5. Sprva pleno iure trž. škofa, tako tudi ob podelitvi 1331 2/6 (insert v 1448 1/2; AT 1884, 105ss). Od konca 14. stol dalje si patronat nad njo poskušajo »ex iure territoriali« pridobiti Walseejevci, zato često nastopa v dokumentih tega časa poleg tiste v Trnovem (gl. tam). 1446 12/10 jo trž. škof Nikolaj Aldegardis inkorporira trž. kapitlju (om. v 1463 15/6, AT 1877/78, 221ss) in ponovno škof Piccolomini 1448 1/2 (CDI IV/1049); kot kapiteljska izpričana 1450 31/10 (AT 1884, 113–114). Po pogodbi 1463 15/6 jo trž. kapitelj med drugimi župnijami na Krasu za letno penzijo šestnajst zlatih dukatov prepusti Walseejskim (CDI IV/1133; privolitev papeža Pija II 1464 21/7; CDI IV/1146). Patronat s prezentacijo od 1463 Walseejski, od 1472 Habsburžani oz. deželni vladarji. Po Valv. 1689 ž. cesarska, po popisu 1690 in viz. 1694 nadvojvodova, potrditev trž. škof (več dokazov za 17. in 18. stol. Smole VI, 184s, 189ss). Občasno (npr. 1667) so si patronat poskušali lastiti Thurni kot imetniki devinskega gospostva, ki pa za kaj takega naj ne bi imeli dokazil, tako da je ž. ostala v cesarskem patronatu (Smole VI, 280s). Kljub temu je patronat pozneje prešel nanje (AST, Archivio della Tore e Tasso, fasc. 217.10, po inventarju). Odvetništvo: gospostvo Devin.

Lit.: M. Cenčič, Duhovniki v tomajski fari, v: Mladika (Trst), 2013, št. 5/6, 7, 8 (v nadaljevanjih).

6. Podružnice:

(1) *sv. Pavla ap.* na Taboru v Tomaju. Na arealu protiturškega tabora iz zadnje četrtine 15. stol. (Gradovi 24, 311ss). Da bi bila to stara tomajska ž. c., preden so med 1637 in 1640 postavili novo (Kjuder, 380s; Cenčič), glede na položaj in patrocinijski ni možno. Po dosedanjih ugotovitvah gre sicer za arheološko lokaliteto z najdbami od prazgodovine dalje, tudi z grobiščem, ki pa ni mlajše od 9. stol. (P. Petru, AND, 135), a tam pokopališča, o katerem govori dokument iz leta 1351 in ga še v viz. 1694 hvali škof Miller kot prostrano (amplo; Durissini, 130), ni bilo. Temu nasprotuje tudi škofovo poročilo o c. v Dutovljah kot nekdanji župnijski. V rabi do 1850 (Kjuder, 150), podrti 1896.

(1689, 1694, 1699)

(2) *Matere božje* na Britofu v Tomaju. Z zvezdasto obokanim prezbiterijem (Komelj). Med gradnjo ž. c. 1637–1640 služila kot župnijska (ZD 1879, 414).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1783)

(3) *sv. Janeza Krstnika* v Vogljah. Je ni več. Om. še v Petazzijevi viz. 1741 (Kjuder, 351). Podrta pod Jožefom II. (KLS I, 324). S pokopališčem; evidentirano arheološko najdišče.

(1666, 1694, 1699, 1782)

(4) *Marijinega vnebovzetja* v Repnu oz. na Taboru nad Repnom (Rupingrande, It.). Prez. in posv. 1512 27/11, današnja z. in posv. 1764 4/6. Kapelanija ust. 1762 13/10, v popisu 1783 kot lok. (Kjuder, 335ss). – Ž. ust. 1856 24/8 (Kjuder).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(5) *sv. Nikolaja* v Vrhovljah. Je ni več. Posv. 1605 14/11 po škofu Ursinu de Bertisu, zaprta po jožefinskih reformah (Kjuder, 350s).

(1666, 1689, 1694, 1699, 1782)

(6) *sv. Neže* v Krajni vasi. Prez. 1768–1771 (urb. c. 1691 v ŽA Tomaj; Kjuder, 315), ponovno posv. 1823 24/11 (Kjuder, 595; B. Premrl, Cerkev sv. Neže v Krajni vasi, 2011).

(1666, 1684, 1689, 1694, 1699, 1782, 1783)

(7) *sv. Mihaela* v Čepnem (Skopo) (v popisih in viz. lokalizirana v Skopo). Obnovljena in razširjena 1727–1737 (dat. portal), posv. 1741 27/8 po škofu Petazziju (Kjuder, 294ss, 496s). Zvonik 1800 (dat.). – Jožefinska lok. ust. 1792 10/12 (Kjuder, 375), ž. 1947.

(1666, 1684, 1689, 1694, 1699, 1782, 1783)

(8) *sv. Jurija* v Dutovljah, posv. 1450 13/7 z vélikim olt. in stranskima sv. Urbana ter sv. Filipa in Jakoba po trž. škofu Silviu Piccolominiju, kasnejšem papežu Piju II. (in villa Dotoian alias Ditaendorf; CDI IV/1062; om. tudi v viz. 1694). 1632 prez. v triladijsko, zatem 1740, verjetno obokana, posv. 1741, zvonik z letnico 1774. V srednjem veku je tu obstajal v i k a r i a t ali kapela v patronatu goriških grofov, v znanem gradivu om. samo enkrat v procesu glede goriških patronatov leta 1445 (E. Klebel, v: Carinthia I 1926, 25). Nabrž gre tako kot v primeru Markovščine v ž. Dolina za duhovnijo, namenjeno tamkajšnji goriški ozemeljski enklavi, o kateri pa pozneje ni podatkov in je morala propasti. Po viz. 1694 naj bi bila tu prej ž. in šele za župnika Jakoba Križaja (S. D. Giacomo Grisai) prestavljena v Tomaj; v Dutovljah naj bi se tudi še hranil sv. zakrament; o tem zgoraj. V viz. dekretu 1699 tu om. bratovščina sv. Roka (po viz. 1694 stranski olt. v c.). – Ž. ust. 1947 27/1 (Kjuder, 247–248).

(1666, 1684, 1689, 1694, 1699, 1782, 1783)

(9) *sv. Roka* v Dutovljah. Om. samo v popisu 1666. Neznana. Gre za pomoto zaradi zamenjave z bratovščino v c. sv. Jurija?

(1666)

(10) *sv. Notburge* v Krepljah. Z. 1740 (končana 1740 2/3, blagosl. 1740 14/9), posv. 1741 26/8 po trž. škofu Jožefu Leopoldu Petazziju (Kjuder, 276ss).⁶⁴ Romarska. V Consign. 1783 ni om.

(1782)

⁶⁴ »Ecclesia de Crepelian«, 1234 9/10, GZS V/618, je c. v Hrpeljah. Gl. tam.

(11) *sv. Lovrenca* v Koprivi (1782: v kraju »Cesta«). Je ni več. V popisu 1666 ni om. Prez. 1647 (?; tako dat. portal v novi c. sv. Elije, ki vodi iz prezbiterja v zakristijo in ki bi ga lahko prenesli iz porušene c. sv. Lovrenca). Po dekretu trž. škofa Franca Filipa Inzaghija 1776 11/6 zaprta, njena oprema pa prenesena v c. sv. Elije. Zatem podrta, ruševine 1781 prodane (Kjuder, 313s). Ruševine znane. Na arheološki lokaliteti iz prazgodovinskega in rimskega obdobja (villa rustica).

(1684, 1694, 1699, 1782)

(12) *sv. Elije* v Koprivi (1684 in 1694: v Brjah; v viz. 1694 pač napačno »Besian« za Berian). Prvotna stala med obema vasema, skoraj pri Brjah, kjer naj bi se ohranilo ledinsko ime Njiva sv. Elije. Prez. 1647 (?; gl. prejšnjo št.). Om. še v trž. vizitacijah 1726 in 1776, ko je bila interdicirana zaradi slabega stanja. 1802 podrta. Nova z. od 1802 dalje v Koprivi za obe vasi, posv. 1832 22/11 po trž. škofu Leonardisu, zvonik 1852–1853 (Kjuder, 301ss). 1782 tu duhovnik brez dušne oskrbe. – Kapelanija ust. 1853, ž. 1947.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1699, 1782, 1783)

(13) *sv. Nikolaja* (KLS I, 302, napačno sv. Jakoba; dan posvetitve c.) v Avberju. Stranska olt. posv. 1450 po trž. škofu Eneju Silviju Piccolominiju (viz. 1694). Nova z. 1633 (dat. portal), posv. 1634 30/7 po trž. škofu Pompeju Coroniniju (Kjuder, 326ss). 1787–1791 notranjščina pozno-baročno predelana. – Jožefinska lok. (kuracija) 1786, po CS 1971 ž. ust. 1864 (?; v PBT 1871, 33, je še ni).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(14) *sv. Janeza Krstnika* na Gradnjah (1666: *sv. Janeza Evangelista* »im Feldt«). Je ni več. Podrta za Jožefa II. Ruševine znane (evidentirano arheološko najdišče).

(1666, 1689, 1694, 1782)

(15) *sv. Hilarija* na Gradnjah. Om. samo v popisu 1666 (in Gradina). Neznana. (1666)

(16) *sv. Justa* v Utovljah (zaselek Britih). Iz zač. 17. stol., posv. 1623 6/6 (Kjuder, 595), s prezbiterijem v gotski tradiciji, povišana 1804. Zvonik 1786–1770.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(17) *Sv. Križa* v Križu. Om. 1316 11/5 posredno z vasjo (in santa cruce, sancta cruce) v razdelitvi posesti med tomajskim župnikom in njegovim kaplanom (AT 1879/80, 171).⁶⁵ Posv. 1450 3/5 po trž. škofu Eneju Silviju Piccolominiju (Kjuder, 595). Prez. sredi 17. stol. (portal 1649, portal pod zvonikom 1651) in znova posv. 1656 1/5 (Kjuder, 595). Zvonik sam 1722.

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1782, 1783)

(18) *sv. Antona op.* nad Šepuljami (1666: im feldt; 1694: nel monte, 1689: in dem Dorff bey H. Geist – pravilno najbrž H. Kreuz). V Consign. 1783 izpadla. V osnovi gotska, posv. 1471 30/9 po trž. škofu Antonu Goppu (Kjuder, 595), freske iz sredine 16. stol. Prez. 1641 (letnica na slavoloku).

(1666, 1689, 1694, 1782)

(19) *sv. Lovrenca* v Kazljah (zaselek Britih). Iz zač. 17. stol., posv. 1634 1/8 po trž. škofu Pompeju Coroniniju (Kjuder, 595). – Kapelanija ust. 1799 10/12 (Kjuder, 375).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1699, 1782, 1783)

(20) *sv. Mihaela* nad Kazljami (Jerišami) (1666: im Perg; 1782: auf dem Berg Pagi). Srednjeveška, 1611 prenovljena in posv. (ŽA Tomaj), 1784 opuščena, v razvalinah (Postojnsko okrajno glavarstvo, 1889, 172; KLS I, 315). Na arheološki lokaliteti (prazgodovinsko gradišče).

(1666, 1684, 1689, 1690, 1694, 1699, 1782)

⁶⁵ Vas se kot »Gris« navaja že v goriškem urb. iz ok. 1200 (Urb. 3, 108), vendar ni gotovo, če je c. takrat že stala, saj gre lahko le za toponim v pomenu razkrižje.

9 789617 004014